

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANASANAT DALI

**KAPLICA (İLİCA)LARDA MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİ VE
ORGANİZASYONU-GÖLCÜK BELEDİYESİ YAZLIK İLİCA'SININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HÜMEYRA BAKAL

KOCAELİ 2025

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANASANAT DALI

**KAPLICA (İLİCA)LARDA MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİ VE
ORGANİZASYONU-GÖLCÜK BELEDİYESİ YAZLIK İLİCASI'NIN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hümevra BAKAL

Doç. Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ

KOCAELİ 2025

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANASANAT DALI

**KAPLICA (İLİCA)LARDA MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİ VE
ORGANİZASYONU-GÖLCÜK BELEDİYESİ YAZLIK İLİCASI'NIN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Hümevra BAKAL

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 29.01.2025/5

KOCAELİ 2025

ÖNSÖZ

Yüksek lisans kapsamında yürütmüş olduğum tez çalışmamın her aşamasında, yardımları, bilgisi ve tecrübeleriyle beni her zaman doğru yönlendiren, çalışmamın neticelenmesinde tüm desteği ve katkıları sağlayan tez danışmanın Doç. Dr. Didem Erten Bilgiç'e ve lisans ve yüksek lisans eğitimlerim sırasında her zaman saygıyla andığım, bilgilerini asla esirgemeyen Kocaeli Üniversitesi İç Mimarlık Bölümündeki değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca örneklem alanı olarak belirlediğimiz Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'sında inceleme ve gözlem yaparken bana yardımcı olan değerli çalışanlarına ve Gölcük Belediyesine, bu süreçte benden desteklerini hiç esirgemeyen her zaman yanımda olan kıymetli aileme, her zorlandığımda, karamsarlığa düştüğümde bana benden daha çok inanan hayat arkadaşıma ve benimle birlikte bu stresi yaşayan sevgili arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Hümeysra BAKAL

Ocak 2025

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
SİMGE VE KISALTMALAR.....	V
ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESİM VB.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHSEL SÜREÇTE YIKANMA MEKÂNLARI	4
1.1. SU VE MEDENİYET İLİŞKİSİ	4
1.2. SU KENARI YIKANMA MEKÂNLARI	5
1.3. MİMARİ YAPI OLARAK YIKANMA MEKÂNLARI	8
1.3.1. Hamam	12
1.3.1.1. Türk Hamam Mimarisi ve Bölümleri	15
1.3.2. Kaplıca (Ilıca)	19
1.3.2.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Kaplıca (Ilıca)	22
1.3.2.2. Su İle Tedavide Kaplıca (Ilıca)	25
1.3.2.3. Termal Turizm	28

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAPLICA (ILICA) MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİ VE ORGANİZASYONU	30
2.1. KAPLICA (ILICA) MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİ	30
2.1.1. Konum ve Çevre Tasarımı	31
2.1.2. İç Mekân Tasarımı	33
2.1.2.1. Fonksiyon	34
2.1.2.1.1. Ergonomi	36
2.1.2.1.2. Fiziksel Konfor Şartları	38
2.1.2.1.2.1. Sıcaklık ve Nem Kontrolü	39
2.1.2.1.2.2. İç Hava Kalitesi ve Koku Kontrolü	40
2.1.2.1.2.3. Akustik ve Gürültü Kontrolü	41
2.1.2.1.2.4. Aydınlatma	42
2.1.2.1.2.5. Hijyen	44

2.1.2.1.2.6. Yapı Malzemeleri	44
2.2. KAPLICA(ILICA) MEKÂN ORGANİZASYONU	46
2.2.1. Kaplıca Tesislerinde Soğukluk Bölümü	49
2.2.2. Kaplıca Tesislerinde Ilıkhık Bölümü	50
2.2.3. Kaplıca Tesislerinde Sıcaklık Bölümü	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. BÖLGENİN TARİHSEL GELİŞİMİ	54
3.1. KOCAELİ İL'İNİN TARİHİ	54
3.1.1. Gölcük İlçesi ve Yazlık Bölgesi	56
3.2. GÖLCÜK BELEDİYESİ YAZLIK ILICASI	59
3.3. KAPLICA (ILICA) MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİNE VE ORGANİZASYONUNA GÖRE ÖRNEKLEM ALAN İNCELEMESİ	65
3.3.1. Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası Konum ve Çevre Tasarımı	65
3.3.1.1. Vaziyet Planı	69
3.3.2. Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası İç Mekân Tasarımı	69
3.3.2.1. Fonksiyon	73
3.3.2.1.1. Ergonomi	76
3.3.2.1.2. Fiziksel Konfor Şartları	82
3.3.2.1.2.1. Sıcaklık ve Nem Kontrolü	82
3.3.2.1.2.2. İç Hava Kalitesi ve Koku Kontrolü	84
3.3.2.1.2.3. Akustik ve Gürültü Kontrolü	87
3.3.2.1.2.4. Aydınlatma	89
3.3.2.1.2.5. Hijyen	92
3.3.2.1.2.6. Yapı Malzemeleri	94
3.3.3. Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası Mekân Organizasyonu	102
3.3.3.1. Soğukluk Bölümü	103
3.3.3.2. Ilıkhık Bölümü	105
3.3.3.3. Sıcaklık Bölümü	107
SONUÇ	110
KAYNAKÇA	120
EKLER	126
ÖZGEÇMİŞ.....	139

ÖZET

Özellikle ruh ve beden temizliğinde kullanılan su toplumları, yerleşim alanlarını ve mekânların oluşumunu etkileyen insanlık için önemli bir faktör aynı zamanda temel ihtiyaç olmuştur. Farklı dinlerde ve kültürlerde çeşitli kullanım şekilleri gösteren suyun ortak özelliği fiziksel açıdan temizleyici, ruhsal açıdan arındırıcı olmasıdır. Bu anlamda hareketli su kenarları, yerleşke merkezleri oluşumunun belirleyicisi olmuştur. Diğer bir yerleşke kurulan alan ise yer altından mineral içerikli termal su kaynaklarının çıktığı alanlardır. Çalışmanın amacı medeniyetlerin kurulmasını ve gelişmesini sağlayan suyun önemini, kullanıldığı yıkanma mekânlarını ve normal su kaynağının yanı sıra termal su kaynağının varlığıyla biçimlenen kaplıca (ılıca) mimarisinin tarihini ve kaplıca mekân tasarım ölçütleri ve organizasyonunun oluşumunu ortaya koymaktır. Çalışmada ilk önce şehirleri, ülkeleri ve kültürleri birbirine bağlayan ve medeniyetin yükselmesinde önemli bir rol oynayan suyun anlamsal önemi, bu doğrultuda oluşan yıkanma mekânlarının tarihi ve mimari yapılar arasından kaplıcaların iç mekân tasarımları ve organizasyonlarına yönelik kuramsal araştırmalara yer verilmiştir. İç mekân tasarımı ölçütleri ve mekân organizasyonundan elde edilen bilgiler ışığında örneklem alanı gözlem yoluyla incelenerek fotoğraf çekimi ile belgelenmiştir. Tez için deneysel alan olarak seçilen Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'sının avan proje hali, uygulanan yapı hali ve bir ılıca kompleksinin ideal mekân organizasyonunun farklılıkları ortaya konmuştur. İncelenen kaplıca tesisinin proje ve uygulaması arasında farklılıklarının olduğu ve ideal mekân tasarımı ile de uyumsuzlukların olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın sonunda ideal mekân tasarım ölçütleri ve organizasyonunu dikkate alarak uygulanan ılıca yapısı üzerine öneriler üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kaplıca (İlıca), Su, Yıkanma, Termal Turizm, Mekân Tasarımı

ABSTRACT

Water, especially used for soul and body cleansing, has become an important factor and a basic need for humanity, affecting the formation of societies, settlements and spaces. The common feature of water, which is used in various ways in different religions and cultures, is that it is physically cleansing and spiritually purifying. In this sense, lively waterfronts have been the determinants of the formation of settlement centers. Another area where settlements are established is the area where thermal water sources with mineral content come out from underground. The aim of the study is to reveal the importance of water that enables the establishment and development of civilizations, the bathing places where it is used, the history of spa (thermal spring) architecture shaped by the presence of thermal water sources in addition to normal water sources, and the formation of spa space design criteria and organization. In the study, firstly, the semantic importance of water, which connects cities, countries and cultures and plays an important role in the rise of civilization, the history of bathing places formed in this direction and theoretical research on the interior design and organization of hot springs among architectural structures are included. In light of the information obtained from the interior design criteria and space organization, the sample area was examined through observation and documented by taking photographs. The preliminary project state of the Gölcük Municipality Summer Hot Spring, which was chosen as an experimental area for the thesis, the applied structure state and the differences in the ideal space organization of a hot spring complex were revealed. It has been determined that there are differences between the project and implementation of the examined spa facility and that there are also inconsistencies with the ideal space design. In this direction, at the end of the study, suggestions were produced on the implemented spa structure, taking into account the ideal space design criteria and organization.

Keywords: Thermal Spring, Water, Bathing, Thermal Tourism, Space Design

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Cad: Cadde, caddesi

cm: Santimetre

°C: Santigrat derece

Dr: Doktor

Hz: Hazret, Hazreti

İnş. San. Tic. Ltd. Şti: İnşaat Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi

km: Kilometre

km²: Kilometrekare

MÖ: Milattan önce

MS: Milattan sonra

M: Miladi

m²: Metrekare

MTA: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

Ö: Ölçek

R: Rûmî

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

vb: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

VIP: Çok önemli kişi (Very Important Person)

RESİM LİSTESİ

- Resim 1:** Konya ilinin Beyşehir sınırları içerisinde bulunan, Hititler döneminde yapılmış, göğü taşıyan ve yerle gök arasında ilişki kuran tanrıları tasvir eden, “Eflatun Pınar” veya “Hitit Su Anıtı” olarak bilinen kutsal su anıtı (URL-2). 9
- Resim 2:** “Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı” restorasyon sonrası güncel planı (Erten Bilgiç, 2016, s. 81). 17
- Resim 3:** Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı’nın restorasyon sonrası erkekler bölümünden geçen en kesiti ve erkekler ve kadınlar bölümlerinin tamamını gösteren boy kesiti. Mekânların hacimsel farklılıkları ve kubbe yükseklikleri açıkça görülmektedir (Erten Bilgiç, 2016, s. 82). 18
- Resim 4:** Konya- Ilgın Kaplıcasına ait plan (Önge, 1995, s. 288). Yazar tarafından görsel işlenmiştir. 22
- Resim 5:** Bursa Kükürtlü Kaplıcası konum ve çevre tasarımı. Bursa kent merkezinde Kükürtlü Cad. üzerinde yer alan kaplıca ulaşımı kolay, görünür ve dikkat çeken bir yapıdır (Görsel: URL-4, Konum: URL-5). 32
- Resim 6:** Bursa Eski Kaplıca Sıcaklık Bölümü (URL-6). 35
- Resim 7:** İstanbul Kılıç Ali Paşa Hamamı Sıcaklık Bölümü (URL-7). 35
- Resim 8:** Bursa Çelik Palas Kaplıcasının Sıcaklık Bölümünde Doğal ve Yapay Aydınlatmanın Kullanımı (URL-9). 44
- Resim 9:** Bithynia bölge sınırları içinde Olbia da denen Astacus ve Nicomedia gösterimi (URL-15). 54
- Resim 10:** Gölcük haritası (Tez kapsamında ele alınan Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcanın bulunduğu bölge yazar tarafından işlenmiştir) (URL-18). 57
- Resim 11:** Ilıca’nın 1973 tarihli, etrafı istinat duvarları ile çevrelenmiş hali (Köksal, 2013, s. 194). 59
- Resim 12:** Ilıca’nın arkasındaki alanın kazı sonrası tekrar bitkilenmesi (Dışpınar, Satır, & Sezer, 2010, s. 31). 62
- Resim 13:** Ilıca’nın arkasındaki dağlık alanın çimlendirilmiş setler ile son hali (Yazar tarafından 04.04.2023 tarihinde fotoğraflanmıştır). 64
- Resim 14:** Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası ve çevresinin kuş bakışı görüntüsü (URL-20). 66
- Resim 15:** Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası ve çevresinin akşam görüntüsü (URL-21). 67
- Resim 16:** Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası ve herkes için kullanılabilir çevre detayları (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır). 67
- Resim 17:** Gölcük Belediyesi’nden erişilen Yazlık Ilıca Vaziyet Planı, Ö:1/200 (Yazar tarafından görsel işlenmiştir). 69
- Resim 18:** Gölcük Belediyesi’nden erişilen Yazlık Ilıca Zemin Kat Planı, Ö:1/50 (Yazar tarafından görsel işlenmiştir). 71

Resim 19: Gölcük Belediyesi'nden erişilen Yazlık Ilıca Bodrum Kat Planı, Ö:1/50 (Yazar tarafından görsel işlenmiştir).	72
Resim 20: Gölcük Belediyesi'nden erişilen Yazlık Ilıca Tavan Planı, Ö:1/50 (Yazar tarafından görsel işlenmiştir).	73
Resim 21: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası giriş alanı. a. Bekleme alanı, b. Vitamin bar, c. Giriş kapısı, d. Resepsiyon, e. Hizmet alanına inen merdivenler ve sol tarafında yer alan revir ile sağ tarafında yer alan güvenlik ofisi (Yazar tarafından 28.10.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	74
Resim 22: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası hizmet birimleri. a. Kadınlar bölümü soyunma odası, b. Kadınlar bölümü dinlenme alanı, c. Erkekler bölümü havuz salonu, d. Erkekler bölümü Türk hamamı, e. Kadınlar bölümü ürün satış birimi (Yazar tarafından 28.10.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	76
Resim 23: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası giriş alanı bölümleri (Yazar tarafından 28.10.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	78
Resim 24: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca ek binada bulunan VIP Aile Odası. a. Jakuzi, b. Sauna ve tuvalet girişi, c. Göbek taşı ve kurna, d. Dinlenme odası, e. Sauna (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	78
Resim 25: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca Standart Aile Odası. a. Kurna, b. Jakuzi, c. Giyinme kabini, d. Tuvalet (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	79
Resim 26: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası. a. Engelli asansörü, b. Erkekler bölümü soyunma odası, c. Kadınlar bölümü havuz salonu, d. Kadınlar bölümü havuz çevresi dinlenme alanları, e. Erkekler bölümü Türk hamamı ayaklı kurna (Yazar tarafından 28.10.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	80
Resim 27: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca kurna arkası çini seçimleri. a. Erkekler ve kadınları bölümünün Türk hamamı girişinde yapılan ek kurnalı alanın çini seçimi, b. Kadınlar bölümü Türk hamamı çini seçimi, c. Erkekler bölümü Türk hamamı çini seçimi (Yazar tarafından 27.10.2024 ve 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	81
Resim 28: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar bölümü havuz salonu tavanı (Yazar tarafından 17.09.2023 tarihinde fotoğraflanmıştır).	83
Resim 29: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar bölümü Türk hamamı tavanı ışıklık detayı (Yazar tarafından 17.09.2023 tarihinde fotoğraflanmıştır).	86
Resim 30: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası cephede yararlanılan doğal ve yapay aydınlatma detayları (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).	89
Resim 31: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası yapay aydınlatma detayları (Yazar tarafından 01.11.2023-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).	92
Resim 32: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binasında hijyenik olmayan detaylar. a. Türk hamamı gideri, b. Kadınlar bölümü girişi, c. Kadınlar bölümü duş ve tuvalet alanının girişi, d. Kadınlar bölümü havuz salonu tavanı, d. Türk hamamına ek gideri olmayan yıkanma alanı (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).	93

Resim 33: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası zemin detayları (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).	97
Resim 34: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası duvar detayları. a. Lobi, b. İbadethane, c. Standart aile odalarının koridoru, d. Standart aile odası, e. Standart aile odası tuvalet alanı (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).	98
Resim 35: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası bodrum kat duvar detayları (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).	99
Resim 36: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz salonu ve Türk hamamı duvar detayları. a. Erkekler bölümü havuz salonu, b. Erkekler bölümü iptal olan pencere, c. Kadınlar bölümü Türk hamamı, d. Erkekler bölümü Türk hamamı (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).	100
Resim 37: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası tavan detayları (Yazar tarafından 01.11.2023-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).	101
Resim 38: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası kubbe detayları (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	102
Resim 39: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası soğukluk bölümü (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).	104
Resim 40: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası soğukluk bölümü değişen unsurlar (a. URL-22, b. Yazar tarafından 27.11.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır). ..	105
Resim 41: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası ılıklik bölümü. a. Kadınlar bölümü ürün satış birimi, b. Kadınlar bölümü dinlenme alanı, c. Erkekler bölümü sauna, d. Erkekler bölümü buhar odası, e. Kadınlar bölümü duş-tuvalet alanı, f. Erkekler bölümü soyunma odası (Yazar tarafından 27.11.2024 ve 24.12.2024 tarihlerinde fotoğraflanmıştır).	107
Resim 42: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası sıcaklık bölümü. a. Kadınlar bölümü Türk hamamı, b. Erkekler bölümü Türk hamamı, c. Termal havuz derinlik bilgisi, d. Erkekler bölümü vitamin bar, e. Erkekler bölümü termal havuz, f. Kadınlar bölümü termal havuz (Yazar tarafından 27.11.2024 ve 24.12.2024 tarihlerinde fotoğraflanmıştır).	109

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1:** İbn Sina'nın hamam mimarisini yönlendiren mevsimsel benzetmesinin şema halinde gösterimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 15
- Şekil 2:** Kaplıca yönetmeliğinde yer alan tedavi birimi olan havuz tasarımında dikkat edilmesi gereken faktörler (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 38
- Şekil 3:** Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar ve erkekler bölümü havuz salonu ile revir arasındaki kısa yol (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 77
- Şekil 4:** Kurna ve çevresinin ergonomi durumunu anlatan görünüşler. a. İdeal kullanıma uygun kurna, b. Ergonomik olmayan ayaklı kurna (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 80
- Şekil 5:** Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar bölümü kurna ve çevresinin ergonomi durumunu anlatan plan, görünüş ve kesit (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 81
- Şekil 6:** Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar bölümü havuz salonu tavan kesiti (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 83
- Şekil 7:** Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca Türk hamamı kesiti (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 87
- Şekil 8:** Havuz salonunda yansıyan ve yansımadan ulaşan ses dalgalarının gösterimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 88
- Şekil 9:** Havuz binasının giriş alanının tavanında yararlanılan doğal ve yapay aydınlatma detayları (Görsel yazar tarafından fotoğraflanıp şekle dâhil edilmiştir). ..91
- Şekil 10:** Yazlık Ilıca'da Türk hamamına ek yapılan kurnalı yıkanma bölümünde gider olmayışı ve ideal kullanıma uygun öneri sunumu. a. Mekan içerisindeki su akış kanalının gösterimi, b. Açıkta bırakılmış olan gider, c. Tercih edilen giderin kesiti, d. Hem görsel konfor açısından hem de oluşabilecek olumsuzlukların önüne geçebilmek için önerilen gider kesiti. (Yazar tarafından hazırlanmıştır). 94

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Kaplıca tesislerinin ilgili birimlerinin yerleşimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).	48
Tablo 2: Kaplıca tesislerinde ılıkılık bölümünde yer alan hizmet alanları.	51-52
Tablo 3: TUİK verilerine göre 2007 ve 2023 yılları nüfus kayıtları (URL-19).	58
Tablo 4: Gölcük Belediyesi Yazlık İlması iç mekân tasarımının mekân tasarım ölçütlerine göre değerlendirilmesi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).	113

GİRİŞ

Su tüm canlı varlıkların ihtiyaç duyduğu ve yaşam kaynağı olan elementlerdendir. Canlılığı, devamlılığı, sesi, temizleyici olması ve verdiği rahatlık hissiyatıyla su birçok özelliği içinde barındırmaktadır. Çalışma alanında temizleyici ve şifa verici özellikleri ağır basmaktadır. Tarihi çağlar öncesine dayanan temizlik kavramıyla su ile yıkanmak devamlılığını koruyan bir eylemdir. Temel ihtiyaçların başında gelen su, birçok temizlik alanında kullanılmış olup ruh ve beden temizliği için ayrıca faydalanılmıştır. Sudan daha iyi faydalanabilmek adına ihtiyaca yönelik olarak kanallar, kemerler, maksemeler, kuyular, havuzlar, sarnıçlar, çeşmeler, banyolar, hamamlar, barajlar, şadırvanlar ve kaplıca(ılıca)lar gibi birçok yapı inşa edilmiştir. Dolayısıyla toplumları, kültürleri, ülkeleri bileştirici güce sahip olan su, medeniyetin yükselmesinde önemli bir faktör olmuştur. Çeşitli mekânların oluşmasına sebep olduğu gibi insanların yerleşke kuracakları alanlarında belirleyicisi olmuştur. Özellikle hareketli su kenarları insanların hem ilk yıkanma yerleri hem de yerleşke merkezi olarak tercih ettiği alanlar olmuştur. Hareketli su kaynakları gibi, yer altından sıcak olarak çıkan su kaynakları da yerleşke kurulan alanlardan biri olmaktadır. Zaman içerisinde mahremiyet düşüncesi ve mekân konfor şartlarının sağlanabilmesi için mekân içine giren yıkanma kültürü ile kimi kişiye özel olarak evlerin içinde kimisi de toplu yıkanmaya imkân sunan hamamlar şeklinde biçimlenerek gündelik yaşamda yer edinmişlerdir. Termal su kaynaklarının içerdiği mineraller sebebiyle şifa verici özelliği bilinmediğinden önceleri tüm yıkanma mekânları hamam olarak adlandırılmaktaydı. Aralarındaki farkın anlaşılmasıyla hamamlar ve kaplıca(ılıca)lar arasındaki fark da anlam kazanmıştır. Toplu yıkanma hizmeti sunan bu mekânlar kullanılan suyun özelliği dolayısıyla biri sadece yıkanma eylemine imkân sunarken diğeri yıkanma ile birlikte şifa verici özellikleriyle anlam kazanmaktadır. Çeşitli su kaynaklarının ve beraberinde oluşan yıkanma mekânlarının kullanımı ile ruhsal ve bedensel temizliğin sağlanması çeşitli dinlerde ve dini ayinlerde de yer almasıyla su ile insan arasındaki ilişkinin önemini göstermektedir.

Tezin ana amacı insanlık ve su arasındaki etkileşimin medeniyetin yükselmesine sebebiyet vermesiyle tarihteki önemini, suyun kullanımıyla oluşan yıkanma mekânlarının gelişimini ve termal su kaynakları üzerine kurulan kaplıcaların mimari gelişim ve biçimlenişlerinin tarihini ortaya koymaktır. Kaplıca yapıları,

insanların temizlenmek için su ile yıkanma eylemini yerine getirirken suyun içeriği sayesinde şifa verici olmasıyla bir sağlık hizmeti alınan mekânlar olmalıdır. Yıkanma mekânı olarak daima bilinen ve incelenen hamamlar ile ilgili çalışmaların fazlalığı dikkat çekmektedir. Benzer özellikler barındıran ancak hizmet açısından farklılıkları bulunan kaplıca tasarımı üzerine yeteri kadar düşülmediği ve çalışmaların bulunmadığı tespit edilmiştir. Basit bir havuz yapılarından kaplıca tesislerine gelişim gösteren yıkanma ve tedavi olma hizmeti sunan mekânlar gündelik hayatta insan sağlığı açısından önemli bir yer edinmiştir. Bu sebeple kaplıca(ılıca) mekân tasarım ölçütleri ve mekân organizasyonu sunulan hizmet neticesinde, herkese hitap eden aynı zamanda devamlı ve süreli kullanıcılarının verimliliğini arttırması ile gereken konforu sağlaması açısından önem arz etmektedir. Bilimsel araştırmalar doğrultusunda deneysel alan çalışması Kocaeli ili, Gölcük ilçesi sınırlarındaki Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'sında yapılacak olup yapının iç mekânları ve çevre tasarımı mekân tasarım ölçütleri ve organizasyonuna uygunluğunu ortaya koymak bu çalışmanın amacıdır.

Bu çalışma doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke olan Türkiye'de termal turizm kavramının gelişim göstermesiyle ve bulundurdıkları farklı hizmetler doğrultusunda çeşitlenen kaplıca tesisleri ile ilgilidir. Üç ana bölümden oluşan tez çalışması kapsamında öncelikle su ve medeniyet tarihi ilişkisiyle birlikte hareketli su kenarları ve yer altından çıkan termal su kaynakları çevresinde başlayan ve gelişen yerleşim ve yıkanma mekânları ile mimari yapı olarak yıkanma mekânları doğrultusunda araştırmalar yapılmıştır. İkinci bölümde konum ve çevre tasarımı ile iç mekân tasarımı olarak başlıklara ayrılan kaplıca mekân tasarım ölçütleri ve beraberinde mekân organizasyonuna yönelik kuramsal anlatımlar yapılmıştır. Bu kuramsal anlatımlar ilgili kaynak taraması ile gözlem yapılan ve deneyimlenen mekân incelemelerine dayanmaktadır. Son bölümde ise elde edilen veriler ile örneklem alan olarak belirlenen Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası mekânı gözlem yoluyla incelenerek fotoğraf çekimi ile belgelenmiştir. İncelemesi yapılan ılıcanın mekân ve kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik iç mekân tasarım ölçütleri ve organizasyonunun uygunluğunun tespiti üzerinde durulması bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Tesisin proje üzerindeki planları, uygulanan yapı ve ideal halinin karşılaştırmaları yapılmıştır. Yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda uygulama, proje ve ideal hal arasında farklılıklar tespit edilmiş ve ideal hal dikkate alınarak öneriler üretilmiştir.

Bu tezin öncelikle kuramsal alt yapı oluşturabilmek adına; Tarihsel süreçte yıkanma mekânları, su ve medeniyet ilişkisi, su kenarı ve mimari yapı olarak yıkanma mekânları, hamam ve kaplıcalar, Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası ve mekân tasarım ölçütleri ve organizasyonu üzerine çalışma yöntemi alanyazın araştırması olarak yapılmıştır. Çalışmanın deneysel kısmını, Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'sında yapılacak olan iç mekânın gözlem yoluyla incelenmesi, fotoğraflar ile belgelenmesi ile proje planları, uygulanan yapı arasındaki farkların ortaya konması oluşturmaktadır. Gözlem yoluyla incelenen aynı zamanda deneyimlenen yapı, alanyazın araştırmaları ile birlikte bir ılıcanın iç mekân tasarımında kullanıcı konforu ve ergonomisi açısından belirlenen ölçütlere göre irdelenmiştir. Veri toplama aracı olarak gözleme dayalı inceleme ve fotoğraf çekimi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHSEL SÜREÇTE YIKANMA MEKÂNLARI

Temizlenmek, temiz olmak yıkanma ile direkt olarak bağdaşan eylemlerdir ve tarihi çağlar öncesine dayanmaktadır. İnsanlar var olduğu zamandan itibaren suya ihtiyaç duymuş, temel ihtiyaç olan ruhun ve bedenin temizliği için sudan faydalanmışlardır. Tarihsel süreçte suyun, yıkanmanın ve yıkanma mekânlarının en iyi şekilde açıklanabilmesi için öncelikle su ve medeniyet ilişkisinin anlatılması, ardından su kenarı yıkanma mekânları ve mimari yapı olarak yıkanma mekânları şeklinde üç ana başlık altında incelenmesi uygun görülmüştür.

1.1. SU VE MEDENİYET İLİŞKİSİ

Su insan, hayvan ve tüm canlı varlıklar için bir birleşme noktasıdır. Suyun geçtiği yer yeşillenir, canlanır ve mutlu eder. Su hep akar bu yüzden devamlılık esastır. Su şifa kaynağıdır sesiyle, sıcaklığıyla psikolojik ve biyolojik birçok hastalığı olan insanlara şifa olmuştur. Tez kapsamında ele alınan yıkanma kültürü ve yıkanma mekânlarının temelini oluşturan suyun en belirgin özelliği ise temizleyici olmasıdır. Değdiği yeri, dokunduğu cisimleri, dokunduğu vücudu temizler ve ferahlık verir. Su gözle görülen kirleri temizlediği gibi, manevi kirlilerden de arındırır ve insan vücudunda biriken statik elektriği ve negatifliği alarak rahatlık hissi verir (URL-1).

Su ile ilgili birçok yapı akla gelmektedir. İnsanların su ile buluşmasında, suyu kullanabilmek için su kanalları ve kemerler, basıncı dengelemek için su terazileri, dağıtımı sağlamak için suyun kollara ayrıldığı maksemeler, biriktirmek için kuyular, sarnıçlar, havuzlar, bendler ve barajlar inşa etmişlerdir. Ardından suyu birçok ihtiyaç doğrultusunda kullanabilmek için, şadırvanlar, çeşmeler, kaplıca(ılıca)lar, banyolar ve hamamlar gibi yapılar inşa etmişlerdir (Avşar & Avşar, 2016, s. 631). Su elementi, su mekânlarının oluşumunu etkilediği gibi insanların yerleşim alanı oluşturacakları konumların da belirleyicisi olmuştur. İlk etapta ihtiyaçlar doğrultusunda sudan olabildiğinde faydalanmak adına yerleşkeler, suyun taşınması ve temin edilmesinin pratik olması için su kaynaklarının kenarında veya yakın çevresinde kurulmaya başlamıştır. Fakat zaman içerisinde su kaynaklarının yakınında barınacak bir yerleşke kuran toplumların en önemli problemlerinden biri olmuştur. Nasıl ki su

kaynaklarından faydalanmak için akarsu, nehir gibi su kaynaklarının kenarında bir yerleşke kurmak en iyi çözüm, bu yerleşkeleri afet yoluyla dağıtabilecek sudan korunmak da bir sorun teşkil etmektedir. Bu problemten korunmak için ulaşımı zor, nispeten yüksek ve su kaynaklarından uzak noktalara yerleşen toplulukların bu kez su temini için en yakın su kaynak noktalarından faydalanmaları gerekmektedir. Bu gereklilikler insanları su temini için en basit şekilde su kuyuları, sarnıçlar veya suyolları tesis etmek suretiyle bazı tedbirler almaya sevk etmiştir. Bu tedbirlerin zamanla medeniyet seviyeleri yükselen topluluklarda yetersiz kalması durumunda, mevcut imkânlar doğrultusunda, bilgi ve tecrübeye yeni hal çarelerinin araştırıldığı ve sonucunda, siyasi üstünlüğe, ekonomik refaha ve sosyal gelişmeye paralel ileri bir su medeniyetinin ortaya çıktığı görülmektedir (Önge, 1997, s. 1). Bu anlamda su; ülkeleri, şehirleri ve kültürleri birbirine bağlamış, toplumları buluşturmuş ve bu sayede medeniyetin yükselmesinde önemli bir madde olmuştur. Çeşitli inançlarda ve dinlerde su her zaman önemli bir madde olmuştur. Bu uygarlık ve dinlere sonraki başlıklarda detaylıca yer verilmiştir. Örnek teşkil etmesi açısından İslam inancında ve Osmanlı kültüründe suyun önemine değinilmiştir.

İslam inancında ve Osmanlı kültüründe “temizlik imandandır” sözü ile suyun yeri daha açık ifade edilmektedir. Su her türlü temizliğin ana malzemesi sayılmıştır ve bu doğrultuda günde beş vakit abdest alan insanlar su ile çok fazla temas etmiştir. Bunun sonucunda bir su kültürü hatta bir su medeniyeti kurması kaçınılmaz olmuştur. Bahadıroğlu, suyun önemini ayet ve dualar ile vurgulamıştır. Öyle ki “Su gibi aziz ol” duası yüzyıllardır en hoş karşılanan dualardan ve su gibi güçlü, dinamik, berrak, canlı, neşeli, verici, canlandırıcı, mütevazı, temiz, kıymetli, azimli, kararlı ve mübarek olmayı temenni etmektir. Ek olarak Allah suyun önemini ve mahiyetini, Furkan suresi, 48, 49'uncu ayetlerde vurgulayarak, söyle buyurmuştur: “Biz, ölü olan toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanların ve nice insanların susuzluğunu gidermek için gökten tertemiz su indirdik” sözlerine yer vermiştir (Bahadıroğlu, 2015, s. 88). Suyun tüm bu özelliklerine bakıldığında insanlar için ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

1.2. SU KENARI YIKANMA MEKÂNLARI

Temizlenmek, temiz olmak yıkanma ile direkt olarak bağdaşan eylemlerdir ve tarihi çağlar öncesine dayanmaktadır. İnsanlar var olduğu zamandan itibaren temizlik için suya ihtiyaç duymuşlardır. İnsanlar temizlik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ilk

yıkanma yerleri olarak hareketli su kenarlarını tercih etmişlerdir. Bereketin, saflığın simgesi ve şifa kaynağı olarak görülen su, insanların ihtiyaçları doğrultusunda bir araç olmuştur (Haliloğlu Alp, 2023, s. 4). Akarsular, nehirler her zaman hem yıkanma mekânı olarak hem de yerleşke merkezi olarak belirleyici konum olmuşlardır. Nil Nehri'nin, Ganj Nehri'nin, Fırat'ın, Dicle'nin, Zemzem Kuyusunun ve daha pek çok su kaynakları buna örnektir. Su kaynaklarının ve mekânının kullanımı ile arınmanın sağlanması ve farklı dinlerin kutsal metinlerinde, dini ayinlerinde yer alması insan ile su ilişkisinin önemini göstermektedir (Avşar & Avşar, 2016, s. 630).

Akarsu ve nehirlerin çeşitliliği ile farklı bölgelerde yer alması, farklı medeniyetlerin oluşumunda ve suyun kullanımında değişikliğe yol açmıştır. Nil Nehri'nin etrafında şekillenen Mısır medeniyeti için su, dünyanın varoluşunun başlangıcını sağlayan ve devam ettiren ana maddeyken, İran bölgesinde coğrafi şartlar ve dini inançların etkisiyle arınma için su, ateş ile birlikte kullanılmıştır (Mısır, 2022, s. 10). Yıkanma eylemi, fiziksel arınmanın yanı sıra ruhsal arınma olarak da büyük önem arz etmektedir. Öyle ki ruhsal ve fiziksel arınma için insanlar kendi bölgelerinde yer alan su kaynaklarına kutsal anlam yüklemişlerdir. Kutsal olarak nitelendirilen bu nehirlerde yıkanmak, bedensel temizliğin yanında hem hastalıklara karşı bir şifa olarak görülür hem de manevi bir temizliğin gerçekleştiğine inanılırdı. Hintlilerin, Ganj nehri etrafına yerleşmeleri ve hâlâ Ganj nehrine kutsallık atfetmeleri, Asurluların Fırat nehrini ve Mısırlıların Nil nehrini kutsal saymaları buna örnektir (Haliloğlu Alp, 2023, s. 5).

Mısırlıların suya atfettikleri kutsallığın sonucunda en büyük nehirleri olan Nil nehrini, iyilik ve kötülüğü, dünya ve ahiret hayatını birbirinden ayıran bir kapıyı simgeleyen tanrısal bir kutsallık olarak kabul etmişlerdir. Aynı zamanda Mısır coğrafyasında birçok farklı nehir bulunması mekân içinde yıkanma gereksinimini oldukça azaltmıştır (Mısır, 2022, s. 10). Buna rağmen banyo mekânları olarak Nil nehri kıyısında hamam kalıntılarının bulunduğu bilinmektedir (Haliloğlu Alp, 2023, s. 5). Buradan hareketle yıkanmanın sadece nehirlerde olmadığı, nehirlerin sayılarının fazlalığıyla çok ihtiyaç duyulmasa bile azda olsa hamam benzeri banyo yapılarının kullanıldığı anlaşılmaktadır. İran bölgesinde ise Mısırlılardan farklı olarak gelişen bir yıkanma kültürü oluşmaktadır. Yaz aylarının sıcak ve kuru, kış aylarının soğuk olduğu ve az yağış alan bir bölge olması sebebiyle akarsuların sürekli akışı engellenmekte ve

bölgede Mani tarafından kurulan ve günümüzde bir bağılılığı bulunmayan Maniheizm dini (Gündüz, 2003, s. 575), bir çeşit komün toplum yapısını savunan İranlı reformist Mezdek b. Bâmdâd'dan adını alan Mezdekiyye dini hareketi (Has, 2004, s. 523) ve Zerdüştlük gibi din ve dini hareketlerin varlığı da yıkanma kültürünü etkilemektedir. Zerdüştlük dininde ateşin kutsal sayılması ile ibadetler için temizlik yapılırken ayrı ayrı ateş ve su ile temizlenme yapılması ve bölgenin coğrafi şartları, şehirde banyo mekânlarının bulunmamasının sebepleri olarak gösterilebilir. (Mısır, 2022, s. 10). Bu doğrultuda insanlık ve medeniyet daima su kenarlarında gelişim göstermiştir. Zaman içinde çeşitli kültürlerin, bölgenin coğrafi şartlarının, inançların ve akabinde mahremiyet düşüncesinin etkisiyle kapalı veya açık odacıklar oluşturulup günümüzdeki banyo mekânlarının, hamamların temelleri atılmıştır.

Çeşitli bölgelerde banyo mekânlarının yani hamamların temel kalıntılarına rastlanmaktadır. Suriye Baalbek'te bulunan süslemeli yıkanma taşları ve Kudüs'teki şifa hamamı, Musevi inancında hamam kültürünün varlığını göstermektedir (Haliloğlu Alp, 2023, s. 5). Hindistan, Babil, Mezopotamya, Eski Mısır ve Antik Yunan'da da temizlik için yıkanma mekânları inşa edilmiş ve su mekânlarının önem arz ettiği Antik Roma döneminde de kanallar vasıtasıyla getirilen suyun ısıtılarak yıkanmak için kullanıldığı hamam olarak adlandırılan yapılar ortaya çıkmıştır (Ertuğrul, 2009, s. 241). Roma bu anlamda sarnıçları, kuyuları, sukemerleri, barajları, çeşmeleri, su rezervleri, tuvaletleri, kanalizasyon sistemleri ve hamamları gibi su mekânları ile öne çıkan bir bölgedir (Mithen, 2017, s. 141).

Fiziksel ve ruhsal açıdan arınma ihtiyacıyla gelişen, başlangıcı su kenarları olan yıkanma kültürü zaman içerisinde mekânlar içine girmiştir. Gerek evlerin içinde veya dışında gerekse hamam gibi çoklu yıkanma mekânları olarak tarihsel süreçte kendilerine yer bulmuşlardır. Bu gelişim sürecinde akarsu ve nehirler gibi yer altından çıkan kimyevi maddeler içeren termal su kaynakları da toplumların yerleşke kurduğu alanlardan biri olmuştur. Üstü açık olan bu termal sulara “ılıca” mekân içerisine alınan üstü kaplı haline ise “kaplıca” denilmektedir. Sözlük anlamıyla “yıkanma işleminin yapıldığı yer” anlamına gelen hamam tüm bu yıkanma mekânları için kullanılmaktadır (Haliloğlu Alp, 2023, s. 5).

1.3. MİMARİ YAPI OLARAK YIKANMA MEKÂNLARI

İnsanlar temel ihtiyaçlarından biri olan temizlenmek için önceleri su kenarlarını tercih etmişlerdir. Yaşanılan bölgeye ve inanca göre temizlenme eylemi için ihtiyaç olan yıkanmanın gerçekleştiği akarsulara kutsallık atfetmişlerdir. Bu anlamda Hintliler için Ganj, Asurlular için Fırat, Mısırlılar için Nil nehri gibi nehirler önem taşımaktadır. Birçok inanışa göre su ile yıkanmak, temizlenmek bedenin ve ruhun arınması için gereklilik olarak görülmektedir. Erken dönem yazılı kaynaklarından İranlıların kutsal kitabı Avesta ve Hintliler 'in kutsal metinlerinde ibadet yapılmadan önce su ile temizliğin yapılması gerektiği belirtilmektedir. Aynı zamanda Yahudi medeni kanunu olan Talmud'da Yahudilerin yıkanma alanı olmayan yerlerde yaşayamadıkları, Japon inanışı olan Şintoizm'de ve ilk olarak Hindistan'da ortaya çıkan Budizm'de de ruhsal arınma ve bedensel temizlik arasında güçlü bir bağ bulunduğu ve su ile çeşitli ayinler yapıldığı yer almaktadır (Haliloğlu Alp, 2023, s. 4).

Yıkanma kültürü ve oluşumu çeşitli uygarlıklarda farklı şekillerde gelişim göstermiştir. Her kesimden ve farklı inanca sahip insanların büyük önem verdiği su, ruhsal ve fiziksel temizliğin ana malzemesi olmuş ve dini inançlar doğrultusunda çeşitli ayinlere konu olmuştur. Su, bir yandan fiziksel temizlenmenin ana malzemesi olurken, diğer yandan ruhsal arınma işlemi için de gerekli olan madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Semavi dinler ve çok tanrılı inançlarda suyun, temizlenmenin, arınmanın, ritüellerin ve şifalı kaynaklarda yıkanmanın insan sağlığı için önemine dair yönlendirmeler yer almaktadır. Aynı zamanda suya kutsallık atfedilmesi, yine dini inançlar doğrultusunda oluşmaktadır. Bu anlamda Hititlerin su yapılarından günümüze ulaşan Konya-Beyşehir sınırları içinde yer alan Eflatun Pınar dikkat çekmektedir (Resim 1). İvriz beldesindeki MÖ 8. yüzyıldan kalma masif kayanın oyulması ile yapılan Hitit anıtında Tuwana Kralı Warpalas, ellerinde bolluk ve bereketi simgeleyen üzüm salkımları ve mısır koçanları tutan tanrı Tarhunzas'ın önünde durmaktadır. Kayanın ve figürlerinin dikey yükselişinin aşağısında su önemli bir kutsal figür olarak yer almaktadır (Yegül, 2012, s. 59).

Resim 1: Konya ilinin Beyşehir sınırları içerisinde bulunan, Hititler döneminde yapılmış, göğü taşıyan ve yerle gök arasında ilişki kuran tanrıları tasvir eden, “Eflatun Pınar” veya “Hitit Su Anıtı” olarak bilinen kutsal su anıtı (URL-2).

Semavi dinlerden Yahudilik dinine göre Tevrat’ta kirlilik durumu, murdarlık; ruhsal ve fiziksel olarak pis olma durumudur. Herhangi bir sebepten ortaya çıkan bu kirlilik durumundan arınma, temiz bir su ile dini kurallara uygun olarak hazırlanmış mikvelerde beklemek ve bedenin yıkanması ile gerçekleşmektedir (Mısır, 2022, s. 12). Yer altından çıkan kaynak suyu veya yağmur suları kullanılarak hazırlanan bu havuzlara yıkandıktan sonra girilip, üç kere suyun altına dalıp çıkılarak temizlenme işlemi yerine getirilirdi (Avşar & Avşar, 2016, s. 635). Temizlik konusunda Yahudi geleneği “Talmud” adı altında toplanmıştır (Okur, 2005, s. 102). Arap Yarımadası’nda İslam öncesi dönemde Yahudi hamamlarının Talmud’da hayır kurumları içerisinde sayılmakla beraber, murdar kişilerin dokundukları her yerin kirli sayılması ve sıcak havanın etkisiyle su ısıtmaya daha az ihtiyaç duyulması sebebiyle varlığı bilinmekte ve günlük temizlenme ihtiyaçlarının giderildiği küçük banyolar şeklinde olduğu düşünülmektedir (Mısır, 2022, s. 13).

Antik Çağ’da Yunanlılara dayanan yıkanma kültürü, spor ile birlikte sağlığın konusu olmuştur. Antik Yunan toplumunda yıkanma ve sağlık birlikteliği ile doğal kaplıca sularının şifalı olduğuna inanılmaktaydı (Mısır, 2022, s. 6). Ruhsal ve fiziksel birçok hastalıktan korunmak veya tedavi olmak isteyenler kaplıca suyu ile dolu havuzların içine girerek, havuz olmayan yıkanma mekânlarında terleyerek veya kaplıca sularını içerek tedavi olunacağına inanmaktadırlar (Yegül, 2006, s. 138). Avşar & Avşar; MÖ 4. Yüzyılda gelişim gösteren Yunan yıkanma mekânları, birbirinden ayrı bir grup oturma küvetin sardığı yuvarlak hatlı birkaç mekândan oluşmaktadır. Bu yerleşim şekli “rotunda”lı hamam tipi olarak geçmektedir. Isıtma sistemleri basit

ama etkili olan bu mekânlarda odanın ortasına yanan bir mangal konularak genel ısıtma, dışarıda ısıtılan su getirilerek de banyo imkânı sağlanmıştır. Ek olarak MÖ 2. yüzyılın sonlarından itibaren yapılmaya başlanan Palaestralarda da sıcak su ile yıkanmanın sağlandığı özel odalara yer verilmesi şeklinde Yunan yıkanma mekânlarını aktarmıştır (Avşar & Avşar, 2016, s. 633).

Yunan yıkanma kültürünün devamı niteliğinde olan Roma, aynı zamanda geliştiricisi ve teşvik edici olmuştur. Roma döneminde hamam yapılarının içine spor ve masaj alanları ile öz bakım ve temizlik bölümleri eklenerek yıkanmanın yanı sıra çeşitli aktivitelere de yer verilmesi sağlanmıştır. Roma yıkanma mekânları doğrultusunda, hamamları bir işkolu olarak ortaya çıkarmasıyla, eğlence için hamama kültürünü hızla geliştirmesi ve aynı zamanda çeşitli aktivite alanlarını içine dâhil ederek yıkanma ihtiyacını karşılamasıyla hızla gelişen komşularına yetişmiş ve çok geçmeden birçok bölgenin önüne geçmiştir (Yegül, 2011, s. 88). Roma hamamlarında ısınma hypocaust sistemi ve havuzlara sıcaklık sağlayan oda ve fırınlar sayesinde sağlanmaktadır. Aynı zamanda hamamlarda içerisine temiz suyun çekilebildiği kuyuların yanı sıra daimî akan çeşmeler de yer almaktadır (Mısır, 2022, s. 8). Roma’da MS 537’de 11 su kemerinden 1212 çeşmeye ve 11 adet büyük ve 926 adet küçük yıkanma mekânına su dağıtılması, Roma’nın suyu çok iyi kullandığını ve yıkanma mekânlarını nasıl geliştirdiğini göstermektedir. Günümüze kalıntıları ulaşmış Roma’nın merkezindeki Caracalla termal banyosu ise kendi dönemine kadar yapılmış en büyük banyo olarak bilinmektedir. Yıkanma mekânları ile ilgili büyük gelişim gösteren Roma hamamları, halkın büyük bir kısmı için pahalı yerler olmaktaydı. Bu sebeple Orta çağda insanlar genellikle (ancak sıcak havalarda) nehir ve akarsularda yıkanıyorlardı (Avşar & Avşar, 2016, s. 634).

Geç Roma Döneminde 5. yüzyılda devlet dini olarak Hristiyanlığın benimsenmesinin gelenek olarak umumi yıkanma özelliğini sona erdirmediği ve hamam yapılarının kullanımının devam ettiği izlense de 6. yüzyılın sonlarına gelindiğinde hamam yapılarının kullanılmamaya başlandığı görülmektedir (Mısırlı & Özgüven, 2020, s. 393-394). Antik hamamların kullanımına ilişkin din adamlarının ifadeleri dikkat çeker. Özellikle Aziz Pakhomios’un Manastır Hayatı Yönetmeliği’nin, tıbbi amaçlar hariç banyo yapmayı yasaklaması ile İskenderiyeli Clement’in, Hristiyanları manevi hamamları tercih etmeye çağırması hamam kullanımlarının

kısıtlanmasına atıf yapar. Tessalonike'nin ünlü metropoliti Eustathius'a göre ise banyo yapmak aptallığın bir göstergesidir (Saradi-Mendelovici, 1988, s. 382-383). Bu bilgilere ilaveten yüzyıllar boyunca Roma hamamlarında yaşanan sefahat hakkındaki bilgiler dolayısıyla bu dönemde yıkanma kültürü büyük oranda gerilemiştir (Okur, 2005, s. 108). Yalnızca kişinin kiliseye kabulü için gerekli olan vaftiz işlemi uygulanmaktadır. Bu işlem ile hem ruhsal hem de fiziksel bir arınma meydana gelmektedir. Vaftiz ayinleri, temiz olduğuna inanılan suların bulunduğu, kaplıca suları gibi şifa sağladığına inanılarak hastalarında yıkanıldığı ayazmalarda yapılmaktadır. Hristiyanlar her ne kadar hamamları kirli bulup yasak olarak saymışsa da Hristiyanlığın geliştiği Roma toplumunda yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı (Mısır, 2022, s. 13).

İslam dininin temizlik anlayışı Hristiyanlık ile tam zıtlık göstermektedir. En belirgin özelliği, Hristiyanlık dininde uygulananın aksine temizliği, yıkanmayı, suyu ibadetin merkezine yerleştirmesidir. Temizlik imandandır düşüncesini benimseyen İslam dininin kutsal kitabında yıkanma kültürü ile ilgili olarak teyemmüm, abdest ve gusül gibi farklı kirlilik durumlarına göre farklı temizlenme şekilleri de açıklanmaktadır (Okur, 2005, s. 108-109). Genel olarak temizliğin nerede, niçin, ne zaman, nasıl ve hangi maddeler ile yapılması gerektiği, temizliğin maddi ve manevi yönü, kişinin yanı sıra etrafının da temiz tutulması gerektiği ek olarak durgun suda yıkanılmaması gerektiği hadislerde vurgulanmaktadır (Mısır, 2022, s. 21). İklimsel koşulların etkileri ve mahremiyet düşünceleriyle temizlik ve yıkanma eylemlerinin yerine getirilebilmesi için bir mekâna ihtiyaç duyulmuştur (Ertuğrul, 2009, s. 241). Temizlik anlayışıyla mekânlar oluşturulması ve bu kapalı mekânlara suyun temini gereklilik olmuştur. MÖ 10. yüzyılda bu amaçla Hz. Süleyman tarafından Kudüs'te su kanalları yaptırılmıştır. Kentte suyun bollaşmasıyla Museviler, Tevrat kurallarına daha uygun temizliğe yönlendirilmiş ve kirlerin sular sayesinde akıp gittiği helalar inşa etmişlerdir (Okur, 2005, s. 125). Musevi toplumlarda dini amaçlar doğrultusunda hamamlarda inşa edilmiştir. Kudüs'te yer alan bu hamamlardan en önemlisi ve bugüne kadar korunmuş olan şifa hamamıdır. Nitekim İslami kaynaklarda ilk defa hamam inşa yaptıran kişinin de Hz. Süleyman olduğu söylenmektedir (Avşar & Avşar, 2016, s. 635). İslam dünyasında insan yaşamını büyük ölçüde etkileyen, yıkanma ve temizlik kültürü hep var olmuştur. İslamiyet'te Müslümanların temizlik ve yıkanma için kullanılan ana maddelerden suyun kullanım şekli temizlik mekânlarının

düzenlenmesinde etkisi olmuştur. Durgun veya akarsuyun, kuyu veya yer altı su kaynaklarının nasıl kullanılacağı, yapıların nasıl inşa edilecekleri konularına kılavuzluk etmiştir (Mısır, 2022, s. 22).

İnsanların inanç dünyalarında açıkça görülmektedir ki suya büyük bir önem ve kutsiyet atfedilmiştir. İnsanların su ile ilgili arınma, temizlenme, yıkanma ihtiyaçları ve suyu korumaya yönelik ilişkilerinde dinlerin teşvik edici bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Nehir ve akarsular gibi su kaynaklarına önem verildiği, su ile temizlik mekânlarına ve ibadet öncesinde vücut temizliğine, belli ayınlar çerçevesinde manevi anlamlar yüklendiği görülmektedir (Avşar & Avşar, 2016, s. 630). Yıkanma eylemini yerine getirmeyen kişilerin ruhunun da kirli olduğu, inançları doğrultusunda yerine getirmesi gereken görevlerini kirli oldukları sürece yapmalarının uygun olmadığı düşünülmekteydi. Kutsal kitaplarda da tanrının huzuruna bedensel temizlik sonrasında çıkılabildiğinden sıkça bahsedilmektedir. Manevi temizliğin, beden temizliği ile mümkün olduğu düşüncesiyle dini yapıların etrafında yıkanma ihtiyaçlarının karşılanabileceği yapılar inşa edilmiştir (Haliloğlu Alp, 2023, s. 4). Semavi dinlerdeki su faktörünün önemi, temizliğe ve arınmaya verilen değer ve bunun doğrultusunda oluşan yıkanma mekânlarının yanı sıra, medeniyetlerin yıkanma ve yıkanma mekânlarını nasıl ele aldıkları da önem arz etmektedir.

Suyun en ihtiyaç duyulduğu ve en çok kullanıldığı yer olan hamamların belli bir döneme kadar büyüklükleri sınırlı tutulmuştur. Çünkü su kemerleri inşasından önce sarnıç ve kuyulardan su çekmek gerekiyordu. Su kemeri inşası hamamların gelişerek içerisinde birçok farklı birim barındırmaya başlamasına olanak tanımıştır. Yüzme havuzları, egzersiz alanları, farklı sıcaklıkta banyo odaları gibi birimlerle genişleyerek, insanların bu hamamlara sadece yıkanmak için değil eğlenmek, vakit geçirmek için gelmelerini sağlamıştır. Inge Nielsen, hamam mimarisinin ve buna bağlı olarak tüm toplumsal ve kültürel çağrışımlarıyla birlikte hamama gitme pratiğinin yerleşik bir kültürel yapı oluşturduğunu anlatır (Mithen, 2017, s. 145).

1.3.1. Hamam

Hamm (hamem) kökünden türeyen Arapça 'da "ısıtmak; sıcak olmak" anlamındaki hamam (hammâm) kelimesinin sözlük anlamı "ısıtan yer" demek olup "yıkanma yeri" anlamında kullanılmaktadır. Farsça karşılığı ise germâbe'dir (Eyice,

1997, s. 402). Hamamlar suyun ısıtılması ile insanlara bir yıkanma mekânı oluşturan tesislerdir. Kökeni ilk medeniyetlere dayanan hamam binalarının günümüzdeki özelliklerini kazanması ve yıkanmanın ötesinde bir eğlence mekânı olması Roma devrinde oluşmuştur. Romalılar hamam yapılarını ruhsal ve bedensel temizliğin yanı sıra, eğlence ve spor amaçlı kullanmışlardır. Beden temizliğine özellikle İslam dininde çok önem verilmektedir. Bu açıdan Müslümanlar yıkanma mekânı olarak hamamlara çok önem vermiştir.

Hintlilerin Ganj, Mısırlıların Nil, Asurluların Fırat nehirlerinde yıkandığı gibi Romalılar da önceleri nehir ve deniz gibi su kaynaklarında yıkanmışlardır. Fakat Romalıların hamamlara daha fazla özen ve ilgi göstermesi hamamlar ile ilgili ilklerin Romalılar döneminde gerçekleşmesini sağlamıştır. İçi sıcak sulu ve özel ısıtma sisteminin kullanıldığı ilk hamamlar, Romalılar döneminde inşa edilmiştir. Bilinen ilk halka açık hamam Pompei Şehrindeki Stabia Hamamı'dır. Romalıların bu denli önem verdiği hamamların temel mimari bölümleri olan frigidarium (soğukluk), tepidarium (ılıkılık) ve caldarium (sıcaklık) bir takım değişiklikler yapılarak Bizans ve Osmanlı - Türk hamam mimarisinin çerçevesini oluşturmaktadır. Osmanlı Türklerinin ilk hamamı Bursa'da 1336 yılında Orhan Bey tarafından yaptırılmıştır. Osmanlıların vücut temizliğine verdikleri önemden ziyade toplumun sosyalleşmesi ve iyi gelir getirmeleri sebebiyle hamam inşasına büyük önem verilmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde hamamlar, sadece şehir merkezlerinde belli bir kesime hizmet vermenin ötesine geçip neredeyse her mahallede bulunan bir yapı haline gelmiştir. Bu durum hamam ısıtması için gerekli odun ve yıkanma aşamasında tüketilen su miktarında artışı beraberinde getirmiştir. Belli aralıklarla oluşan israfların önüne geçebilmek adına hamam sayıları sınırlandırılmaya çalışılsa da hem şehir merkezlerinde hem de mahallelerde vazgeçilmez bir yapı ve kültür haline gelen hamamların kullanımının önüne geçilememiştir (Erdönmez, 2014, s. 10). Hamamlar, yalnızca belli bir kesime hitap eden veya yerleşim alanlarını süsleyen yapılar olmanın aksine, hemen hemen her mahallede bulunan herkese hitap eden sosyalleşme ve beden temizliği ihtiyaçlarının giderildiği yapılardır. Ek olarak hamamlar zaman zaman kimsesizler ve bekârlar için bir otel görevi görmüştür. Külhancının yönetiminde olan ve hamam dışından da bir girişi bulunan hamamın ısıtma birimi olan külhanlar, özellikle ailesi olmayan çocukların barınacağı bir alan olmuştur. Burada barınanlara ise külhanbeyi denilirmiş. Kimisi 'bey' sıfatını alay konusu olsun diye konulduğunu söylerken kimisi de kimsesiz

çocukların çoğunun beyzadeliliğine inandıkları için konulduğunu söylemişlerdir (Taşçıoğlu, 1998, s. 112-113).

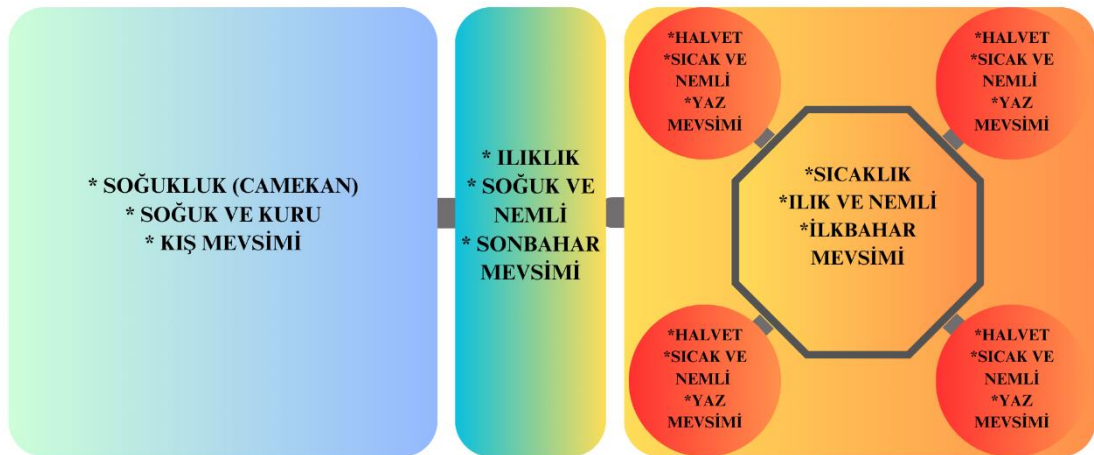
İslamiyet'te birçok inanışta olduğu gibi, dini görevlerin yerine getirilebilmesi için insanın hem bedenini ve ruhunu, hem kıyafetlerini hem de bulunduğu ortamı temiz tutması gerekmektedir. Ayrıca İslamiyet durgun su ile değil akarsu ile yıkanmayı gerekli kılmaktadır. Osmanlılar ve Selçuklular döneminde çalışanların dini görevlerini rahatlıkla yerine getirebilmelerini sağlamak için hem ticari hem dini yapılar inşa edilmektedir. Bu nedenle inşa işinde ilk olarak hamam yapılarına başlanmakta ardından yapıları işler hale getirebilmek için vakıflar yapılmaktaydı. Anadolu'ya gelen Türklerin banyo gelenekleri, İslamiyet'in emrettiği temizlik kurallarıyla birleşip Roma ve Bizans geleneğiyle bir karma oluşturarak, suyun kullanımı yeni bir kültürü, Türk Banyosunu ortaya çıkarmıştır. Türk Banyosu zaman içinde bir kurumsallık kazanıp ısıtan yer veya yıkanma yeri anlamına gelen hamam kelimesiyle de Türk Hamamı olarak kendi geleneğini oluşturmuştur (Bozok, 2005, s. 67). Türk hamamları kendi içinde işlevlerine göre üç gruba ayrılmaktadır. İlki kamuya açık olan çarşı hamamlarıdır ve her kesimin yıkanma eylemini rahatlıkla yerine getirdiği yapılardır. İkinci grup; saray, köşk gibi zengin kesimin evlerinde bulunan özel hamamlardır. Üçüncü grup ise bu tezin ana konusu olan kaplıcalar; yer altından çıkan doğal sıcak suyun üzerine inşa edilen hamamlardır.

Osmanlı İmparatorluğu, her ne kadar Roma hamamlarının alt yapısıyla kendi hamam kültürünü oluştursa da aralarında farklılıklar yer almaktadır. En önemli fark Roma hamamlarında bulunan havuzun, Osmanlı hamamlarında olmayışındır. Çünkü Osmanlılar havuzu, İslamiyet inancı akarsuda temizlenmeyi gerektirdiğinden sadece şifa amaçlı kaplıcalarda kullanmaktaydılar. Bir diğer fark yine Roma hamamlarında olup Osmanlı hamamlarında olmayan bekleme yeri olarak yapılan Atriumlar ile birlikte egzersizlerin yapıldığı veya yarışmaların düzenlendiği palaestra denilen avlular yer almaktadır.

Türk hamamlarının iç mimari planlamasında, soyunma yeri, ılıklik, sıcaklık ve külhan olmak üzere dört bölüm yer almaktadır. Cemekân da denilen soyunma yeri, hamamın giriş kısmından sonraki ilk bölümdür. Bu bölümler bir sonraki Türk Hamam Mimarisi ve Bölümleri başlığının altında daha detaylı açıklanmaktadır.

1.3.1.1. Türk Hamam Mimarisi ve Bölümleri

Anadolu Türk mimarisinde sıklıkla karşılaşılan hamamlar ya müstakil yapılar halinde inşa edilmiştir ya da bir caminin çevresinde camiyle birlikte inşa edilen bir yapı konumundadır. Hamam yapılarının mimari bölümlerinin temelleri tıbbı dayanmaktadır. Okur, hamam mimarisinin oluşumunda İbn Sina'nın tıp kitabının yönlendirici olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: İbn Sina'nın "El-Kanun Fi't-Tıbb" adlı ünlü eseri Latince olarak 36 kez basılmıştır ve birinci kitabının on dokuzuncu bölümünde banyo ile ilgili: En iyi banyoların temiz hava ve su deposu bulunan eski evlerde olduğunu dile getirmiş; bunun yanı sıra, banyoların doğal etkisi, sıcak havanın vücudu ısıtması ve suyun neme ilave edilmesi olarak belirtmektedir. Bir hamamın ilk bölümünü soğuk ve nemli, ikinci sıcak ve nemli, üçüncü sıcak ve kuru, dördüncü bölüm ise banyoda bekleme odası şeklinde ifade edilmiştir ve hamamın bu dört odası; sonbahar, yaz, kış, ilkbahar olarak dört mevsime benzetilmiştir (Okur, 2005, s. 195). Türk Hamam mimarisini yönlendiren bu benzetme soğukluk (camekan, soyunmalık), ılıklik, sıcaklık ve halvet bölümleri arasında vücudun ısıya kademeli bir şekilde alışma süreciyle de bağlantılı olarak birleşim göstermiştir. İnsanın aniden çok sıcak bir mekâna girmesi sağlık açısından sakıncalı olduğu için bu bölümler vücudun sıcağa alışmasını da sağlamaktadır. Bu bölümler ve mevsimler arası benzetme şematik olarak aşağıda gösterilmektedir.

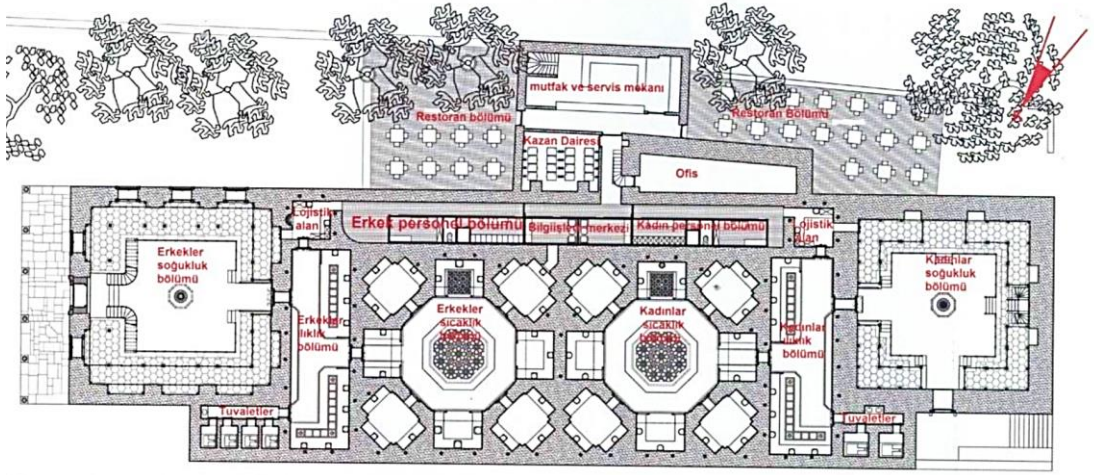
Şekil 1: İbn Sina'nın hamam mimarisini yönlendiren mevsimsel benzetmesinin şema halinde gösterimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

Şematik olarak da gösterilen Türk hamamlarının iç mimari planlamasında soyunma yeri (soyunmalık, camekân), ılıklik, sıcaklık ve külhan olmak üzere dört

bölüm karşımıza çıkmaktadır. Hamamın ana kapısından geçiş yapıldığında ilk olarak soyunma mahalline girilmektedir. İbn Sina'nın mevsimsel benzetmesine göre soğuk ve kuru ortamı ile kış mevsimi olarak nitelendirebileceğimiz bölümdür. Buraya gelen insanların yıkanma eyleminden önceki hazırlıklarını tamamladığı bölümdür. Bu bölüm hamamın diğer hacimlerine oranla oldukça geniş bir alana sahiptir. Soyunmalık, soyunma mahalli veya camekân olarak farklı dönemlerde farklı isimlerle adlandırılan bu mekândan sonra ılıklik alanına geçilmektedir. Ilıklık bölümü sıcaklığa geçmeden önce vücudun ısıya alıştığı bir ara bölümdür. Sıcaklık kadar ısısı yüksek değildir. Bu sebeple soğuk ve nemli olan sonbahar mevsiminin yaşandığı bölümdür. Soyunmalıktan sıcaklığa geçişte bir köprü görevi görür. Genellikle bu bölümde tuvalet ve tıraşlık mekânları yer alır. Bir sonraki bölüm hamamında en önemli mekânlarından olan yıkanma eyleminin de yapıldığı sıcaklık bölümüdür. Adından da anlaşılacağı üzere sıcaklığın yüksek olduğu sıcak ve nemli olarak nitelendirilen bölümdür. Bu alanın ortasında mekânın büyüklüğüne oranla geniş bir göbek taşı yer alır. Ortalama 5-8 m. çapında bir kubbenin örtebileceği, merkezi bir mekân etrafında, aksiyal olarak yerleştirilmiş sıcaklıkları en yüksek olan sıcak ve kuru havası ile köşe halvetleri yer almaktadır. Bu yerleşim şekli yüzyıllar boyunca, birçok büyük hamamların sıcaklık bölümlerinin geleneksel yapısı olarak uygulanmıştır (Önge, 1995, s. 25).

Türk hamamlarının yıkanma, temizlenme eylemini yerine getirmek için belli bir sıralama doğrultusunda ilerleyen soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve halvet bölümlerinden sonra bir diğer önemli mekân külhandır. Külhan hamamın ısıtmasının sağlandığı ayrı bir girişi olan bölümdür. Bir tesisat odası olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Külhan bölümünde yer alan su kazanına açılan, hamamın ılıklik ve sıcaklık bölümlerinin altlarında yer alan ve cehennemlik olarak adlandırılan bölümünde dolaşan ateş ve duman, ısıtma işlemini yerine getirdikten sonra duvarların içindeki tüteklik denilen bacalardan dışarıya çıkar. Bu ısıtma sisteme “hypocaust” tabandan ısıtma sistemi denilmektedir (Erol, 2012, s. 33). Türk hamamlarında ısıtma işleminden sonra suyun kullanımı ve temini de oldukça önemlidir. Suyun temin edilmesi, hamamın belli bölümlerine dağıtılması ve kullanılan atık suyun hamam dışına çıkarılması şeklinde üç aşamalı bir süreçtir. İhtiyaç duyulan temiz suyun, vakıf su depolarından, özel kuyu veya sarnıçlardan veyahut nehir, dere, çay gibi akarsulardan temin edildiği anlaşılmaktadır (Önge, 1995, s. 41). Son olarak hamamların aydınlatılması doğal (gün ışığı) ve yapay aydınlatma olarak iki şekilde sağlanmaktadır.

Hamamlar işlevleri gereği mahremiyetinin önem verildiği yapılardır. Bu sebeple genellikle mekânların kubbelerinde yer alan açıklıklar bulunmaktadır. Bu açıklıklar ‘fil gözü’ olarak adlandırılmaktadır. Yaklaşık 15-40 cm çapları arasında değişen yuvarlak, kare, yıldız gibi farklı biçimlerde cam ile kaplı aydınlatma elemanlarıdır. Fil gözleri haricinde diğer bir doğal aydınlatma elemanı olarak da çatı feneri kullanılmıştır (Erol, 2012, s. 32). Anadolu Türk hamamlarında XVI. yüzyıldan sonra hamamın bazı bölümlerinin duvarlarında nişlere rastlanmaktadır. Bu nişlerin kandil, şamdan gibi yapay aydınlatma elemanlarının konulması için yapıldığı varsayılmaktadır (Önge, 1995, s. 66). Türk hamam mimarisi kapsamında gerekli bölümlerin mekânsal çözümlenişi ve özellikleri, “Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı” örneği üzerinden aşağıda gösterilmektedir.

Resim 2: “Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı” restorasyon sonrası güncel planı (Erten Bilgiç, 2016, s. 81).

Örnek hamam yapısında da soğukluk-ılıkılık-sıcaklık mekânlarının birbiriyle olan ilişkisi ve mekânlar arası kullanım akışı açıkça görülmektedir. Erkekler ve kadınlar bölümü ayrı ve simetrik bir şekilde kurgulanmış, geniş bir alana yayılmış tek katlı bir yapıdır. Mahremiyet kurallarından ötürü girişleri farklı iki sokaktan sağlanan erkekler ve kadınlar bölümlerine soğukluk mekânından giriş yapılmaktadır. Soğukluk karşılamının, yıkanma öncesi hazırlığın ve yıkanma sonrası dinlenme işlemlerinin yapıldığı bölümdür. Plan şemasına bakıldığında soğukluk bölümünün diğer bölümlere oranla daha geniş hacimde olduğu görülmektedir. Soğukluk bölümünden geçiş sağlanan ılıkılık bölümü ise hacimsel olarak en küçük olan, adından da anlaşılacağı gibi sıcaklık olarak ılık bir mekândır. Bu bölüm soğuktan sığağa geçişte vücudun sığağa alıştığı ve sıcaklık bölümünde bulunamayan insanların yıkanma eylemlerini yerine

suyunun sıcaklık özelliğinden dolayı hamamlardaki gibi bir ısıtma sistemi kaplıcalarda yer almamaktadır. Tezin ilerleyen bölümlerinde kaplıcaların özellikleri, tarihi ve hamam ile aralarındaki farklar daha detaylı anlatılmaktadır.

1.3.2. Kaplıca (Ilıca)

Kaplıca ve ılıca kavramları birlikte kullanılmakta, aynı işlevi yerine getirmekte ve çoğu kaynakta da aynı şekilde açıklanmaktadır. Halk arasında ılı su, kaynarca, ısı su, kudret hamamı, germâbe, hudaî hamam ve âbizenne gibi isimlerle bilinmektedir. Anadolu'daki birçok coğrafi isim, eski dönemlerde o yerin yakınında yer alan sıcak su kaynağına verilen isimlerden gelmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Çermik, Güneybatı Anadolu'da Girme ve daha birçok farklı yerde Germeab, Germili, Terme, İlıca ve Kaynarca olarak geçtiği gibi (Karakaya, 2001, s. 351). İçerisinde kimyevi maddeler bulunan şifalı suyun yerin altından sıcak bir şekilde çıktığı kaynaklardır. Türkçe 'de bu doğal kaynak suyunun çıktığı alana 'Ilıca', bu alanın üzerine veya yakınına kurulan tesislere de 'kaplı ılıca' yani 'Kaplıca' denilmektedir. Evliya Çelebi; Türkçede 'Ilıca', Moğolcada 'Kerenda', Farsçada 'Germab', Tatarcada 'İlissi', Yunancada 'Kaynarca' denildiğini belirtmektedir (Erdönmez, 2014, s. 1).

Kaplıcaları hamamlardan ayıran en belirgin özellik yer altından sıcak olarak çıkan doğal kaynak suyunun kullanılmasıdır. Bu sebeple kaplıcalarda hamamlarda olduğu gibi suyu ısıtma işlemi ve bunun için gerekli olan külhan, cehennemlik gibi mimari bölümlere gerek duyulmamaktadır. Isıtma gerektirmeyen masrafsız bir sıcak suyun varlığı ile yıkanma yerleri olarak kullanılan bu yapılar ilk önceleri yeraltından sıcak olarak gelen suyun şifası bilinmediği için hamam olarak anılmaktaydılar. Zaman içerisinde çeşitli hastalıklardan mustarip insanların burada iyileşme göstermesi bu suları şifalı kılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de de Hz. Eyyûb'un bir cilt hastalığı sonucu yerden çıkan su ile yaralarının iyileşmesi anlatılarak su kaynağına vurgu yapılmıştır (Karakaya, 2001, s. 351). Kaplıcalarda şifalı su ile yıkanma işlevinin, iyileşme sağlaması hamam ile aralarındaki bir diğer farklılığı ortaya koymaktadır. Hamamlar hijyen, temizlik, sosyalleşme alanı olarak karşımıza çıkarken, kaplıcalar sıcak su kaynakları ile iyileşmeyi, sağlıklı olmayı ön planda tutmaktadır. Hamam ve kaplıca yapılarının her ikisinde de yapılan eylem yıkanmaktır. Bu sebeple yıkanmak eyleminin anlamı hamamlarda 'temizlenmek' iken, kaplıcalarda 'iyileşmek' olmaktadır (Başoğlu, 2010, s. 48). Kaplıcalar ve hamamlar arasındaki önemli farklardan biri de

inşa edilecek alanın seçimidir. Kaplıcalar yer altından çıkan sıcak doğal kaynak suyu en verimli şekilde kullanabilmek için kaynak sularının üzerine veya en uygun yakın çevresine konumlanması gerekmektedir. Hamamlar ise nüfusun fazla olduğu, herkesin kolaylıkla ulaşabileceği şehir merkezlerinde uygun bir bölgeye inşa edilmektedir. Son olarak kaplıca veya hamamlarda işlevsel farkın oluşmasındaki önemli sebeplerden biride dindir. İnsanlar yer altından sıcak kaynak su çıkmasını, doğa olayı dışında görerek ve suların şifalı oluşu sebebiyle bu kaynaklara tanrısallık atfedilmesine sebep olmuştur. Hatta kaplıcalara şifa bulmak amacıyla gelinmesinin yanı sıra doğa tanrılarından yardım istemek ve onları onurlandırmak tedavinin normal bir gerekçesi olarak görülmekteydi. Oysaki hamamlarda durum farklıdır. Yegül kitabında Antik Çağ dünyasında hamamları din dış ve laik bir kültürün parçası olarak nitelendirmektedir. Bu zengin ve lüks dekorun içinde yaratılan bu gürültülü, yağlı, sıcak ve terli ortamın bedeni hislere seslendiğini savunmaktadır (Yegül, 2006, s. 155). Bu durum insanların yapılar arası seçimini de etkilemektedir. Seçim yaparken hem dini sebeplerin etkisi bulunmakta hem de bedenin temizlenmeye mi yoksa iyileşmeye mi ihtiyacı olduğuna yönelik tercih yapılmaktadır.

Doğal kaynak sularının kullanıldığı kaplıca merkezleri genellikle şehirlerin dışında, ulaşımı zor, doğa ile iç içe, uzak konumlarda bulunmaktadır. Tabi bunun sebebi su kaynaklarının o noktalardan çıkmasıdır. Ancak bu durum kaplıcalar hakkında bilinenleri hamamlara göre daha kısıtlı hale getirmiştir. Böyle oluşunun bir diğer sebebi ise, bazı kaplıca merkezlerinin kalıntıları üzerine kurulmuş olması o alanda kazı yapılmasını olanaksız kılmıştır (Yegül, 2006, s. 136). Kaplıcalarda kullanılan suyun içerisinde bulunan çeşitli mineraller ve kimyevi maddeler sayesinde şifa kaynağı oluşu sebebiyle bu yapılarda kullanılan su sadece yıkanma amacı gütmemektedir. Yıkanmanın yanı sıra insanların asıl kullanım amacı şifa bulmaktır. Suyun en verimli şekilde kullanılması için büyük çaplı havuzlar yapılmaktadır ve havuz alanı kaplıca mimarisinin ana parçasını oluşturmaktadır. Geniş çaplı bu havuzlara birkaç basamak ile inilmektedir ve derinliği ortalama bir insan boyu kadardır. Kaynağından 70-80 °C sıcaklık ile gelen su ılıtılarak havuz ve kurnalarda kullanılmaktadır. Sıcak su lülelerden havuzun etrafındaki duvarlarda yer alan kurnalara ve oradan da havuza dolmakta, bunun karşısına denk gelen yerdeki bir menfezden de dışarı çıkmaktadır. Kurnaların varlığı klasik Türk hamam yıkanma kültürünün kaplıcalarda da yer aldığını göstermektedir. Soyunmalık ve ılıklik

tertibinde ise Türk hamam mimarisinin karakteristik plan şemasına bağlı kalınmıştır (Karakaya, 2001, s. 351).

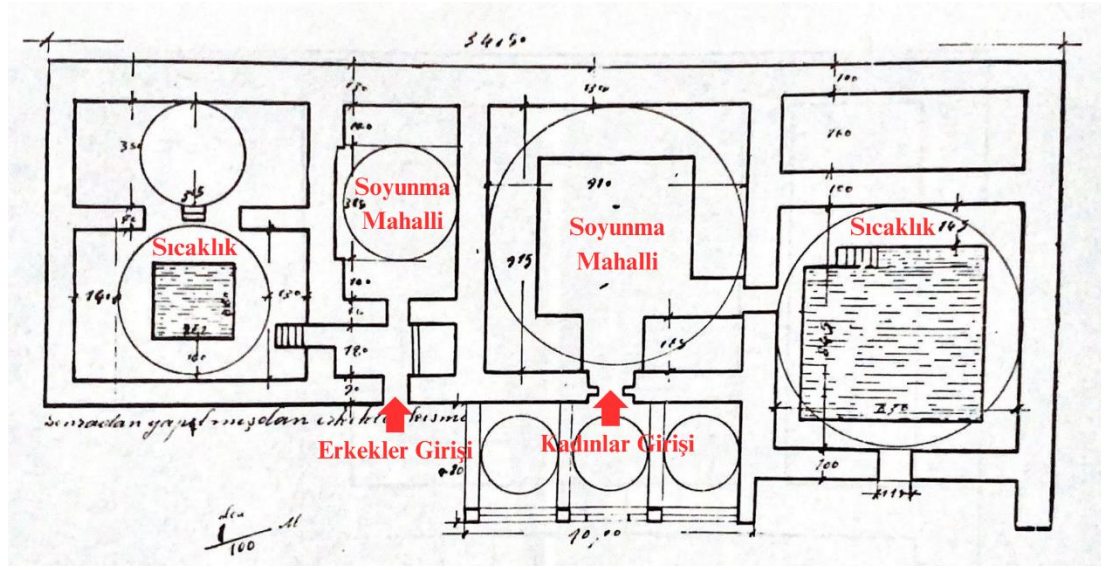
Banyo, vücudun tamamını veya bir bölümünü fiziksel veya kimyasal bir etki altında bir müddet tutma işlemi olarak tanımlanmaktadır. Banyo denilince akla ilk su gelse de, su ile yapılabildiği gibi, güneş, buhar, çamur gibi faktörlerle de yapılabilmektedir. Tıp dünyasında eski çağlardan bu yana kaplıca tedavisi yöntemleri içerisinde bu farklı banyo şekilleri yer almaktadır. Bu çeşitlilik kaplıca yapısının bulunduğu ortamın iklim şartlarına, yer altından çıkan doğal kaynak suyunun içerdiği minerallere göre şekillenmektedir. Genel olarak suyun kendisi banyo unsuru olarak kullanılmaktadır. Kimyevi maddeler içeren şifa kaynağı suların etki göstermesi için belli bir süre, ister tek kişilik küvetlerde ister geniş çaplı havuzlarda durmak gerekmektedir. İnsanların bu şifalı suyun çıktığı yeri havuz haline çevirmesiyle bu kullanım şekli yaygınlık kazanmıştır (Başoğlu, 2010, s. 52). Kaplıca Yönetmeliği'ne göre havuzun genişliği kullanıcı kapasitesine göre belirlenmektedir. Ortalama bir insan boyu derinliğine sahip havuzların en fazla 150 cm olması gerektiği de belirtilmektedir. Havuz içerisine inen dolgu basamaklı merdiven ve hem merdiven kenarına hem de havuzun iç duvarlarına tutunma kolları yapılmak zorundadır. Gerek dolgu basamaklar gerekse tutma kolları kullanıcıların rahatlıkla havuzu kullanmalarına olanak sağlamaktadır (URL-3).

Birçok ülkede birçok büyük küçük kaplıca(ılıca) bulunmaktadır. Yegül Antik Çağ'da Hamamlar ve Yıkama adlı kitabında kaplıcaları üç grupta toplamıştır. Basit bir yapıdan daha gelişmiş bir yapıya doğru ilerleyişin gruplandırılması da denebilir. Birinci grup; su kaynağının hemen hemen hiç değiştirilmeden veya çok az dokunmuş yapılan, daha basit formlardaki su kaynaklarıdır. Bu grup kaplıcaları, sıcak su kaynağının üstü kapatılmadığı için 'ılıca' olarak tanımlamak daha doğru olur. Daha büyük ve kapalı bir havuz salonunun oluşması daha gelişmiş tesislerde görülür. İkinci gruba giren bu tesislerde havuzların suyu yer altından sıcak bir şekilde çıkan doğal kaynak sularıdır, ayrıca bir ısıtma sistemleri yoktur. Bu tip kaplıcalarda merkez havuz salonudur. Diğer alanlar havuzun etrafında inşa edilmektedir. Kaplıcaların gelişimindeki daha ileri bir seviye ise aynı zamanda üçüncü grup; termal su kaynağını kullanan tesisler ile hamamlarda olduğu gibi suyun ısıtılarak kullanıldığı bölümlerin birleştirilmesidir. En gelişmiş kaplıca tipi ise 'kaplıca kenti' durumuna gelmiş, çok

geniş bir alanı kaplayan, içerisinde çeşitli kaynakların da kullanıldığı merkezlerdir. İçerisinde açık ve kapalı geniş çaplı havuzlar, klasik hamam alanları, kür ve dinlenme yerleri, buhar ve terleme odaları, konaklama alanları gibi birçok olanağı tek bir çatı altında toplayan kuruluşlardır (Yegül, 2006, s. 145,150).

1.3.2.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Kaplıca (Ilıca)

Önge'ye göre XII-XIII. yüzyıllarda, Anadolu'da inşa edilmiş Türk hamamları, suyun sıcaklık şeklinin farklılığına göre, ısıtılarak kullanılan su ile çalışan hamamlar ve doğal olarak yer altından sıcak şekilde çıkan su ile çalışan kaplıcalar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Anadolu kaplıcaları, temizlenme ve yıkanma mekânı olmasının yanı sıra, bir tedavi merkezi olarak çok eski tarihlerden beri kullanılmaktadır. Önceleri Ilıca yapıları halinde olan üstü açık havuzlar, Roma İmparatorluğu zamanında mimari yapılar içine alınarak kaplıca haline getirilmiştir. Anadolu'nun antik devir zamanında yıkılan kaplıcaların yerine Selçuklular zamanında eski temellerden de yararlanılarak yeni kaplıcalar yapılmıştır. 1233 M. tarihinde Yoncalı ve Ilgın'da önce Sultan I. Alaaddin Keykubad tarafından kaplıcalar inşa ettirilmiş, sonrasında 1267 M. tarihinde Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yeniden güçlendirilmiş olan Ilgın Kaplıcaları, antik kaplıcalar yerine yapılmış, en eski Türk kaplıcalarına örnek gösterilmektedir (Önge, 1995, s. 10).

Resim 4: Konya- Ilgın Kaplıcasına ait plan (Önge, 1995, s. 288). Yazar tarafından görsel işlenmiştir.

Konya’da Ilgın ilçe merkezinde yer alan Ilgın Kaplıcası, yan yana iki ayrı bölümden oluşan bir çifte kaplıca örneğidir. Kadın ve erkekler bölümüne hamamlardaki gibi farklı yerlerden giriş yapılmaktadır ve girilen ilk bölüm soyunma mahallidir. Ilgın Kaplıcası, soğukluk, camekân gibi farklı isimlerle de anılan soyunma mahalli ve sıcaklık bölümlerinden oluşmaktadır. Soyunma bölümünden direkt sıcaklığa geçiş yapılmaktadır. Sıcaklık mekânının ortasında yıkanma, iyileşme amacıyla kullanılan havuzun yer aldığı görülmektedir. Örnek kaplıca yapısı planına bakıldığında, soyunma ve sıcaklık mahallerinin varlığı, kadın erkek şeklinde çifte yapı oluşu, girişlerin ayrı yerlerden oluşu gibi hamam ile örtüşen detaylar dikkat çekmektedir. Bu sebeple hamam ve kaplıcaların birbirinden tamamen ayrı iki yapı olduğu söylenemez.

MÖ 1200’lerde bronz devrine ait bulgular, binlerce yıl evvel insanlığın kaplıcaları bildiğini göstermektedir. Kökeni Antik dünyaya kadar uzanan hamam ve kaplıca kültürü tıp alanında da önemli bir yere sahiptir. Milattan önce 1. yüzyıl tıp yazarlarından Celsus’un De Medicina adlı eserinde ‘Balneum’ kelimesiyle ifade etmiştir. Banyoyu ise yaraların tedavi yolu olarak göstermiştir (Kaya, 2022, s. 69). Tıbbın babası olarak tanınan Hekim Hipokrat da milattan dört yüz yıl önce öğrencilerine, hastalıkları ilaçla değil; su, güneş ve perhizle tedavi etmeyi öğretmiştir. Hipokrat’ı örnek alan bütün hekimler suya, dolayısıyla kaplıca(ılıca)lara büyük önem vermişlerdir. Kaplıcalar ile ilgili kesin bulgulara dayalı bilgiler olmamakla birlikte ilk örneklerine Mısır’da Tel-al Amarnah ve Anadolu’da Zincirli kazılarında bulunan saray ve evlerde rastlanılmaktadır (Erdönmez, 2014, s. 1). Güneş, su, perhiz gibi çeşitli maddeler ile hastalığın tedavi edildiği işlem yıkanma ile mümkün olmaktadır. Bu malzemeler ile banyo yapılmasını gerektirmektedir.

Birçok hastalığın tedavi edildiği, su ile banyo eyleminin yapıldığı eskimiş durumda olan kaplıcalar çoğunlukla ya onarılmış ya da komple yıkılmış kaplıcaların eski temelleri kullanılarak yerine yenileri inşa edilmiştir. Kaplıcaların bu şekilde onararak kullanılması veya eski temellerden faydalanılarak yerine yenilerinin yapılmasında öncelikli sebep sıcak doğal su kaynağından uzaklaşamıyor ve yerinin değiştirilemiyor olmasıdır. Büyük havuzlu bir salon ve soyunma mahallinden oluşan kaplıca yapılarının işlevsel olarak tarih içinde değişmemiş olması sebebiyle mimari açıdan da bir değişikliğe gerek duyulmamıştır (Başoğlu, 2010, s. 110). Bu bağlamda

XIV. yüzyılda Sultan I. Murad'ın talimatlarıyla Bursa'daki Eski Kaplıca, eski temellerinden yararlanılarak yeniden inşa ettirilmiştir. XV. yüzyılda Dulkadiroğulları tarafından yaptırıldığı düşünülen, Kırşehir'deki Karakurt Kaplıcası 'da bir diğer örnektir. Ankara'da bulunan Sey Köyü'nün kaplıcası da, XV. yüzyılda Türkler tarafından yapıldığı tahmin edilen kısmen yenileme suretiyle kullanılmış, sıcak kaynak suyunun üzerine inşa edilmiş bir antik devir kaplıcası örneğidir (Önge, 1995, s. 10).

Antik çağ döneminde Anadolu'daki kaplıcalar ilk olarak Hititler zamanında rastlanmaktadır. Çevresinde Hititlerden kalma höyükler bulunan Ankara'nın Haymana Kaplıcaları ile Bolu'nun Aşağı Babas Ilıca'sının, Konya Karakurt Kaplıca 'sının ve Kırşehir'in Bulamaçlı Ilıca'sının, Hititler zamanında kullanıldığı düşünülmektedir. Hititler gibi Finikeliler, Frikyalılar, Misiler'in Anadolu'da yer alan kaplıcaları kullandığı tahmin edilmektedir. İlk çağlarda kullanılan kaplıcalar arasında Manisa-Sart Kaplıcaları ve Denizli-Pamukkale Ilıcası da bulunmaktadır (Erdönmez, 2014, s. 4). Kuruluşları genellikle efsanelere dayanan ve bir Tarının, bir azizin veya Müslüman Türklerin yerleşmelerinden sonra bir velinin koruması altına verilen Anadolu kaplıca ve ılıcaları; bu amaçla yanlarına bir cami, türbe veya mabed yapılması ve yol güzergâhları üzerinde bu tesislerin civarında, konaklama ve dinlenme yeri olarak kullanılan han veya kervansarayların inşa edilmesi dikkat çekmektedir (Önge, 1995, s. 11).

1900'lü yılların sonlarına gelindiğinde kaplıcalara yönelik yatırımları arttırmak ve bu konuda insanları teşvik etmek için termal suların kullanımıyla ilgili yönetmelikte değişikliğe gidilmiştir. Yönetmelik sayesinde ihtiyaç fazlası termal suyun, turizm yatırımlarına kiralanması olası duruma gelmiştir. 1993 yılı sonrasında Kızılcahamam, Afyon, Kuşadası, Çeşme ve Pamukkale'de çağdaş termal turizm işletmelerinin Türkiye'deki ilk örnekleri olan merkezler açılmıştır (Erdönmez, 2014, s. 11). Bu doğrultuda doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke olan Türkiye'de kaplıca ve ılıca alanları devlet malı sayılmaktadır ve buna ilişkin kanun ve yönetmelikler çıkarılmıştır. Bu kanun ve yönetmeliklerin ilki R.1322 (1906) tarihli Maadin Nizamnamesidir (Özbek, 1991, s. 24). Devamında belli bir yıl aralığı olmaksızın belli aralıklarla diğer kanun ve yönetmelikler birbirini takip etmiştir. Kaplıcalar ile ilgili günümüzdeki en güncel yönetmelik, 24.07.2001 tarihinde yayınlanan 24472 sayılı Kaplıca Yönetmeliğidir. Bu tezin yazımına değin bir yönetmelik yenilemesi

olmamıştır. Kaplıca alanlarından çıkan suyun tedavi edici özelliği bulunması bakımından ve gelir elde etmek amacıyla yönetmelik kuralları dikkate alınarak bir merkez haline getirilmesine ve işletilmesine izin verilmektedir.

Kaplıca ve Ilıca yapılarının temel maddesi olan, hatta konumlarını belirleyen yer altından sıcak bir şekilde çıkan doğal kaynak suyu, kendiliğinden yeryüzüne çıkabildiği gibi, insan eliyle sondaj işlemi yapılarak da kullanılabilir. Araştırma kapsamında örneklem alanı olarak seçilen Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası 'da dâhil olmak üzere günümüzde ve yakın geçmişte inşa edilen birçok kaplıca yapısı sıcak kaynak sularına sondaj işlemi yoluyla ulaşmaktadır (Başoğlu, 2010, s. 37).

1.3.2.2. Su İle Tedavide Kaplıca(İlca)

Kaplıcaların tedavi amaçlı kullanılmaya başlaması, Milattan öncesine kadar dayanmaktadır. Sıcak sular hem sağlık hem dini amaçlar için kullanılmıştır. Kaplıca tedavisi konusunda ilk bilimsel görüşler Yunanlılar tarafından; Herodot'un 'The Histories' adlı eserinde tedavinin ana ilkeleri olarak ele alınmıştır (Erdönmez, 2014, s. 13). Bunun devamında Romalıların bu konuya olan ilgisi ile birlikte su ile tedavi daha fazla önem kazanmıştır. İslamiyet dininde temizliğin ön planda olması sebebiyle Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde kaplıcaların sağlık açısından önemi bilinmekle beraber bu önem, halkın kaplıcaları şifa kaynağı olarak bilmesiyle sınırlı kalmıştır. Çünkü o dönem kaynaklarda kaplıca tedavisi hakkında net bir bilgi yer almamaktadır. Bu sebeple bu dönemde kaplıca tedavisi tamamen insanların kullanım alışkanlıkları ve inançları doğrultusunda yürütülmekte olduğu düşünülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Dr. Karl Aubeis Bernard'ın Bursa Banyoları üzerine yazdığı kitap kaplıca tedavisi hakkında yapılmış tek çalışmadır. 1842 yılında Bursa'ya gelerek göz rahatsızlığını Çekirge Kaplıcalarında tedavi eden Dr. Bernard, kaplıca suyunun sıklığı, kullanımı ve yan etkileri hakkında metotlar önermektedir. Kaplıca suyunun ilaç kullanır gibi belli bir düzende kullanılmasını aksi takdirde şifadan çok zararlı olabileceğini belirtmektedir (Başoğlu, 2010, s. 24). Osmanlı hamamları, 17. Yüzyıl sonlarından itibaren Anadolu'ya gelen gezginler vasıtasıyla, dikkat çekmektedir ve 1800'lü yıllarda İngiltere'de Osmanlı hamamları inşa edilmeye başlanmıştır (Başoğlu, 2010, s. 23). Bu yıllar İngiltere'de 'Hidropati'nin yani suyun tedavide kullanılmasının geliştiği dönemlerdir. Bu ilerlemeler sonucunda kaplıcalara olan ilgi tekrar artmıştır. 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'da kaplıcalar gelişim

göstermektedir. Osmanlı'da halkın inanç ve alışkanlıkları sebebiyle bu gelişim sınırlı kalmaktadır. Bu sebeple Osmanlı bu gelişmeleri Avrupa'ya göre daha geriden takip etmektedir.

İçerisinde kimyevi maddeler ve çeşitli mineraller barındıran ve insan sağlığı için bir tedavi aracı olarak görülen termal su, doğal sıcaklığı, farklı tat ve kokusu ile eski çağlardan bu yana her zaman insanlar tarafından dikkat çekmiştir. Çünkü su günlük hayatta, beden temizliğinde ve sağlık amacıyla sürekli kullanılmıştır. Önceleri normal su ve termal suyun farkı bilinmemekle birlikte sağlık açısından ayırımının ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Bunun yanı sıra şifalı suların kutsal olarak kabul görüldüğü ve tanrısallık atfedildiği kaynaklarda geçmektedir (Başoğlu, 2010, s. 11). Kaplıcalarda bulunan şifalı suların tedavide kullanılmasıyla alakalı bilimsel yayınların Türklerde kesin olarak ne zaman başladığı bilinmemektedir. Bilinen ilk yayın, Bursalı Hekim Ali Münşi Efendi'nin 1731 yılında şifalı sular üzerine yazdığı 'Bidaotül Müptedi' adlı eserdir (Erdönmez, 2014, s. 13). Günümüzde ılıca ve kaplıcalar, iyileştirici özellikleri sebebiyle sağlık sektöründe önemli bir konumda yer almaktadır. Kalabalıklaşan ve sanayileşen şehirlerin kirli, sıkıcı ve sağlıksız ortamından, çalışma hayatı ve zamanın yetersizliğinden yanlış ve dengesiz beslenmeden ve gün geçtikçe artan zararlı madde kullanımının insan bedenine olan olumsuz etkileri, insanları tekrar iyileşme ve yenilenme sebebiyle termal doğal kaynak sularını kullanmaya yönlendirmektedir. Bu termal suların yer aldığı kaplıcalar denilince akla ilk olarak mineral içerikli sıcak suların kullanımı ve bunun yanında, buhar banyosu, çamur banyosu gibi farklı banyo çeşitlerinin kullanımı gelmektedir. Aynı zamanda kaplıca tedavisinde yalnızca çeşitli banyo türleri ile değil, bazen de bu şifalı suların içilmesi ile de tedavi olunmaktadır. Türkçe 'de kaplıcaların 'içmeler' olarak adlandırılması buradan gelmektedir (Yegül, 2006, s. 138). Türkiye'de romatizma, kadın hastalıkları, mide rahatsızlıkları, deri hastalıkları, bağırsak ve karaciğer hastalıkları ve daha birçok çeşitli hastalıklara şifa olan çok sayıda kaplıca bulunmaktadır. Bunların kimi daha büyük modern tesisler içermekte kimi de daha küçük ve sade yapılardır. Türkiye'de kaplıca suları, devlet malı olarak sayılmakta ve çoğunlukla kişiler tarafından işletilmektedir (Erdönmez, 2014, s. 15).

Kaplıcalarda termal kaynak suyunun varlığı hem iyileşmeyi hem temizlenmeyi bir arada düşündürmektedir. Suyun kendisi temizlenmeyi aktarırken içerisinde

bulunan mineraller iyileşmeyi yansıtmaktadır. Bu iki kavram kaplıca temelinde ayrı ayrı düşünülmemektedir. Genel olarak kaplıcalarda amaç, insanı iyileştiren, dinlendiren ve temizlenme işleminin gerekliliklerinin yerine getirildiği hem mimari hem dini sebeplerin birlikte kullanılmasını sağlamaktır. İnsanların gerek bölgesel gerek genel anlamda hastalıklarının iyileştirildiği bu yapılarda kullanılan termal su kaynakları sıcaklık, koku, renk ve tat gibi farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılık fiziksel olarak tespit edilebilecek bir farklılıktır. Termal sular bu özellikleriyle birçok hastalığı iyileştirdiği için Antik yazarlar tarafından önerilmektedir (Üsküplü Akgül, 2021, s. 11). Aynı zamanda yalnızca termal sular tedavi amaçlı kullanılıyor gibi bir durum söz konusu değildir. Tez konusu dâhilinde termal suyun iyileştirici yönü ele alınmaktadır. Su ile tedavi kendi içerisinde çeşitlenmektedir. Temizlik, sağlık açısından her zaman önemli bir faktör olarak görülmüştür. Antik dönemde Asklepiyon'ların, Osmanlı döneminde darüşşifaların ve günümüzde hastanelerin tedavide sudan yararlanmaları buna örnektir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin önemli bölgelerinde darüşşifalar inşa ettirmesi ve bu darüşşifaların içerisinde herkese açık ve ücretsiz olan hamamlar yapılması, halk sağlığını koruma ve hastalıkların yayılmasının önüne geçmesinde aldığı önemli bir tedbirdir (Kaya, 2022, s. 53). Burada yıkanma eylemi ile suyun tedavi edici etkisinin birleşimi anlaşılmaktadır. Kaplıcalarda da durum yıkanma ve iyileşmenin bir arada oluşu şeklindedir. Yalnızca kaplıcalar ile darüşşifalar ve hastaneler gibi sağlık merkezlerinin arasında iyileşme faktörü açısından bir benzerlik olsa da, kaplıcalarda tedavi yönteminin mineralli termal kaynak suyu ile oluşu ve bu suların yerleşim merkezlerinden uzak doğal ortamlarda bulunması aralarındaki farkı ortaya koymaktadır. Su her haliyle bir tedavi aracı olsa da kaplıcalarda iyileşme ile ayrı düşünülmemesi gereken temizlik olgusu bu yapıları diğer tedavi merkezlerinden ayrı tutmaktadır. Özetle kaplıcalar temizlenen, dinlenen ve termal suyun tedavi edici özelliklerinden faydalanılan merkezlerdir.

Uluslararası Kaplıcalar Birliği'ne göre, bir litresinde en az 1 gram eriyik halde karbondioksit gazı veya mineral bulunan sulara 'maden suyu' ya da 'hidromineral' denilmekte ve eğer suyun sıcaklığı 20°C üzerindeyse sıcak maden suyu, 'termal' olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de ise, Sağlık Bakanlığı'nca bu sıcaklık 30°C'nin üstünde olduğunda sular termal olarak veya kaplıca suyu olarak kabul edilmektedir. Doğal sıcaklıkları 20°C'nin üzerinde olan ve bir litresinde 1 gramın üstünde çözünmüş mineral içeren sular da, 'termomineralli su' olarak sınıflandırmaktadır (Başoğlu,

2010, s. 26). Çalışmanın ana konusunu oluşturan, kaplıca ve ılıcalarda kullanılan yer altından sıcak olarak çıkan veya çıkarılan şifalı doğal kaynak suyu termominerali su sınıfına girmektedir.

Günümüzde sayıları oldukça fazla olan kaplıca ve ılıcalarda sağlık kurallarını yerine getirmek, hijyene önem vermek ve gelişmişlik düzeyine göre ilgili hekim bulundurmak, barınma alanları sağlamak ve kaplıca alanına kolay ulaşım imkânları sunmak öncelikli işlerdendir (URL-3). Kaplıcalara verilen değerin günden güne arttığı bu günlerde insanlar artık bu merkezleri yalnızca tedavi amaçlı kullanmamaktadır. Aynı zamanda bir eğlence, tatil, dinlenme amacıyla da fazlasıyla tercih edilmektedir. Kaplıcaların eğlence, tatil gibi amaçlar için kullanımı antik dönemde de geçerli olan bir olgu olmakla birlikte özellikle 18. yüzyılda sanayileşen Avrupa kentlerinde bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır. Günümüz yaşam şartları, kentleşmenin artışı ve beraberinde gelen hava ve gürültü kirliliği, stres gibi olumsuz etkiler düşünüldüğünde, insanlar doğal bir ortamda yer alan kaplıcaları, hem tatil hem tedavi merkezi olarak şehirlerden bir kaçış yolu olarak görmektedir. Tedavi edişinin yanı sıra, tatil amaçlı da kullanılan kaplıcalar, turizme konu olmakta ve sağlık turizmi kapsamında değerlendirilmektedir (Başoğlu, 2010, s. 35).

1.3.2.3. Termal Turizm

Termal turizm, içerisinde çeşitli minerallerin bulunduğu yer altından sıcak olarak çıkan ya da çıkarılan doğal kaynak suyunun tedavi amacıyla kullanıldığı bir sağlık turizm koludur. Termal suların şifa verici özelliklerinden ve uzman hekim kontrolünden diğer tedavi yöntemlerinden faydalanmak isteyen kişiler, hem hastalıklarını tedavi etmek, sağlıklarını korumak için hem de eğlenmek, dinlenmek için termal tesisleri tercih etmektedirler. Nüfusun hızla artmasıyla kalabalıklaşan şehirler, beraberinde oluşan olumsuz yaşam şartları, yaz veya kış tatilinin dönemsel oluşunun yanında termal turizmin dört mevsim uygulanabilir olması, yalnızca hasta insanların değil sağlıklı bireylerin de tercih etmesi ve insanların alternatif tedavi yöntemlerine yönelmesi termal turizmine olan ilginin günden güne artmasına sebep olmuştur (Kök, 2013, s. 18).

İlk modern kaplıca tesisleri Cumhuriyet döneminde, 1927 yılında Bursa’da, Çekirge Asker Hastanesi’nde kurulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, konunun önemini

benimseyerek İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde 1933 yılında, Balneoloji kürsüsünün kurulmasını ve Yalova Kaplıcalarının da buna örnek olması emrini vermiştir. Sonrasında bu şifalı termal suların büyük bir çoğunluğunun analizleri yapılmış ve Yalova Kaplıcaları da bu konuda, örnek bir Balneoterapi (Kaplıca Tedavi Merkezi) olma niteliğini kazanmıştır (Çontu, 2006, s. 29-30).

İnsanların turizm alanında talep ve tercihlerinin değişmesi, turizm sektörünü farklı arayışlara ve bu doğrultuda farklı özellik gelişimine hızla sürüklemiştir. Turistik alanlarda ilk olarak dikkat edilen eğlence, yeme-içme ve barınma kavramlarının yanında artık farklı bir hizmet imkânı sunulması aranmaktadır. Bu açıdan turistin ilgisini çeken, turizm hizmet imkânları sunan ve ulaşılabilir olan merkezlere talep artmaktadır. Dolayısıyla kaplıca imkânı sunan turizm tesisleri, tedavi edici ve doğal kaynak suyun kullanımı açısından dikkat çekicidir. Kaplıca tesisleri kaynak sularının çıkış noktalarının hemen üzerinde veya yakınında kurulduğu için genelde ulaşımı zor, doğa ile iç içe konumlanmaktadır. Bu açıdan tesise ulaşım imkânı kolaylığı sağlamak ve turizm hizmet imkânlarının düşünülmüş olması gerekmektedir. Aksi takdirde doğal şifa kaynağının oluşu bir anlam ifade etmemektedir (Bozok, 2005, s. 73).

Türkiye'nin önemli bir jeotermal enerji kuşağı üzerinde bulunması, sıcaklıkları 20-100°C arasında çeşitlilik gösteren ve sayıları oldukça fazla olan termal su kaynaklarına sahip olması ve yeraltında yer alan sıcaklıkları 230°C'nin üzerinde olabilen rezervuarın varlığı ve benzeri özellikleri bakımından zengin bir ülke olduğunu göstermektedir (Özbek, 1991, s. 18). Türkiye'nin kaplıca ve ılıca temelinde zengin bir kaynağa sahip olması, kaplıca sağlık merkezleri açısından hem tatil hem tedavi edici ile termal turizme uygunluğunu göstermektedir. Türkiye'de kaplıca turizmi bakımından ün yapmış çok sayıda termal merkez bulunmaktadır. Bu merkezler; Konya-İlgın Kaplıcası, Muğla-Sultaniye Kaplıcaları, Rize-Ayder Kaplıcaları, İzmir-Agamemnon Kaplıcası, Çanakkale-Kestanbol Kaplıcaları, Ankara-Kızılcahamam, Adana-Haruniye Kaplıcaları, Yalova Kaplıcaları, Van-Hasanabdal Kaplıcası, Siirt-Billoris Kaplıcası, Bursa kaplıcaları ile Sivas'ta bulunan tesisler gibi Türkiye'nin birçok bölgesinde yer almaktadır (Bozok, 2005, s. 75).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAPLICA (İLİCA) MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİ VE ORGANİZASYONU

Mekân, sözcük anlamı olarak bulunulan yer veya belli bir işe ayrılmış olan yer anlamlarına gelmektedir (TDK, 2024). Mekân, ‘olmak’ anlamındaki kevn (kiyân, keynûne) mastarından türetilmiştir ve ‘oluşun meydana geldiği yer’ demektir (Kutluer, 2003, s. 550). Günlük hayatta kullanılan anlamıyla sınırları olan, derinliği, genişliği ve yüksekliği bulunan, içerisinde nesnelerin veya kişilerin yer aldığı üç boyutlu bir alandır. Bu anlamıyla iç mekân olarak adlandırılması daha doğrudur. Çünkü mekân, gerek kentin içinde gerek bir yapı içerisinde fark etmeksizin her yer olabilir. Bu sebeple mekân, mimarlık kapsamında çeşitli alanlarda araştırma konusu olmuştur. Mekânın kullanıcısı üzerinde uygunluğu, rahatlığı, konforu gibi birçok olumlu etki bırakabilmesi için, konum ve çevre tasarımı ve iç mekân tasarımı kapsayan mekân tasarım ölçütleri önem arz etmektedir.

Mekân organizasyonu ise doğrudan işlevsellik ile bağlantılıdır. Herhangi bir mekânın kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda gelişmesi ve en uygun şekilde düzenlenmesi mekân organizasyonunun kendisidir. Alan standartlarının belirlenmesi mekân organizasyonunda yapılacak işlemlerin başında gelmektedir. Mimari tasarımda, bina cinsi fark etmeksizin gerek duyulan alan standartları, çeşitli faaliyet ve bireylere ayrılan mekânların alansal açıdan yeterli olup olmadıklarını kontrol ve tespit etmeye yarayan sayısal değerlerdir. Standartları belirlemek için mekân düzenleme metotlarına, işletmenin yönetim politikasına, mobilya ve ekipmanlara, kişi veya grupların hiyerarşik düzen içindeki yerlerine ve bu kullanıcıların kişisel ihtiyaçları gibi bilgilere gerek duyulmaktadır (Özel Altınkoç, 2005, s. 19).

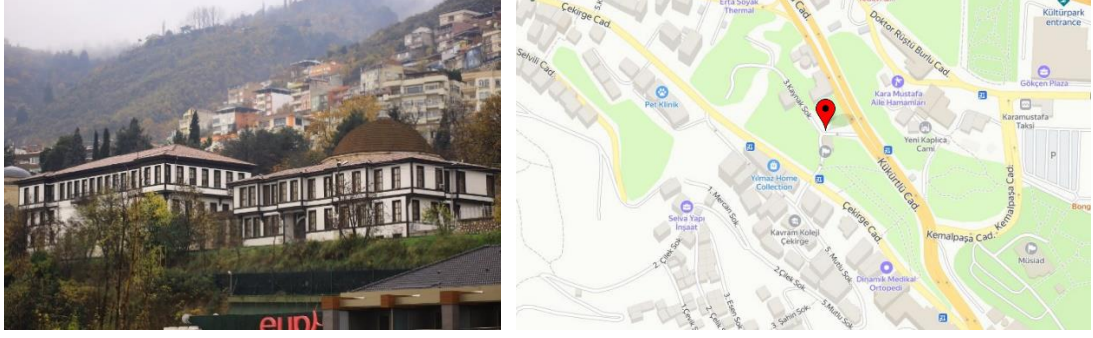
2.1. KAPLICA (İLİCA) MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİ

Oldukça fazla çeşitliliğe sahip olan mekân kavramı, her mekânda geçerli belli başlı mekân tasarım ölçütlerini barındırmaktadır. Konum ve çevre tasarımı ile iç mekân tasarımı şeklinde iki ana başlıkta incelenen bu ölçütler, mekân tasarımı etkileyen ve yönlendiren faktörlerdir. Birçok mekân tasarımında önemli bir yere sahip olan mekân tasarım ölçütlerine, kaplıca (ılıca) gibi hizmet veren tesislerde çok daha

fazla dikkat edilmesi gerekmektedir. Kaplıca tesisleri insanlara bir hizmet sunmasından ötürü, mekânın sunduğu imkânlar kullanıcıyı ne kadar memnun ederse ve iyi bir izlenim bırakırsa kullanıcı tarafından tekrar tekrar tercih edilmesini sağlamaktadır.

2.1.1. Konum ve Çevre Tasarımı

Konum, yer, alan seçimi, her yapının tasarımının başlangıç noktasıdır. Tasarımın yanı sıra yapının gelecek hedeflerinin ve kullanıcı potansiyelinin yükseliş göstermesi yapının konumu ve çevresiyle ilişkisi ile de doğru orantılıdır. Herhangi bir yapının kolay ulaşılabilir ve görünür durumda olması kullanıcısı açısından tekrar tekrar tercih edilmesi için önem arz etmektedir. Kaplıca yapılarında kullanılan termal kaynak suyunun çıkış noktası konumu belirlediği için yapıların tasarımlarında, konum tasarımcı tarafından belirlenememektedir. Ancak belli olan konuma ulaşımın rahatlığı, yapının çevresiyle olan ilişkisi, otopark imkânı, yürüyüş yolları, aydınlatması, herkes için kullanılabilir oluşu o mekânın konum ve çevre tasarımıyla ilişkilidir. Acun'un alıntı yaptığı Usiak'a (2005) göre konum ile ilgili dikkat edilmesi gereken ölçütler vardır. Bunlar, alan büyüklüğü, görüntü, yer, görünürlük, ulaşım, topografya ve imkânlar olarak ele alınmıştır. Alan büyüklüğü; yapının genişletilebilme kapasitesi ve en-boy oranı açısından, görüntü; yapının çevre ile uyumu açısından, yer; ulaşım imkânları ve giriş çıkış alanlarının rahatlığı açısından, görünürlük; yapının gece ve gündüz fark edilebilirliği, rahat görünürlüğü açısından dikkat edilmesi gerekmektedir. Görünürlük aynı zamanda biçim ve boyut ile de ilgilidir. Ulaşım; konforlu, pratik ve kısa oluşu açısından önem arz ederken topografya ise arazinin yapısına bakılarak zemini sağlam ve düz alanların daha kullanılabilir ve işlenebilir oluşu açısından dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur. Son olarak yapı tasarımının alanındaki imkânlar tasarıma ne kadar elverişliyse yapının değerinin artışı ve tercih edilen bir mekân haline gelmesinde katkısı büyüktür (Acun, 2018, s. 24-25)

Resim 5: Bursa Kükürtlü Kaplıcası konum ve çevre tasarımı. Bursa kent merkezinde Kükürtlü Cad. üzerinde yer alan kaplıca ulaşımı kolay, görünür ve dikkat çeken bir yapıdır (Görsel: URL-4, Konum: URL-5).

Yukarıda örnek olarak verilen görseller, Bursa kent merkezinde bulunan, deniz seviyesinden 190 metre yükseklikte 23.173 m²'lik bir alanda yer alan Kükürtlü Kaplıcasına aittir. Bursa'nın tarihi en eski ve önemli kaplıcalarından biri sayılmaktadır. Büyük Kükürtlü (Erkekler Hamamı) ve Küçük Kükürtlü (Kadınlar Hamamı) olarak ikiye ayrılan kaplıca tesisi, konumu itibarıyla birçok caddenin birleştiği Kükürtlü Cad. üzerinde oluşuyla ulaşılması rahat ve dağlık bir arazi üzerinde olup deniz seviyesinden yüksekliği sayesinde de görünür olmaktadır (Resim 5). Dolayısıyla farklı noktalardan fark edilebilmektedir ve eski kaplıca yapısına eklemeler yapılmış olduğundan da genişletilebilmiş bir yapı konumundadır (URL-4). Genel anlamda kaplıca yapılarının konum ve çevre tasarımı, hem yapının sınırlarını belirlemekte hem de sınırları dışında kalan yapılarla arasındaki ilişkiyi kapsamaktadır. Ulaşım için kullanılan yolun hem yayalar hem sürücüler için rahatlığını, caddenin aydınlatmasını, otopark imkânını ve sınırları içerisinde kalan peyzaj düzenlemelerini ve elemanlarının birlikte düşünülmesini gerektirmektedir. Bu dış düzenlemeler her mekânda olduğu gibi kaplıca yapıları hakkında da ilk izlenimlerin olumlu veya olumsuz oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde kaplıca (ılıca) başlığının altında da anlatıldığı üzere kaplıcalar, yenilenebilir olanların güçlendirilmesiyle veya kalan temel kalıntısının değerlendirilmesi üzerine inşa edilmektedir. Sıfırdan yapılacak bir kaplıca tesisi de termal su kaynağının üzerine veya uygun yakın çevresine yapılmaktadır. Bunun ana sebebi termal su kaynağının konumudur. Sıfırdan bir yapı inşa etmek yerine olanı değerlendirmek veya olandan faydalanmak kaplıcalarda kullanılan termal kaynak suyunun çıkış noktasının bulunduğu yer ile bağlantılıdır. Hem suyu çıktığı yerden başka bir yere taşımada oluşabilecek sorunları en aza indirmek hem de doğanın

içindeki konumunu kullanmak için termal su kaynağının çıktığı alanı kullanmak, kaplıcaların konum ve çevre tasarımını büyük ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla bir kaplıcanın vaziyet planını belirleyen en önemli doğal etken termal su kaynağıdır. Konum ve çevre tasarımının yanında iç mekân tasarımının mekân işlevine uygun bir şekilde kurgulanması, fonksiyonu yani mekânın işlevselliğini arttırmaktadır. Bu bağlamda iç mekân tasarımı ve ölçütlerinin incelenmesi gerekmektedir.

2.1.2. İç Mekân Tasarımı

İç mekânlar, bir yapının taşıyıcı sistemi ile oluşmaya başlar, yatay ve düşey elemanları ile anlam kazanır. Açılan kapı ve pencere gibi boşluklarla mekânlar arası bağın kurulmasına ve cephe tasarımının oluşmasını sağlar. İç mekânlar oluşturulurken mekânın kullanıcısı ana aktördür. Mekânlar her açıdan kullanıcı ihtiyaçlarını karşılarken ve güvenli kullanım alanları olarak tasarlanmalıdırlar. Bir yandan yatay ve düşey elemanlar sayesinde çevrelenen iç mekânlar bu yönüyle güven verici olmaktadır. Tasarım ise, herhangi bir şeyin bir kişi tarafından tercih edilmesinde ikna edici özellikleri bulunan tamamlayıcı parçaların başında gelmektedir (Genç Sarı, 2019, s. 11-12). Genel olarak iç mekân tasarımı, ihtiyaç ve işlevlerin sağlanabildiği, kullanıcı memnuniyetinin karşılandığı ve görsel olarak da tatmin edici tasarımların ortaya koyulduğu mekân düzenidir. Üzerinde düşünülmüş, doğru çözümler üretilmiş ve kullanıcının ihtiyaçlarına cevap veren bir iç mekân tasarımı uygulandığında bireyin mekânı algılaması desteklenmektedir. Tasarım yapılırken mekânın özgünlüğü kaybedilmeden, ihtiyaç ve beklentilere cevap vermek gerekmektedir. Bu açıdan iç mekân tasarımı kullanıcıya ve mekânın özgünlüğüne göre çeşitlilik kazanmaktadır. Çünkü iç mekânların kullanıcısının ve mekânın özelliklerine göre tasarlanması, mekân algısı ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple kullanıcının mekân içerisindeki yaşamışlığı ve deneyimleri iç mekân tasarımında belirleyici olmaktadır (Güleç Solak, 2017, s. 17).

Tüm tasarım süreçleri, belli bir uyuma dayanmaktadır. Tasarlanan her ürünün birbiriyle bütünlük sağlaması gerekmektedir. Bu doğrultuda iç mekân tasarımında, işlev ve estetik kavramları göz önünde tutularak tasarlanan her ürünün birbiri arasında kurulan uyum sonucunda, algılanabilir, işlevsel, kullanışlı ve görsel kalitesi yüksek mekânlar ortaya çıkmaktadır. Tasarım süreci öncelikle mekânı tanıyarak, ne amaçla kullanılacağını planlayarak ve bu plan doğrultusunda çözümler üretilerek başlar (Acun, 2018, s. 28). Ardından iç mekân tasarımında, kullanımı kolaylaştıran,

yormayan mekânlar elde etmek için dikkat edilmesi gereken faktörler bulunur. Bunlar fonksiyonu sağlayan ergonomi ve fiziksel konfor şartlarıdır. Fonksiyon genel tabirle, iç mekân tasarımlarının her aşamasında yönlendirici olmaktadır. Kaplıca tesisleri gibi belli bir amaca hizmet eden iç mekân tasarımlarında da gerekli bölümlerin doğru kullanımı, bu bölümlerin birbirleriyle olan ilişkisi, kullanıcıya sağlıklı hizmet sunulması, oluşabilecek tehlikelerin minimuma indirilmesi ve hem çalışan hem müşteri açısından verimliliğin artırılması gibi birçok sebepten iç mekân tasarımı önem arz etmektedir.

2.1.2.1. Fonksiyon

İç mekânda fonksiyon, ihtiyaç, kullanım ve verimlilik kavramlarının karşılanmasıdır. Fonksiyonun kelime karşılığı işlevdir. İşlev ise, hem işleyiş hem kullanım bakımından amaca uygunluk; belirli bir amaçla ilgili eylem türü veya amacı gerçekleştiren eylem tarzı; uğruna belirli bir şeyin yapıldığı şey yani fonksiyon olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1979, s. 246). Aslında fonksiyon, mekânın kullanılabilir, kullanım amacına uygun, kullanıcı ihtiyacına yönelik olmasıdır. Bunlar tamamen her ortamın kendi gereksinimleri doğrultusunda kullanıcıyı rahat ettirmesine yöneliktir. Kuban'a göre işlev, bir yapının farklı amaçlarla kullanılan bölümleri arasında, kullanım sıralamasını da ifade etmektedir. Nasıl ki bir eylem birbirini izleyen olaylarla belirleniyorsa, bir yapının tasarısı da birbirini izleyen bölümlerle oluşmaktadır (Kuban, 2002, s. 22). Yani bir iç mekân tasarımında bölümlerin, hem kendi içindeki hem de birbirlerine karşı olan ihtiyaçları ne kadar karşılanmış olursa, mekânın kullanıcı için o kadar fonksiyonel olduğu söylenebilir. Aynı zamanda fonksiyonel bir mekânın elde edilmesi; ergonomiye ve fiziksel konfor şartlarının düşünülmesine bağlıdır. Bütün detaylar düşünülüp uygulandığında tüm mekânlar işlevsel ve kullanıcıyı memnun eden bir ortam haline gelir.

Fonksiyon yani işlev kavramı, her mekânın kullanıcılarının ihtiyaç ve taleplerine göre değişkenlik göstermektedir. Antik çağdan günümüze halen devam eden bir hamam ve kaplıca kültürü mevcuttur. İki mekân incelendiğinde kullanıcının ihtiyaç ve beklentisindeki farkın mekânın fonksiyonel akışını nasıl etkilediği çok net görülmektedir. Yıkama ve temizlenme eyleminin yerine getirildiği hamamlar ile iyileşme ve tedavi olmaya yönelik kaplıcalar arasındaki farkın işlevsel gelişimi bu doğrultuda meydana gelmektedir. Hamam yapılarında nasıl ki yıkama eylemi ile

gelişen, sıcaklıkları farklı mekânların birbirine açılmasıyla soğukluktan sıcaklığa doğru bir ilerleyiş mevcut ve bir hastalığı tedavi etmek gibi bir amaç söz konusu değilse, kaplıca yapılarında durum biraz daha farklı gelişir. Kaplıcalarda amaç yer altından sıcak olarak çıkan veya çıkarılan şifalı sudan olabildiğince yararlanmaktır (Başoğlu, 2010, s. 108). Bu sebeple kaplıcalar şifalı su kaynağının doğadaki konumuna ve ihtiyaçlara göre şekillenir. Hamamlardaki gibi bir soğuk-ılık-sıcak dolaşımı etkisi devam etmektedir fakat işleyişleri farklı seyretmektedir. Bu sebeple aralarında benzerlikler olmasına rağmen amaçları farklı olan iki mekânın işlevlerinde de farklılıklar bulunmaktadır.

Resim 6: Bursa Eski Kaplıca Sıcaklık Bölümü (URL-6).

Resim 7: İstanbul Kılıç Ali Paşa Hamamı Sıcaklık Bölümü (URL-7).

Kaplıca ve hamam yapılarında suyun kullanımı, en çok yıkanmanın gerçekleştiği sıcaklık bölümlerinde net bir şekilde anlaşılmaktadır. Yukarıdaki örnek kaplıca ve hamam görsellerine bakıldığında sağ tarafta hamamın sıcaklık bölümünde yıkanmanın, eğlenmenin, hamam kültürünün yansıtıldığı, mekânın şekline ve boyutlarına uygun göbek taşı yer alırken, sol tarafta termal kaynak suyundan olabildiğince faydalanmak adına kaplıcaların sıcaklık bölümünde büyük çaplı bir havuzun yer aldığı görülmektedir (Resim 6-7). Dolayısıyla mekânın ihtiyaç duyduğu, verimliliği artıracak olan durum ne ise mekân o faktörlere göre şekil almaktadır. Kaplıca tesislerinde ihtiyaç duyulan şey yıkanmanın yanında şifa bulmaktır. Tedavi yöntemleri kaplıca tesislerinin imkânlarına göre banyo, içme ve solunum yoluyla olabilmektedir. Her tedavi şeklinin her kaplıca tesisinde olma zorunluluğu yoktur fakat yapı kaplıca tesisi olarak adlandırılıyorsa en az bir tanesini barındırmalıdır. Fonksiyon

kaplıcaların barındırdığı tedavi yöntemine ve bunu nasıl hizmete sunduklarına göre şekil almaktadır. Yıkanma havuzları, sıra banyolar, içme kür merkezleri, buhar odaları gibi çeşitlilik gösteren tedavi şekillerinin kullanıcıya amacına uygun bir şekilde sunulması gerekmektedir.

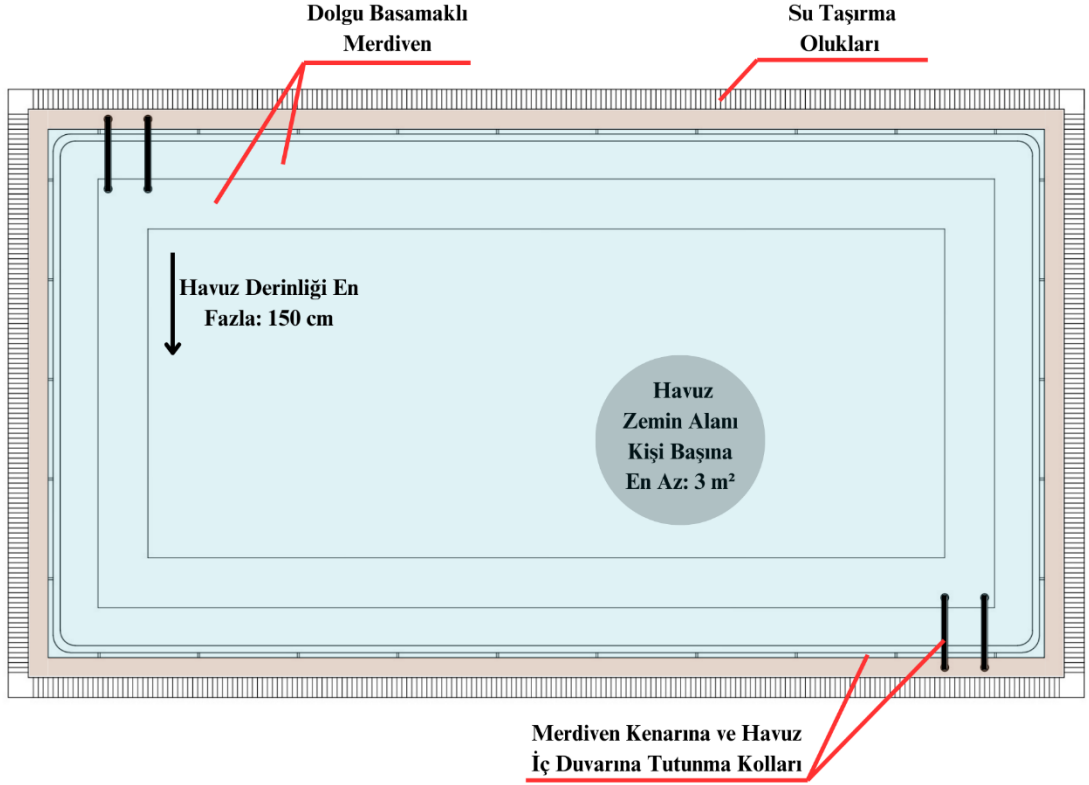
2.1.2.1.1. Ergonomi

Ergonomi, TDK 'da 'iş bilimi' olarak ifade edilmektedir (TDK, 2024). Yunanca iş anlamına gelen 'ergos' ve yasa anlamına gelen 'nomos' sözcüğünden türemiştir. Çoğu ülkelerde 'insan faktörleri' olarak da geçmektedir. Ergonomi, insan ve etkileşimde olduğu her şeyin arasındaki kurguyu anlayan ve bu doğrultuda gelişen; insan sağlığını ve rahatlığını düşünen, güvenliğini sağlayan ve insanın verimliliğini arttıracak şekilde tasarlanan her şey olarak açıklanmaktadır (Çayır & İlçe, 2010, s. 67). Yaş fark etmeksizin küçükten büyüğe her insanın yaptıkları, uğraştıkları işlerde veya kullandıkları mekânlarda rahat etmelerini ve performansını arttırmalarını sağlamak ergonominin esas amacıdır. Ergonominin iş bilimi tanımına göre, çalışma halinde olunan her mekânda yapılan iş için gerekli araç ve gereçlerin, bulunan mekânın yapılan eylem doğrultusunda doğru bir şekilde tasarlanması ve gerçekleşmesi olası tehlikelerden korunması için bir gerekliliktir (Genç Sarı, 2019, s. 20). Ergonomi kavramı iç mekân tasarımı altında incelendiğinde birbirlerinden ayrı düşünülemez iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İç mekân tasarımında da ergonomide olduğu gibi odak noktası insandır. Bu sebeple iç mekân tasarımını yönlendiren ve şekillendiren en etkili kavram ergonomidir (Canbulat, 2018, s. 326). Bu bakımdan insan hayatını kolaylaştıran, konforunu ve güvenliğini sağlayan, yapılan eylem doğrultusunda verimliliğini arttırmayı amaçlayan ergonomi, iç mekân tasarımı kapsamında herhangi bir mekânın ve mekân içerisindeki donatı elemanlarının tasarımı aşamasındaki öncelikli faktördür.

Ergonomik tasarım, insanların bir durum karşısında takındıkları tutum ve davranışlar üzerinde mekânın etkisi olduğunu doğrulamaktadır. İçerisinde bulunan her mekânın özelliği, mekânın kendisi; donatı elemanları; sıcaklık, gürültü, nem ve havalandırma gibi çevresel etkenler, mekânın amaçlandığı durum ile insan vücudunun ihtiyaçlarına uyum gösterebilmesi açısından özenle seçilmektedir (Yıldırım Erniş, 2012, s. 39). Bu sebeple, içinde bulunan mekânda, yapılacak eylem doğrultusunda kullanıcının istek ve ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra mekânın sıcaklık, nem, iç

hava kalitesi, aydınlatma, akustik, gürültü ve hijyen gibi fiziksel konfor şartlarının da kullanıcının beklentilerini karşılaması gerekmektedir. Mekânsal ve kullanıcıya yönelik ihtiyaçlar karşılandığında tüm mekânlar konfor şartlarını sağlamış olmaktadır.

Şifalı kaynak sularının eğlenme, temizlenme ve tedavi amaçlı kullanıldığı kaplıcalarda da her mekânda olduğu gibi durum aynıdır. Ergonomik tasarım açısından, hem çalışanların hem de müşterilerin konforunun sağlanması kullanıcı istek- ihtiyaçlarının ve çevresel etkenler doğrultusunda fiziksel konfor şartlarının sağlanması gerekmektedir. Kaplıcalarda yıkanma-soyunma gibi eylemlerin yapıldığı alanların hijyeni, termal sudan kaynaklı oluşan nem ve iç hava kalitesi ve bu doğrultuda oluşan havalandırma gereksinimi, suyun sürekli akışından ve alan büyüklüğünden oluşan yankı ve gürültü gibi oluşabilecek tüm olumsuz etkenler düşünülerek tasarım yapılmalıdır. Fiziksel konfor şartlarının yanı sıra ortalama insan ölçülerine göre kullanılan kurna ve çevresi, oturma birimleri, kaplıca yönetmeliğine göre dikkat edilmesi gereken müşteri kapasitesine uygun havuz genişliği ve derinliği (Şekil 2), kullanılan malzemenin uygunluğu gibi mekânın içindeki donatılardan mekânın atmosferine ve standartlarına kadar olan her durum ergonomiyi ilgilendirmektedir. Bu sebeple her mekân gibi kaplıca yapılarında da işleve bağlı olarak her detay, atmosfer, donatılar ve malzemeler kaplıcanın işlevini yerine getirirse, ergonominin asıl amacı olan kullanıcı konforu ve güvenliği sağlanmış olur.

Şekil 2: Kaplıca yönetmeliğinde yer alan tedavi birimi olan havuz tasarımında dikkat edilmesi gereken faktörler (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

2.1.2.1.2. Fiziksel Konfor Şartları

Ergonomik tasarım anlayışının yerine getirilmesindeki önemli konuların başında fiziksel konfor şartları gelmektedir. Fiziksel konfor şartları; sıcaklık ve nem kontrolü, iç hava kalitesi ve koku kontrolü, akustik ve gürültü kontrolü, aydınlatma, hijyen ve yapı malzemeleri gibi alt başlıklardan oluşmaktadır. Herhangi bir mekânın daimi veya süreli kullanıcısının konforu, memnuniyeti ve verimliliğinin sağlanabilmesi için tasarım aşamasında, ergonomi ve fiziksel konfor şartlarının bir arada düşünülmesi gerekmektedir. Her detayın birbirini izlediği tasarım sürecinde, fiziksel konfor şartları ve ergonomik kurallar yerine getirildiğinde bir mekân fonksiyonel açıdan yeterli olmaktadır. Bu tasarım zincirinin herhangi bir mekânda ne derece yerine getirildiğine bağlı olarak kullanıcılar üzerinde olumlu ve/veya olumsuz izlenimler oluşmaktadır.

Kaplıca yapıları özellikle fiziksel konfor şartlarının iyi düşünülmüş ve uygulanmış olması gereken yapılardan bir tanesidir. Yer altından çıkan veya çıkarılan termal kaynak suyunun kullanımı, suyun sıcaklığından ötürü oluşan yüksek ısı ve ısıya

bağlı mekânda buhar ve yoğun nem oluşmaktadır. Eski kaplıca yapılarında suyun kendi sıcaklığından ötürü ekstra bir ısıtma sistemine gerek duyulmamış ancak günümüze gelindiğinde kaplıca tesislerinde, termal suyun kullanımı ile birlikte birçok hizmet sunulmaktadır. Bu sebeple birçok mekân gibi kaplıca tesisleri de ısıtılması ve bu ısının kontrollü bir şekilde ayarlanması gereken bir yapıdır. Fazla sıcaklık ile birlikte oluşabilecek havasızlık ve kötü kokulara karşı alınması gereken önlemler ve sistemler kullanıcıların konforu için önem arz etmektedir. Konfor yalnızca sıcaklık, nem, koku ile sınırlı değildir. Suyun sürekli akışından çıkan sesin, büyük hacimli havuz alanlarında oluşan yankıların önüne geçmek için gürültü ve akustik kontrolünün düşünülmesi, tesislerde yer alan tüm mekânlarda gereken hijyenik kurallar ve doğal-yapay aydınlatmaların doğru kullanımı gibi dikkat edilmesi gereken etkenler oldukça fazladır. Bu sebeple kaplıcalarda gerek çalışan personeller gerekse müşterilerin yıkanma, tedavi olma, eğlenme gibi eylemlerini sağlıklı ve rahat bir ortamda gerçekleştirmeleri için her iç mekân tasarımında olduğu gibi kaplıca tesislerinde de fiziksel konfor şartlarının hepsi önemli birer faktördür.

2.1.2.1.2.1. Sıcaklık ve Nem Kontrolü

Sıcaklık ve nem, mekândan mekâna değişkenlik gösterebilen faktörlerdir. Her ortamın geçici ve sabit etkenlere bağlı olarak sıcaklık ve nemine etki eden kaynakları bulunmaktadır. Güneş, aydınlatma ve yapıda kullanılan malzemeler sabit faktörlerken, kullanılan donanım ve aydınlatma ürünleri tarafından üretilen ısı geçici faktör sayılmaktadır (Acun, 2018, s. 35). Sabit ve geçici faktörlerin mekân üzerindeki etkisi mekânın fonksiyonuna, kullanıcı sayısına, havalandırılmasına bağlı olarak üretilen ısı değişebilmektedir.

Kaplıcalarda güneş, termal su kaynağı ve genel ısıtma sistemi sabit faktör olarak düşünülmektedir. Özellikle kaplıcaların merkez noktası olan büyük çaplı havuzlarda bulunan termal suyun ısı, mekânın sıcaklık ve nem oranını fazlasıyla arttırmaktadır. Sabit faktörlerden güneşin de hem aydınlatma hem sıcaklıkta etkisi oldukça fazladır. Güneş ısı, ayarlanabilir bir faktör değildir ancak ışınlarının direkt etki etmemesi için yönünü ayarlamak ve kırmak yine tasarım aşamasında düşünülmesi gereken bir detaydır. Bunun yanında yapıda genel olarak bir ısıtma sistemi de mevcuttur ve bu kontrol edilebilmektedir. Bunların yanı sıra her mekânın işlevine, kullanıcı sayısına ve havalandırılmasına bağlı olarak sıcaklık ve nem oranı

değişmektedir. Tüm bu etkenlerin yol açtığı sıcaklık ve oluşan nemin, mekânın ihtiyacı olan oranda kalabilmesi ve kontrol altına alınabilmesi için tasarım aşaması ve kullanım sırasındaki müdahalelerin planlanması gerekmektedir. Eğer belli bir hizmet sunan kaplıca tesislerinde, bölümlerin ortalama olması gereken sıcaklık ve nem değeri önerilen değerlerde tutulmazsa kullanıcılar yani insanlar üzerinde sağlık sorunlarına yol açabilir. Özellikle kimyasal maddeler içeren, tedavi edici özellikte olan termal kaynak suyunun kullanımının söz konusu olduğu kaplıca tesislerinde buna ayrıca dikkat edilmelidir. Bu tip durumların yaşanmaması için başta doğru bir tasarım devamında düzenli kontrol gerekmektedir.

2.1.2.1.2.2. İç Hava Kalitesi ve Koku Kontrolü

Herhangi bir mekânda kullanıcı konfor ve memnuniyetine yönelik ihtiyaçların düşünülmesinde iç hava kalitesi ve koku kontrolü, fiziksel konfor şartları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Hava kalitesi açısından kullanıcı için uygun bir ortam oluşturmak havalandırmanın öncelikli amacıdır. Havalandırma gereken oksijenin kaynağıdır ve ortamın sıcaklığını, nemini ve hava akışını sağlamaktadır. İklimlendirme, havalandırma ve klima sistemleri, havalandırma oranlarının ısı yüküne ve diğer değişkenlere göre ayarlanmasını sağlayarak, enerji tasarrufu açısından da önemli avantaj sağlamaktadır (Acun, 2018, s. 37).

Kaplıca yapılarında havalandırma ve iklimlendirme işlemleri hem yıkanma hem soyunma-duş alanlarında önem teşkil eden konuların başında gelmektedir. Kaplıcalarda yıkanma ve soyunma işlemlerin gerçekleştiği ve zamanın büyük bir çoğunluğun geçtiği geniş çaplı havuz salonunun iç hava kalitesi müşteri ve çalışanlar açısından konfor sağlamalıdır. Havuzlarda kullanılan mineralli termal suyun farklı kokusu sıcaklıkla da birleşince, bu mekânlar hem müşteri hem çalışanlar açısından rahatsız edici olabilmektedir. Koku kontrolünün sağlanmadığı ve iç hava kalitesinin yetersiz olduğu ortamlarda kullanıcı memnuniyeti oluşmayabilir ve beraberinde müşteri kaybı, talep edilme oranlarında azalma yaşanabilmektedir. Pencere, fil gözü ve çatı feneri gibi yapısal açıklıklar sayesinde doğal havalandırma sağlanabilirken, iklimlendirme ve havalandırma ile ilgili mühendislik dalları tarafından mekanik tesisat olarak uygulanmaktadır. İç mekân tasarımında hava kalitesinin sağlanması, ergonomik ölçütler ve fiziksel konfor açısından mekân için bir ihtiyaçtır (Genç Sarı, 2019, s. 110-111). Havalandırma ve iklimlendirme sistemleri bir mekânın tasarım aşamasında diğer

tüm tasarım birimleri ve tesisat işlemleri ile birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Kaplıca iç mekân ihtiyacına uygun tasarlanmış havalandırma sistemleri; kötü kokuları azaltır, hava yoluyla bulaşan bakterilerin yayılmasını önler ve şifa bulmaya gelen insanların sağlıklarını korumaya yardımcı olur.

2.1.2.1.2.3. Akustik ve Gürültü Kontrolü

Ergonomik tasarım yaklaşımında fiziksel konfor şartlarından akustik ve gürültü kontrolü, diğer konfor şartları ne kadar önemli ve gerekli ise aynı değerde önem arz etmektedir. Ses canlıların işitme organları tarafından algılanan bir enerji türüdür. Gürültü ise, yaygın olarak, istenmeyen ses veya ses kirliliği anlamında kullanılmaktadır. Ses ve gürültü kavramlarının yanı sıra akustik gürültü kavramı; genellikle bir anlam ifade etmeyen, belli bir yüksekliği aşan seviyeler için kullanılmaktadır (URL-8). Bu açıdan mekân içerisindeki istenmeyen sesler, yankılar veya belli bir yüksekliği aşan sesler, fiziksel ve psikolojik açıdan insanlar üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu sebeple tasarlanan her mekânda istenmeyen, rahatsız edici seslerin kontrol altına alınması gerekmektedir. Ses yalıtımı bu açıdan en etkili çözümdür. Ses emilimi yankılanan ses ile sınırlıdır ve ilk şekliyle kalmamaktadır. Bu yüzden sesin sorun teşkil ettiği her mekânda gerekli izolasyon işlemlerinin yapılması gerekmektedir (Acun, 2018, s. 44). İzolasyon işlemlerine ek olarak akustik ve gürültü kontrolünün sağlanmasında önemli diğer etkenler, zemin, duvar ve tavanda tercih edilen malzemeler ve malzemenin yüzey dokusudur. Hemen hemen her malzemenin akustik özelliği bulunan seçeneği de bulunmaktadır. Bu sebeple iç mekân tasarımında, kullanıcı rahatlığı, sağlığı ve verimliliğinin artırılması yani fiziksel konfor şartlarının sağlanması için akustik özellikli malzeme tercih edilmelidir. Aynı zamanda her malzemenin farklı yüzey dokusu farklı yankılar doğurduğu için doku özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Kaplıcalarda özellikle geniş çaplı termal havuzun bulunduğu sıcaklık bölümünde devamlı akan suyun sesi, insan gürültüleri, mekânın hacminden kaynaklı sesin yankı yapması gibi kullanım sırasında anlaşılmasa da uzun vadede özellikle daimi kullanıcılar, çalışanlar üzerinde olumsuz etkilere sebep olan gürültüler meydana gelmektedir. Hiç kimse mekânda oluşan devamlı veya aralıklı seslerin ya da dışarıdan gelen seslerin yoğun olduğu bir ortamda uzun süre bulunmak istemez. Kaplıcalarda gürültü kontrolü iyi bir şekilde ayarlandığında, hem mekân içinde oluşan rahatsız edici

sesler hem de mekânlar arası işitilen ses dengesi sağlandığında müşterilerin daha konforlu bir hizmet alması ve çalışanların daha verimli olması sağlanabilir. Özellikle aynı anda kullanım sağlayan kişi sayısının fazla olduğu termal havuzun yer aldığı ana mekân ve aile odaları gibi kadınlar ve erkekler şeklinde en az ikişer adet olan bu bölümlerin plan yerleşimlerinde aralarına farklı birimler veya koridorlar tasarlamak seslerin mekânlar arası geçişini kontrol altına almada etkili olabilmektedir.

2.1.2.1.2.4. Aydınlatma

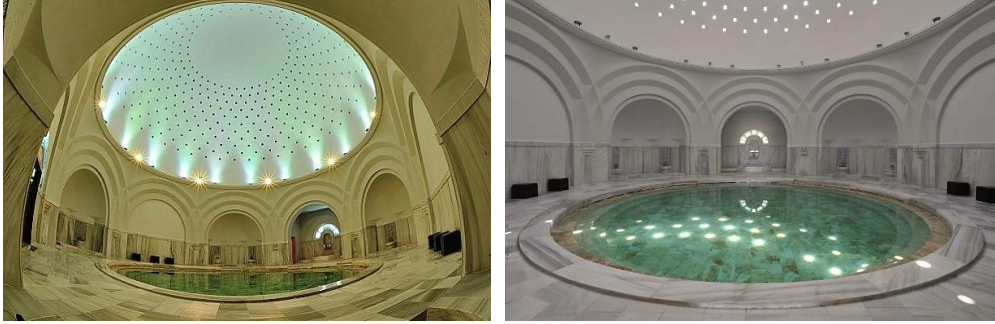
Görme duyusu ile herhangi bir objenin rengi ve şekliyle algılanabilmesi ancak ışığın etkisiyle gerçekleşmektedir. İnsanın görsel ihtiyaçlarını karşılayan zihinsel, duygusal ve fizyolojik ihtiyaçları ile birlikte estetiğe de karşılık veren önemli bir kaynaktır (Çetindağ, 2007, s. 3). Aydınlatma ise cisimlere, bir alana, kentsel mekâna veya iç mekânlarda görme duyusunu aktive eden ışık uygulamasıdır. Dolayısıyla her iç mekân tasarımını ergonomik kurallar çerçevesinde etkileyen, fiziksel konfor açısından kolaylık sağlayan önemli faktörlerden birisidir (Acun, 2018, s. 46). Aydınlatmanın şiddeti ve renginin mekâna uygun tercih edilmesi, kullanıcının psikolojik sağlığı için önemli bir etkidir. İç mekân tasarımında tercih edilen aydınlatma elemanlarında bulunan ışığın renk değeri Kelvin olarak ölçülmektedir. Renk değeri ise rengin sıcaklığına göre belirlenmektedir. 3300 Kelvin'den düşük ışıklar sıcak beyaz, 3300-5000 Kelvin değeri arasındaki ışık doğal beyaz ve 5000 Kelvin üzerindeki değere sahip ışıklar gün ışığı beyazı olarak sınıflandırılmaktadır (Genç Sarı, 2019, s. 106). Aydınlatmaların doğru kullanımı oldukça önemlidir. Herhangi bir işin ihtiyaç duyduğu ışık şiddeti, rengi ve konumu kullanıcıyı yanıltmamalı, gölge oluşturmamalı, renklerin ayırt edilebilmesini sağlamalı ve göz kamaşmasına yol açmamalıdır. Bu sebeple doğru aydınlatma doğru yerde kullanılmalıdır (Acun, 2018, s. 46). Kullanılan ışığın şiddeti ve rengi aydınlatmak istenilen alanın veya ürünün farklı algılanmasına yol açabilmektedir. Bu sebeple iç mekân tasarımlarında, ışık hem işlevin hem de estetiğin bir parçasıdır. Aydınlatma amaçlı kullanımın yanı sıra dekoratif amaçlar içinde kullanılmaktadır. Ne amaçla olursa olsun ışığın şiddeti ve rengi kadar, ışık kaynağının konumu da doğru seçilmelidir. Aydınlatma, ışık kaynağı yönünden doğal ve yapay olarak ikiye ayrılmaktadır.

Doğal Aydınlatma: Güneş, doğal ışık kaynağıdır. İç mekân tasarımlarında doğal aydınlatmadan olabildiğince yararlanılmaktadır. Mimari tasarım aşamasında güneş ışınlarının açısı hesaplanarak tasarıma eklenebilmektedir. Güneş ışığı, müdahale edilebilir bir şey olmadığından yapının konumu ve bulunduğu coğrafi bölgenin özellikleri dikkate alınmalıdır ve bu doğrultuda yapının ışık alan açıklıklarının yerleşimi ve bu ışık alma miktarına göre iç mekân alanlarının bölümlendirilmesi mimari tasarım aşamasında planlaması gerekmektedir. Güneş ışık kaynağı olmasının yanı sıra bir ısı kaynağıdır. Bu sebeple gün ışığından gelen aydınlatma ve ısı arasındaki dengenin sağlanabilmesi için çatı pencereleri (kaplıcalarda çatı feneri olarak da geçmekte) kullanılabilmektedir. Bu sayede hem doğal aydınlatma hem havalandırma gibi iki farklı işlev birlikte çözülebilir (Acun, 2018, s. 51).

Yapay Aydınlatma: Her mekânın ışık ihtiyacı ve ortam özellikleri farklılık göstermektedir. Yapay aydınlatma her mekânda kullanılması gereken bir fiziksel konfor sağlamada araçtır. Müdahale edilebilen, ışığın şiddetine, yönüne ve rengine karar verilebilen tüm ışık kaynakları yapay aydınlatmadır. Seçilen yapay aydınlatmalar, kullanıcıların görsel konforunu rahatsız etmemeli, mekânın ihtiyacı olan etkiyi (sıcak, soğuk, rahat vb.) sağlayabilmeli ve güvenli olmalıdır. İyi görmek, nesnelerin ayrıntılarını, boyutsal ve biçimsel özelliklerini, doku ve renk ayrımlarının yapılabilmesi ve cisim yer değiştiriyorsa, bu hareketliliğin tüm özelliklerini zorlamadan ve yorulmadan uzun süre rahatça görebilmektir (Sirel, 1991'den akt. (Acun, 2018, s. 52). Bu sebeple tercih edilen yapay aydınlatmalar hem kullanıcının ihtiyacına yönelik ve görme duyusunu yormayacak şekilde olmalı hem de mekânın veya nesnenin ihtiyacına yönelik olmalıdır. Aynı zamanda mekânı oluşturan zemin, duvar ve tavan malzemelerinde açık tonların tercih edilmesi, renklerin yansıtıcı özelliklerin dolayısı ışıktan sağlanan verimi de arttırmaktadır (Bakal & Erten Bilgiç, 2023, s. 127).

Kaplıca yapılarında hem doğal hem yapay aydınlatmalardan yararlanılmaktadır. Her mekânın ışık ihtiyacına göre çeşitli aydınlatma şekilleri tercih edilebilmektedir. Kaplıca ve hamam gibi yapılar mahremiyet açısından daha korunaklı olduğu için doğal aydınlatmanın kullanım şekli fil gözü, çatı feneri kullanımı gibi farklılıklar göstermektedir. Yapay aydınlatmanın kullanıldığı her mekân gibi belli bir hizmet sunan kaplıca tesislerinde de aydınlatmanın şiddeti ve rengi, hem yeterli olup

hem de çalışan ve müşterileri rahatsız etmeyecek düzeyde olması gerekmektedir. Hem doğal aydınlatma hem yapay aydınlatma bir arada ve kontrollü bir şekilde kullanılması planlanmalıdır.

Resim 8: Bursa Çelik Palas Kaplıcasının Sıcaklık Bölümünde Doğal ve Yapay Aydınlatmanın Kullanımı (URL-9)

2.1.2.1.2.5. Hijyen

Hijyen, sağlığa zarar verebilecek ortamlarda, korunmak için yapılan uygulamalar ve önlemlerin tümü olarak açıklanmaktadır (TDK, 2024). Türkçeye Fransızcadan geçmiş olan hijyen kelimesinin Arapça karşılığı ‘Hıfzıssıhha’ ise “hıfz” (koruma) ile “sıhha” (sağlık) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Hijyen kurallarına uygun uygulamalar ve alınan önlemler sıfat halinde “hijyenik” olarak tanımlanmaktadır (URL-10).

Hijyen, temizlik gibi kavramlar her mekânın olmazsa olmazlarındandır. Herhangi bir mekâna girildiğinde ilk olarak mekânın temiz oluşu göze çarpmaktadır. Çünkü kirlilik herkesi rahatsız eden bir olgudur ve kirli bir ortamda kimse uzun süre durmak istememektedir. Sağlık açısından da sağlığa uygun olmayan, kirli her mekân bir sorun teşkil etmektedir. Özellikle kaplıcalar gibi temizliğin ve tedavi olmanın ön planda tutulduğu mekânlarda hijyene ekstra dikkat edilmelidir. Gerek soyunma ve duş alanlarında, gerek havuz, hamam, sauna ve masaj odası gibi kaplıcalarda yer alan farklı hizmet alanlarında temizliğe ultra dikkat edilmelidir. Bu doğrultuda temizliği kolay, leke tutmayan, aşınmaya karşı dayanıklı malzeme seçimi yapılmalı ve düzenli arındırma işlemleri yapılmalıdır.

2.1.2.1.2.6. Yapı Malzemeleri

Malzeme, etrafımızda gördüğümüz, dokunduğumuz, hissettiğimiz her şeydir. Bir ürün veya mekân tasarımı yapılırken kullanılan ana elamandır. Çeşitliliğin sınırsız

olduğu malzemeler, hem görsel hem de işlevsel açıdan iç mekân tasarımında fiziksel konfor şartlarının sağlanmasında önem arz eden bir diğer faktördür. Tasarıma uygun malzeme seçimi yapmak, sonrasında oluşabilecek tehlikeleri önlemek veya en aza indirmek için gerekliliktir. Seçimi yapılırken malzemenin, darbeye ve aşınmalara karşı dirençli, leke tutmayan, kolay temizlenebilen, antibakteriyel, akustik özellikli, yangına dayanıklı ve görsel konfor şartlarını sağlamasına dikkat edilmelidir (Acun, 2018, s. 56). Malzemenin dokusu ve rengi mekân tasarımında hem görsel hem işlevsel açıdan dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur. Her mekânın malzeme ihtiyacı farklıdır. Bu sebeple yerine uygun, kullanımı kolaylaştıran malzemeler seçilmeli ve doğru şekilde uygulanmalıdır. İç mekân tasarımında malzemeler zemin, duvar ve tavan malzemesi olarak çeşitlenmektedir.

Zemin Malzemeleri: Zeminde kullanılan veya tercih edilen malzemeler, mekânın tasarım ihtiyacı ve kullanım sıklığı göz önünde bulundurularak tercih edilmelidir. Günümüzde birçok doğal ve yapay malzemeler döşemelerde kullanılmaktadır. Zemin tasarımı ile yönlendirme, özelleştirme gibi tasarımsal işlemler de yapılabilmektedir. Aynı zamanda zeminde yapılacak ışık ve renk oyunları ile tasarım zenginleştirilmektedir (Genç Sarı, 2019, s. 79). Gladysz'a göre zemin malzemeleri beş temel özellik ile tanımlanmıştır. Bunlar; dayanıklılık, kayganlık direnci, görünüm, maliyet ve kolay temizlenir olmasıdır (Acun, 2018, s. 56). Kaplıca yapılarında da her mekân farklı işleve sahiptir. Bu sebeple her mekânın işlevine ve kullanımına uygun malzeme seçimi yapılmalıdır. Özellikle su kaplıca tesislerinin her alanında bir kullanım aracıdır. Bu sebeple mekânlar arası geçişlerde veya bulunan mekânda sudan kaynaklı kayma riski çok fazladır. Zeminde dokulu malzeme seçimi yapmak bu riski en aza indirmeye yardımcı olmaktadır. Bir diğer önemli detay mekânlar arası geçişte var ise merdiven basamaklarıdır. Kayma direnci olan malzeme kullanımının yanı sıra basamak ucu tasarımı basamakların ayırt ediciliğini arttırmaktadır.

Duvar Malzemeleri: Duvarlar bir yapının düşey elemanlarıdır. Yapıyı çevreden ve iç bölümleri birbirinden ayıran bölücü elemanlardır. Genel olarak malzemelerin ortak özellikleri olan darbe ve aşınmalara karşı dayanıklılığı, kolay temizlenebilir olması, ısı ve ses yalıtımını sağlaması ve görsel açıdan kullanıcıyı olumlu etkileyebilir olması duvar malzemeleri için de geçerlidir (Acun, 2018, s. 61).

Kaplıca yapılarında da duvarlar mekân bölümleri ve yalıtım için etkili bir unsurdur. Hem tasarım hem işlev açısından imkânlar sunan duvarlar, kullanılan malzeme ile dikkat çekmektedir. Kaplıcalar gibi büyük hacimli ve su ile haşır neşir olunan mekânların en büyük problemlerinden biri de yankı ve gürültüdür. Bu sebeple duvarda kullanılan malzemeler yalıtım görevi görmeli ve ses yutucu özellikler barındırmalıdır.

Tavan Malzemeleri: Tavan, duvar ve zemine göre müdahalenin daha zor olduğu bir bölümdür. Genellikle elektrik, havalandırma ve iklimlendirme gibi tesisat çözümlerinin yer aldığı tavanlara gerekli durumlarda müdahale yapılabilmesi için imkân sunulması gerekmektedir. Aynı zamanda minimum derecede bakım ve temizlik gerektiren malzemeler tercih edilmelidir. Özellikle kaplıca yapılarında sıcaklığın ve nemin yoğun olduğu alanlarda yeterli havalandırma sağlanamadığı durumlarda nem dengesinin bozulmasıyla tavan yüzeyinde terlemeler meydana gelmektedir. Yüzeyde oluşan su damlacıklarının aşağıya damlaması rahatsız edici bir durumdur. Bunun önüne geçilebilmesi ve kullanım ömrünün uzatılabilmesi için hem suya dayanıklı malzeme seçimi yapılmalı hem de düzenli havalandırma işlemi yapılmalıdır.

2.2. KAPLICA(ILICA) MEKÂN ORGANİZASYONU

İç mekan tasarımlarında, sirkülasyon alanlarının karışıklığa yol açmaması için akışın düzenli bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Ergonomik tasarım anlayışı doğrultusunda fiziksel konfor şartlarının yerine getirilmesi kadar mekân organizasyonunun da sağlanması mekân kullanıcılarına büyük rahatlık sunmaktadır. Kullanıcıların ve çalışanların konforu ve memnuniyeti açısından doğru planlama yapılması hem sunulan hizmet açısından hem de mekânların tercih edilmesinde önemli bir yere sahiptir. İç mekânlarda doğru planlama yapılması, oluşabilecek olumsuz sorunları en aza indirilmesine ve mekândan en etkili şekilde faydalanılmasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda her mekânda olduğu gibi kaplıcalarda da mekân organizasyonunun başarılı olabilmesi için işlevine uygun, kullanıcı ve çalışan ihtiyacına yönelik, mekânın kendi ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak tasarım yapılması gerekmektedir.

Kaplıcalar yönetmeliğine göre, kaplıca tesisleri iki tür olarak ele alınmaktadır. Birincisi kullanılan termal, mineralli suyun veya doğal jeolojik ve/veya biyolojik olaylar sonucu oluşan organik ve/veya inorganik maddeler yani peloidin niteliğine

göre oluşturulmuş, içerisinde termal tedavi havuzu ve sıra banyoları veya peloidoterapi birimleri ve tipine göre inhalasyon (solunum yolu ile alınan tedavi) veya içme kürü birimleri bulunan kaplıca tesisleridir. İkincisi ise içerisinde deniz iklimi ve unsurlarının kür tarzında uygulandığı, talassoterapi tedavi havuzu ve sıra banyoları ile doğal, yosun, helioterapi, inhalasyon, peloidoterapi gibi birimleri bulunan talassoterapi tesisleridir. Kaplıca mekân organizasyonu kapsamında kaplıca tesislerinin ele alınması uygun görülmektedir. Kaplıca tesisleri içerisinde bulunan banyo kürleri, içme ve inhalasyon kürleri ve peloidoterapi genel anlamıyla banyo, içme ve soluma şeklinde gerçekleştirilen Balneoterapi olarak adlandırılan bir tedavi yöntemidir. Balneoterapi kapsamında banyo uygulama birimleri olarak; termal havuzlar, lokal banyo aygıtları (oturma banyoları gibi), sıra banyoları (küvetler), tedavi duşları ve egzersiz havuzları bulunmaktadır. İçme şeklinde gerçekleştirilen tedavi ise, içme kürünün sağlandığı ve içerisinde uygun dinlenme alanı bulunan mekânlarda yapılmaktadır. Solunum yoluyla uygulanan tedavi için ise bireysel veya toplu kullanıma uygun inhalasyon oda veya odaları bulunmaktadır (URL-3). Bir mekânın büyüklüğü ve imkânları dâhilinde kaplıca tesisi olarak nitelendirilebilmesi için banyo, içme ve solunum yoluyla uygulanan tedavi mekânlarından en az birini bulundurması gerekmektedir.

Tablo 1: Kaplıca tesislerinin ilgili birimlerinin yerleşimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

ERKEKLER BÖLÜMÜ		KAPLICA (ILICA) MEKÂN ORGANİZASYONU BİRİMLERİ	KADINLAR BÖLÜMÜ	
SICAKLIK	ILIKLIK	SOĞUKLUK	ILIKLIK	SICAKLIK
HİZMET ALANLARI (TERMAL HAVUZ)	ÜRÜN SATIŞ ALANI	GİRİŞ	ÜRÜN SATIŞ ALANI	HİZMET ALANLARI (TERMAL HAVUZ)
DİNLENME ALANLARI	SOYUNMA ODALARI	KARŞILAMA-RESEPSİYON	SOYUNMA ODALARI	DİNLENME ALANLARI
TÜRK HAMAMI	DUŞ-TUVALET ALANLARI	BEKLEME ALANLARI	DUŞ-TUVALET ALANLARI	TÜRK HAMAMI
DUŞ ALANLARI	HİZMET ALANLARI (SAUNA, İNHALASYON VE MASAJ ODALARI, LOKAL BANYOLAR, İÇME KÜR ODALARI GİBİ)	YÖNETİCİ OFİSİ	HİZMET ALANLARI (SAUNA, İNHALASYON VE MASAJ ODALARI, LOKAL BANYOLAR, İÇME KÜR ODALARI GİBİ)	DUŞ ALANLARI
	DİNLENME ALANLARI	REVİR	DİNLENME ALANLARI	
	DEPOLAMA ALANLARI	İBADET ALANI	DEPOLAMA ALANLARI	
	TESİSAT ODALARI	KAFETERYA	TESİSAT ODALARI	
		ÖZEL AİLE ODALARI		

Kaplıca yapılarında, geçmişten günümüze bir gelişim söz konusu olduğundan bu hizmet sektöründe inşa edilen bina tasarımlarında çeşitli istek ve ihtiyaçlar da artış göstermektedir. En basit haliyle bir havuz alanından (ılıca), termal turizm sektörünün gelişimiyle kaplıca otel binalarına kadar bir ilerleyiş söz konusudur. Tablo-1’de konaklama hizmeti vermeyen tesislerin işlev alanları gösterilmektedir. Genel olarak kaplıcalar, çalışan ve kullanıcı ihtiyacına göre karşılama alanı, genel ve özel kullanıma göre hizmet alanları, soyunma-duş alanları, bir hizmet binası olduğu için yönetici alanı ve depolama ve tesisat odaları gibi gerekli bölümlerden oluşmaktadır. Hem kadın hem erkekler için bölümler çifter şekilde tasarlanmaktadır. Tabi bu bölümlerin çözümlenmesinde ve hizmet alanlarının arttırılmasında arazinin ve yapının genişliğinin etkisi çok büyüktür. Çalışan ve müşteri sayısına, kullanıcıların hareketine ve yapının büyüklüğüne bağlı olarak kaplıcaların mekân organizasyonu değişkenlik göstermektedir. Kaplıca mekân organizasyonunu etkileyen diğer bir husus, İbn Sina’nın hamamların mimari plan yerleşimine ışık tutan mevsimsel benzetmesi ve insan vücudunun aniden yükselen sıcaklıktan etkilenmemesi için mekânlar arası sıcaklık derecelerinin artışına göre sağlanan akış düzenidir. Hamam ve kaplıca yapılarında iki mekânın da kullanıcısı insan olduğu için, aralarında farklılıklar olsa da

benzerlikler de bulunmakta ve bu nedenle su ile yıkanmanın gerçekleştiği bu mekânlarda benzer organizasyon akışı sağlanmaktadır. Sonuç olarak insanın kullandığı, sıcak suyun bulunduğu, ihtiyacın yıkanmak ve rahatlamak olduğu bu iki yapıda, iç bölümler soğuktan sıcağa doğru bir düzende ve diğer ihtiyaçlar ile birlikte düşünülmelidir.

2.2.1. Kaplıca Tesislerinde Soğukluk Bölümü

Giriş, tasarımın başladığı yerdir. Dış mekân ile kurgusu, yapı ile uyumu, giriş alanına ulaşımın rahatlığı açısından ilk izlenimlerin olduğu yerdir. Bu sebeple giriş tasarımı iç mekân tasarımı kadar önemli bir yere sahiptir ve tasarımcılar tarafından dikkat edilmesi gereken bir alandır. Kullanıcı giriş çıkışını engellemeyecek, rahat kullanım sağlayacak, acil durumlarda da içeriye zorlanmadan müdahale edilebilir boyutta ve mekânın mimari ruhunu yansıtan tasarım diline uygun şekilde tasarlanmalıdır. Giriş çıkışın gerçekleştiği bu alan, insan trafiğinin önüne geçilebilmesi için geniş ve ferah olmalıdır. Özellikle kaplıca gibi belli amaca hizmet eden tesislerde bir yandan giriş yapılırken öte yandan çıkan kullanıcıların bir arbede oluşturmaması gerekir.

Kaplıca yapıları gibi belli bir hizmet verilen tesislerde girişten sonra ilk karşılaşılan yer resepsiyon alanı olmaktadır. Yönlendirme, ilk kayıt, ödeme, bilgi alışverişi vb. işlemlerin yapıldığı alandır. Bu alanın tasarımı, çalışanların müşteriye olan davranışı, hijyeni ve düzeni müşterilerin tesis hakkındaki düşünceleri üzerinde büyük etki oluşturmaktadır. Resepsiyon alanı genellikle geniş bir alanın tasarıma ve giriş kapısına göre uygun görülen bölümünde yer almaktadır. İhtiyaç ve alanında büyüklüğüne göre ilk girilen alanda resepsiyon ile birlikte, bekleme alanları, kafeterya, ibadet alanları, revir, yönetici ofisi ve özel aile odaları gibi çeşitli çözümler de getirilmektedir. Özel aile odalarının soğukluk bölümünden erkekler ve kadınlar bölümüne geçilmeden ayrı bir geçiş ile sağlanması mahremiyet açısından uygun görülmektedir. Her kaplıcanın yapısı, büyüklüğü ve ihtiyaçları doğrultusunda farklı eklentiler yapılabilmektedir. Müşterilerin ilk gördükleri alan olması sebebiyle ilk izlenim oldukça önemlidir. Çalışanların yaklaşımı, ortamın hijyeni, tasarımsal yaklaşımlar gibi etkenler bu bölümde kullanıcıya mekân ile ilgili sinyalleri iletmektedir.

Kaplıcalarda kullanıcının mekâna girdiğinde karşılaştığı ilk alan, hamam mimari yapısı doğrultusunda bakıldığında soğukluk bölümüyle benzer özellikler göstermektedir. En belirgin özelliği hamamlarda da girişten sonra ilk karşılaşılan alan yönlendirme, karşılama ve bilgilendirmenin yapıldığı soğukluk mekânıdır. Sıcaklık olarak tıpkı soğukluk mekânında olduğu gibi kaplıca yapılarında girilen ilk bölüm diğer alanlara göre daha serindir. Eski hamam yapılarında soğukluk bölümünde soyunma işlemi de yapılmaktaydı fakat günümüz hamamlarında bu sistemin devam ettiği tiplerin yanı sıra kaplıcalardaki gibi bir karşılama alanından sonraki bölümde planlanmaktadır.

2.2.2. Kaplıca Tesislerinde Ilıklık Bölümü

Kaplıca yapılarında karşılamamanın, yönlendirmenin yapıldığı alandan sonra soyunma odalarının, tuvalet ve duş alanlarının, dinlenme ve bazı hizmet bölümlerinin yer aldığı ikinci bir bölüme geçilmektedir. Kaplıca hizmetinin asıl başladığı bölüm olan ılıklik bölümünde erkekler ve kadınlar olarak her iki bölüm içinde geçerli ürün satış birimleri gelişim göstermiştir. Türk hamam kültüründe herkesin sabunundan, yıkanma keselerine, tarak gibi aksesuarlarına kadar bir bohça hazırlığı yaptığı bilinmektedir. Bu durum hala devam etmektedir yalnız zaman içerisinde gelişen ve değişen kültürel yapı doğrultusunda ürün satış birimlerine ihtiyaç duyulmuştur. Gerekli durumlarda insanların alışveriş yapabildiği bir alan olma niteliği taşımaktadır. Genel olarak hamam ve kaplıcalar gibi su ile yıkanma hizmetinin sunulduğu yapılarda göz ardı edilmemesi gereken ve aranan en öncelikli özellik temiz ve hijyenik olmasıdır. Başta sağlık açısından, ardından o tesisin tekrar tercih edilebilmesi ve kullanıcı memnuniyeti açısından temizlik ve hijyenin eksik olmaması gereken alanların başında soyunma odaları, tuvaletler ve duş alanları gelmektedir. Soyunma odaları kişiye özel numaralandırılmış çok sayıda dolabın yer aldığı tek bir mekân olarak tasarlanabilirken özel odacıklar halinde de planlanabilmektedir. Bu durum mekânın büyüklüğüne ve kullanıcı kapasitesine göre değişkenlik göstermektedir. Kişiye özel odaların uygulanmadığı toplu soyunma odalarında mahremiyet açısından özel kabinler ile çözümler üretilebilmektedir. Bu mekânların tekil veya toplu fark etmeksizin kullanıcı sayısı, kullanım ihtiyacı olan alanı ve bu alanda kullanıcının ihtiyaç duyacağı (oturma birimi, dolap, askı vs.) ürünler düşünülerek tasarlanması gerekmektedir. Tuvalet ve duş alanları ergonomik ölçü standartlarına uygun, herkesin

rahatlıkla kullanabileceği boyutlarda, hijyen kurallarına uygun, gerçekleşebilecek risklere dikkat edilerek tasarlanması gerekmektedir. Su ile haşır neşir olunan kaplıcalarda en çok dikkat edilmesi gereken diğer bir konu kayma tehlikelerine karşı alınan önlemlerdir. Suyun çokça kullanıldığı bu mekânlarda önlem olarak dokulu, mat yüzeyli malzeme seçimleri yapılmalıdır.

Kaplıca tesislerinde ılıklik bölümünün sıcaklığı soğukluk alanına oranla daha yüksektir. Aniden sıcak bir ortama girilmeden önce insan vücudunun ısıya alıştığı kısımır. Hamam mimarisinde ılıklik bölümünde tıraşlık ve tuvaletlerin yer aldığı ve sıcaklık mekânında duramayan insanların ılıklik bölümünde yıkandığı bilinmektedir. Kaplıcalarda bu bölüme çeşitli hizmet birimlerinin eklendiğı görülmektedir. Bu birimler sauna, masaj odaları, lokal banyo birimleri, inhalasyon odaları, içme kür birimleri gibi kaplıca tesisin sunduğı hizmete göre çeşitlenmektedir. Birçok hizmetin sunulduğu ılıklik bölümünde daha basit kaplıca yapılarında da yer alan dinlenme alanları her zaman varlığını sürdüren bir alan olmaktadır. Artan hizmet birimleri, kullanıcı sayısı, gelişen ürün satış noktaları gibi birçok etken beraberinde depolama ihtiyacını doğurmaktadır. Bunların yanı sıra genellikle tesisat odaları bu alanda yer almaktadır. Dışarıdan müdahale edilebilir tesisat odaları veya iç mekândan geçiş yapılabilen şeklinde mekânın sunduğı imkânlar dâhilinde olabilmektedir.

Tablo 2: Kaplıca tesislerinde ılıklik bölümünde yer alan hizmet alanları.

Hizmet Birimleri	
Sauna	Belli bir süre boyunca yüksek sıcaklıkta kalmaya dayalı; kan dolaşımını hızlandırma, vücutta biriken toksinleri atma ve vücut ağrılarını hafifletmesi gibi çeşitli faydalar sunan hizmet birimidir. Standart bir sauna mekânı oturma alanlarından, zemin, duvar ve tavana kadar ahşap malzemeden yapılır (URL-11).
Masaj Odaları	Tıbbi bir tedavi yöntemi olan masaj, dolaşımı arttırmak, ağrıları azaltmak, kas ve eklem bağlarını esnek tutmak ve stresi azaltmak gibi amaçlar doğrultusunda yapılan bir işlemdir (URL-12).

Tablo 2-Devam: Kaplıca tesislerinde ılıklik bölümünde yer alan hizmet alanları.

İnhalasyon Odaları	Termomineral su aerosollerinin solunması ile yapılan balneolojik tedavinin uygulandığı mekânlardır (URL-13).
İçme Kür Mekânları	İçme kür mekânları, kaplıca veya içmecelerde mineralli suyun kaynağından içilmesi için ayrılan mekânlardır. Doğal mineralli suların belirli bir sürede, gün boyu bölünmüş dozlarda ve belirli miktarlarda alınması ile yapılan kür yöntemidir (URL-13).
Lokal Banyo Birimleri	Genellikle ekstremitelere (kol ve bacaklara) uygulanan banyo türüdür. Lokal banyonun uygulama amacı, tam banyonun hastaya vereceği olumsuz etkenlerden koruyarak hastalığı tedavi etmektir. Bu uygulamalar için özel oturma banyoları kullanılmaktadır (Genç & Deveci, 2023, s. 70).

2.2.3. Kaplıca Tesislerinde Sıcaklık Bölümü

Hamamlarda olduğu gibi kaplıcalarda en dikkat çeken bölüm sıcaklık bölümüdür. Kaplıca kültürünün ortaya çıkışından bu yana, mekân içine alınmadan ılıca halindeyken bile var olan termal havuzun yer aldığı bölümdür. Soğukluk ve ılıklik bölümleri ve içerisindeki çeşitlenen birimler, teknolojinin gelişimiyle günümüz yaşam şartlarına göre ihtiyaç duyulmuş ve gelişmiş birimlerdir. Kaplıca tesisinin değişmeyen, varlığını koruyan alanı yer altından doğal olarak çıkan veya sondaj işlemiyle çıkarılan termal suyun kullanıldığı havuzdur. Bu termal havuz sıcaklık bölümünde yer almaktadır. Genişliği ve şekli tesisin müşteri kapasitesine ve alan büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Toplu kullanıma imkân sağlamaktadır. Vücudun sıcak suya dayanım süresi kişiden kişiye değişmektedir bu sebeple insanların havuzdan çıkıp tekrar girme aşamalarında dinlenebilmesi için oturma ve yatma imkânı sunan donatılara yer verilmesi gerekmektedir. Havuza düş alınmadan girilmesi uygun görülmediğinden bu alanda da düş bölümleri yer almalıdır.

Hamam kültürünün etkilerinin gözlemlendiği kaplıca tesislerinde genellikle Türk hamamı bölümleri de bulunmaktadır. Hamamlardaki sıcaklık bölümünün küçültülmüş hali şeklinde yer alan bir göbek taşı ve çevresinde yıkanma kurnaları bulunur. Kaplıca

yönetmeliğinde olması gereken bölümlerden biri olarak geçmese de çoğu kaplıcalarda Türk hamamı bölümü yer almaktadır. Bunun sebebi kaplıcalarda termal suyun tedavi edici özelliği keşfedilmeden önce hamam olarak bilinmesi, barındırdıkları benzer özellikler ve Türk hamam kültürünün devam ettirilmesi şeklinde olduğu düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BÖLGENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. KOCAELİ İL'İNİN TARİHİ

Asya ile Avrupa kıtaları arasında kurulan önemli kara ve demiryolu güzergâhlarının kesiştiği Kocaeli ilinin tarihi çok daha eski çağlara uzanmaktadır. Günümüzde Marmara Bölgesi'nin ve Türkiye'nin en önemli sanayi ve endüstri yerleşimlerinden biri olmaktadır. Anadolu'nun en önemli bölgelerinden biri olan Bitinya adı verilen bölgede kurulan kent, sırasıyla Olbia, Astakos, Nicomedia, İznikmid, İzmid ve Kocaeli adlarını almıştır (URL-14). Bitinya bölgesi (Resim 9), doğuda Zonguldak'ın batı kesiminden batıda İstanbul Boğazına, kuzeyde Karadeniz kıyılarından güneyde Bilecik ve Bursa'nın kuzey kesimlerine kadar Kocaeli Yarımadası'nın tamamını içine almaktadır (Nemlioğlu Koca, 2019, s. 2). Ürkmez, tarihi kayıtlara göre MÖ 712 yılında Yunanistan'dan kendilerine şehir kurmak için uygun yer arayan göçmen grubunun bugünkü Başiskele mevkiinde yerleşke kurdukları ve bu şehre Astakos ismini verdiklerinden bahsetmektedir. Kent, Astakos'un devamlı mücadele halinde olduğu Bitinya Krallığının hâkimiyeti altındayken, Bitinya kralı I. Nicomedes tarafından günümüzdeki İzmit merkezinin bulunduğu yere, kendi adıyla anılan (Nicomedia) yeni bir şehir inşa etmiştir (Ürkmez, 2007, s. 23).

Resim 9: Bithynia bölge sınırları içinde Olbia da denen Astacus ve Nicomedia gösterimi (URL-15).

Ertuğrul, Nicomedia'nın en parlak dönemini diğer Roma şehirleri gibi Hadrianus, Traian, Antonmus ve Pius dönemlerinde yaşadığını, bir imparator olarak Roma'da fazla kalmayan ve devamlı gezerek tüm eyaletlerde imar çalışmalarını bizzat kontrol altında tutan Hadrianus'un depremden sonra harap olan şehri ziyaret ederek kendi bütçesinden yardımda bulunduğunu belirtmektedir. Bunun üzerine sonrasında basılan sikkelerde kendisine "Restitutor Nicomediae" yani yeniden inşa eden anlamında Nicomedia'nın banisi adı verilmiştir. Bu bölgede şifalı sular ile birlikte yaptırdığı hamam ve kaplıcalarla en fazla tanınan Antonius Pius'un, Yazlıkköy kaplıcasını da yaptırmış olabileceğini ileri sürmektedir. Bir yamaç kent olarak aynı zamanda tepe kent formu da veren önemli bir coğrafi konumda yer alan Nicomedia kentinin önemi, özellikle Roma ve Bizans dönemine ait varlıkları günümüze kadar ulaşan kalıntılardan da anlaşılmaktadır (Ertuğrul, 2015, s. 83). Ardından imparator Valerianus'un Perslere esir düşmesiyle şehir yağmalanmakta ve 284 yılında Nicomedia imparatorluğun merkezi olmaktadır. Nicomedia'yı merkez yapan imparator Diokletianus bu dönemde inşaata önem vererek silah fabrikası, darphane ve tersane yaptırmıştır. Nicomedia'yı Roma gibi güzel bir şehir haline dönüştürmek isteyen Diokletianus, birçok kısımları yıktırıp yeniden yaptırmıştır. Bu sayede Nicomedia; Roma, İskenderiye ve Antakya'dan sonra dünyada 4. büyük şehir olmuştur (Ürkmez, 2007, s. 24). Ertuğrul, Nicomedia'nın Diocletianus'la birlikte ünlenmesinin mimariye yansımaya değinmiştir. Tiyatro, saray, tapınak ve su yapıları gibi eserlerin kalıntıları uzunca bir süre görülebilmiş ancak modern çağ ile birlikte pek çok eserin kaybolduğuna kalanlarında bir kısmının ya üzerinin betonlaştığından ya da denize döküldüğünden bahsetmektedir. Bu eserlerden günümüze ulaşan kalıntılar ise bir antik tiyatro, su kemerleri, güçlü surlar, kaplıca izleri ve kalıntıları, büyük hamam kalıntıları ve roma dönemi mezar anıtı olan Tümülüslerdir (Ertuğrul, 2015, s. 83,85).

III. Nicomedes'in vasiyetiyle Bitinya, Romalıların hâkimiyeti altına geçmiş ve Roma döneminin görkemli mimari yapıları Nicomedia kentini de süslemeye başlamıştır. Kent, MS 7. yüzyılın ikinci yarısından sonra İslam orduları tarafından kuşatılmış ve 781-782 yılların arasındaki kuşatma esnasında ilk kez Arapların eline geçmiştir. Bizans imparatorluğunun vergi ödemesi şartıyla barış sağlanmıştır (Tanık, 2016, s. 5). XI. asrın sonuna doğru Selçuklular tarafından kuşatılan şehir, I. Haçlı seferi sırasında İmparator Aleksios tarafından geri alınmıştır. Bizans'ta Latin İmparatorluğu kurulunca Latin işgaline giren kent, 1207 yılında tekrar Bizans hâkimiyeti altına

girmiştir (Ürkmez, 2007, s. 24). 1327 yılında Orhan Gazi'nin komutanlarından olan Akçakoca Bey, Karamürsel, Kandıra ve İzmit Körfezi'nin güneyini bir süre sonra da İzmit'in tamamını ele geçirmiştir. O döneme kadar Nicomedia olarak anılan kent, bu dönemde İznikmid olarak anılmaya başlamıştır (Tanık, 2016, s. 5-6). Timur istilası sırasında yağmalanan şehir, sonrasında devamlı olarak Osmanlı hâkimiyeti altında kaldı. Birinci Dünya Savaşı sonunda önce İngilizler (6 Temmuz 1920) ardından Yunanlılar (28 Nisan 1921) tarafından işgal edilen şehir, İstiklal Savaşı sona ermeden önce 28 Haziran 1921'de düşmandan kurtarılmıştır (URL-14). İstanbul fethedilmeden önce Rumelihisarı'nın inşası için gerekli olan malzemeler ve inşaatçı çalışacak işçiler İzmit'ten getirilmiş ve kent, İstanbul'un fethedilmesiyle başkenti Anadolu'ya bağlayan yolların ilk ve en önemli menzil şehri haline gelmiştir (Bostan, 2001, s. 537). Tanık, kentin yaşadığı yıkım ve geçirdiği iyileştirmelere değinmektedir. II. Beyazıt sultanlığı sırasında İzmit ve çevresi Osmanlı tarihinin en büyük depremine maruz kalmış ve 5 cami, 300'e yakın ev harap olurken İzmit'i çevreleyen surların deniz kıyılarındaki bölümleri de artık onarılamayacak düzeyde yıkıntıya maruz kalmıştır.

Kocaeli, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir kent olarak cumhuriyetin ilanıyla beraber İstanbul'a olan yakınlığı ve çeşitli ulaşım imkânlarıyla sanayi alanında gelişen en hızlı illerden biri olmuştur (URL-14). Konumunun önemi dolayısıyla defalarca işgal edilmesine, birçok deprem geçirmesine ve çoğu eserleri yok olup gitmesine rağmen tez kapsamı dâhilinde önemli tarihi eserlerinden biri olan Ilıca günümüze kadar ulaşabilmiştir. Öyle ki Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca tesisi kurulana kadar Roma dönemi özellikleri gösteren Ilıca havuzu halen kullanılmaktaydı. Kocaeli ili batıda İstanbul ve Yalova, doğuda Sakarya, güneyde Bursa illeriyle sınırlanmaktadır. 3.626 km² yüzölçümüne sahip olan şehir İzmit, Kandıra, Kartepe, Derince, Körfez, Darıca, Çayırova, Dilovası, Gebze, Gölcük, Karamürsel ve Başiskele ilçeleri olmak üzere toplam 12 ilçeye sahiptir. 12 ilçe belediyesi ve bunlardan ayrı büyükşehir belediyesi olmak üzere 13 belediyesi bulunmaktadır (URL-16).

3.1.1. Gölcük İlçesi ve Yazlık Bölgesi

Gölcük, Kocaeli ilinin İzmit Körfezi'nin güneyinde bulunan ve körfezin doğu kesiminin sonuna doğru, genişliği 2 km.ye varan bir boğum üzerinde, çevresindeki konut ve bahçelerle beraber Samanlı Dağlarının kuzey yamaçlarına kadar uzanan ilçesidir (URL-17). Gölcük ilçe merkezi İzmit-Yalova-Bursa karayolu üzerinde olup

oluşan bir yerleşim yeridir (Dışpınar, Satır, & Sezer, 2010, s. 54). Yazlık, doğuda Başiskele Yeniköy Mahallesi, kuzeyde Başiskele Sepetlipınar Mahallesi, batıda Hisareyn ve güneyde Nimetiye, Panayır Köyleri ve Yeniköy Mahallesi ile çevrelenmektedir. Kendi içinde Yazlık Merkez Mahallesi ve Yazlık Yeni Mahallesi olmak üzere iki mahallenin oluşturduğu Yazlık'ın toplam yüzölçümü 1.59 km²'dir (Köksal, 2013, s. 191). 2007 yılında bölgede nüfus 2278 kişi iken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 7151'e yükselmektedir (URL-19). Nüfus sayısının yıllar içindeki bu artışı bölgenin gelişen ve değişen sosyal, ekonomik ve kültürel durumuna işaret etmektedir. Aynı zamanda bölgede bulunan tarihi ılıca havuzunun projelendirilerek Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca tesisine dönmesi bölgeyi termal turizm anlamında da hareketlendirmiştir. Artan nüfus beraberinde Ilıca'nın da kullanım sıklığını arttırmıştır. Hem çevre ilçelerden hem Gölcük içinden oldukça rağbet gören Ilıca 2013 yılından günümüze hizmet vermeye devam etmektedir. TUİK verilerine göre elde edilen sonuçlar aşağıda tablo olarak gösterilmektedir. 2007 yılındaki sonuçlarda mahallelerin Yazlık Belediyesine bağlı olduğu, 2023 yılında ise Gölcük Belediyesi, Yazlık beldesi olarak değiştiği de görülmektedir.

Tablo 3: TUİK verilerine göre 2007 ve 2023 yılları nüfus kayıtları (URL-19).

Yıl		Nüfus Sayısı
2007	Kocaeli(Gölcük/Yazlık Bel./Merkez Mah.)	1118
	Kocaeli(Gölcük/Yazlık Bel./Yeni Mah.)	1160
2023	Kocaeli(Gölcük/Gölcük Bel./Yazlık Merkez Mah.)	2288
	Kocaeli(Gölcük/Gölcük Bel./Yazlık Yeni Mah.)	4863

Köksal, Yazlık bölgesinde kalıntıları günümüze kadar ulaşmış, projelendirilmesi ile bir hizmet yapısı oluşturulan ve bölgeyi turizm alanında canlandıran Roma dönemine ait MS 2. yüzyılda inşa edilen Ilıca yapısı bölge için önemli bir mimari miras olduğunu belirtmektedir. Ilıca, Kocaeli ilinin Gölcük ilçesinin Yazlık beldesinde, Yazlık'ın güneydoğusunda merkeze yaklaşık 500 metre mesafede Ilıca Deresi yatağının içinde yer almaktadır.

3.2. GÖLCÜK BELEDİYESİ YAZLIK ILICASI

Kocaeli ili Gölcük ilçesinin Yazlık bölgesi 6 pafta 2 parselde, halk arasında ‘ılıca’ olarak anılan alan sıcak su kaynağının üstünü tonozla örterek yapılmış bir termal havuz kalıntısıdır (Galitekin, 2015, s. 61). Tuğla örtülü tonozlu bir yapı ve etrafındaki kalıntılardan oluşan yapı ormanlık bir alanda dağın eteğindedir. Ilıca'nın en eski tarihli görseli olan 1973 yılı tarihli fotoğraflarında kalıntının üstünün tamamen bitkilerle kaplandığı ve toprak altında kalan tonozlu mekânın etrafı yaklaşık iki metre yükseklikte olan istinat duvarları ile çevrilmişti ve istinat duvarına açılan bir kapı ile havuz alanına girilmekteydi (Resim 11) (Köksal, 2013, s. 194).

Resim 11: Ilıca'nın 1973 tarihli, etrafı istinat duvarları ile çevrelenmiş hali (Köksal, 2013, s. 194).

Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirilerinde yer alan Ertuğrul'un Yazlıkköy'ü de konu alan yazısına göre; İzmit Müzesi başkanlığı tarafından gerçekleştirilen incelemeler sırasında iki kaynak suyun oluşturduğu ana kaplıca alanı ile karşılaşmıştır. İki ayrı kanaldan gelen suyun birincisi arkasında yer alan dağlık yayla bölgesi yolu üzerindeki sıcak su kaynağıdır. İkincisi ise yine yayla dağının eteklerinden çıkarak alana akan soğuk su kaynağıdır. Yapılan çalışmalarda öncelikle haznenin içine yerleştirilmiş olan beton asfalt taşları ve çakıl taşları çıkarılmış, suyun daha net olarak akması sağlanmıştır. Bu sırada yapının gerçek yüksekliğinin daha fazla olduğu, Bizans devrinde alçaltılıp, büyük bir kemer yerleştirildiği anlaşılmıştır. Buraya gelen sıcak su çevredeki volkanik sıcak suyun yol bularak gelmesiyle oluşmaktadır. İzmit Müzesi başkanlığı tarafından yapılan çalışmalarda ana haznenin yıkanma havuzu olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde kalıntısı halen var olan yıkanma havuzunun Roma dönemi özellikleri gösteren 2. veya 3. yüzyıl mimari tekniğini belirttiği, daha sonra ise 5. ve 6. yüzyıllarda Justinianus zamanında ihya edildiği alandaki malzemelerin incelenmesi sonucu anlaşılmaktadır. Yapılan incelemelerde havuzun üstünde yer alan kemerin üzeri Bizans devrinde kiremitlerle örtüldüğü, hemen yanında ise yine Bizans devrine ait soğuk su getiren kanalın suyunu arkadaki dağın en üst noktasında yer alan kaynaktan aldığı anlaşılmaktadır. Fakat soğuk su kanalının uğradığı tahribatlar sonucunda sadece küçük bir bölümü günümüze kadar ulaşmıştır. Sudaki kükürt elementinin yoğun olması, burasının yıkanma yerinden daha çok bir şifa yeri olduğunu ve buranın inşa edilmesinin ve insanların buraya gelmesinin asıl amacını da ortaya koymaktadır. Özellikle mide ve deri hastalıkları için önemli bir şifa merkezi olmaktadır (Ertuğrul, 2015, s. 87).

Köksal, 1973 yılından günümüze kadar Yazlık bölgesinde yer alan ılıca kalıntısının geçirdiği süreçleri kronolojik olarak aktarmıştır. Söz konusu ılıca kalıntısının koruma süreci 1973 Tescil kararı ile başlamaktadır. Yapı için Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından, müze elemanları denetiminde ilmi nitelikli kazı yapılmasına, kalıntıya rastlanması durumunda ve gerekli görülmesi halinde kalıntıları değerlendiren, kaplıca'yı aynı fonksiyon ile ihya edecek bir proje geliştirilmesine karar verilmiştir. Tescil kararı ile 1999 depremi arasında ılıca'ya ait tonoz ve doğusunda yer alan kanal kalıntısı, İstanbul II nolu Koruma Kurulu'nun kararı ile tescil edilmiştir. Kararda Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun gereklerinin yerine getirilmediğine, bu sürede herhangi bir inşai ve fiziki müdahalede bulunulmaması gerektiğine, kazı sonucu çıkacak yapısal buluntuların da tescil kapsamında değerlendirilebileceğine, doğal varlıkların da tespit edilerek getirilmesi durumunda konunun bu açıdan da değerlendirmeye alınacağına değinilmiştir. Bu süreçte ılıca Yazlık Beldesi'nin başvurusu ile ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararı ile kazı çalışmaları yapılması istenmiştir. İstanbul II numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü'nün 1997 yılında Kocaeli Valiliği İl Müdürlüğü'ne yazdığı dilekçede, ılıca'nın önünde hafriyat çalışmalarının yapıldığı, yapılan hafriyatta toprak altından daha erken döneme ait ikinci küçük bir yapı kalıntısının çıktığı bilgisi aktarılmış ancak incelemede bir inşai faaliyete rastlanmamıştır. Merkez üssü Gölcük olan 1999 Depremi'nin ardından ise Yazlık Belediyesi'nin Kocaeli Valiliği İl Kültür Müdürlüğü'ne ılıca'nın deprem sonrası hasara

uğradığını ve ilgili mercilerce kontrolünün yapılarak hasar raporunun çıkarılması gerektiğini yazdığı dilekçe ile bildirmiştir. Bunun üzerine Müze Müdürlüğü'nün yaptığı incelemede Ilıca'nın ciddi bir hasar görmediği sadece tonoz içindeki sıvaların çatlamış olduğu belirtilmiştir. Ancak tonozun üzerinden geçen yolun yapıya zarar verdiği belirtilerek yolun parsel dışına taşınması gerektiği vurgulanmıştır. 1999 depreminden 2004 yılı kurtarma kazısı dönemine kadar İstanbul II no'lu Koruma Kurulu'nun kararı ile tescilli Ilıca'ya ait tonoz ve doğusundaki kanal kalıntısının rölövesi uygun bulunmuş ve restitüsyon ve restorasyon projeleri istenmiştir. Bu sırada deprem sonrasında Yazlık Belediyesi tarafından ılıca suyu Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) ve İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne incelettirilmiştir (Köksal, 2013, s. 195). İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Anabilim Dalı'ndan verilen su raporuna göre "...uluslararası sınıflamada akrotiri termal sular grubu içerisinde yer almaktadır. Yani doğal sıcaklığı 20 °C'nin üstünde (30.1 °C). Balneoterapi uygulamalarındaki kullanımı banyo ve içme kürleri şeklinde olabilir ve banyo uygulamalarının sedatif, analjezik, endokrin fonksiyonları düzenleyici ve cilt hastalıklarında olumlu etki gösterebileceği söylenmektedir (Galitekin, 2015, s. 61). Jeotermal sahada MTA tarafından yapılan su sondajında ise 400 metre derinliğe inilerek 32 °C sıcaklıktaki suya ulaşılmıştır. Ana havuz kalıntısının doğu tarafındaki duvarının hemen yanında "Göz Suyu" olarak anılan göz hastalıklarına iyi geldiği söylenen ayrı bir pınar daha bulunmaktadır (Dışpınar, Satır, & Sezer, 2010, s. 31).

2000'li yıllarda Kocaeli Müze Müdürlüğü tarafından, 2004 yılında ise Kocaeli Müze Müdürlüğü denetimi ve ortaklığında Trakya Üniversitesi öğretim üyeleri ile kurtarma kazıları yapılmıştır. Sonrasında 2006 yılında Müze Müdürlüğü tekrar kazıya devam etme talebinde bulunmuştur. Kalıntının 2004 yılı fotoğraflarında tonozlu mekânın çevresindeki duvarlar kaldırıldığı ve arkasındaki alanın kazılarak boşaltıldığı görülmektedir. Ancak sonrasında alan yeniden bitki ile çevrelenmiştir (Resim 12) (Köksal, 2013, s. 194). Kazı çalışmaları sırasında hazırlanan yeniden tasarımlama raporuna göre; "Tesise uygulanmış bir ısıtma sistemine rastlanmamaktadır. Hamam, termal hamam mimarisinin basit örneklerinden birisidir. Bulunan sikkeler, tuğla boyutları ve kiremit boyut ve tipleri Ilıca yapısının Roma dönemine ait olduğunu ve 2. yüzyılda inşa edildiğini, Sanat Tarihi ve Malzeme Analiz Raporları ile desteklemektedir. Çevre halkı tarafından bulaşık, çamaşır, halı yıkama yeri olarak

kullanılan, çocukların yaz-kış girdikleri havuz yapısının Bizans döneminde ve sonrasında da kullanıma devam edildiği düşünülmektedir (Galitekin, 2015, s. 61-62). Ilica etrafında yapılan çalışmalar sadece havuz kalıntısı ile sınırlı kalmamaktadır. Ilicanın bulunduğu çevre komple inceleme altına alınmıştır.

Resim 12: Ilica'nın arkasındaki alanın kazı sonrası tekrar bitkilenmesi (Dışpınar, Satır, & Sezer, 2010, s. 31).

Ertuğrul, Müze Başkanlığı tarafından yapılan çalışmalarda, günümüzde ana havuz ve biraz aşağısında çıkarılan ikinci havuz kalıntıları kalmasına rağmen havuz alanının deniz tarafına doğru ana caddeye kadar olan alanın konaklama alanı ile birlikte sağlanan aşağı yıkanma alanları olduğundan bahsetmektedir. Kare planda inşa edilmiş konaklama alanlarının fazlalığı dikkat çekmiştir ve Roma devrinden itibaren buraya çok fazla insanın gelmiş olduğu, uzun süren tedavi sonunda iyileşemeyip burada ölenlerin yine buraya gömüldüğü oldukça geniş tutulmuş nekropol alanından anlaşılmaktadır. Nekropol alanında yapılan çalışmalarda üst üste gruplar halinde mezarların da olduğunu tespit edilmiştir. Çalışmalar sonucunda ele geçen buluntulardan insanların kaplarda su taşıdığı, yalnızca bu alanda kullanılmadığı anlaşılmaktadır (Ertuğrul, 2015, s. 87).

Köksal'ın ılıca kalıntısının kronolojik sıralamasında 2005-2008 yılları arasına gelindiğinde, kurtarma kazısı ile turizm bölgesi ilan edilmesi sürecinden geçmektedir. Bölge ile ilgili Müze Müdürlüğü ve Koruma Kurulu arşiv kayıtlarında İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İstanbul VI Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge

Kurulu Müdürlüğü ve Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün talepleri yer almaktadır. Yazlık Beldesi sınırları içinde mevcut uygulama imar planlarında park alanı olarak kullanım kararının turizm tesis alanı olarak değiştirilmesi ile ilgili plan değişikliği yapılmasına ilişkin, alanın potansiyel sit sınırlarının tespitinin yapılabilmesi için gerekli olan kazı çalışmalarının tamamlanarak sonuçlarının Müdürlüğe iletilmesi ve sıcak su zon sınırlarının işaretlendiği haritayı da içeren sondaj sonuç raporunun iletilmesi gibi talepler olmuştur. Bir taraftan İstanbul VI Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararı ile 1 nolu parselde konumlanan Ilıca kalıntısının komşu parselinin Turizm Bölgesi ilan edilerek 49 yıllığına Kocaeli İl Özel İdaresine tahsis edilmesinin uygun olmadığına karar verilirken diğer taraftan Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren bakanlar kurulu kararı ile Termal Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. Son olarak 2008 yılında Yazlık Ilıca'nın konumlandığı parsel, G23c03d nazım imar planı, G23c03d3b uygulama imar planı paftası, 232 ada 1 no'lu parselde hazırlanan nazım imar planı değişikliği ile ilgili İmar ve Bayındırlık Komisyonu Raporu doğrultusunda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ndeki meclis toplantısında Kocaeli Gölcük Yazlık Termal Turizm Merkezi olarak onay almıştır. 2008-2013 yılları arasında turizm bölgesi ilan edilmesinden sonra Gölcük Belediyesi tarafından 2012 yılının Ocak ayında ihalesi yapılan “Gölcük Yazlık Roma Ilıcası Restorasyonu ve Sosyal Tesisler ile Çevre Tazimi yapım işi”, 380 gün karşılığında Gölaş İnş. San. Tic. Ltd. Şti. 'ne verilmiştir ve alandaki arkeolojik kazı çalışmaları devam ederken, 2013 yılında tamamlanması beklenen Termal Turizm Tesisinin inşasına başlanmıştır (Köksal, 2013, s. 195). 2007 yılında 9.173.045 m²'lik ılıca alanı turizm alanı olarak ilan edildikten sonra alanın değerlendirilmesi için Kocaeli Gölcük-Başiskele Termal Turizm Merkezi Birliği kurulmuştur. Çalışmalarda bu alanın 965.558 m²'si mesire alanları, 1.138.939 m²'si turizm tesis alanı, 21.545 m²'si spor alanları, 66.644 m²'si günübirlik tesis alanı, 33.625 m²'si ağaçlandırma alanı ve 7.623 metrelik bir güzergâh yürüyüş yolu olarak belirlenmiştir (Dışpınar, Satır, & Sezer, 2010, s. 31).

Yazlık Ilıca yalnızca Gölcük ilçesinin değil, Kocaeli ilinin hatta Marmara bölgesinin Nicomedia tarihinden günümüze ulaşan en önemli elle tutulur kalıntılardan biri olmaktadır. Bu sebeple sadece yerel olmanın ötesinde, uluslararası kültür mirası değeri taşımaktadır. Dolayısıyla kazı ile ortaya çıkarılan mimari izlerin ve kalıntıların sergilenmesi, bilimsel araştırmalarla sorgulanması ve kamu ile paylaşılması önem arz

etmektedir (Köksal, 2013, s. 195). Birçok kazı, inceleme ve kararlar geçiren ılıca bölgesinden günümüze ulaşan yapı ve kalıntılar; Dikdörtgen planlı Ilıca yapısının doğu ve batı duvarlarının yarıya yakın kısmı, güney duvarı ve bu duvarların üzerine oturan beşik tonozlu çatısı, önceden yapılan kazılarda ortaya çıkarılmış, üzeri tonozla örtülmüş ve Ilıca yapısının güneyine bitişik yığma tuğladan inşa edilmiş su haznesi, ılıca yapısının doğusunda bulunan tonozlu su kanalı, sanat Tarihi raporunda da yürüme yolu olarak kullanıldığı düşünülen 94,5 metre uzunluğunda ki Temel I Kalıntısı ve Temel I Kalıntısının doğusunda bulunan temel kalıntısı şeklindedir (Galitekin, 2015, s. 62). Günümüzde havuzun üstünü örten tonozlu mekân ve çevresi temizlenmiş, tonozun yıkılmış olan bazı kısımları tamamlanmıştır. Ilıca havuz kalıntısının arkasındaki dağlık alana çimlendirilmiş setler yapılmış ve kuzeybatısındaki istinat duvarı taş örgü inşa edilmiştir (Resim 13). Ilıca bölgesine ait önceki ve şimdiki fotoğraflara bakıldığında kalıntının orijinalliğini yitirdiği gözlemlenmektedir (Köksal, 2013, s. 194).

Resim 13: Ilıca'nın arkasındaki dağlık alanın çimlendirilmiş setler ile son hali (Yazar tarafından 04.04.2023 tarihinde fotoğraflanmıştır).

Günümüzdeki Yazlık Ilıca, köklü bir tarihi geçmişe sahip olan termal su kaynağını değerlendirmek üzere Gölçük Belediyesi tarafından, 12.500 m²'lik bir alana

yapılmış bir kaplıca tesisidir. Kocaeli Ansiklopedisinde yer alan bilgilere göre, tarihi dokuyu koruyan tesisin inşasında taş ve tuğla malzemeleri kullanılmıştır. Kuzey-güney istikametinde uzanan yapı merkezinde büyük bir tonoz ve yapıyı oluşturan tonozun yanlarında küçük tonozlardan oluşmaktadır. Kocaeli ilinde Bizans döneminden kalıntıları günümüze kadar ulaşmış ve değerlendirilerek hâlen kullanılmakta olan Yazlık Ilıcası, kendi alanında tek sağlık yapısı olarak insanlara verdiği şifa ile ün salmıştır (Halis, 2023, s. 2137). 25 Mayıs 2013 yılında hizmete giren Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası, içerisinde erkekler ve kadınlar bölümü için ayrı ayrı Türk hamamı, termal su havuzu, buhar odası, sauna, aile odaları, restoran, vitamin bar, dinlenme alanları ve gezi alanları bulundurmaktadır.

3.3. KAPLICA (ILICA) MEKÂN TASARIM ÖLÇÜTLERİNE VE ORGANİZASYONUNA GÖRE ÖRNEKLEM ALAN İNCELEMESİ

Örneklem alanı olarak Kocaeli ilinin, Gölcük ilçesinin Yazlık Yeni Mahallesinde bulunan Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'sının tercih edilmesindeki en büyük etken Roma dönemine ait olan ve 2. yüzyılda inşa edilen, sıcak su kaynağının üzeri tonozla örtülerek kullanılan, termal hamam mimarisinin en basit örneklerinden biri olması ve suyun halen kullanılabilir olmasıdır. Günümüzde bazı termal su kaynakları sondaj işlemi yapılarak gün yüzüne çıkartılmaktadır. Ilıca kalıntısının etrafına kurulan tesis de ılıca suyunu sondaj yaparak kullanmaktadır. Birçok kazı işlemi görmüş, inceleme yapılmış ve projelendirilmiş alan günümüzde 'Yazlık Ilıca' adıyla bir hizmet tesisi olarak tasarlanmış ve 2013 yılında hizmete açılmıştır. Adı ne kadar ılıca olarak geçse de aslında bir kaplıca tesisi örneğidir. Bu açıdan kaplıca (ılıca) mekân tasarım ölçütleri ve organizasyonu doğrultusunda projelendirilmiş ve uygulanmış halinin karşılaştırılması ve bir ılıcanın iç mekân tasarımında kullanıcı konforu ve ergonomisi açısından belirlenen ölçütlere göre irdelenecektir.

3.3.1. Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası Konum ve Çevre Tasarımı

Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası, Kocaeli ilinin Gölcük ilçesine bağlı, Yazlık bölgesinde bulunan Yazlık Yeni Mahallesinde yer almaktadır. İbni Sina Sokak ve Dostluk, Ilıca, Girne ve Osmanlı Caddelerinin bağlandığı, Gedikli Sokak üzerinde konumlanmaktadır. Ilıcanın yer seçiminde, termal kaynak suyunun çıktığı eski ılıca kalıntısının bu nokta oluşu belirleyici olmuştur. Birçok cadde ve sokağın bağlandığı

işlek bir konumda olması ve Gölcük içinden ve farklı ilçelerden de toplu taşıma imkânı sunulması sebebiyle Ilıca'ya ulaşım kolay olmaktadır.

Resim 14: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası ve çevresinin kuş bakışı görüntüsü (URL-20).

Konumunu kendi belirleyen Yazlık Ilıca'nın çevresinin geniş mesire alanına sahip oluşu ve tesisi gölgede bırakan hiçbir yapı bulunmayışı yapıyı görünür kılmaktadır. Bu yönüyle bölgeyi hiç bilmeyen birisinin bile konum ile rahatlıkla fark edebileceği bir yapı olmaktadır. Genellikle ulaşımı zor, dağlık alanlarda bulunan kaplıca (ılıca) yapılarının yanı sıra, tabii gelişen teknoloji ve günümüz şartlarının da imkânlarıyla sıkça tercih edilen bir tesis olma potansiyeline sahiptir. Bir yapının özellikle bir hizmet tesisinin, çevre tasarımında otopark imkânı, aydınlatma, yürüyüş yolları ve yapının çevresiyle olan ilişkisi gözetilerek herkes için kullanılabilecek şekilde imkânlar sağlanması önem arz etmektedir. Bu açıdan tesisi ve çevresini gösteren (Resim 14) yukarıdaki görsele bakıldığında ve kendi deneyimlerim dâhilinde ilk etapta bir otopark problemi yaşanmaktadır. Tesise ayrılan bir otopark bulunmamaktadır ve bulunduğu sokak üzerinde park işlemi yapılmaktadır. Müşteri yoğunluğunun fazla olduğu özellikle akşam saatlerinde bu sebeple sıkışıklık yaşanmaktadır. Yürüyüş yolları açısından çevresindeki yolların tümünde yaya yürüme kaldırımları ve ana giriş kapısından tesisin bahçe alanına girildiğinde, havuz yapısı, restoran, ılıca kalıntıları ve kalıntı arkası dağlık arazi üzerine kurulmuş setler halinde yer alan kameriyelere yürüme yolları mevcuttur. Akşam saatlerinde de kullanımı devam eden tesis içinde ve çevre yollarında hava karardıktan sonra devreye giren sokak aydınlatmaları bulunmaktadır (Resim 15). Bu açıdan da görünürlüğünü kaybetmemektedir.

Resim 15: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası ve çevresinin akşam görüntüsü (URL-21).

Restoranın tam karşısında bulunan ana giriş kapısında, yol ile tesis içi yürüme yolları rampa uygulaması ile direkt birleşim göstermekte ve ana giriş kapısının oradaki güvenlik noktasında rahatsızlığı olan veya yaşlı bireyler için tekerlekli sandalye bulunmaktadır. Bu açıdan herkes için rahatlıkla kullanılabilir bir tesis olmaktadır. Aynı şekilde havuz binasının girişinde de tekerlekli sandalyeler için rampa yerine asansör sistemi kurulmuştur. Tüm bahçede yer alan yürüme yollarında hiçbir basamak bulunmayışı da dikkat çekmektedir.

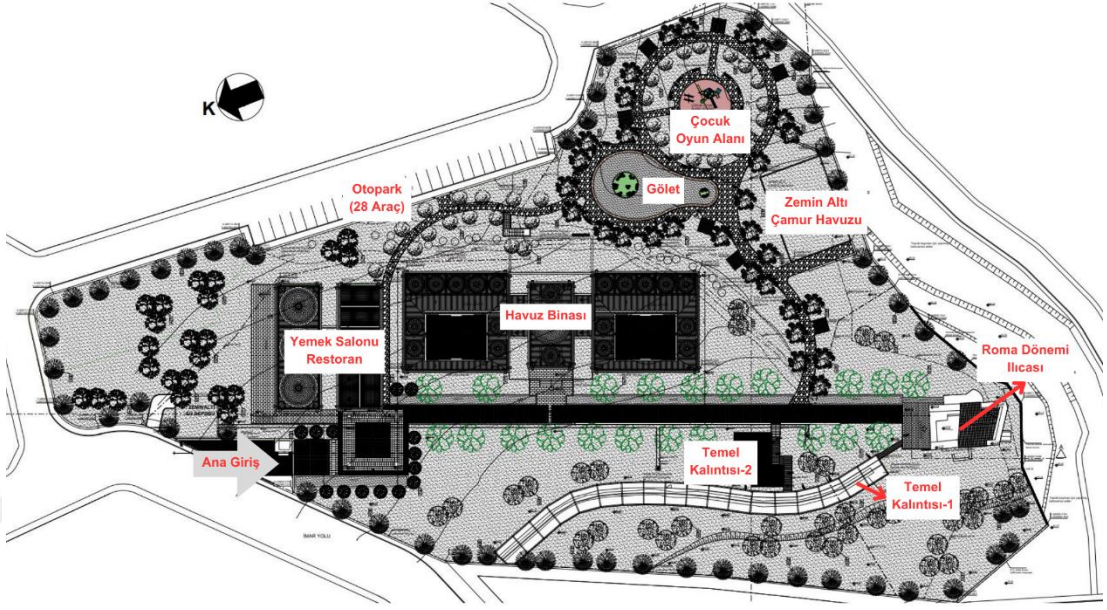

Resim 16: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'sında herkes için kullanılabilir çevre detayları (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

2.1.1. bölümünde Usiak'ın konum ile ilgili dikkat edilmesi gereken alan büyüklüğü, görüntü, yer, görünürlük, ulaşım, topografya ve imkânlar gibi ölçütleri yer almaktadır. Bu ölçütler kapsamında Yazlık Ilıca'sının çevresinin boş ve mesire alanı oluşu sebebiyle genişletilebilme kapasitesi anlamına gelen alan büyüklüğü açısından elverişli olduğu anlaşılmaktadır. Yapının çevre ile uyumu gözetildiğinde görüntü anlamında herhangi bir uyuşmazlık görünmemektedir. Yer ve konumu açısından hem Gölcük ve çevre ilçelerden sağlanan toplu taşıma imkânı hem de birçok cadde ve

sokaktan bağlantı kurulabilen bir cadde de bulunması açısından kolay ulaşılabilir bir yerdedir. Ek olarak tesis içine araç ile girilmese bile ana giriş kapısı herhangi bir acil durum anında müdahale için araç girişine uygun genişlik ve yüksekliktedir. Diğer bir ölçüt olan görünürlük açısından çevresinde yapıyı kapatan, gölgede bırakan bir yapı olmaması, tonozlu çatısıyla tarihi bir yapı imajı sergilemesi ve bahçe ve yapı aydınlatmalarıyla gece gündüz dikkat çekmektedir. Ulaşım açısından bulunduğu konum itibarıyla de yayalar, araç sahipleri ve toplu taşıma kullanan insanlar açısından rahatlıkla ulaşılabilir ve pratik olmaktadır. Tesisin bulunduğu arazinin sağlamlığı hakkında bilgi sahibi olamamakla birlikte geniş ve düz bir alanda yer alması işlenebilme açısından artı bir özelliktir. Son olarak tesisin yerindeki imkânlar dâhilinde çevre tasarımı yapılmış ama yapı çevresinin müsait oluşu eklemeler yapmaya devam edilebileceğini göstermektedir. Gölcük Belediyesi haberlerine göre Yazlık Ilıca 2. Etap Uygulama ile Otel Projesi, Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından onaylanmış olup otelin yap-işlet-devret modeli ile yapılması için Gölcük Belediyesi tarafından ihalesinin yapılacağı ve sonrasında otel inşasının da başlayacağı söylenmektedir (URL-20). Bu durum imkânların değerlendirilmesi açısından, yapının değerinin ve tercih edilme oranının artışına katkı sağlayacaktır. Buraya kadar kaplıca tesislerinde konum ve çevre tasarımıyla ilgili dikkat edilmesi gereken ölçütler üzerinden incelemelere yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Gölcük Belediyesi'nden elde edilen Yazlık Ilıca çevre düzenleme plan çizimleri ile yapının konum ve çevre tasarımı açısından öneminin anlaşılabilir olması için proje ve uygulama aşamasında yaşanan farklılık ve benzerliklerin incelenmesi uygun görülmüştür.

3.3.1.1. Vaziyet Planı

Resim 17: Gölcük Belediyesi'nden erişilen Yazlık Ilıca Vaziyet Planı, Ö:1/200 (Yazar tarafından görsel işlenmiştir).

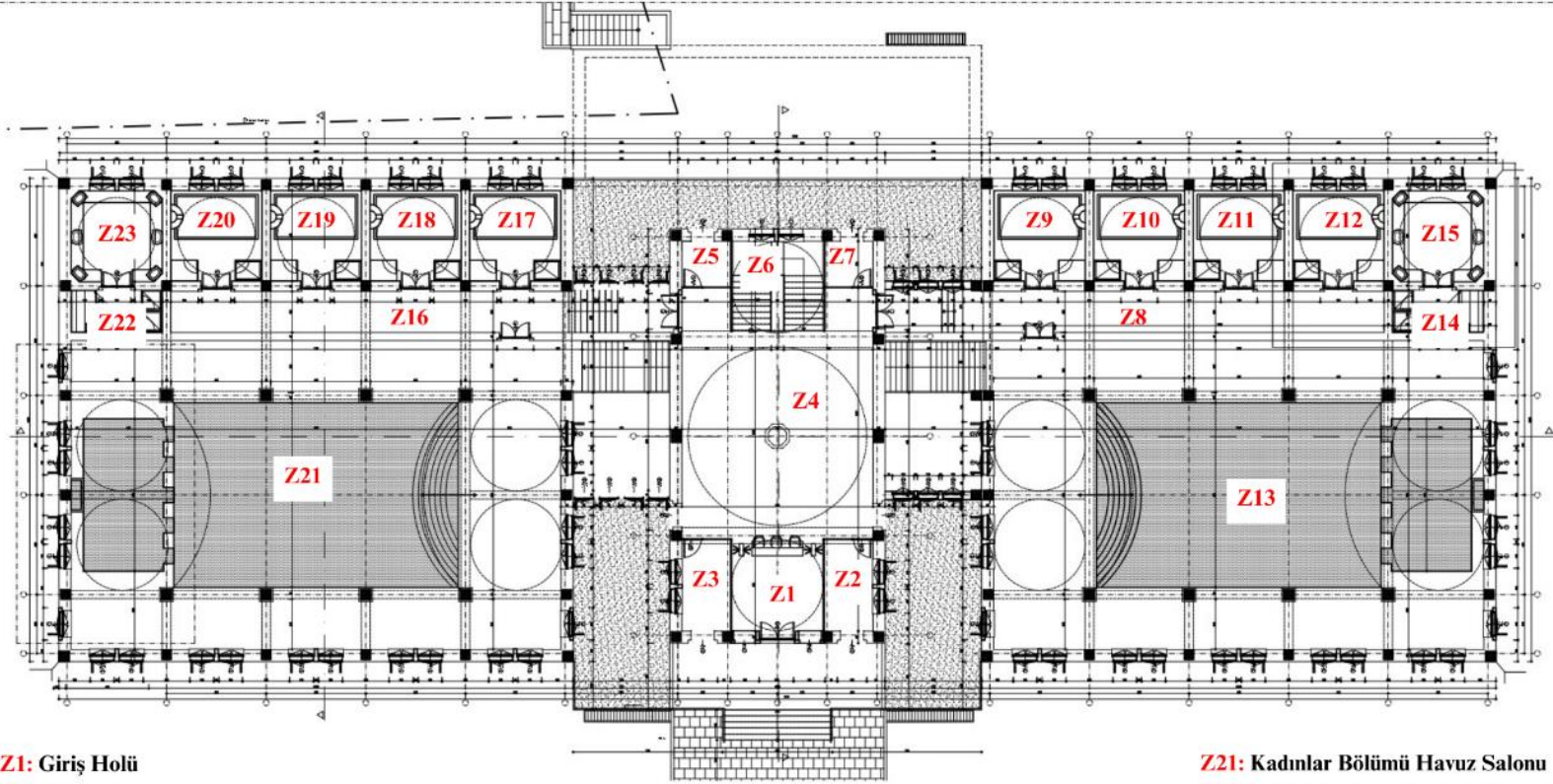
Vaziyet planının uygulanan tesise göre, tüm alanın değerlendirildiği ve çevre düzenlemesinin donanımlı bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Uygulanmış olan Yazlık Ilıca tesisi içerisinde; Roma dönemi ılıcası, temel kalıntısı-1 (suyolu), temel kalıntısı-2, yemek salonu/restoran ve havuz binası yer almaktadır. Proje üzerinde hazırlanmış olan Yazlık Ilıca'da ise bunlara ek olarak çevresinde yürüme yolları ve kameriyelerle donatılmış gölet, çocuk oyun alanı ve zemin altı çamur havuzu bulunmaktadır. Diğer bir farklılık ana giriş kapısının yönüyle alakalıdır. Proje üzerinde kuzey yönünden bir giriş düşünülmüş ancak uygulamada batı yönünden girilmektedir. Yine projede olup uygulamada olmayan tesisin arka cephesinde yer alan 28 araçlık otopark alanıdır. Ana giriş haricinde otopark alanından da giriş gözükmemektedir. Çevre düzenleme projesinin detaylarında temel kalıntı-1 (suyolu), ahşap konstrüksiyonlu lamine cam koruyucu ile çevrelenmektedir. Son olarak giriş alanından Roma dönemi ılıca kalıntısına kadarki yürüme yolu ahşap, doğal taş ve granit küp taşlar ile döşenmiştir. Uygulanan projede ise yalnızca doğal taş kaplama kullanılmıştır.

3.3.2. Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası İç Mekân Tasarımı

İç mekân tasarımı kullanıcı odaklı, ihtiyaçların karşılandığı, mekân işlevinin sağlandığı ve görsel olarak da tatmin edici olan uygulamalardır. Bir iç mekân bu gibi faktörler göz önünde bulundurularak tasarlandığında kullanıcısı açısından yormayan,

konforlu, ergonomik bir mekân haline gelerek kullanıcı memnuniyeti sağlar. Tasarım sürecinde mekânı tanımak, ne amaç için kullanacağı ve kullanıcı kapasitesini bilmek başlangıçta tespit edilmesi gerekenlerdir. Çünkü tüm mekânlar kendi içlerinde ve birbirleriyle uyum içinde olmalı ve bütünlük sağlamalıdır. Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası da bir amaca hizmet etmekte ve bir tedavi merkezi niteliği taşımaktadır. Bu anlamda ihtiyaç duyulan termal su havuzu, sauna, buhar odası, çamur banyosu vb. tedavi birimlerinin doğru tasarlanması, mekânların birbirleriyle uyumu, tedavi eden bir tesis olduğundan kullanılan malzemelerin risk oluşturmaması ve hem çalışanın konforu ve verimliliğini arttırmalı hem de müşteri konforunu sağlamalıdır.

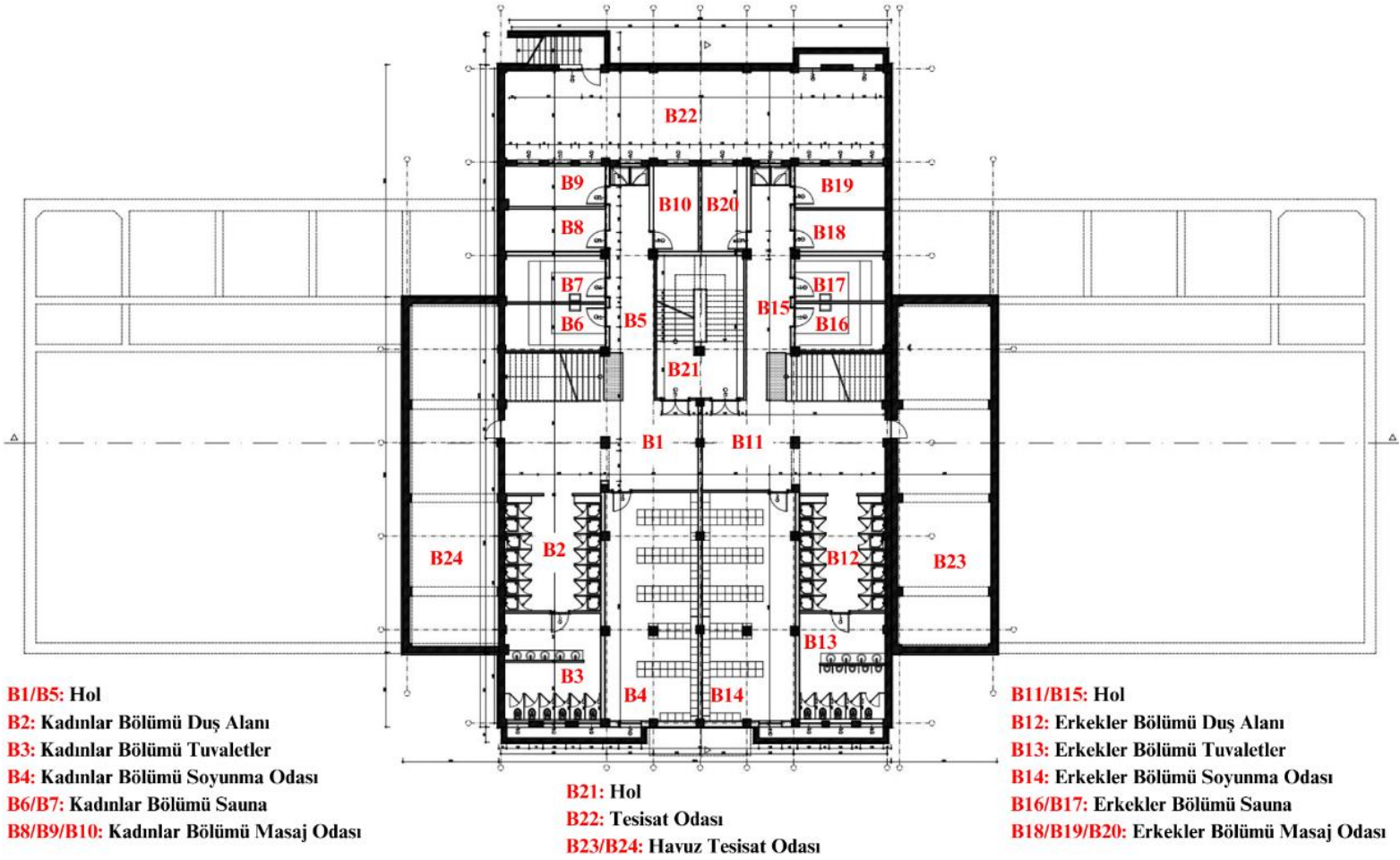
Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'nın kaplıca tesisleri özelinde ana hizmet bölümü termal havuz binasıdır. Havuz binası zemin kat ve bodrum kattan oluşmaktadır. Bodrum katta erkekler ve kadınlar bölümünün ikisi de aynı şekilde olup tek bölümde 2 adet soyunma odası, tuvalet (3 adet) ve duş (6 adet) alanı, bir adet sauna ve buhar odası, dinlenme alanı, depolama alanı ve ürün satış noktası yer almaktadır. Zemin katta ise giriş alanında resepsiyon, vitamin bar, revir, güvenlik ofisi, yönetici ofisi ve ibadethane bulunmaktadır. Hizmet bölümü olarak da özel aile odaları, termal havuz salonu ve Türk hamamı yer almaktadır. Erkekler ve kadınlar bölümü şeklinde simetrik bir plana sahip olan havuz binasında, hizmet alanları her iki bölümünde de yer almaktadır. Yazlık Ilıca havuz binasında iç mekân tasarımının doğru uygulanıp uygulanmadığı ve bu konu hakkında net bilgi aktarımı, kullanıcı ve mekân ihtiyaçları doğrultusunda fonksiyonu sağlayan ergonomi ve fiziksel konfor şartlarına bağlıdır. Plan yerleşimi bazında bakıldığında dar uzun bir plan yapısına sahip olan havuz binası, orta noktasında tek bir giriş verildikten sonra sağ ve sol yanları simetrik bir şekilde erkekler ve kadınlar bölümü olarak tasarlanmıştır. Simetrik plan yerleşimi genellikle hamamlarda da karşılaşılan bir durumdur. Hamamlarda farklı olarak erkek ve kadın girişleri ayrı noktalardan verilirdi. Yazlık Ilıca havuz binasında tek ve ortak giriş sağlanmıştır. Türk hamamlarından farklı olarak kaplıca tesislerinde özel aile odaları gelişim göstermiştir. Girişin bu sebeple ortak olduğu düşünülmektedir. Proje ve uygulanan yapı arasında farklılıklar bulunan Yazlık Ilıca havuz binasının proje üzerindeki zemin kat, bodrum kat ve tavan planları (Resim 18, 19 ve 20) aşağıda verilmiştir. Mekân incelemesi proje planları ve uygulanan yapı arasındaki farklar ve bir ılıcanın iç mekân tasarımında kullanıcı konforu ve ergonomisi açısından belirlenen ölçütler doğrultusunda değerlendirilecektir.

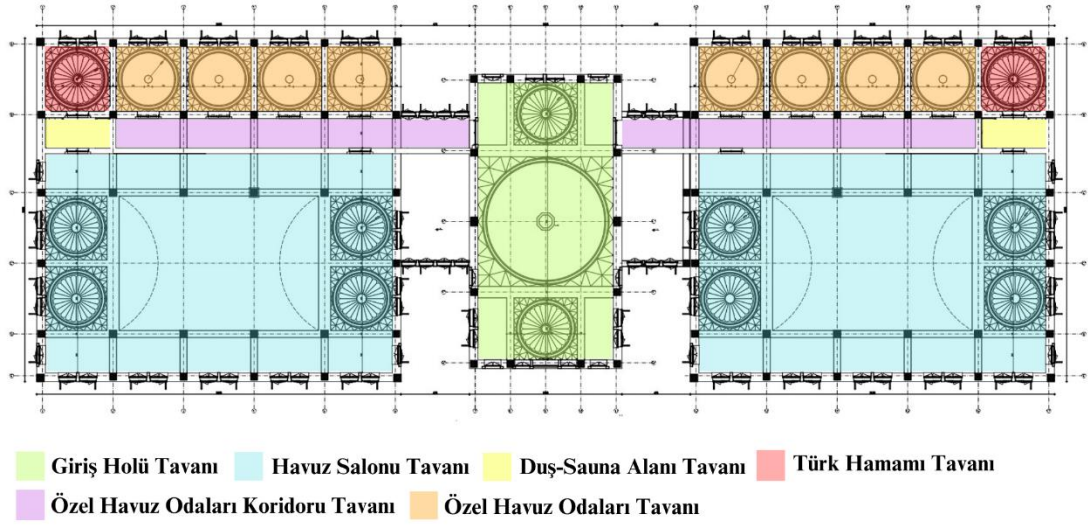
- Z1:** Giriş Holü
Z2: Muhasebe
Z3: İdare
Z4: Lobi
Z5/Z7: Ofis
Z6: Merdiven Holü
Z8/Z16: Özel Havuzlar Koridoru
Z9/Z10/Z11/Z12/Z17/Z18/Z19/Z20: Özel Havuz Odası

- Z21:** Kadınlar Bölümü Havuz Salonu
Z13: Erkekler Bölümü Havuz Salonu
Z22: Kadınlar Bölümü Duş-Sauna
Z14: Erkekler Bölümü Duş-Sauna
Z23: Kadınlar Bölümü Türk Hamamı
Z15: Erkekler Bölümü Türk Hamamı

Resim 18: Gölçük Belediyesi'nden erişilen Yazlık Ilıca Zemin Kat Planı, Ö:1/50 (Yazar tarafından görsel işlenmiştir).

Resim 19: Gölcük Belediyesi'nden erişilen Yazlık Ilıca Bodrum Kat Planı, Ö:1/50 (Yazar tarafından görsel işlenmiştir).

Resim 20: Gölcük Belediyesi'nden erişilen Yazlık Ilıca Tavan Planı, Ö:1/50 (Yazar tarafından görsel işlenmiştir).

3.3.2.1. Fonksiyon

Fonksiyon diğer bir deyişle işlev, iç mekânlarda kullanım bakımından amacına uygun, bu amaç ile ilgili eylem şekli, amaç için gereken tüm ihtiyaçların karşılanması ve bu doğrultuda mekânın kullanılabilir olmasıdır. Her mekân gibi kaplıcalarda da belli bir amaç bulunur. Tedavi etme amacı ve hizmeti sunan, yıkanmanın gerçekleştiği, şifa bulurken rahatlama ve eğlenmenin de bir arada sunulduğu tesislerdir. Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası şifa dağıtma amacıyla belli hizmet birimleri bulunduran ve tedavi hizmetinin yanında yalnızca şifa bulmak için değil yıkanma, eğlenme, rahatlama gibi keyfi olarak da tercih edilen bir kaplıca tesisidir. Yazlık Ilıcanın kaplıca tesisleri kapsamında ana hizmet yapısı havuz binasıdır. Havuz binasında yer alan hizmet birimleri ve farklı amaçlarla kullanılan tüm bölümleri, Kuban'ın işlev tanımına göre belli bir kullanım sırasına göre olmalıdır (Kuban, 2002, s. 22). Havuz binasında yer alan bölümler; resepsiyon, revir, güvenlik ofisi, yönetici ofisi, vitamin bar, ibadethane, özel aile odaları, ürün satış birimi, soyunma odaları, duş ve tuvalet alanları, havuz salonu, sauna, buhar odası, Türk hamamı, dinlenme alanı şeklindedir. Proje planında bu birimlere ek olarak muhasebe ve ofisler bulunmaktadır ve uygulamada yer alan ibadethane, revir, vitamin bar, ürün satış birimi ve dinlenme alanları proje planında yer almamaktadır. Tek bir girişe sahip olan havuz binasının proje planında girişin tam karşısında (Z1) bulunan resepsiyon, uygulanan yapıda girişin sağ tarafında yer almaktadır. Bu alanda müşteriler karşılanarak kayıt işlemleri yapılır ve bir kart verilir. Hizmet alanındaki ürün satış birimlerinden yapılan harcamalar bu karta eklenir

ve ödeme işlemi en son binadan ayrılırken yine resepsiyon alanından kartın iadesiyle birlikte yapılmaktadır. Telefon kullanımının da yasak olduğu hizmet alanlarında, bu şekilde müşterilerin yanlarında sadece bu kartı bulundurması yeterli olmaktadır. Resepsiyonun bulunduğu alan bekleme alanları, vitamin bar, yönetici ofisi, ibadethane ve revir ile tek bir hacimde yer almaktadır (Resim 21). Resepsiyonun olduğu duvarda karşılama bankosundan sonra yönetici ofisi ve özel aile odalarının koridoru yer alırken, tam karşısında yer alan duvar üzerinde vitamin bardan sonra ibadethane ve yine özel aile odalarının olduğu koridor yer almaktadır. Bekleme alanları giriş hacminde sağ ve sol tarafta karşılıklı olarak yer almaktadır. Proje planında yönetici ofisi ve ibadethane alanları bulunmamaktadır ve uygulamadaki resepsiyon alanında muhasebe (Z2) birimi, vitamin bar alanında idare (Z2) bulunmaktadır. Geniş hacimli mekânda giriş kapısının tam karşısında ise erkekler ve kadınlar bölümüne inen merdiven holü ve bu merdivenin sağında güvenlik ofisi, solunda revir bulunmaktadır. Proje planında Z5 ve Z7 olarak kodlanan ve ofis olarak tasarlanan bu alanlar uygulamada revir ve güvenlik işlevi görmektedir. Özel aile odalarının bulunduğu her iki koridorun girişine yakın, erkekler ve kadınlar bölümünün havuz salonuna açılan bir kapı bulunmaktadır. Acil durumlarda müdahalenin rahatlıkla ve hızlı bir şekilde yapılabilmesi kullanılmaktadır.

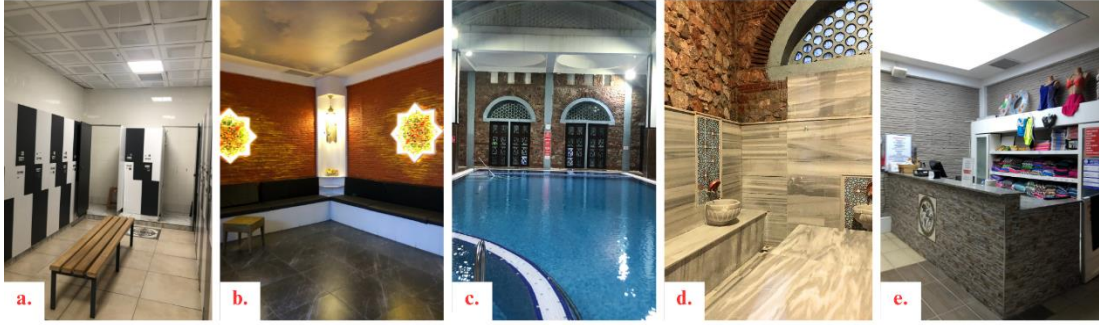
Resim 21: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası giriş alanı. a. Bekleme alanı, b. Vitamin bar, c. Giriş kapısı, d. Resepsiyon, e. Hizmet alanına inen merdivenler ve sol tarafında yer alan revir ile sağ tarafında yer alan güvenlik ofisi (Yazar tarafından 28.10.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

Ana giriş alanından sonra istenilen hizmete göre ya özel aile odaları koridoruna geçilmekte ya da merdivenler ile bodrum kata inilmektedir. Bodrum katta erkekler ve kadınlar bölümü girişleri yer almaktadır. İki alanda da girdikten sonra proje planında yer almayan bir ürün satış birimi bulunmaktadır (Resim 22-e). Bu alanda hem bir yönlendirme hem de satış yapılmaktadır. Erkekler ve kadınlar bölümünün ikisinde de 2’şer adet soyunma odası bulunmakta ve numaralandırılmış anahtarlı dolap sistemi

vardır (Resim 22-a). Proje planında ise kadınlar bölümünde B4 ve erkekler bölümünde B14 ile kodlanan birer mekân olarak yine çoklu dolap sistemi olarak tasarlanmıştır. Dolap anahtarları müşterilere ürün satış biriminde verilip yönlendirilmektedir. İhtiyaca göre (havlu, mayo, bone vs.) alışveriş de yapılan bu alandan alınan ürünler resepsiyonda verilen karta işlenmektedir. Havuza girmeden önce duş almanın zorunlu olduğu tesiste soyunma odaları ve duş-tuvalet alanlarında hazırlanılmaktadır. İsteğe bağlı olarak Türk hamamı da kullanılabilir. Her iki bölüm içinde girdikten sonra soyunma ve duş-tuvalet alanlarının yer aldığı bir koridor ve sauna-buhar odasının yer aldığı koridor bulunmaktadır. Ürün satış biriminin hemen yanında ise bir dinlenme alanı (Resim 22-b) bulunmakta ve dinlenme alanının yan tarafında yer alan merdivenlerden havuz salonuna aynı zamanda zemin kat kotuna çıkılmaktadır (Resim 22-c). Havuz salonunun en uç noktasında da Türk hamamı yer almaktadır (Resim 22-d). Proje planında ise kadına ve erkekler olarak iki bölümde de girişin tam karşısında soyunma odaları (B4 ve B14), soyunma odalarının yan tarafında duş alanları (B2 ve B12) ve duş alanının içinden açılan bir kapıyla tuvalet (B3 ve B13) alanına girilmektedir. Soyunma-duş-tuvalet alanlarının karşı koridorun da ise iki bölümde de 2 adet olacak şekilde toplam 4 adet sauna (B6,B7,B16,B17) ve 3'er adetten toplam 6 adet masaj odası (B8,B9,B10,B18,B19,B20) yer almaktadır. Proje ve uygulama arasındaki bir diğer farklılık proje üzerinde havuz salonunda yer alan Türk hamamının girişinde duş ve sauna (Z14 ve Z22) alanı tasarlanmıştır. Ancak uygulamada her iki mekânında Türk hamamına ek kurnalar ile yıkanma mekânı olarak kullanıldığı gözlenmiştir.

İşlevsel sıralamaya bakıldığından havuz binasının ana giriş kapısından itibaren hizmete doğru belli bir düzende, kafa karıştırmayan, yönlendirmelerin akıcı olduğu gözlenmiştir. Kaplıca tesislerinin amacına, tedavi ederken yıkanma işleminin de gerçekleştirilmesi olarak bakıldığında; termal havuz, sauna ve buhar odası gibi tedavi birimleri, Türk hamamı ve duş alanları gibi yıkanma mekânları ve bunlara ek olarak ihtiyaca yönelik soyunma odaları, tuvaletler, dinlenme alanlarının yer aldığı gözlenmektedir. Aynı zamanda tedavi etme amacı olan ılıcanın, amaçtan doğan ve diğer yıkanma mekânlarından ayıran en belirgin özelliğinin mineralli termal suyun olabildiğince kullanımının sağlandığı geniş çaplı havuz salonunun varlığı bu anlamda dikkat çekmektedir. Genel kaplıca ve ılıca tesisleri gibi Yazlık Ilıcası da fonksiyonel

anlamda mekânın ihtiyaç duyduğu, talebi ve verimliliği arttıran termal su kaynağına göre şekil almaktadır.

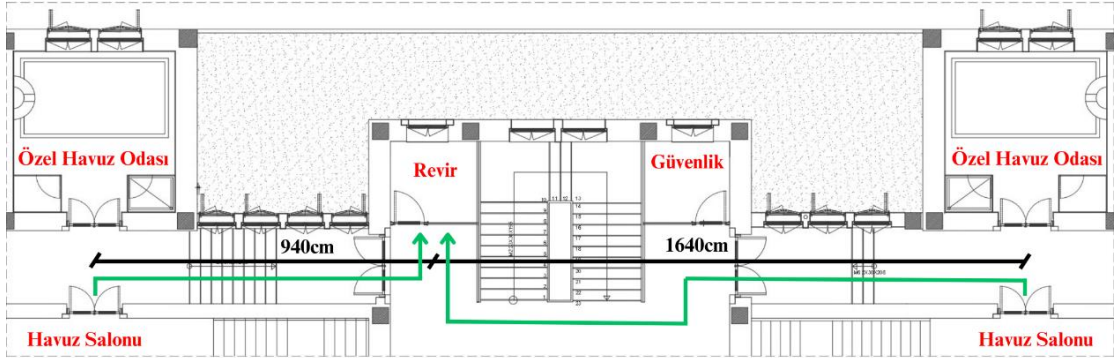
Resim 22: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası hizmet birimleri. a. Kadınlar bölümü soyunma odası, b. Kadınlar bölümü dinlenme alanı, c. Erkekler bölümü havuz salonu, d. Erkekler bölümü Türk hamamı, e. Kadınlar bölümü ürün satış birimi (Yazar tarafından 28.10.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

Yazlık Ilıcanın imkânlarına göre tedavi birimleri havuz salonu, sauna ve buhar odası ile sınırlı kalmaktadır. Banyo, içme ve solunum yoluyla yapılan tedavi yöntemlerinden yalnızca banyo ile tedavi uygulanmaktadır. Termal havuz, sauna ve buhar odasında da su, ısı ve buhar ile banyo işlemi yapılmaktadır. Amacına uygun tasarlanan bu birimlerin ve diğer tüm alanların içerisine dâhil olduğu Yazlık Ilıca'nın fonksiyonel olabilmesi için ergonomik ve fiziksel konfor şartlarına uygun tasarlanması gerekmektedir. İşleyişin yanında bu ölçütlerin de olması mekânın sürekli ve devamlı kullanıcıları açısından verimliliği arttırmakta ve sağlıklı/konforlu bir hizmet tesisi haline gelmektedir.

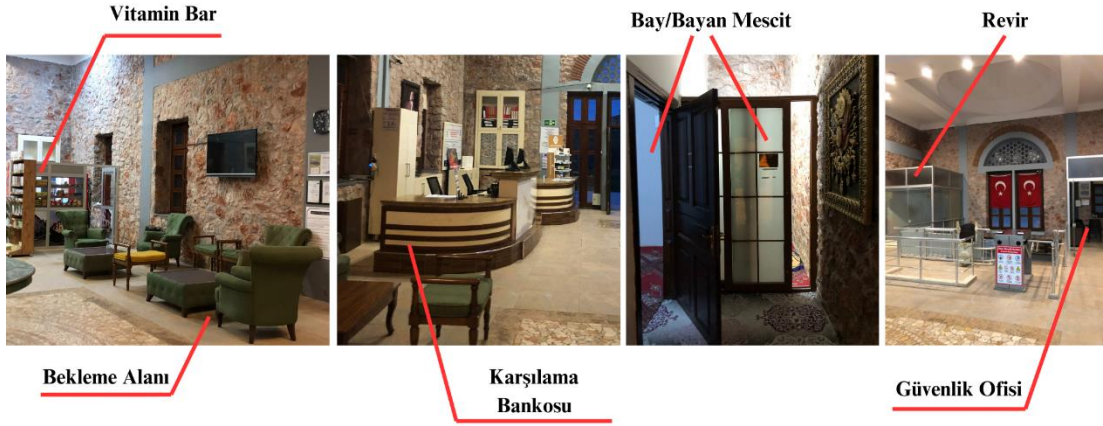
3.3.2.1.1. Ergonomi

Fonksiyonun belirlenmesinde önemli ölçütlerden biri olan ergonomi, her mekânın ve işin, kullanıcı ve etkileşimde olduğu her şeyle arasındaki bağlantı doğrultusunda gelişen, kullanıcının rahatlığını, güvenliğini ve sağlığını düşünen, yapılan eylemde verimliliğini arttıran ve iç mekân tasarımlarını yönlendiren bir olgudur. Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıcasında da hem çalışanlar hem müşteriler için ergonomik tasarım büyük önem arz etmektedir. Çalışanların sürekli bulunduğu, müşterilerin de en az 3-4 saat vakit geçirdiği Ilıca'da suyun yoğun kullanımı ve özellikle termal suyun varlığı birçok tehlikeyi beraberinde getirmektedir. Havuz binası ele alındığında, giriş alanı, özel aile odaları ve erkekler/kadınlar bölümü olarak üç

parçaya ayrılabilir. Öncelikle giriş bölümünde müşterilerden daha çok çalışanlar vakit geçirmektedir. Bu alanda yer alan bölümler arasında dikkat çeken karşılama bankosunun baza kısmı olmuştur. Genelde müşteri tarafından rahatlık sağlanması için 5-10 cm içerde bir baza yapılması uygun görülür fakat burada dışarı taşan bir baza tasarımı yapılmış (Resim 23). Hangi amaç ile yapıldığı ön görülemeyen baza tasarımı, kendi deneyimlerimin de dâhilinde zor bir kullanım sunmaktadır. Onun haricinde gerek bekleme alanında yer alan farklı formlardaki oturma elamanlarında gerekse vitamin bar alanında ergonomik açıdan dikkat çeken bir durum ile karşılaşılmamıştır. Ancak kadın ve erkek olarak iki hacimden oluşan ibadethane alanının kadınlar için ayrılan bölümünün erkekler için ayrılan bölüme oranla küçüklüğü dikkat çekmektedir. Aynı anda en fazla 1-2 kişinin kullanımına müsaade etmektedir. Ayrıca revir alanında sedye bulunmaması da önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Genellikle revir odalarında hekim masası, sandalye ve sedye gibi donatı elemanları yer almaktadır ancak bu ılıcanın yaklaşık 9 m² olan revirinde sadece hekim masası ve sandalye yer almaktadır. Fakat acil durum anında revir odasının hemen yanında özel aile odalarının koridoru ve bu koridorlar üzerindeki erkekler ve kadınlar bölümünün havuz salonuna açılan kapısının revir alanına yakın oluşu açısından konumu olması gereken yerde bulunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar ve erkekler bölümü havuz salonu ile revir arasındaki kısa yol ve uzaklık mesafeleri (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

Resim 23: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası giriş alanı bölümleri (Yazar tarafından 28.10.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

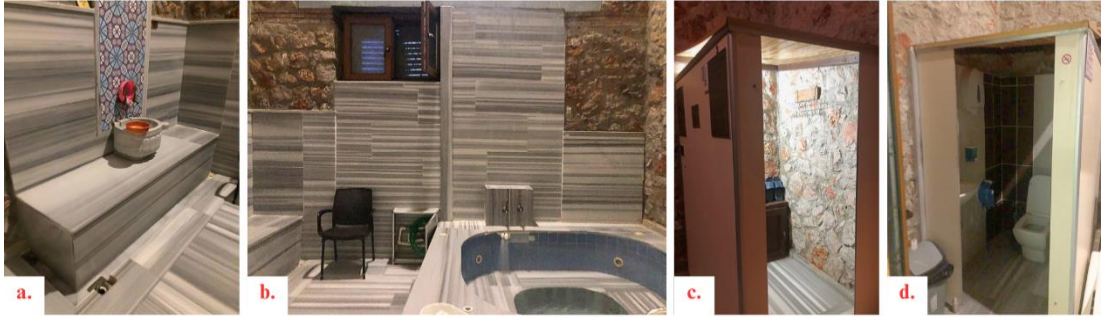
Özel aile odaları 4'ü sağ tarafta 4'ü sol tarafta olacak şekilde toplam 8 adet ve standart aile odası olarak hizmet vermektedir. Aslında tesiste standart ve VIP olmak üzere iki tip özel oda hizmeti sunulmaktadır. Ancak VIP aile odaları havuz binasının içinde değil dışarıdaki ek binada yer almaktadır. Proje üzerinde vaziyet planında zemin altı çamur havuzu olarak ayrılan mekân gerçekte içerisinde 5 adet olacak şekilde VIP aile odaları olarak kullanılmaktadır. VIP aile odalarında; göbek taşı, kurna, jakuzi, dinlenme odası, lavabo ve sauna yer almaktadır (Resim 24). Standart aile odalarının içinde ise; kurna, jakuzi, dinlenme için şezlong, giyinme kabini ve lavabo bulunmaktadır (Resim 25). Proje planında standart aile odaları tek tip olarak tasarlanmıştır (Z9,Z10,Z11,Z12,Z17,Z18,Z19,Z20). Uygulamada da içerisinde barındırdıkları bölümler ile hepsi aynı şekilde tasarlanmıştır.

Resim 24: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca ek binada bulunan VIP Aile Odası. a. Jakuzi, b. Sauna ve tuvalet girişi, c. Göbek taşı ve kurna, d. Dinlenme odası, e. Sauna (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

Her iki tip oda için de çocuklarda 12 yaş sınırı olmak kaydıyla en fazla 3 çocuklu bir ailenin kullanımına izin verilmektedir. Her ne kadar 3 küçük çocuk gibi görünse de standart aile odaları ve içerisinde bulunan jakuzi bunun için yeterli

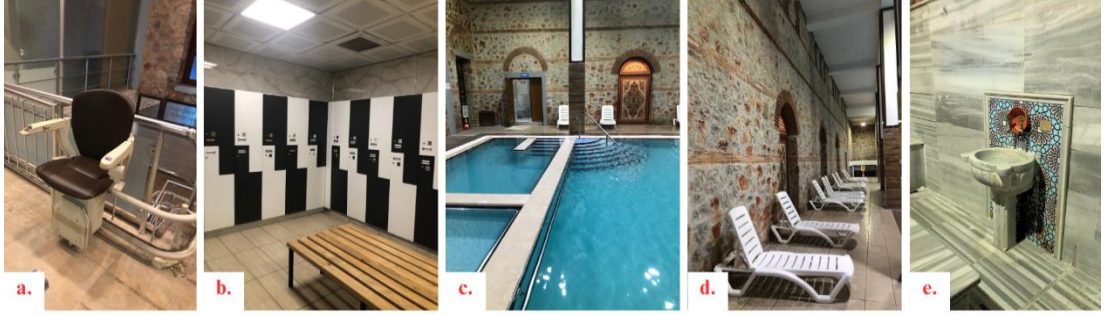
ölçülerde değildir. Eşler ve en fazla 3 çocuk olacak şekilde bir hizmet sunuluyorsa standart aile odaları yerine hepsi VIP oda şeklinde tasarlanabilir ya da standart aile odalarının kullanıcı sayısında düzenleme yapılmalıdır. Ek olarak standart aile odalarında yapının tasarımını etkileyen ve görsel konforu bozan detaylar yer almaktadır. Duvarlarda farklı yüksekliklerde mermer döşenmesi, mermerlerde damar takibine dikkat edilmemesi ve bu duruma ek geniş pencerelerin iptal edilip küçük pencere açılımı da dikkat çekmektedir (Resim 25-b).

Resim 25: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca Standart Aile Odası. a. Kurna, b. Jakuzi, c. Giyinme kabini, d. Tuvalet (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

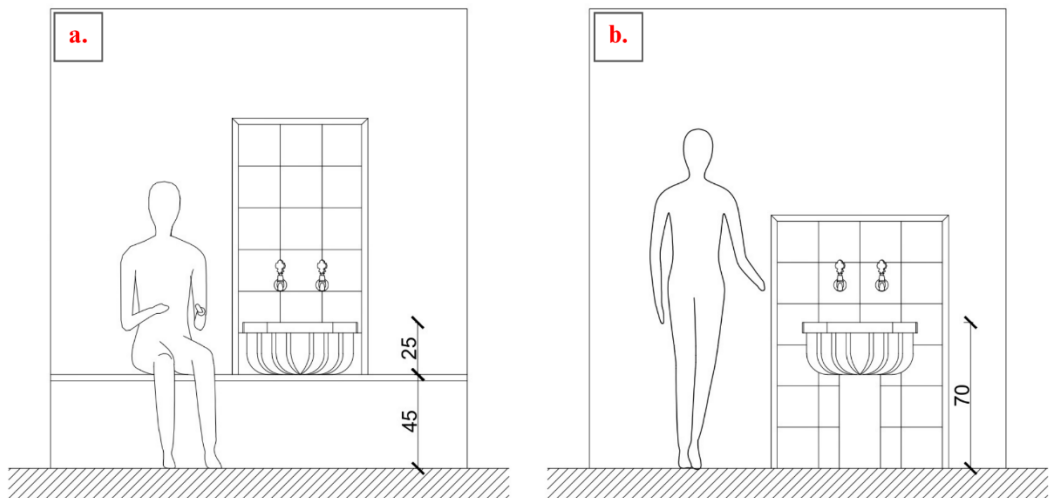
Son olarak erkekler ve kadınlar bölümü alanlarına bakıldığında, içerisinde sauna, buhar odası, dinlenme alanı, soyunma odaları, duş ve tuvalet alanı, havuz salonu ve Türk hamamı yer almaktadır. Genel incelemeler doğrultusunda en dikkat çeken şey engelli tuvaleti bulunmayışı ve havuz salonuna merdiven ile çıkılması olmaktadır. Çünkü erkekler ve kadınlar olarak iki bölüm içinde havuz binasına girişten itibaren bodrum kata inene kadar girişte ve bodrum kata inişte engeli bulunan insanlar için sistemler düşünülmüş fakat bu alana girildikten sonra düşünülen hiçbir şey olmadığı görülmektedir. Ek olarak her iki bölüm için de geçerli 2 adet soyunma odası bulunmakta her birinde 65 adet anahtarlı dolap yer almaktadır. Ancak buna istinaden 2’şer adet giyinme kabini bulunmaktadır ve buda yoğunluğa sebep olmaktadır. Havuz salonuna gelindiğinde ise havuzun kaplıcalar yönetmeliği tarifine göre yapılmadığı içerisinde dolgu basamakların yer almadığı gözlenmiştir. Onun haricinde derinliği, tutunma kolları, su taşıma olukları ve genişliğinde bir problem gözlenmemiştir. Havuz etrafında dinlenme amaçlı şezlonglar bulunmaktadır ama yoğunluk yaşandığı sıralarda yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Türk hamamında ise erkekler ve kadınlar olarak her iki bölümde de toplamda 9 adet kurna bulunmaktadır ancak bunlardan biri

ayaklı kurna şeklinde yapılmıştır. Bu durum hamamda kurna ile oturarak yıkanma kültürüne ve ergonomisine ters bir durumdur (Şekil 4).

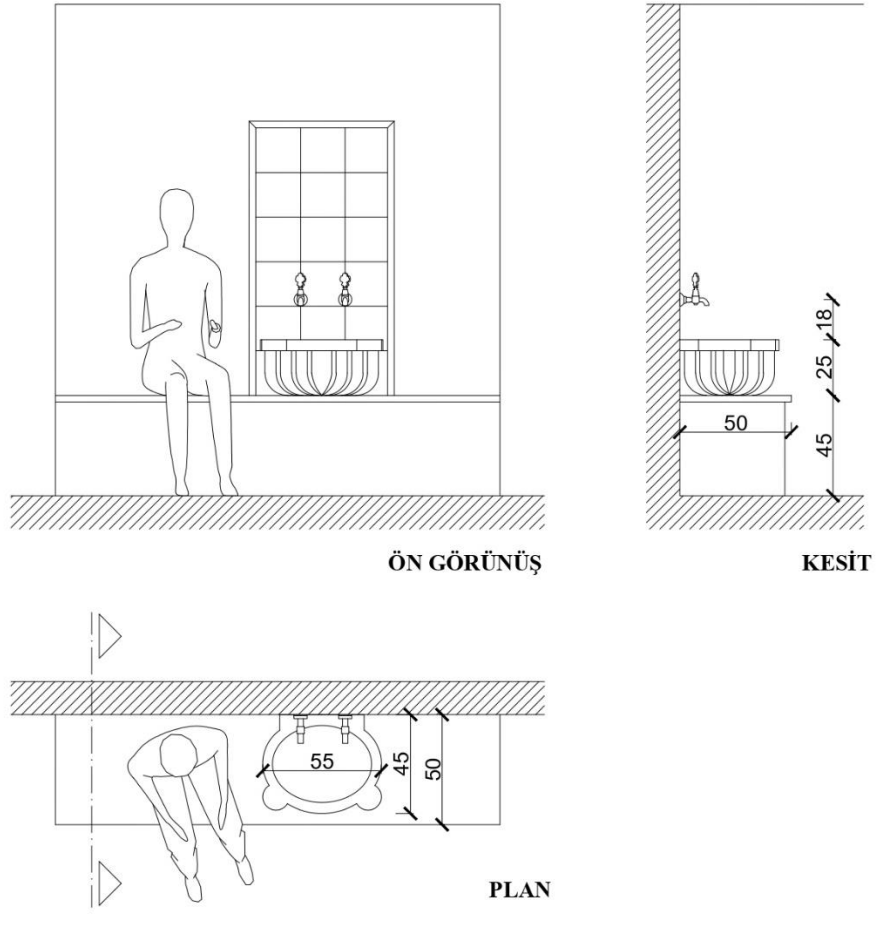

Resim 26: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası. a. Engelli asansörü, b. Erkekler bölümü soyunma odası, c. Kadınlar bölümü havuz salonu, d. Kadınlar bölümü havuz çevresi dinlenme alanları, e. Erkekler bölümü Türk hamamı ayaklı kurna (Yazar tarafından 28.10.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

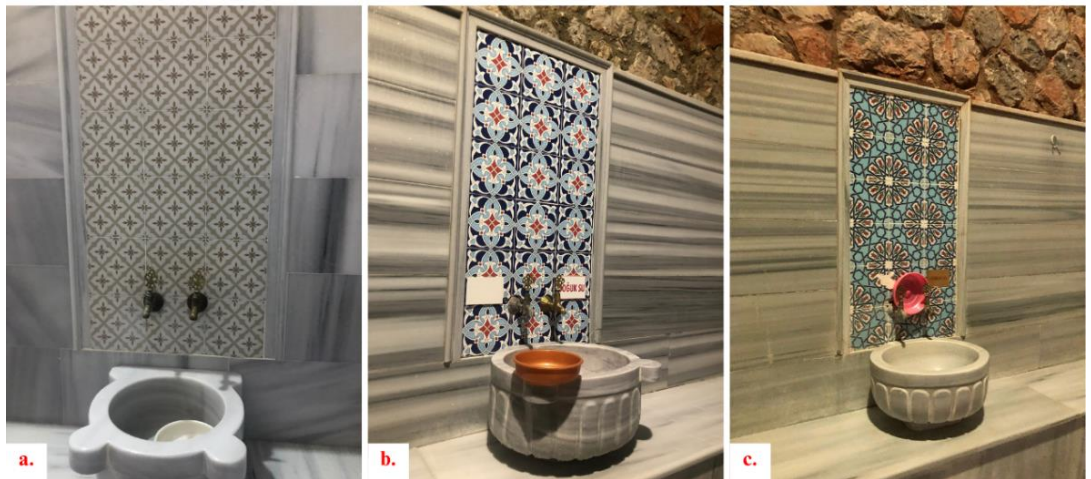
Proje planına göre Türk hamamının girişinde sauna ve duş için ayrılan bölümde uygulamada yapılan kurnaların arkasındaki çiniler, kadınlar bölümü Türk hamamı çinileri ve erkekler bölümü Türk hamamı çinilerinin birbirinden farklı olduğu gözlenmiştir. Bu durum görsel bütünlüğün sağlanamamasına yol açmaktadır (Resim 27). Ergonomi nasıl ki hem çalışanların hem müşterilerin konforu, sağlığı ve verimliliği açısından kullanıcı istek ve ihtiyaçları doğrultusunda mekanı yönlendiriyorsa; sıcaklık, nem, iç hava kalitesi, koku, aydınlatma, gürültü, hijyen ve yapıda kullanılan malzemeler gibi çevresel etmenler doğrultusunda fiziksel konfor şartlarının da sağlanması gerekmektedir.

Şekil 4: Kurna ve çevresinin ergonomi durumunu anlatan görüşler. a. İdeal kullanıma uygun kurna, b. Ergonomik olmayan ayaklı kurna (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 5: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar bölümü kurna ve çevresinin ergonomi durumunu anlatan plan, görünüş ve kesit (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

Resim 27: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca kurna arkası çini seçimleri. a. Erkekler ve kadınları bölümünün Türk hamamı girişinde yapılan ek kurnalı alanın çini seçimi, b. Kadınlar bölümü Türk hamamı çini seçimi, c. Erkekler bölümü Türk hamamı çini seçimi (Yazar tarafından 27.10.2024 ve 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

3.3.2.1.2. Fiziksel Konfor Şartları

Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası, kaplıca tesisleri kapsamında ele alınan havuz binasında gereken fiziksel konfor şartları bir istek olmanın ötesinde ihtiyaçtır. Öncelikle termal kaynak suyunun kullanımı suyun mineralli içeriği ve sıcaklığından ötürü mekânda ekstra sıcaklık, nem ve kokuya sebep olmaktadır. Eski kaplıca yapılarında suyun zaten yer altından sıcak bir şekilde çıkmasıyla ayrıca bir ısıtma sistemi kullanılmamaktaydı ancak gelişen teknoloji ve günümüz şartlarıyla artık tesislerde farklı hizmet birimlerinin de bulunmasıyla ek bir ısıtma sistemi uygulanmaktadır. Dolayısıyla mekânda hem termal suyun ısısı hem de genel ısıtma sisteminden kaynaklı bir sıcaklık oluşmaktadır. Bu sebeple oluşan yüksek sıcaklık ve nemin kontrol altına alınması ve iç hava kalitesi açısından koku kontrolü ve havalandırma işlemlerinin düzenli yapılması gereken bir mekândır. Bunun yanı sıra doğal ve yapay ışığın kullanım şekli, aydınlatma elamanları ve yeterliliği, yıkanma ve şifa verme hizmetlerine karşılık bir sağlık yapısı olarak düşünüldüğünde özellikle hijyenik olması, suyun ön planda oluşuyla oluşabilecek risklere karşı ve dayanımı için kullanılan yapı malzemeleri ve son olarak geniş havuz salonu ve suyun sürekli akışından kaynaklı oluşabilecek yankı, gürültü gibi olumsuz seslerin kontrol altına alınması başta mekanın işlevselliği açısından gereklilik olmakla birlikte kullanıcı konforu ve memnuniyeti için dikkat edilmesi gereken fiziksel konfor şartlarıdır.

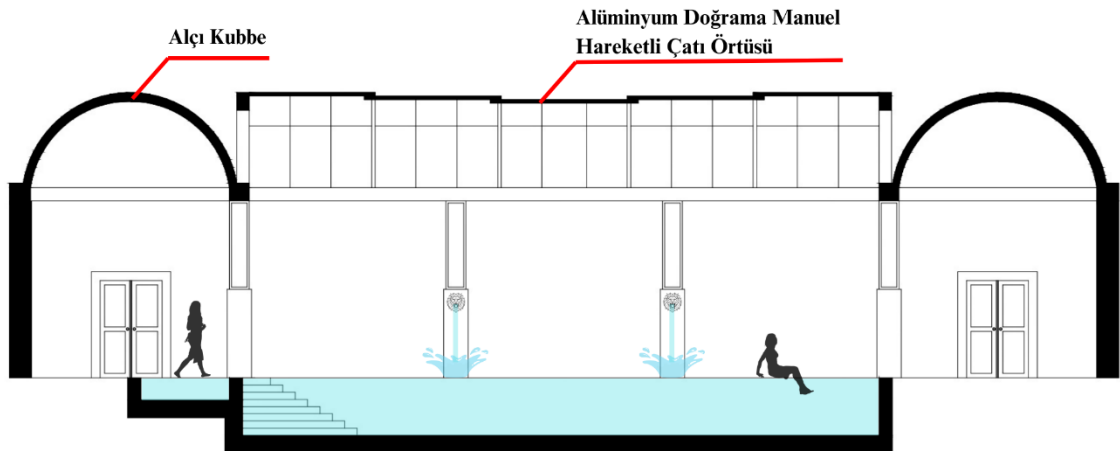
3.3.2.1.2.1. Sıcaklık ve Nem Kontrolü

Her mekânda sıcaklık ve nemi arttıran geçici ve sabit etkenler bulunmaktadır. Gölcük Belediyesi Yazlık ılıcası havuz binasında da güneş, termal su ve ılıcada tercih edilen yerden ısıtma sistemi sabit etkenlerdir. Özellikle kaplıcalarda kullanılan termal su kaynağı yüksek sıcaklıklara sebep olmaktadır ve bunun yanında güneş hem ısı hem aydınlatma görevi görmektedir. Sabit sıcaklık etkenlerinden yalnızca yerden ısıtmaya müdahale edilebilmektedir. Güneş ısısı veya yer altından sondaj yapılarak çıkarılan termal suyun ısısına müdahale edilememektedir. Ancak ılıca gözlem sırasında edinilen bir bilgiye göre yer altından su 29 °C çıkmaktaymış ve kış aylarında 35-36 °C'lere kadar ısıtıldığı söylenmektedir. Güneş ısısına ne kadar müdahale edilemese de güneşin mekâna giriş açısı, direkt veya endirekt alımı tasarım aşamasında güneş kırıcılar ile halledilebilir bir durumdur. Havuz binasında pencerelerde kullanılan güneş kırıcı panjurlar ile bu sağlanmaya çalışılsa bile erkekler ve kadınlar bölümünde yer alan

havuz salonunun tavanında açılır kapanır sistemli doğramalı cam tercih edilmesi güneşin olduğu gibi mekân içine alınmasına yol açmaktadır. Bu şekilde güneş ışınları özellikle öğlen saatlerinde tam dik açıyla mekânı hem aydınlatıp hem ısıtmaktadır. Sabit etkenlerin yanında birde kullanılan aydınlatma ürünleri ve donanımların yaydığı sıcaklık geçici etkenler olmaktadır. Tüm bu ısı yayan sabit ve geçici etkenler mekânı kullanan kişi sayısına ve havalandırma işlemlerine göre değişebilmektedir. Sıcaklık ve nem kontrolü sağlanamadığında, yeterli ve düzenli havalandırma yapılmadığında mekân içinde yüksek sıcaklıktan oluşan nemler küflenmeye yol açmaktadır (Resim 28). Aynı zamanda kendi deneyimlerim dâhilinde yükselen sıcak hava tavanda nemliliğe yol açıp su damlaları halinde geri mekâna ve insanların üzerine düşmektedir. Bu durum kullanıcılar üzerinde hiç de olumlu etkiler bırakmamaktadır. Bunun yanı sıra sağlık açısından da tehlike arz etmektedir.

Resim 28: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar bölümü havuz salonu tavanı (Yazar tarafından 17.09.2023 tarihinde fotoğraflanmıştır).

Şekil 6: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar bölümü havuz salonu tavan kesiti (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

Asıl proje planında polikarbonat ışıklıklı alüminyum doğrama manuel hareketli çatı örtüsü olarak çalışılan bu sistemin, şuanda çalışmadığı ve tadilata gireceği söylenmektedir. Ancak bir senedir aralıklı olarak incelenen Ilıca'da net bir şekilde bir senedir çalışmadığı söylenebilir. Termal suyun yüksek ısısından ve yeterli havalandırmanın sağlanamamasından doğramalarda paslanmalar ve tavanda küfler oluşmuştur. Doğramalarda oluşan bu paslar sebebiyle zaten açılır kapanır çatı sistemi bozulmuştur. Gereken düzenli havalandırma işleminin yapılmaması ve sıcaklık ve nem kontrolünün sağlanamaması bu şekilde olumsuzluklara yol açmakta ve sağlık açısından da tehlikeler meydana getirmektedir. Bir süre aralığıyla tekrar gidilen mekânda tavanın boyandığı gözlenmiştir. Duvarların tavana yakın kısmında yine projede yer alan açıklıklar bulunmaktaydı. Fakat onun da pencere ile kapatıldığı hatta iç mekândan pencere önüne duvar örüldüğü görülmektedir. Havuz salonu dışında binanın girişindeki lobi alanı direkt güneş ışığına veya termal suyun sıcaklığına maruz kalmamaktadır ve genel ısıtma sistemi ve aydınlatmaların yaydığı ısı dışında bir sıcaklık etkeni yoktur. Bu alan hizmet birimlerine göre tabi ki daha serin olmaktadır. Sürekli bir giriş-çıkış hareketliliği olduğu için bir hava dolaşımı söz konusu ve bu sayede sıcaklık da düşüş yaşanabilmektedir. Onun haricinde sıcaklık ve nemin kontrolü için bir çalışma gözlenmemiştir. Özel aile odalarında ise ergonomi başlığı altında da değinilmiş olan ilave pencere açılımı söz konusudur. Çünkü genel olarak sıcaklığı ve nemi kontrol altında tutabilecek bir sistem bulunmadığından bu şekilde görsel konforu da etkileyen çözümlere gidilmiştir. Cephelerden görünmeyen bu pencereler panjur altında kalmaktadır. Bodrum kattan girişi sağlanan kadınlar ve erkekler bölümünün soyunma, duş-tualet alanlarında da maalesef ki aynı durumdan yakınılmaktadır. Proje üzerinde kuranglezlerin planlandığı soyunma odalarında hiçbir pencere detayına rastlanmamıştır. Bunun yerine bodrum katta genel olarak bir havalandırma iklimlendirme sistemi tasarlanmıştır. Ancak yeterli havalandırmanın sağlandığı düşünülmemektedir. Çünkü deneyimlenen birkaç kullanımda tesisin en sıcak ve nemli ortamının bodrum kat olduğu gözlenmiştir.

3.3.2.1.2.2. İç Hava Kalitesi ve Koku Kontrolü

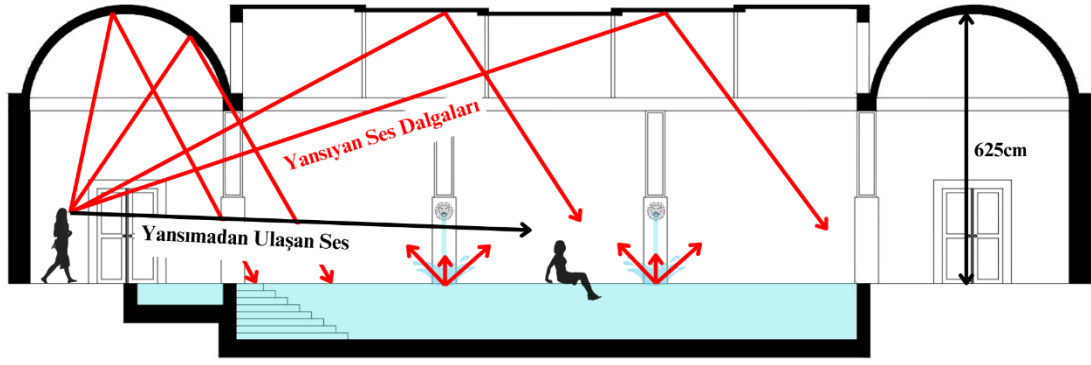
Sıcaklık ve nem kontrolüne de bağlı olan iç hava kalitesi ve koku kontrolü, havalandırma, iklimlendirme, klima sistemleriyle ve doğal havalandırma yöntemleriyle mümkün olabilmektedir. Havalandırma mekânın gerekli oksijeninin

elde edinimidir ve hem müşteriler hem çalışanlar için önemli bir sağlık faktörü olup memnuniyet ve konforu sağlamaktadır. Havalandırma ile ortamın sıcaklığı ve nemi dengelenmekte, iç hava kalitesi olması gereken düzeye gelmekte ve koku kontrolü sağlanabilmektedir. Havuz binasının zemin katında doğal havalandırma sağlanabilecek pencere açıklıkları dışında hiçbir havalandırma sistemine denk gelinmemiştir. İç hava kalitesi ve koku kontrolü açısından havuz binasının tedavi birimleri göze çarpmaktadır. Standart aile odaları veya kadınlar ve erkekler bölümü olarak verilen hizmette kullanılan termal suyun içerdiği mineraller sebebiyle farklı bir kokunun varlığı söz konusu olmaktadır. Suyun yaydığı farklı koku, sıcaklıkla da birleşince kullanıcı açısından rahatsız edici olabilmektedir. Çoğu mekânda doğal havalandırma işlemlerinin yapıldığı pencere açıklıkları bulunmaktadır. Fakat özel aile odalarında açılan pencereler mimarının tasarım dilini büyük oranda bozduğu gözlenmiştir (Resim 25). Mekân müşteriler tarafından kullanım sırasında veya sırasında bu pencere açıklıkları ile havalandırılmaktadır. Ancak erkekler ve kadınlar bölümünde durum aynı değildir. Bodrum katta soyunma odaları, duş ve tuvalet alanı, sauna ve buhar odasının olduğu alanda hiçbir pencere açıklığına yer verilmemiştir. Tesisat sistemlerinin düzenli olarak çalıştırıldığı düşünülmemekle birlikte bodrum katta bir havalandırma sistemi bulunmaktadır. İçerisinde Türk hamamının da bulunduğu havuz salonuna gelindiğinde, müşteriler tarafından kullanım sırasında mekâna hiçbir müdahale edilememektedir. Dış mekâna açılan pencerelerin mahremiyet açısından yalnızca boş vakitlerde açılımı mümkün olmaktadır. Ancak Türk hamamı ve havuz salonunda duvarların tavana yakın kısmında yer alan açıklıkların sonradan pencereler ile kapatılmış olması ve yine mahremiyet açısından düşünülmekte olan iç mekân tarafından da duvar örülmesi tüm havalandırma yollarını tıkamaktadır. Bu uygulama ne işlevsel ne de görsel açıdan uygun bulunmamıştır. Havuzun salonunun tavanın da yer alan açılır kapanır çatı sistemi aslında hem müşteri varken hem de boş vakitlerde mahremiyet açısından da sorun teşkil etmeyen bir sistem olmaktadır. Ancak doğramalarında oluşan paslanmalar sebebiyle uzun süredir kullanılamamakta ve havalandırmaya yardımcı olmamasının yanında güneş ışığının da mekânı ekstra ısıtmasına sebep olmaktadır. Bu durum özellikle Türk hamamında ve havuz salonunda tavandan sürekli su damlalarının insanların üzerine ve mekâna düşmesine sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla bu şekilde kullanıcı memnuniyetinde ve talep edilmede oranında düşüş yaşanabilir. Eski hamam ve kaplıca yapılarının

tavanlarında fil gözü veya çatı feneri gibi doğal havalandırmanın sağlandığı açıklıklar bulunmaktaydı. Hala bazı hamamlarda yer almaktadır. Birbiri etkisinde kalan ve benzer özellikler barındıran hamam ve kaplıcalar günümüz şartlarında da bu tip tarihsel detaylara yer vermektedirler. Küçük gibi görünen ama etkisi büyük detaylardır. Ilıcada da kubbe tasarımının yer verildiği tavanlarda en azından çatı feneri detayları eklenebilirdi. Onun yerine proje planında Türk hamamının ve özel aile odalarının tavanında ışıklık tasarlanmış ve yapıda da uygulanmıştır (Resim 29). Az da olsa ışık yayan bu ışıklıklar mekânlara havalandırma anlamında hiçbir fayda sağlamamaktadır. Genel olarak ılıcada iyi havalandırma demek; rahatsız edici kokuların azalması, hava yoluyla bulaşan bakterilerin yayılmasının önüne geçme ve sağlıklı bir ortam sunmak demektir. Birçok sıcaklık, nem, hijyen gibi fiziksel konfor şartını da beraberinde etkilemektedir. Bu açıdan Yazlık Ilıca havuz binasının gereken havalandırma işlemlerini karşılamadığı gözlenmektedir.

Resim 29: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca kadınlar bölümü Türk hamamı tavanı ışıklık detayı (Yazar tarafından 17.09.2023 tarihinde fotoğraflanmıştır).

Şekil 8: Havuz salonunda yansıyan ve yansımadan ulaşan ses dalgalarının gösterimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

Akustik ve gürültü kontrolünün sağlanması ses yalıtımı ile mümkündür. Gürültülü mekânların duvarlarının ortak kullanılmaması da bir çözüm olabilmektedir. Bu anlamda havuz binasında ses yalıtımı için duvarlarda izolasyon işlemleri gözlenmemiştir. Ancak zemin kat proje planı incelendiğinde uygulamada da aynı şekilde mekân bölümü yapılan gürültünün yoğun olduğu mekânların ortak duvar üzerine yapılmadığı gözlenmiştir. Erkekler ve kadınlar bölümü havuz salonları dikdörtgen ve uzun plan tipine sahip havuz binasının sağ ve sol uçlarındadır (Z13 ve Z21). Ortada ana giriş bölümü yer almaktadır ancak giriş mekânıyla da duvarları bir olmamaktadır. Aynı şekilde sağ ve sol tarafta 4'er tane olacak şekilde yan yana dizili standart aile odaları ile de havuz salonu arasında bir koridor (Z8 ve Z16) bulunmaktadır. Aile odalarının birbirleriyle ortak duvarları bulunmaktadır ancak iç duvarların kalınlığının fazla oluşu odalar arası sesi bir nebze düşürmektedir. Bu durumlara ek olarak kullanılan malzemelerinde sesi yutma veya yansıtma özelliği olabilmektedir. Çoğu malzemenin akustik özelliği olanları bulunmaktadır ama havuz binasında tercih edilen malzemenin akustik özelliğinin olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak malzeme yüzeyindeki dokunun fazlalığı sesi daha az yansıtmakta olup yankı oranı düşürülebilmektedir. Genel olarak suyun yoğun bir şekilde kullanıldığı havuz binasında da mat ve dokulu malzemeler tercih edilmiştir. Mekân içindeki bölümler arası ses geçişi çok yaşanmasa da dış mekândan havuz salonunda oluşan sesler duyulmaktadır. Ilıca tesisinin geniş bir alana yayılması ve havuz binasının hemen yanından yol geçmeyişi veya bina bulunmayışı bu açıdan avantaj sağlamaktadır.

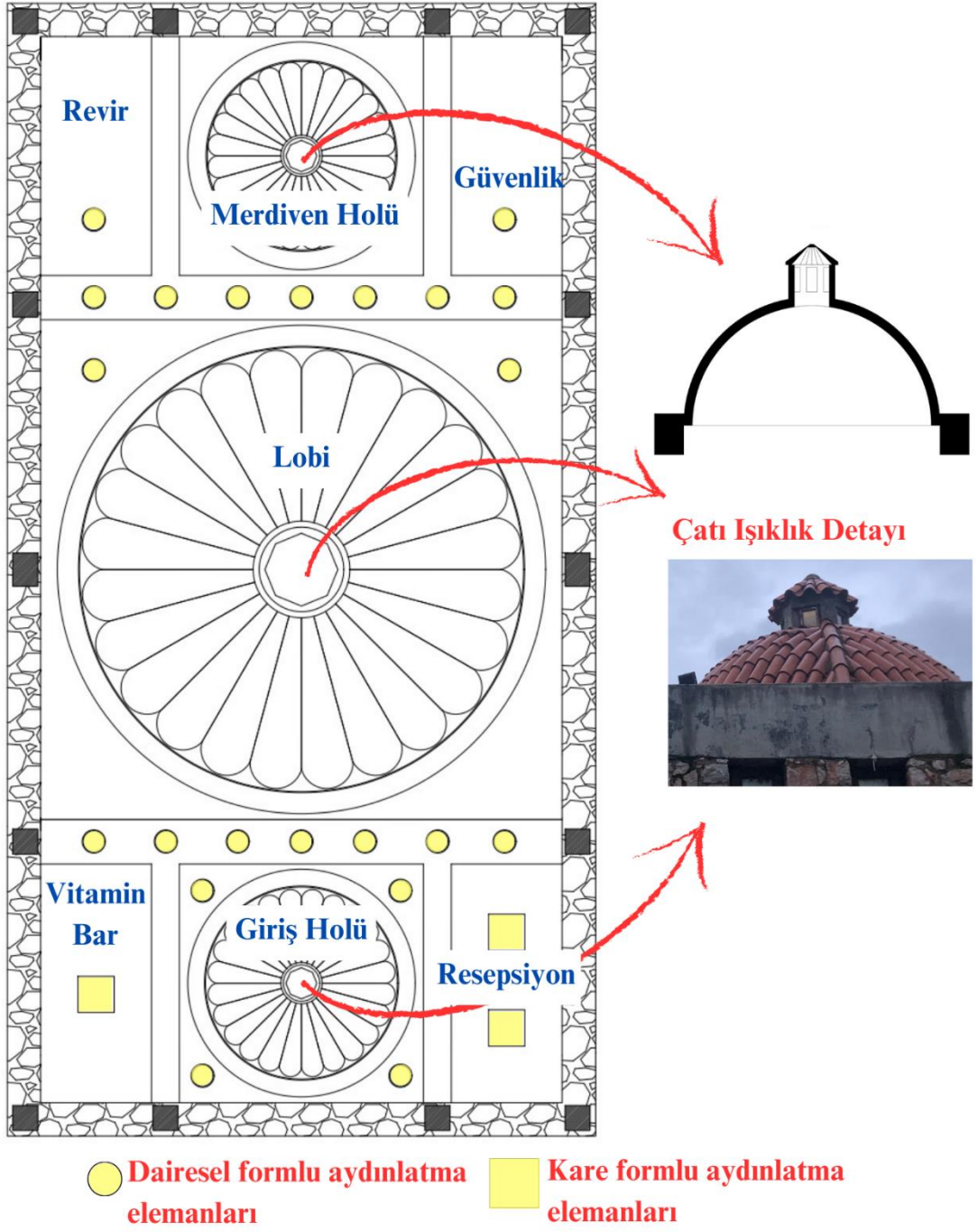
3.3.2.1.2.4. Aydınlatma

Aydınlatma kaynağı ve elemanı her iç mekânı ergonomik kurallar çerçevesinde etkilemekte ve görme duyusunu aktifleştiren ışık uygulamasıdır. Her mekânın ışık ihtiyacı, ışığın rengi ve şiddeti değişkenlik göstermekte olup mekâna ve tasarıma uygun tercihler yapıldığında kullanıcıyı rahatsız etmez. Aydınlatmalar ışık kaynağı bakımından doğal ve yapay olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genellikle iki aydınlatma tipi mekânlarda birlikte kullanılmaktadır. Yazlık Ilıcası havuz binasında da doğal ve yapay aydınlatmanın bir arada kullanıldığı bölümler ve yalnızca yapay aydınlatmanın yer aldığı bölümlerde bulunmaktadır. Genellikle hamam ve kaplıca yapılarında mahremiyet açısından doğal aydınlatma olan güneş, gün ışığı tavanda bulunan fil gözü ve çatı fenerleri ile sağlanmaktaydı. Yazlık Ilıca havuz binası tasarımında fil gözü bulunmamaktadır ancak çatı fenerine benzer Türk hamamı, özel aile odaları ve giriş holü ve lobi alanının tavan kubbelelerinde ışıklık bulunmaktadır. Ayrıca havuz salonu, Türk hamamı ve özel aile odaları gibi dış mekâna cephesi bulunan mekânların cephelerinde çok sayıda dairesel açıklıklar ile de doğal aydınlatmadan faydalanılmaktadır. Çoğu dairesel açıklığın altında resimli pencere açıklıkları da yer almaktadır ancak bu pencereler dışarıdan panjur ile kapatılmıştır. Doğal aydınlatmanın en etkili şekilde kullanımı erkekler ve kadınlar bölümünün havuz salonlarının tavanında yer alan alüminyum doğrama manuel hareketli çatı örtüsü ile mümkün olmuştur. Sıcaklık açısından dezavantaj olsa da doğal aydınlatmadan olabildiğince faydalanılması adına bir avantajdır (Resim 30).

Resim 30: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası cephede yararlanılan doğal ve yapay aydınlatma detayları, sarı oklar güneş ve gün ışığını simgelemektedir (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).

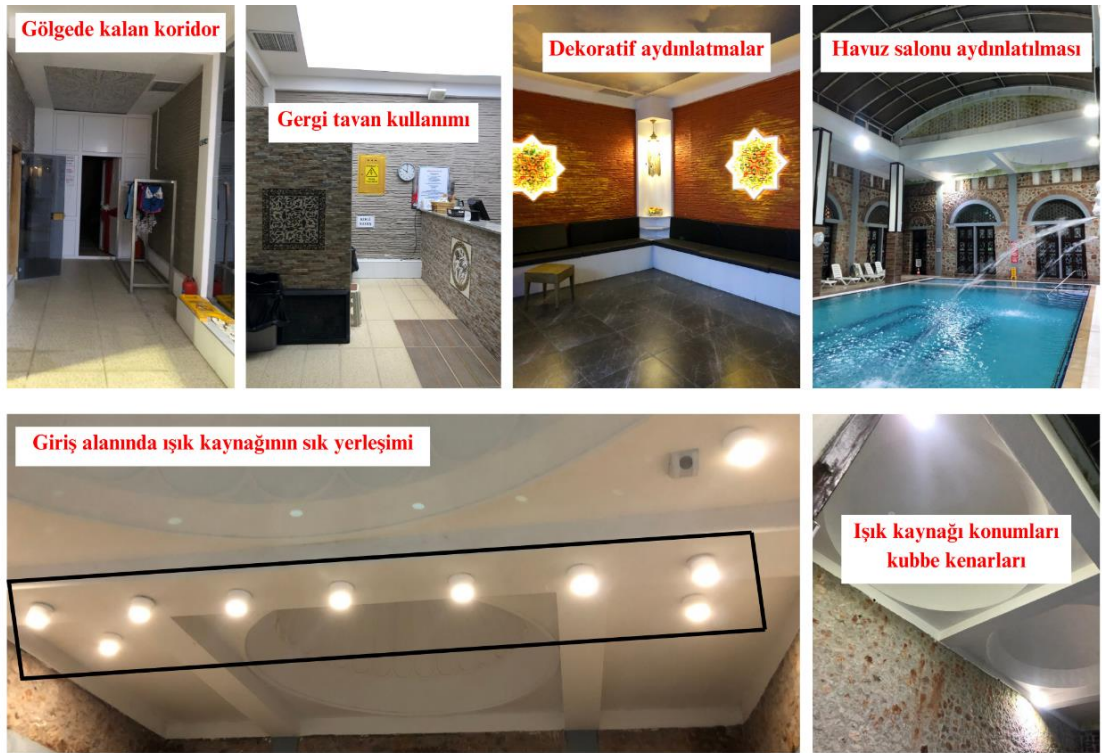
Yapay aydınlatmalar doğal aydınlatmaya oranla daha müdahale edilebilir, tasarımcılar tarafından mekânın ihtiyacına göre sayısına, yönüne, şiddetine ve rengine karar verilebilir ışık kaynaklarıdır. Yazlık Ilıca havuz binasının her mekânında yapay aydınlatma elemanı bulunmaktadır. Geç saatlere kadar kullanımı aktif olan tesisin gün ışığından sonra da yeterli aydınlığı sağlaması gerekmektedir. Özellikle bodrum katta yer alan birimlerde gün içerisinde de ışık çok önemli bir konumdur. Işık görsel konforu arttıran ve iyi görebilmeyi sağlayan bir konfor şartı olduğundan, göz kamaştırıcı ve yanıltıcı ışık kaynaklarından özellikle suyun aktif bir şekilde kullanıldığı havuz binasında kaçınılması gerekmektedir. Giriş alanında tavan da yer alan bir büyük iki küçük kubbe dışında kalan alanlarda olabildiğince sık bir şekilde aydınlatma yerleştirilmiştir (Resim 31). Dolayısıyla bu durum ışığın homojen bir şekilde dağılımının önüne geçmekte ve farklı form da iki tip aydınlatma tercihi yapılması da birbiri arasındaki bütünlüğü bozmaktadır.

Şekil 9: Havuz binasının giriş alanının tavanında yararlanılan doğal ve yapay aydınlatma detayları (Görsel yazar tarafından fotoğraflanıp şekle dâhil edilmiştir).

Bir diğer alan olarak erkekler ve kadınlar bölümünün ürün satış birimlerinin üzerinde gergi tavan işlemi uygulanmıştır. Bunun sebebi dinlenme alanında ve koridorda ışık kaynağı olmayışı olarak düşünülmektedir. Ancak bu şekilde ışığı tek bir alana toplamak geri kalan alanları gölgede bırakmıştır. Işık yayma amacı haricinde dekoratif amaçlı kullanılan yapay aydınlatmalar da bulunmaktadır. Bunun örneğine

erkekler ve kadınlar bölümü dinlenme alanlarında denk gelinmiştir. Göze çarpan diğer alan saunada kullanılan aydınlatma olmuştur. Kullanılan aydınlatma elemanının açıkta oluşuyla güvensiz ve ışık şiddeti açısından yetersiz olduğu gözlenmiştir. Genel olarak havuz salonunda (8 adet), Türk hamamında (1 adet), soyunma ve duş alanlarında, özel aile odalarında ve koridorlarda tercih edilen aydınlatma elemanlarının şiddeti yeterli ve göz yormayan, gölge oluşturmeyen, yanıltıcı olmayan aydınlatmalardır. Işık kaynaklarından daha fazla verim elde etmek için zemin, duvar ve tavanda açık renkler tercih edilebilirdi ancak havuz binasında tavan hariç genellikle duvarlar taş ve tuğla malzemeli koyu renkli tercih edilmiştir.

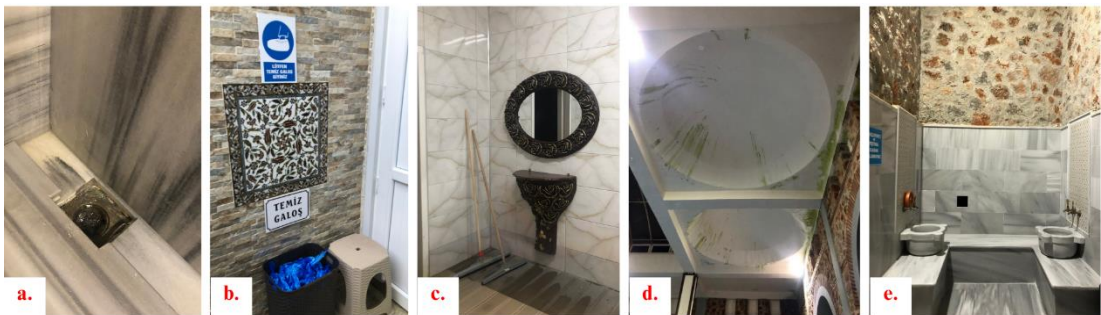

Resim 31: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası yapay aydınlatma detayları (Yazar tarafından 01.11.2023-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).

3.3.2.1.2.5. Hijyen

Hijyen, temizlik her mekânın öncü koşullarındandır elbette ama kaplıca gibi yıkanma ve tedavi hizmetinin tek mekânda alınabildiği tesislerde buna ekstra dikkat edilmesi gerekir. Sağlık mekân ile başlar. Bu sebeple temiz olmayan her mekân insan sağlığını tehdit etmektedir. Genel olarak kirlilik herkesi rahatsız eder ve özellikle müşteri bazlı bir ortamda kayıp yaşamamak adına, tercih edilen bir mekan olabilmenin başında hijyenik olması gelmektedir. Yazlık Ilıca havuz binasında temizlik giriş

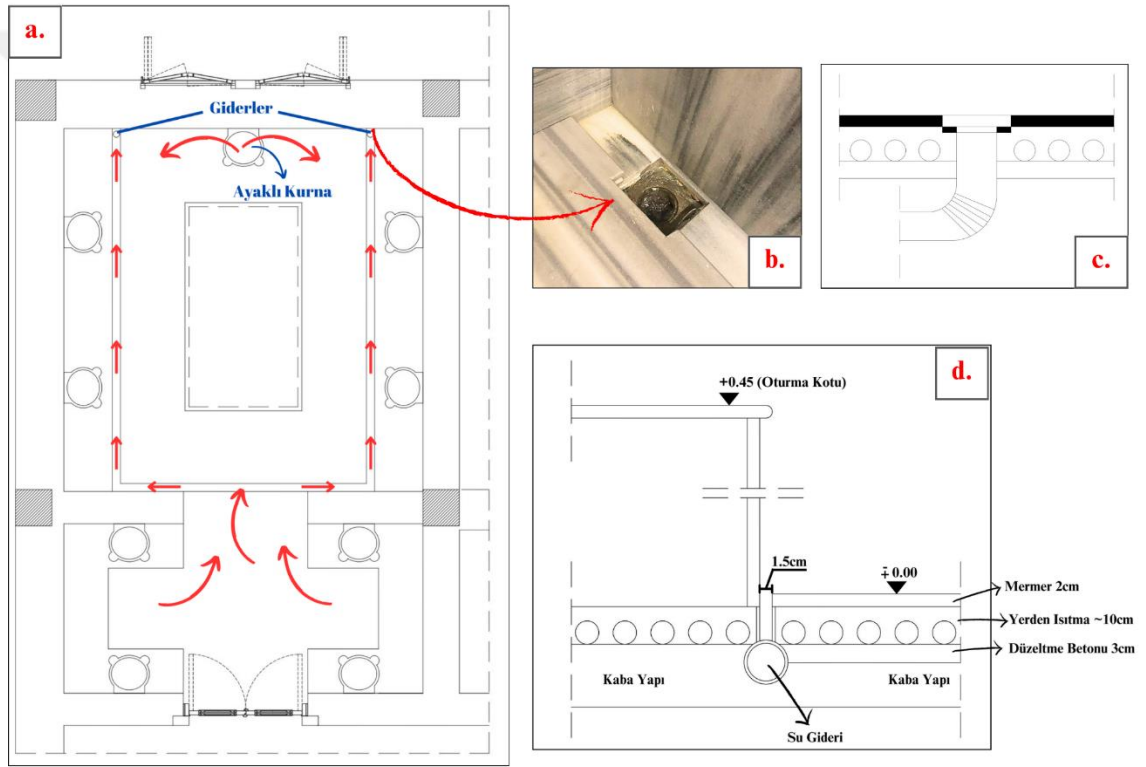
kapısından başlamaktadır. Genel olarak tesisin bahçesine girildikten sonra havuz binasına kadar yürüyüş yolu, çevre çimleri vs. bakımlı ve temiz görünmektedir. Havuz binasına girdikten sonra giriş holünde de hijyenik anlamda göze kirli veya dağınık görünen bakımsız hiçbir ürüne rastlanmamaktadır. Merdiven holünden inilerek geçilen erkekler ve kadınlar bölümü girişlerinde temiz ve kirli galoş bulunmaktadır ve ayakkabıyla girilmesi yasaktır. Ancak bu galoşun yer aldığı alan ve çevresinde oturmak için bulunan plastik sandalyenin varlığı ortamı bakımsız hissettirmektedir (Resim 32-b). Bu alandan sonra soyunma-duş-tuvalet alanlarına geçilmektedir. Soyunma odalarını aynı anda çok fazla kişi kullanabildiği için özellikle çıkış esnasında kirlenmeler meydana gelmektedir. Ancak ilk girişte çıkışa göre bir kirliliğe rastlanılmadığından havuz binasının sadece boş olduğu zamanlarda değil müşteriler varken de düzenli bir şekilde temizliğinin yapıldığı düşünülmektedir. Düzenli bir şekilde yapıldığını gösteren bir diğer unsur tuvalet ve duş alanının girişinde temizlik malzemelerinin varlığıdır (Resim 32-c). Ne sıklıkla yapılırsa yapılsın malzemeleri ortada bırakmak tabi ki yanlıştır. Erkekler ve kadınlar bölümüne galoş ile girildikten sonra temiz terliğe geçilse de ek olarak terlemeyi ve bakteri oluşumunu artırabileceği için sauna ve buhar odasına terlikle girmek yasaktır. Havuz salonuna gelindiğinde hijyenik olmayan problemlerin başında hatta havuz binasının en büyük problemi tavanda oluşan nemlilikten kaynaklı küf oluşumu ve o su damlacıklarının geri insanların üzerine düşmesidir (Resim 32-d). Maalesef ki bu durum iç hava kalitesi, sıcaklık ve nemin kontrolüne bağlıdır. Türk hamamında da aynı durum devam etmektedir.

Resim 32: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binasında hijyenik olmayan detaylar. a. Türk hamamı gideri, b. Kadınlar bölümü girişi, c. Kadınlar bölümü duş ve tuvalet alanının girişi, d. Kadınlar bölümü havuz salonu tavanı, e. Türk hamamına ek gideri olmayan yıkanma alanı (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).

Aynı zamanda Türk hamamında rastlanılan ve hijyenik olmayan bir durum giderlerin üstünün açık olması ve zaman zaman tıkanmalar yaşanmasıdır (Resim 32-

a). Proje planında sauna ve duş alanı (Z14 ve Z22) olarak tasarlanan mekânları Türk hamamına ek kurnalı bir mekâna döndürülmüştür ve o alanda gider bulunmamaktadır (Resim 32-e). Oradan akan suyun eğimle Türk hamamı (Z15 ve Z23) içerisine verilerek uçlarda yer alan iki gidere verilmesi hiçte sağlıklı bir çözüm olmamaktadır. Hijyenik kurallara dikkat edilmesinin yanı sıra mekân içinde seçilen malzemelerinde temizlikte önemi çok büyüktür. Dolayısıyla leke tutmayan, temizliği kolay, aşınma ve darbelere karşı dayanıklı malzeme seçimi mekânın daha pratik temizlenebilmesini ve uzun ömürlü olmasına katkı sağlar. Bu doğrultuda mekân içerisinde kullanılan yapı malzemelerine bir sonraki başlıkta yer verilmiştir.

Şekil 10: Yazlık Ilıca'da Türk hamamına ek yapılan kurnalı yıkanma bölümünde gider olmayışı ve ideal kullanıma uygun öneri sunumu. a. Mekan içerisindeki su akış kanalının gösterimi, b. Açıkta bırakılmış olan gider, c. Tercih edilen giderin kesiti, d. Hem görsel konfor açısından hem de oluşabilecek olumsuzlukların önüne geçebilmek için önerilen gider kesiti. (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

3.3.2.1.2.6. Yapı Malzemeleri

Malzeme çeşitliliği sınırsız olan, mekân, ürün ya da herhangi bir şeyin tasarımı ve oluşumu sırasında kullanılan elamanların tümünü kapsamaktadır. Çevrede görülen, dokunulan, hissedilen her malzeme bir tasarımı işlevsel ve görsel açıdan zenginleştiren ve tasarıma uygun malzeme seçimi yapıldığında kullanım ömrünü uzatan,

oluşabilecek riskleri ortadan kaldıran önemli fiziksel konfor şartlarındandır. Her mekânın malzeme ihtiyacının ve gerekliliklerinin farklı olduğu gibi kaplıca tesislerinin de malzeme seçiminde dikkat edilmesi gereken özellikler bulunmaktadır. Kaplıca tesisleri kapsamında Yazlık Ilıca havuz binasında, suyun hatta mineral içerikli termal suyun kullanımına bağlı olarak kolay temizlik imkânı sunan, aşınma ve darbelere dayanım gösteren, leke tutmayan ve antibakteriyel özellikli malzemeler tercih edilmelidir. Aynı zamanda işlevsellik ile beraber görsel konforu da sağlaması gerekmektedir. Havuz binası tasarımında kullanılan malzemeler zemin, duvar ve tavan olarak ayrılmaktadır.

Havuz binasında birçok ayrı mekân bulunmaktadır. Bu anlamda her mekânın zemin malzeme ihtiyacı bir değildir. Kullanıma ve sunulan hizmete uygun malzemeler tercih edilmelidir. Giriş alanında genel olarak mat, dokulu ve kare (60cm x 60cm) bir zemin seramiği tercih edilmiştir. Giriş alanındaki ibadethane bölümünde, revir ve yönetici ofisinde ve standart aile koridorlarının merdivenlerine kadar aynı malzeme devam etmektedir. Standart aile odalarının koridorlarında ise mat ve dokulu aynı seramiğin koyu ve açık renginin kullanımı söz konusudur. Koyu renkli seramiğin koridor boyu ortada kullanımı ile koridor aksı vurgulanmıştır. Ek olarak giriş kapısının hemen önünde ve lobi alanının ortasında büyük kubbenin altında doğal taşlar ile bir desen tasarımı yapılmıştır (Resim 33). Desenler mekânın dikdörtgen plan şemasına uygun dörtgen formunda olup tavanda yer alan kubbenin etkisiyle dörtgen desenlerin içerisinde dairesel şekillere yer verilmiştir. Genel olarak tek bir malzeme ile döşenmeyip farklı bir tasarım detayı mekânı daha canlı tutarak, girişe ve lobi alanını belli etmektedir. Bodrum kata inen merdiven holünde ise standart aile odalarının bulunduğu koridordaki mat ve dokulu seramiğin koyu renkli olanı kullanılmıştır. Merdiven ucu detayı bulunmaması dikkat çekmektedir. Hem koyu renkli oluşu hem de merdiven ucu detayının bulunmaması insanlar için ayırt edilmesini zorlaştırarak risk oluşturabilir. Erkekler ve kadınlar bölümüne girildiğinde ürün satış birimi, dinlenme alanı ve koridor tek bir hacim içerisindedir. Kadınlar ve erkekler bölümünde aynı şekilde üç farklı taşın kullanıldığı bu mekânda genel olarak giriş alanına oranla yüzeyi daha dokulu, açık renkli dikdörtgen bir zemin seramiği, merdiven holünde kullanılan koyu renkli seramik ve dinlenme alanında mermer görünümlü, koyu renkte kare bir zemin seramiği tercih edilmiştir. Dinlenme alanının zemininde farklı bir malzeme kullanımı mekânın ayırt ediciliğini arttırmıştır. Kadınlar bölümünde ürün satış

biriminin yer aldığı karşılaşılan ilk alanda koyu renkli zemin seramiği ile bir özelleştirme yapılmıştır. Ancak giriş alanının ölçülerine uygun olarak ortasında yer alan bu renk oyunu projede planlanmayan ürün satış biriminin varlığı ile uyum sağlayamadığı düşünülmektedir. Ancak erkekler bölümünde sanki planlanmış gibi ürün satış biriminin çevresinden bordür devam etmektedir. Erkekler ve kadınlar olarak iki bölümde de 2'şer adet bulunan soyunma odalarının zeminlerinde de yine mat ve dokulu zemin seramikleri tercih edilmiştir. Ancak bir soyunma odasında dikdörtgen şeklinde bir seramik kullanılırken diğer soyunma odasında kare şeklinde seramik tercih edilmiştir. Bu sebeple mekânlar arasında bütünlük sağlanamamıştır. Ek olarak dolaplar ve giyinme kabinleri zeminden 10 cm yükselti yapılarak basamak üzerine oturtulmuştur ve bu basamağın zemin seramiği de diğerlerinden farklı tercih edilmiştir. Duş ve tuvalet mekânında ise hem erkekler hem kadınlar bölümünde aynı taşın açık ve koyu renkli kullanımı söz konusudur. Duş içi, tuvalet içi ve ortak alanı komple dönen bordürler koyu renk, iç kısmında açık rengi tercih edilen seramikler yine mat ve dokulu yüzeye sahiptir. Sauna alanına gelindiğinde ayak basılan alanların ahşap kaplandığı ancak oturma basamaklarının altına bakıldığında mekânın komple mat seramik ile kaplandığı ve bu ahşabın üzerine yerleştirildiği gözlenmiştir. Her ne kadar vernik atılmamış, mat ahşap kullanılsa da mat doğal taşlara göre, ıslak olarak da girilmesi muhtemel ahşap zeminde kayma riski daha fazladır. Buhar odası zemininde ise mat ve dokulu açık renkte seramik seçimi yapılmıştır. Yoğun buhara bağlı oluşan nem ve ıslaklığa karşı kayma direnç göstermesi açısından doğru bir kulanımdır. Sauna ve buhar odasında erkekler ve kadınlar bölümünün ikisinde de aynı malzeme seçimleri yapılmıştır. Havuz salonuna gelindiğinde ise her iki bölümünde girişinde kullanılan fazla dokulu ve açık renk zemin seramiği ile koyu renk seramiğin kullanımı söz konusudur. Bordür işlemi bu mekânda havuz etrafında koyu renkli mat seramik ile yapılmıştır. Şezlongların yer aldığı ve yürümenin sağlandığı geri kalan tüm mekânda fazla dokuya sahip olan seramik etkili olmaktadır. Ayrıca havuzun çevresinde ilk olarak nervürlü dokuya sahip farklı bir seramik kullanılmış devamında plastik malzemeli su taşıma oluğu dönülerek sonrasında koyu renkli bordür seramiği kullanılmıştır. Son olarak Türk hamamlarında ve özel aile odalarının zeminlerinde doğal mermer kullanımı söz konusudur. Kullanıma uygun olarak döşenen bu taşlar yine mat yüzeye sahiptirler. Türk hamamı ve özel aile odalarında aynı malzeme tercih edildiği için birlikte verilmiştir. Ancak taşın yoğun damarlı oluşu ve bu damar takibine

dikkat edilmeyerek dizilimi, bazı alanlarda dikey bazı alanlarda yatay kullanımı gibi detaylar görsel konfor açısından karışıklığa yol açmıştır.

Genel olarak tüm mekânlarda dokulu ve mat yüzeyli seramikler tercih edilmiştir. Suyun oldukça yoğun kullanıldığı havuz binasında kayma direnci göstermesi ve olası risklere karşı alınmış bir önlem olarak görülmektedir. Genel olarak dokulu yüzeylerin temizliği pürüzsüz yüzeylere oranla tabi ki daha zor olmaktadır. Ancak leke tutmayan malzeme seçimi yapmak bu açıdan önemli olmaktadır. Bu doğrultuda özellikle havuz salonunda suyun minerali içeriğinden kaynaklı olduğu düşünülerek, leke kalıntıları hatta aşınmalar olduğu gözlenmiştir.

Resim 33: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası zemin detayları (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).

Havuz binasında iç bölümleri birbirinden ve yapıyı çevreden ayıran düşey elemanları olan duvar malzemelerine bakıldığında ise genel bir bütünlük söz konusudur. Yapıyı çevreden ayıran cephe duvarlarında geleneksel olarak moloz taş ve tuğla malzemeleri kullanılmıştır. Özellikle pencerelerin üzerinde yapılmış kemerler ve duvarlarda hatıl şeklinde kullanılan tuğla malzemesi yapının tasarımını zenginleştirmiştir. Cephelerine bakıldığında pencerelerin yerleşimi, pencerelerin önündeki güneş kırıcı panjurları, her pencerenin üzerinde yer alan yarım daire şeklinde

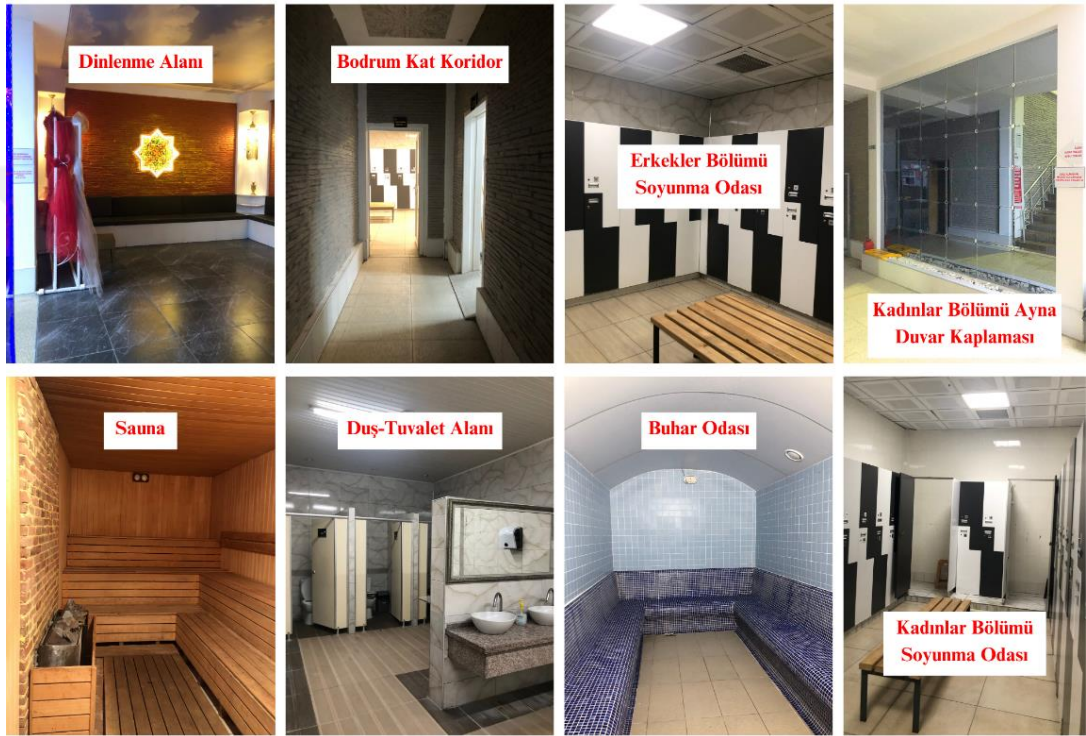
çoklu delikli ek aydınlatma detayı ve moloz taş ve tuğla malzemelerinin kullanım şekli bir bütünlük sağlamaktadır. Giriş alanına gelindiğinde ibadethane alanının, özel aile odalarının koridorları ve yönetici ofisi dâhil olmak üzere tüm duvarlarda moloz taş malzemesi kullanılmıştır (Resim 34). İbadethanelerin kimi duvarları moloz taş olurken kimi duvarları sıva üzeri boya şeklinde kullanılmıştır. Kolon ve kirişler betonarme olup üzerlerine sıva ve boya işlemi uygulanarak ön plana çıkarılmıştır. Tuğla malzemesinin geniş pencere üzerlerinde ve özel aile koridorlarında hatıl şeklinde uygulaması devam etmiştir. Havuz binasında toplamda 8 adet bulunan standart aile odalarının hepsi aynı şekilde tasarlanmıştır. Duvarlar moloz taş duvar olup farklı yüksekliklerde kurna ve jakuzi etrafında mermer kaplamalar yapılmıştır. Bina ilk yapıldığında pencere olan kısımlar iç taraftan mermer ile kaplanıp küçük bir pencere bırakılmıştır ancak dış cepheden panjur altında kaldığı için görünmemektedir (Resim 34-d). Tuğla malzeme ile hatıl işlemi standart aile odalarının tavana yakın kısımda bırakılan havalandırma boşluklarının altında ve pencere üzerinde devam etmektedir. Ek olarak odaların içinde yer alan tuvaletlerin duvarlarına seramik uygulandığı gözlenmiştir.

Resim 34: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası duvar detayları. a. Lobi, b. İbadethane, c. Standart aile odalarının koridoru, d. Standart aile odası, e. Standart aile odası tuvalet alanı (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).

Lobi alanındaki merdiven holünden inilerek ulaşılan bodrum katta kadınlar ve erkekler bölümünün girişinde ise doğal taş kaplama uygulanmıştır. Aynı taş kaplama her iki bölümün ilk hacminde, koridorlarında ve ürün satış biriminin etrafında havuz salonu kotuna kadar kolonlar haricinde uygulanmıştır. Kolonlar sıva üzeri boya şeklinde açık bırakılmıştır. Yalnızca dinlenme alanlarında doğal taş kaplamanın üzeri farklı renge boyanmıştır. Ayrıca iki kolon arası bir duvarda komple ayna uygulaması yapılmıştır. Sauna duvarları ise iki bölümde de tamamen aynı olup vernik atılmamış ahşap ile kaplanmıştır ve sauna ısıtıcısının genişliği kadar arka duvarında

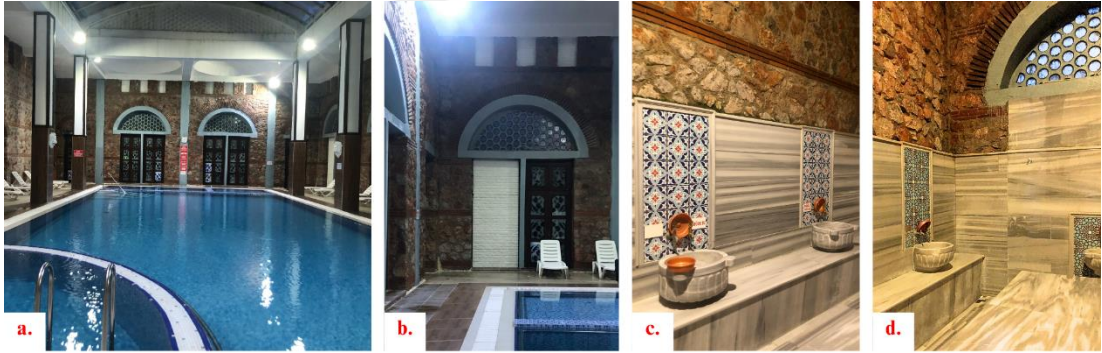
tuğla malzeme kullanılmıştır. Buhar odaları yine aynı olup 10cm x 10cm ebatlarda açık mavi seramikler ile kaplanmıştır. Kadınlar ve erkekler bölümünde toplam 4 adet bulunan soyunma odalarının 2 tanesinin duvarları ile duş ve tuvalet alanında mermer görünümlü dikdörtgen seramikler tercih edilerek tüm mekânda yatay olarak uygulanmıştır. Diğer 2 tane soyunma odalarında ise beyaz dikdörtgen seramikler tercih edilerek dikey olarak kullanılmıştır. Genel olarak mekânda bölümler arasında bir bütünlük olmayışı dikkat çekmektedir.

Resim 35: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası bodrum kat duvar detayları (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).

İki bölümünde havuz salonuna çıkıldığında ise dış mekânla ve standart aile odalarının koridorlarıyla ortak kullanılan duvarlarda içerisinde tüm mekânda moloz taş hâkimdir. Aynı şekilde pencere üzerlerinde ve duvarlarda tuğla ile yapılmış hatıllar içerden de görünmektedir (Resim 36). Pencere üzerinde yer alan çoklu açıklıklı sabit cam detayının çevresi, hatıl işlemi ile cam arasında kalan bölüm ve kolonlar kapatılmayarak sıva ve boya işlemiyle belirginleştirilmiştir. Mekânın ortasında yer alan kolanlar ise yarıya kadar ahşap görünümlü seramik ile kaplandığı ve geri kalanının boyalı bırakıldığı gözlenmiştir. Genel olarak kullanım ile ilgili talimatlar veya bilgilendirme tabelaları kolonların üzerinde yer almaktadır. Duvarın en üst

kısımında yer alan havalandırma boşlukları da beyaz tuğla görünümlü duvar kaplaması ile kapatılmıştır. Ayrıca erkekler bölümünde geniş bir pencerenin de iç mekândan aynı malzeme ile kapatıldığı gözlenmiştir. Son olarak Türk hamamına gelindiğinde iki bölümde de mekânın genel olarak duvarlarında moloz taş ve tuğla hatıllar yer alırken ortalama insan boyu yüksekliğine kadar mermer ile kaplandığı gözlenmiştir. Erkekler ve kadınlar bölümü Türk hamamlarının hatıl detayları birebir aynı olmamaktadır ve kurnaların arkasında çini uygulamaları yapılmış olup farklı çiniler tercih edilmiştir. Ek olarak geniş pencere açıklığının yine iç mekândan iptal edilip mermer ile kaplandığı bir diğer alan Türk hamamları olmuştur. Zemin kattaki duvarların hemen hemen hepsinin tavana yakın kısmında havalandırma için tasarlanan ama uygulamada pencere ile kapatılan açıklıklar Türk hamamlarında da yer almaktadır. Ancak o boşluklarda iç mekândan pencerelerin beyaz tuğla görünümlü taş kaplama ile kapatıldığı gözlenmiştir. Bu sebeple mekânda hiçbir havalandırma açıklığı bulunmamaktadır.

Resim 36: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz salonu ve Türk hamamı duvar detayları. a. Erkekler bölümü havuz salonu, b. Erkekler bölümü iptal olan pencere, c. Kadınlar bölümü Türk hamamı, d. Erkekler bölümü Türk hamamı (Yazar tarafından 25.11.2024-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).

Tavan malzemeleri genellikle müdahalenin daha zor olduğu ve tesisat çözümlerinin bulunduğu bölümlerdir. Bu sebeple en az bakım gerektiren malzemelerin tercih edilmesi gerekmektedir. Ilıcanın havuz binasının zemin katta yer alan bölümlerinin (giriş alanı, lobi, ibadethane, yönetici ofisi, standart aile odaları, havuz salonları ve Türk hamamları) tümünde sıva üzeri beyaz boya uygulaması yapılmıştır. Havalandırma, iklimlendirme gibi tesisat çözümlerinin bulunmadığı zemin katta doğal havalandırma yolları tercih edilmiştir. Ancak termal suyun kullanıldığı hizmet alanlarından havuz salonları, Türk hamamları ve standart aile odalarında havalandırmanın da yetersiz kalmasıyla tavanlarda fazlasıyla bakteri oluşumu söz

konusudur. Havuz salonlarında yer alan açılır kapanır tavan detayının oluşan paslanmalar sebebiyle şuan da çalışmıyor durumda oluşu bunun en büyük sebeplerindendir. Bodrum katta yer alan kadınlar ve erkekler bölümüne girildikten sonra karşılaşılan ilk hacimlerinde alçıpan tavan uygulanarak havalandırma tesisatı tavan içinde gizlenmiştir. Ek olarak dinlenme alanlarının ve ürün satış birimlerinin tavan detaylarında gökyüzü görünümlü gergi tavan uygulaması yapılmıştır. Aydınlatma görevi de gören bu tavan detayları haricinde koridorlarda ayrıca bir aydınlatma detayı bulunmamaktadır. Aynı şekilde koridor tavanlarında da klasik bir desene sahip paneller asma tavanın içine yerleştirilmiştir. İki bölümde de yer alan birimlerden saunaların tavanlarında zemin ve duvarda da aynı şekilde kullanılmış olan vernik uygulanmamış ahşap malzeme devam etmektedir. Buhar odalarında ise plastik tavan kaplaması uygulanmış olup buhar ve nemden etkilenmemektedir. Soyunma odalarının tümünde aynı tavan uygulaması yapılmış olup alüminyum asma tavan panelleri kullanılmıştır. Bu paneller arasında kimileri aydınlatma kimileri havalandırma menfezi olarak uygulanmıştır. Ancak havalandırma sisteminin yetersiz kalışı panellerde deformasyonlara sebep olmuştur. Son olarak duş ve tuvalet alanlarının tavanlarında ise lambri görünümlü plastik tavan kaplaması kullanılmış ve hiçbir havalandırma detayına rastlanmamaktadır. Bu sebeple ilk yapılışında tavanda yer alan spotların hepsi paslanmış ve kullanılmaz duruma gelmiştir. Sonradan ilave edilen floresanlar ile aydınlatma sağlanmaktadır.

Resim 37: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası tavan detayları (Yazar tarafından 01.11.2023-25.12.2024 tarih aralığında fotoğraflanmıştır).

Ek olarak tavanda kullanılan malzemeler incelenirken proje çizimleri yer alan zemin kat tavan planına göre (Resim 20) havuz salonunda, Türk hamamında ve standart aile odalarının tavanlarında yer alan kubbelerin hiçbirinde projede yer alan alçı süsleme ve alçı kubbe geçiş üçgenlerinin uygulanmadığı gözlemlenmiştir. Giriş holünde yer alan bir büyük iki küçük kubbelerde ise alçı süsleme olduğu, alçı kubbe geçiş üçgenlerinin olmadığı ve proje planında lobi üzeri büyük kubbe alçı süsleme yer almamasına rağmen yapılmış olduğu görülmektedir (Resim 38).

Resim 38: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası kubbe detayları (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

3.3.3. Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıcası Mekân Organizasyonu

Mekân organizasyonu iç mekânlarda kullanıcının birimler arası dolaşım alanlarında akıcı bir şekilde ilerlemesi için mekân tasarım ölçütleri kadar önemli bir ihtiyaçtır. Organizasyonun mekânın ve kullanıcılarının ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi konforu, memnuniyeti ve olumlu geri dönüşleri beraberinde getirmektedir. Kaplıcalar yönetmeliğine göre mineral içerikli termal suyun kullanıldığı bir kaplıca tesisi olan Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıcası, içerisinde termal tedavi

havuzu, sauna ve buhar odalarıyla banyo, soluma ve içme ile gerçekleştirilen tedavi şekillerinden banyo ile tedavinin mümkün olduğu bir kaplıca tesisidir. Ilıca içerisinde bulunan tedavi birimleri mekânın imkânları ve büyüklüğüne göre değişkenlik gösterebilmektedir. Basit bir havuz alanlarından kaplıca otellerine kadar gelişim gösteren kaplıca yapılarına göre, Yazlık Ilıca tesisi de temelde basit bir havuz alanından ilerleyen konaklama hizmeti sunmayan bir kaplıca tesisi olarak hizmet vermektedir. Yıllar içindeki bu gelişim çeşitli ihtiyaçların artışıyla da beraberinde getirmiştir. Bu anlamda şuanda Yazlık Ilıca havuz binasında müşteri ihtiyacına yönelik karşılama alanı, ibadethane, vitamin bar, özel havuz odaları, ürün satış birimleri, soyunma-duş alanları, termal havuz salonları, dinlenme alanları, Türk hamamı, sauna ve buhar odaları gibi hizmet alanları bulunurken çalışan ve mekân ihtiyacına yönelik dinlenme alanları, yönetici alanı, güvenlik birimi ve depolama-tesisat odaları da barındırmaktadır. Hamamların mimari plan yerleşimini yönlendiren İbn Sina'nın mevsimler benzetmesi su ile yıkanmanın gerçekleştiği kaplıca tesislerini de etkilemektedir. Dolayısıyla suyun içeriğinin yanı sıra insan vücudunun soğuk-sıcak geçişlerinden etkilenmemesi için mekânlar arası sıcaklığın aniden değil aşamalı artış göstermesi gerekmektedir. Bu sebeple hamamlar ile benzer organizasyona sahip olan kaplıca tesisleri kapsamında Yazlık Ilıca havuz binası, kullanıcısının insan olduğu ve sıcak su ile yıkanmanın ve rahatlamanın gerçekleştiği yapı içerisinde bulunan birimler ile üç bölüm altında değerlendirilecektir.

3.3.3.1. Soğukluk Bölümü

Soğukluk bölümü hamamlarda olduğu gibi Yazlık Ilıca havuz binasında da ilk karşılaşılan mekândır. Havuz binasının girişi hem mekân dışından hem de iç mekândan yapı ile uyumu ve ulaşımının da rahat olması açısından tasarımın başladığı yerdir. Bu doğrultuda giriş kapısı genişliği ve yüksekliğiyle kullanıcıya giriş çıkış esnasında rahat kullanım sunmakta ve acil durum anında da müdahalenin kolay olabileceği iki sabit ve iki açılır kapı şeklinde ful camlı tasarlanan giriş kapısı uygun ebatlara sahiptir. Aynı zamanda formu itibarıyla dış cephe ile uyumlu, pencere üzerlerinde yer alan kemer şeklinde çoklu açıklıklı sabit cam detayının kapı üzerinde yer alması ile bütünlük korunmuştur. Mekana girdikten sonra ilk olarak resepsiyon alanı yer almaktadır. Genellikle hamamların soğukluk bölümünde de bir karşılama alanı yer alır. Bilgilendirme ve yönlendirme gibi işlemler bu bölümde yapılmaktadır. Hamam

yapılarında bu bölümde soyunma alanları da yer almaktaydı ki halen öyle olan birçok hamam bulunmaktadır. Aynı zamanda yıkanıldıktan sonra dinlenmenin gerçekleştiği bölüm olmaktadır. Ancak gelişen ve değişen ihtiyaçlar doğrultusunda havuz binasının soğukluk bölümünde soyunma işlemi soğukluktan sonra erkek, kadın veya özel kullanıma göre ayrılan birimlerin içinde yer almaktadır. Dinlenme alanları için de yine her birimin kendi içerisinde ayrılmış bölümleri bulunmaktadır. Hamamlarda erkekler ve kadınlar için ayrı giriş alanları bulunması soyunma işleminin soğukluk bölümünde yapılmasına imkân sunuyor olabilirdi ancak havuz binasında özel havuz odalarının kullanıma girmesi sebebiyle ortak tek bir giriş söz konusudur.

Resim 39: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası soğukluk bölümü (Yazar tarafından 24.12.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

Adından da anlaşılacağı üzere sıcaklığı en düşük alan bölüm soğukluk mekânı olmaktadır. Havuz binasında bu bölümde resepsiyon haricinde bekleme alanları, ibadethane, vitamin bar, yönetici ofisi, revir, güvenlik ofisi ve özel havuz odalarının koridorları gibi alanlar yer almaktadır. Özel havuz odalarının erkekler ve kadınlar bölümüne geçmeden soğukluk mekânından direkt geçilebiliyor olması mahremiyet açısından doğru bir yaklaşım olmaktadır. Ek olarak genellikle hamamlarda soğukluk bölümünün simgesi haline gelmiş olan ve mekânın ortasında yer alan fiskiyeli havuz bulunmaktadır. Ilıca havuz binası da ilk açıldığı zamanlarda mekânın ortasında fiskiyeli havuz yer alıyordu. Ancak edinilen bilgilere göre o alana hiç su tesisatı çekilmemiş sadece görsel amaçlı konulmuş olan fiskiyeli havuz yerine şu anda dekoratif amaçlı bir masa yerleştirilmiştir (Resim 40). Soğukluk bölümünde değişen bir diğer unsur ise bekleme alanında kullanılan mobilyalar olmuştur. Sandalye formunda, ahşap kollu ve ayaklı tekli oturma birimlerinden daha rahat görünümlü berjerlere dönmüştür.

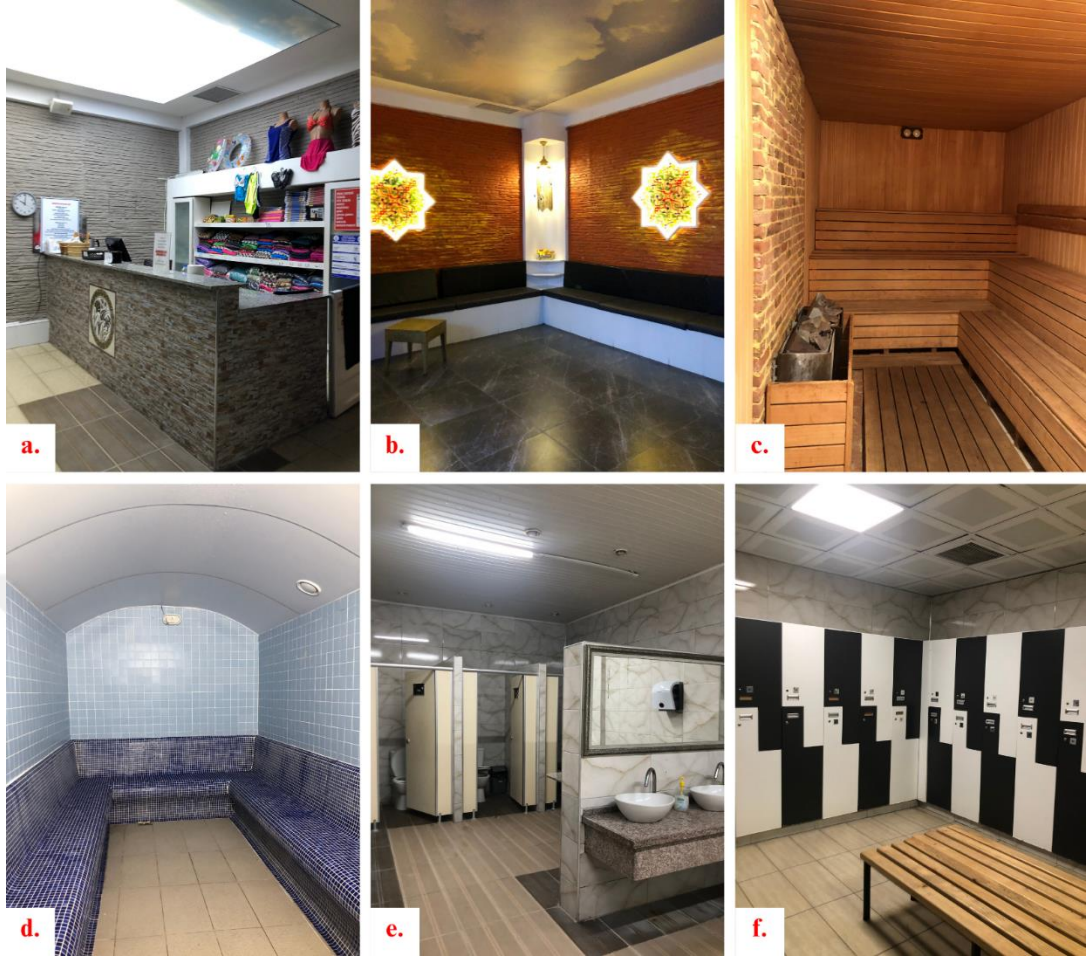

Resim 40: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası soğukluk bölümü değişen unsurlar (a. URL-22, b. Yazar tarafından 27.11.2024 tarihinde fotoğraflanmıştır).

3.3.3.2. Ilıklık Bölümü

Karşılamanın, bilgilendirilmenin ve yönlendirmelerin yapıldığı soğukluk bölümünden sonra sıcaklığı soğukluk bölümüne oranla biraz daha yüksek olan, erkekler ve kadınlar bölümünün içerisinde ürün satış birimi, sauna, buhar odası, soyunma odaları, dinlenme alanları ve duş-tuvalet alanlarının bulunduğu bölüm ılıkılık olmaktadır (Resim 41). Sıcaklığının artış gösterdiği ve termal havuz salonunun, Türk hamamının bulunduğu alana göre sıcaklığı daha az kaldığı için Ilıklık olarak nitelendirilmektedir. Hamamlarda da olduğu gibi sıcaklığın giderek arttığı ve insan vücudunun sıcağa alıştırılarak ilerlemesinin söz konusu olduğu düzen Yazlık Ilıca havuz binasında da boy göstermektedir. Türk hamam kültüründe özellikle kadınların sabun, kese, tarak ve bunun gibi hamamda ihtiyacı olabilecek her şeyin hazırlığını yapıp yanında götürüldüğü bilinmektedir. Hatta hamam çevresi sokaklarda hamam ürünlerinin satış noktaları oluşarak ticaret gelişmiştir. Günümüzde bu durum kaplıca ve hamam fark etmeksizin halen devam etmektedir. Ancak gelişen, değişen ihtiyaçlar ve tesis kuralları doğrultusunda ürün satış birimleri tesis içlerinde kendilerine yer edinmişlerdir. Bu doğrultuda erkekler ve kadınlar bölümünde ayrı ayrı ılıkılık bölümünde satış noktaları bulunmaktadır. Hamamlarda soğukluk bölümünde bulunan bireysel veya çoklu kullanıma imkân sunan soyunma odaları havuz binasında ılıkılık bölümünde yer almaktadır. Bireysel ve çoklu soyunma odalarının oluşumu mekânın büyüklüğü ve kullanıcı kapasitesi ile doğrudan ilişkili olduğu için Yazlık Ilıca havuz binasında erkekler ve kadınlar bölümü için ayrı ayrı 2’şer adet her odada 65 dolap olacak şekilde soyunma odaları bulunmaktadır. Hamam mimarisinde tuvaletlerin ve tıraşlık bölümlerinin bulunduğu ılıkılık bölümünde, sıcaklık bölümünde duramayan

insanların yıkanması için de kurna alanlarının olduğu bilinmekle beraber zaman içerisinde tıraşlık alanı yok olmuştur. Ilıcaların ılıklik bölümünde ise aynı şekilde duş ve tuvalet alanları bulunmaktadır. Ancak duş, sıcaklık bölümünde yer alan termal havuza girilmeden önce kullanılması gereken bir alan olarak yerini almıştır. Soyunma, duş-tuvalet ve ürün satış birimlerine ek olarak kaplıca tesislerinde sunulan hizmete bağlı olarak değişen havuz binasında sauna ve buhar odası gibi hizmet alanları çeşitlenmiştir. Kaplıca tesislerinde hamamlardan farklı olarak yıkanmanın yanında bir tedavi etme amacı olduğu için bu şekilde sağlık açısından hizmet alanlarının olması gerekmektedir. Ek olarak hamamlarda soğukluk bölümünde bulunan dinlenme alanları havuz binasında özel havuz odalarının kendi içlerinde, erkekler ve kadınlar bölümünde ise ılıklik bölümünde yer almıştır. Bunların yanı sıra çeşitli hizmet alanlarının bulunması bu ürünleri depolayacak alanların oluşumuna sebep olmuştur ve bu depolamalar tek bir alanda değil erkekler ve kadınlar bölümü için ayrı ayrı ılıklik bölümünde bulunmaktadır. Bodrum katta bulunan bu bölümler haricinde zemin kattaki ihtiyaçlara göre bir depolama birimi yine kendi alanında yani soğuklukta yer almaktadır.

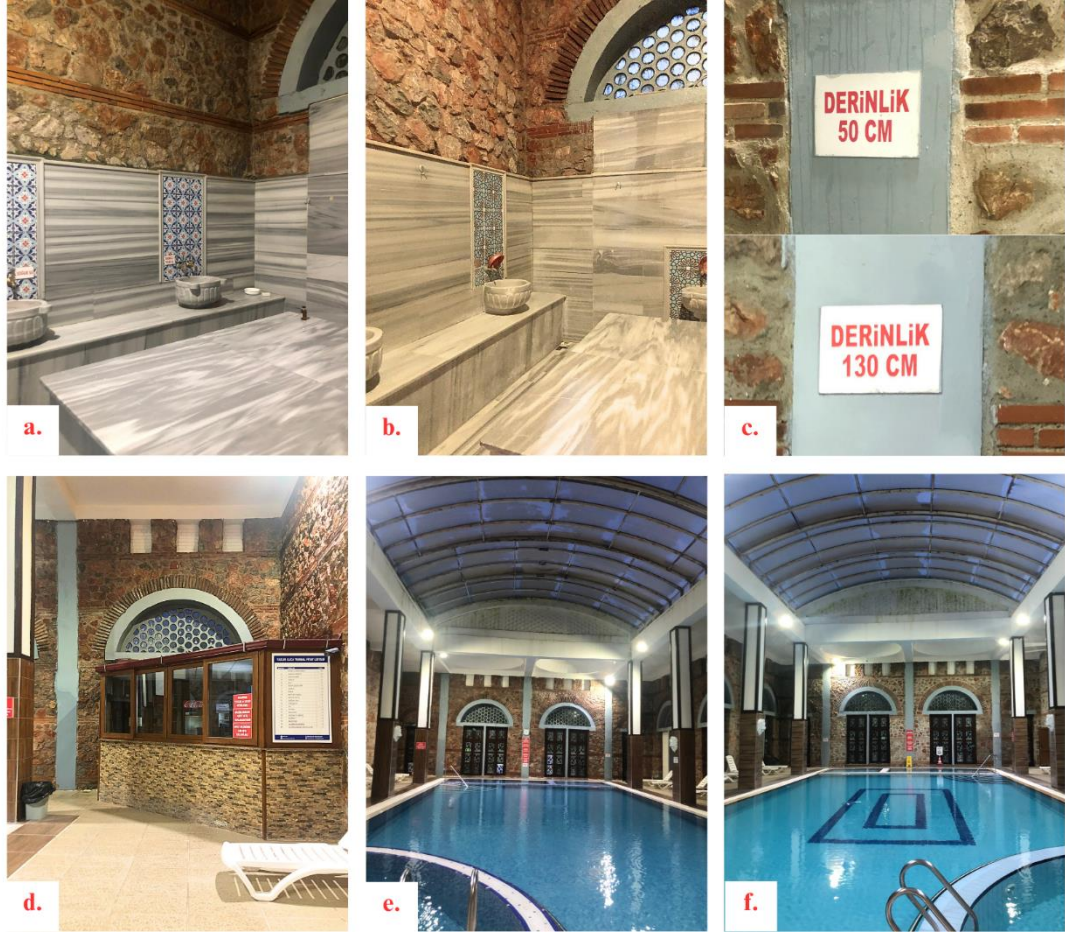
Resim 41: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası ılıklik bölümü. a. Kadınlar bölümü ürün satış birimi, b. Kadınlar bölümü dinlenme alanı, c. Erkekler bölümü sauna, d. Erkekler bölümü buhar odası, e. Kadınlar bölümü duş-tuvalet alanı, f. Erkekler bölümü soyunma odası (Yazar tarafından 27.11.2024 ve 24.12.2024 tarihlerinde fotoğraflanmıştır).

3.3.3.3. Sıcaklık Bölümü

Sıcaklık bölümü hamamlarında kaplıcalarında en dikkat çeken ve önemli bölümlerinin başında gelmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi en sıcak bölüm olmaktadır. Öyle ki hamamlarda sıcaklıktan bu alanda duramayanların ılıklik bölümünde yıkandığı bilinmektedir. Ancak kaplıca tesislerinde bu bölümün anlamı farklı seyretmektedir. Ilıca yapıları yer altından çıkan termal suyun varlığı ve bu suyun çevresinin kapatılarak açık havuz şeklinde kullanıldığı yapılardır. Ilıcaların tesis haline gelme sürecinde hiçbir şey yokken bile termal havuz her zaman olan bir faktördür. Yazlık Ilıca havuz binasında da şifalı termal suyun en verimli şekilde kullanılabildiği termal havuz sıcaklık bölümünde yer almaktadır (Resim 42). Dolayısıyla değişen ve gelişen günümüz şartlarında kaplıca tesislerinde değişmeyen ve varlığını daima

koruyan alan termal havuz olmaktadır. Toplu kullanıma imkân sunan havuz sıcaklık bölümünün büyük bir kısmını kapsamaktadır. Havuz genişliği ve şekli, mekânın büyüklüğü ve şekline aynı zamanda müşteri kapasitesine göre değişkenlik göstermektedir. Yazlık Ilıcanın termal havuzu erkekler ve kadınlar bölümünde aynı kullanım şekline sahip olarak içerisinde çocuk havuzu ve jakuzi alanı dahil yaklaşık 160 m²'dir. Çocuk havuzunun derinliği 50 cm olup geri kalan alan 130 cm derinliğe sahiptir (Resim 42-c). Kaplıcalar yönetmeliğine göre derinliği en fazla 150 cm olabilen termal havuz, uygun derinliğe sahiptir. Hamamların sıcaklık bölümünde kimi insanın dayanamaması gibi durumlar ılıcanın sıcaklık bölümünde yaşanmasa bile termal havuzun içinde çok uzun süre durulamaması yaşanmaktadır. Bu sebeple girip çıkma sürelerinde vücudun dinlenebilmesi için havuzun çevresi şezlonglar ile donatılmıştır. Hamam kültürünün etkilerinin gözlendiği kaplıca tesislerinde Türk hamamına ayrılan bir bölüm bulunmaktadır. Yazlık Ilıca havuz binasında da erkekler ve kadınlar bölümünün her ikisinde de sıcaklık bölümünde Türk hamamı bulunmaktadır. Hamamlardaki sıcaklık bölümünün küçük bir yansıması gibi tasarlanan bu alan ortasında göbek taşı ve çevresinde kurnaların yer aldığı havuz salonundan geçilerek ulaşılan bir bölüm olmaktadır. Yönetmeliğe göre bulunması gereken birimler arasında yer almasa da çoğu kaplıca tesisinde Türk hamamı bölümüne yer verilmektedir. Termal havuza girilmeden önce duş almanın gerektiği Yazlık Ilıca'da havuz salonun Türk hamamı bulunması bir avantaj sağlamaktadır. Yalnızca ılıklik bölümündeki duş alanları değil Türk hamamı da bu amaç için kullanılabilir. Aynı zamanda termal suyun içerdiği mineraller ve buna bağlı olarak tedavi edici özellikler barındırdığı keşfedilmeden önce tüm yıkanma alanları kaplıca ve ılıcalar da dâhil hamam olarak bilinmekteydi. Hamam ve kaplıcaların hem barındırdıkları benzer özellikler sebebiyle hem de Türk hamam kültürünün devam ettirilmesi için bu alana yer verildiği düşünülmektedir. Termal havuz ve Türk hamamına ek olarak sıcaklık bölümünde bir vitamin bar alanına yer verilmiştir (Resim 42-d). Tesise ait genel vitamin bar alanı giriş alanında resepsiyonun karşısında bulunmaktaydı. Dolayısıyla hizmet alım esnasında kullanıma uygun olmamaktadır. Bu sebeple ihtiyaçlar doğrultusunda erkekler ve kadınlar bölümünde ayrı bir vitamin bar alanı yapılması doğru bir düşünce olabilir. Ancak bunun yeri sıcaklık bölümü olup olamayacağı düşündürmektedir. Zaten erkekler ve kadınlar bölümünün girişinde yani ılıklik bölümünde bir ürün satış

birimi bulunmakta bir merdiven uzaklığında olan havuz salonunda ayrı bir vitamin bar alanı yapmak yerine bileştirilebileceği düşünülmektedir.

Resim 42: Gölçük Belediyesi Yazlık Ilıca havuz binası sıcaklık bölümü. a. Kadınlar bölümü Türk hamamı, b. Erkekler bölümü Türk hamamı, c. Termal havuz derinlik bilgisi, d. Erkekler bölümü vitamin bar, e. Erkekler bölümü termal havuz, f. Kadınlar bölümü termal havuz (Yazar tarafından 27.11.2024 ve 24.12.2024 tarihlerinde fotoğraflanmıştır).

SONUÇ

Çeşitli dinlerde ve kültürlerde farklı ritüellerle uygulanan su ile yıkanma, ruhsal arınma ve bedenin fiziksel temizliğini sağlarken mimari mekânların oluşumuna etki etmektedir. Tarih boyunca kültürlerin, inançların ve imkânların etkisinde su ile ilgili mekânlar biçimsel değişimler göstererek günümüze kadar devamlılığını sürdürmüştür. Bu yıkanma mekânları arasından kaplıca(ılıca)lar, doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke olan Türkiye’de termal turizm adı altında hizmet sunan birimler olmaktadır. Yıkanma ile birlikte tedavi edici özelliği bulunan mineral içerikli termal suyun kullanımı ile yapı alanının ve kullanımının da imkânları dâhilinde tesisler bünyelerinde çeşitli tedavi yöntemleri bulundurmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle kuramsal alt yapı oluşturabilmek için su ve medeniyet ilişkisi, tarihsel süreçte yıkanma mekânları, hamam/kaplıcalar ile mekân tasarım ölçütleri ve organizasyonu hakkında alanyazın çalışmaları tamamlanmıştır. Ardından Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası üzerine araştırmalar yapılarak, yapının iç mekânları ve çevre tasarımının mekân tasarım ölçütleri ve organizasyonuna uygunluğunu ortaya konmuştur. Bunun için ılıca mekânında veri toplama aracı olarak gözlem yoluyla incelenme yapılmış ve mekân fotoğraf çekimi ile belgelenmiştir. Kuramsal araştırmalar ve gözlem sonucunda elde edilen verilere göre Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca’sında bulunan bölümler tezin kuramsal bölümünde belirtilmiş kaplıca mekân tasarım ölçütlerine göre aşağıda irdelenmiştir.

Kaplıca mekân tasarım ölçütlerinden **2.1.1. Konum ve Çevre Tasarımına** göre;

- Termal kaynak suyunun çıktığı Roma dönemi eski ılıca kalıntısının varlığı yer seçiminin belirleyicisi olmaktadır.
- Herhangi bir mekân ile ilgili ilk düşünceler çevreden başlar. Bu yüzden Yazlık Ilıcanın ana girişinden itibaren, bahçe düzenlemeleri ve tesis birimlerine olan yönlendirmeler gerekliliktir. Tesisin girişini, restoranı ve havuz binasını belli eden tabelalar gözle görülür şekilde yer almaktadır. Ancak ek binada bulunan VIP aile odalarını belirten bir yönlendirme bulunmamaktadır. Önceden randevu oluşturulan özel odalara havuz binasına uğramadan direkt geçmek tesisi bilmeyen biri için mümkün değildir. Bu sebeple müşterilerin tesisi ve hizmet alanlarını fark edebileceği tabelalar ile yönlendirme sağlanmalıdır.

- Birçok cadde ve sokağın birbirine bağlandığı konumda olması ve Gölcük içinden ve farklı ilçelerden de toplu taşıma ile ulaşılabilmesi sebebiyle ulaşım kolay olmaktadır.
- Çevresinin geniş mesire alanına sahip oluşu ve tesisi gölgede bırakan hiçbir yapı bulunmayışı ile yapı görünürlüğünü kaybetmemiştir. Bu durum aynı zamanda genişletilebilme kapasitesi anlamına gelen alan büyüklüğü açısından elverişli olduğunu göstermektedir.
- Tesise ait çevresinde bir otopark bulunmayışı problem oluşturmaktadır. Proje üzerinde de yapının arka tarafında 28 araçlık bir otopark çözümlenmiş fakat uygulama aşamasında yapılmamıştır. Yapılmış olsa dahi 28 araçlık bir otopark alanı ılıcanın müşteri kapasitesine göre yetersiz görülmektedir. Tesise ait bir otopark bulunmayışı sebebiyle ana giriş kapısının bulunduğu yol üzeri şuanda bu amaç için kullanılmaktadır. Yol üzerinde az sayıda araç yeri belirtilmiş ve iki adet engelli araç yeri bulunmaktadır. Yetersiz kalışıyla yol boyu karşı kaldırımlarda dâhil yol kenarlarına, kaldırım üzerlerine araç park edilmektedir ve tesisin yoğun olduğu vakitlerde yer bulmakta zorlanılmaktadır. Yapılan incelemelerde tesisin arka cephesinde otopark için düzenleme yapılabilecek büyüklükte alanın varlığı dikkat çekmiştir. Dolayısıyla bu alan tesis çalışanlarına ve müşterilere yetecek kadar bir otopark alanı olarak değerlendirilmelidir. Açık otopark alanlarında otoparktan tesise giriş düşünülmeli, uygun görülen 10-20 lüks aydınlatma seviyesine dikkat edilerek yeterli aydınlatma sağlanmış olmalı ve engelli araç yerlerine dikkat edilmelidir.
- Ilıca bir tedavi birimi olduğundan hasta, yaşlı, engeli bulunan insanların da rahatlıkla kullanabileceği bir tesis olmalıdır. Tesis çevresindeki caddede yaya yürüme kaldırımları ve ana giriş kapısından tesisin bahçe içindeki tüm birimlerine herkesin rahatlıkla kullanabileceği yürüme yolları bulunmaktadır. Yürüme yollarında hiçbir basamak bulunmayışı da tesisi herkes için kullanılabilir kılmaktadır. Aynı zamanda ana giriş kapısında tekerlekli sandalye hizmeti yer almakta ve tesis içindeki birimlerin girişlerinde bu kullanıma uygun gereken düzenlemeler düşünülmüştür.

- Gün batımından sonra kullanımı devam eden tesisin içinde ve çevre yollarında gereken aydınlatmalar bulunmaktadır. Bu açıdan da görünürlüğünü kaybetmemektedir.
- Tesis içine araç ile girilmemektedir ancak herhangi bir acil durum anında müdahale edilebilmesi için ana giriş kapısı araç girişine uygun genişlik ve yüksekliktedir.
- Tesisin geniş ve düz bir alanda yer alması ilerleyen zamanda işlenebilmesi ve eklemeler yapılabilmesi açısından imkân sağlamaktadır.

Konum ve çevre tasarımı ile ilgili bu değerlendirmelere ek olarak proje ve uygulama arasında farklar bulunmaktadır. Proje üzerinde tesis içinde Roma dönemi ılıcası, temel kalıntısı-1 (suyolu), temel kalıntısı-2, yemek salonu/restoran ve havuz binası, kameriyelerle donatılmış gölet, çocuk oyun alanı ve zemin altı çamur havuzu planlanmıştır (Bkz. Resim 17). Ancak proje üzerindeki bu alanlar arasından hizmet birimi olarak yemek salonu/restoran ve havuz binası uygulanmıştır. Zemin altı çamur havuzu olarak yapılan ek yapı aslında Yazlık Ilıca ilk açıldığında bu hizmeti sunarken talep görmeyince VIP aile odalarına dönüştürülmüştür. Proje ve uygulama üzerindeki diğer bir fark temel kalıntı-1 (suyolu)'nın etrafı ahşap konstrüksiyonlu lamine cam koruyucu ile çevrelenmesi planlanmış ancak uygulanmamıştır. Son olarak tesis içerisindeki yürüme yolları ahşap, doğal taş ve granit küp taşlar ile döşenmesi planlanırken uygulamada yalnızca doğal taş kaplama kullanılmıştır.

Kaplıca mekân tasarım ölçütlerinden **2.1.2. İç Mekân Tasarımına** göre ise, fonksiyon, ergonomi ve fiziksel konfor şartlarından sıcaklık ve nem kontrolü, iç hava kalitesi ve koku kontrolü, akustik ve gürültü kontrolü, aydınlatma, hijyen ve yapı malzemeleri gibi alt başlıklar doğrultusunda Yazlık Ilıca, çok iyi (2), iyi (1), orta (0), kötü (-1), çok kötü (-2) şeklinde değerlendirilmiş olup aşağıda tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4: Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıcası iç mekân tasarımının mekân tasarım ölçütlerine göre değerlendirilmesi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

	İç Mekân Tasarımı							
	Fonksiyon	Ergonomi	Sıcaklık ve Nem Kontrolü	İç Hava Kalitesi ve Koku Kontrolü	Akustik ve Gürültü Kontrolü	Aydınlatma	Hijyen	Yapı Malzemeleri
Giriş Holü	1	1	1	1	1	0	1	1
Standart Aile Odaları	1	0	-1	-1	1	0	1	0
Sauna	1	1	1	1	1	-1	1	1
Buhar Odası	1	1	1	1	1	0	1	2
Soyunma Odaları	0	0	0	0	0	1	1	0
Duş-Tuvalet Alanları	0	0	-1	-1	0	0	1	1
Dinlenme Alanı	1	1	0	0	0	0	1	1
Havuz Salonu	1	1	-1	-1	1	1	0	1
Türk Hamamı	1	1	-1	-1	1	0	0	1
Toplam:	<u>7</u>	<u>6</u>	<u>-1</u>	<u>-1</u>	<u>6</u>	<u>1</u>	<u>7</u>	<u>8</u>

- Kuramsal araştırmalar doğrultusunda yapılan incelemeler ve gözlemlerden elde edilen veriler ile oluşturulan tabloya göre Yazlık Ilıca havuz binası fonksiyonel açıdan diğer ölçütlere oranla iyi sayılabilecek durumdadır. Tüm birimler arasından soyunma odaları ve duş-tuvalet alanları diğer alanlara göre daha işlevsiz görölmüştür. Bunun sebebi öncelikle soyunma odalarında yer alan dolap sayısı ve (65 adet) yani müşteri kapasitesine göre az sayıda bulunan giyinme kabinleridir (2 adet). Mahremiyet açısından gereklilik olan giyinme kabinlerinin az oluşu tesisin yoğun olduğu vakitlerde kullanıcılar açısından dezavantaj oluşturmaktadır. Dolapların tasarımında daha etkili çözümler yapılarak daha az alanda aynı sayıda depolama sağlanmalı, kazanılan alanlarda da ilave soyunma kabinleri düşünölmelidir. Duş ve tuvalet alanlarında ise engelli tuvaletinin bulunmayışı eksik olarak görölmektedir. Engelli tuvaletlerini herkesi kullanabilmektedir ancak normal tuvaletleri engeli bulunan insanlar kullanamamaktadır. Bu sebeple 3 adet bulunan normal tuvaletlerden en az birinin engelli tuvalete dönüştürölmesi gerekmektedir.
- Kaplıca mekânlarının tasarımında kullanıcı konforu ve ergonomi önemli ölçütlerden biridir. Mekânların ergonomik tasarım ile kullanıcılara hareket kısıtlamaları olmadan rahat bir kullanım sunulmalıdır. Mekânın yaşlı, çocuk, engelli fark etmeksizin herkes için kullanıma uygunluğu sağlanmalıdır. Havuz binası birimleri ergonomik açıdan değerlendirildiğinde fonksiyondan daha az puan almaktadır. Birimlerde yer alan ergonomiye aykırı farklı detaylar buna sebep olmaktadır. Öncelikle dikkat çeken standart ve VIP aile odalarının kullanıcı sayısına göre alan değerlendirilmesidir. Yaş sınırı ile birlikte maksimum 3 çocuk ve ebeveyn olarak kullanım sağlanan özel havuz odalarından standart aile odaları kullanıcı sayısına göre küçük kalmaktadır. Ergonomik açıdan daha kullanışlı olabilmesi için standart aile odalarının yerine hepsi VIP oda şeklinde tasarlanmalı ya da standart aile odalarının kullanıcı sayısında düzenleme yapılmalıdır. Giriş alanında dikkat çeken karşılama bankosunun baza kısmının ayak payına göre içerde olması gerekirken dışa doğru olması diğer bir ergonomi hatası olarak görölmektedir. Dikkat çeken önemli eksikliklerden diğerleri termal havuzda yönetmeliğe göre dolgu basamaklar bulunmayışı ve Türk hamamında kurna ile yıkanma ritüeliyle

uyuşmayan ayaklı kurnanın yer almasıdır. Ufak gibi görünen ama ergonomik açıdan kullanımı zorlaştıran bu detaylar kısa süreli bir tadilatla düzeltilebilir. Özellikle termal havuzda bulunması gereken dolgu basamaklar mineral içerikli sudan olabildiğince faydalanmak adına özellikle yaşlı ve engeli bulunan bireyler için suda gerekli sürede oturmayı kolaylaştıracaktır. Ergonomik açıdan önemli eksikliklerden bir diğeri kadınlar ve erkekler bölümünün bodrum katta yer alan soyunma bölümünden sonra hizmet alması için zemin katta yer alan havuz salonu ve Türk hamamına çıkılan merdivenlerde engelli kullanıma uygun hiçbir detaya rastlanmamıştır. Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'ya ana bahçe girişinden itibaren havuz binasının bodrum kata inen merdivenlerine kadar düşünülen asansörlü sistemler bu alanda eksik bırakılmıştır. Özel aile odaları ile kadınlar ve erkekler bölümüne girilebilmekte ancak girildikten sonra hizmet alanına çıkılamamaktadır. Engeli bulunan bireylerin kadınlar veya erkekler bölümünü nasıl kullandıkları sorulduğunda standart aile odalarının bulunduğu koridordan direk havuz salonuna açılan kapılardan erişim sağlandığı iletilmiştir. Ancak hem mahremiyet açısından kapının açılması risk oluşturabilir hem de engeli bulunan müşteri o kapıdan direkt havuz salonuna girse bile bu sefer de bodrum katta yer alan birimleri kullanamayacaktır. Hem erkekler hem kadınlar bölümünde yer alan bodrum kattaki havuz salonuna çıkan merdivenlerde engelli bireyler için merdiven asansörü yapılmalıdır.

- Sıcaklık ve nem kontrolü mekânda en kötü olarak değerlendirilen fiziksel konfor şartlarındandır. Düzenli ve doğru havalandırma uygulanamaması sıcaklık ile nemin artışına ve mekân içerisinde olumsuz sonuçlar doğurarak kullanıcıların kötü etkilenmesine sebep olmaktadır. Havuz salonu ve Türk hamamında bir havalandırma sistemi bulunmamakla birlikte doğal havalandırmadan da yararlanılmamaktadır. Türk hamamında hiçbir açıklık bulunmamaktadır. Havuz salonunda olan açıklıklar ise mahremiyet açısından müşteri varken kullanılmamaktadır. Sabahın erken saatlerinden akşam vakitlerine kadar hizmet sunan tesisin hiç havalandırılmamasına bağlı olarak içeride oluşan nem ve yüksek sıcaklık tavanda küflenmeye ve bakteri oluşumuna sebep olmuştur. Aynı zamanda neme bağlı tavanda oluşan su damlacıklarının kullanıcı üzerine ve mekâna geri dönüşü söz konusudur. Aslında havuz salonunun tavanında yer alan alüminyum doğrama manuel

hareketli çatı örtüsü mahremiyet açısından da risk oluşturmamakla birlikte kullanım esnasında belli aralıklarla kullanılarak havalandırılması sağlanabilir. Ancak doğramada oluşan paslanmalar dolayısıyla kullanım dışıdır. Ek olarak bodrum katta yer alan birimlerde hiçbir doğal açıklık olmamasıyla birlikte havalandırma sisteminin de yetersiz kalmasıyla sıcaklık rahatsız edici boyuttadır. Dolayısıyla kullanıcıların hizmet aldığı, çalışanların daimi bulundukları tüm mekânlarda sıcaklık ve nem kontrolü birimlerin ihtiyacına göre dengelenmelidir. Soğukluk-ılıkılık-sıcaklık bölümlerine göre giderek artış gösteren sıcaklık değerlerine bağlı kalınmalıdır.

- İç hava kalitesi ve koku kontrolü açısından havuz binasının birimleri kötü olarak değerlendirilen bir diğer ölçüttür. Bodrum katta bulunan yetersiz havalandırma sistemi, duş ve tuvalet alanında hiçbir havalandırma bulunmayışı, havuz salonunun müşteri varken havalandırılmaması ve Türk hamamında hiçbir doğal havalandırma açıklığı bulunmaması gibi etkenler iç hava kalitesini düşürmektedir. Dolayısıyla mekânda oluşan yoğun nem ve sıcaklık bakteri oluşumuna sebebiyet vermektedir. Tasarlanmayan ya da yanlış tasarlanan havalandırma sistemleri çeşitli hastalıklara yol açabileceğinden mekânın işlevine ve kullanıcıya uygun iklimlendirme sağlanarak ortamın hava kalitesi geliştirilmelidir. Nem dengesini korurken kötü koku ve zararlı partiküllerin uzaklaştırılmasını sağlayan hava filtreleme sistemleri tercih edilmelidir. Aynı zamanda her mekânın iç hava kalitesi farklı seyretmektedir. Dolayısıyla Ilıcada mekân bölümlerinin ihtiyacına uygun, birbirinden bağımsız tasarlanmalı ve diğer bölümler ile karışmamalıdır.
- Mekân içerisindeki ses kontrolü, kullanıcı üzerinde olumsuz etkiler oluşmaması ve konfor sağlama açısından dikkat edilmesi gereken diğer bir etkidir. Akustik ve ses kontrolü açısından havuz binası ortalama bir değerlendirmeye sahiptir. Ses yalıtımı açısından bir düzenleme yapılmamasına karşın zemin katta yer alan birimler arası boşluklar ve normalin üstünde duvar kalınlığı ile mekânlar arası ses kontrolü sağlanmıştır. Ancak bodrum katta tüm birimlerin birbiri ile ortak duvarı bulunmaktadır. Bu sebeple zemin kattaki birimlere oranla çıkan ses, istenmeyen ses olarak tanımlanan gürültüye dönüşmektedir. Bu sebeple özellikle ortak duvarları olan mekânlarda ses

yalıtımı yapılarak ses kontrol altına alınmalı ve mekânlar arası geçiş engellenmelidir.

- Aydınlatma faktörü havuz salonu haricinde çoğu bölümde yeterli görülmemiştir. Özellikle doğal aydınlatmadan yararlanılamayan bodrum kattaki sauna, buhar odası, soyunma odaları, duş alanları gibi birimlerde yalnızca yapay aydınlatma elemanlarından yararlanılabilmektedir. Ancak kadınlar ve erkekler bölümüne girildikten sonra tek bir alanda bulunan gergi tavan aydınlatmadan sonra koridorda hiçbir genel ya da bölgesel aydınlatma bulunmayışı fiziksel konfor açısından gölge oluşumlarına sebep olurken duş-tuvalet alanlarında sıcaklık ve neme bağlı olarak işlevini yitiren ve paslanan spotlar görsel konfor açısından olumsuz etkiler doğurmaktadır. Aynı şekilde sauna alanında açık bir şekilde kullanılan aydınlatma elamanı risk taşımaktadır. Havuz salonu ise yeterli aydınlatmaya sahip alanlardandır ancak bu alanda da tavanın açılır cam sistemli oluşuyla güneş ışığı direkt olarak mekân içine alınmaktadır. Bu durum zaten yüksek sıcaklığa sahip bu alanın daha da ısınmasına sebebiyet vermektedir. Genel olarak doğal ve yapay aydınlatma biçimlerine dikkat edilerek mekân içerisinde dengeli ve homojen olmalıdır. Yapay aydınlatma elemanları doğru açılarda ve yeterli sayıda yerleştirilmelidir. Bu durum mekânın doğru algılanması ve görsel konfor açısından önem arz etmektedir. Özellikle sıcaklığı diğer bölümlere göre yüksek olan havuz salonunda aşırı ısı yayan aydınlatmalar tercih edilmemelidir. Doğal aydınlatma elamanı olan güneş ve gün ışığından yararlanırken mekân içerisinde ışık patlaması, aşırı ısınma, donatı ve malzemelerde solma gibi olumsuz etkilerine karşı doğal ışıktan mekân içinde gereken alanlarda ışık kırıncılar ile direkt veya endirekt uygulamalar ile faydalanılmalıdır.
- Hijyen özellikle yıkanma eylemine ve su ile tedaviye imkân tanıyan kaplıca tesislerinde daha fazla dikkat edilmesi gereken faktörlerdendir. Havuz binasında da iyi olarak değerlendirilebilecek fiziksel konfor şartlarından birisidir. Kaplıca tesislerinde hijyen şartlarının sürekliliği sağlanmalı, kullanılan malzemelerin antibakteriyel özellikler taşımasına özen gösterilmelidir. Düzenli temizliğin ve düzenin sağlandığı Yazlık Ilıca havuz binasında hijyenik bulunmayan detaylar havuz salonu ve Türk hamamında meydana gelen tavan terlemesi ve buna bağlı olarak oluşan küflenmelerdir.

Sağlık açısından da risk taşıyan bu durumun önüne yalnızca gereken düzenli havalandırmalar ile birlikte sıcaklık ve nemin kontrol altına alınmasıyla geçilebilir. Bir diğer detay ise Türk hamamlarında giderlerin tamamen açıkta olmasıdır. Bu durum günümüz koşullarında gerek görüntü açısından gerekse de sabunlu suya basılması halinde oluşabilecek kazalar açısından çok da sağlıklı olmamaktadır. Bu nedenle yeni geliştirilen detayda (Şekil 10) kanalların içerisi yuvarlak kesitli yapılarak pislik tutmaması sağlanırken kanal üzerine gelen kapağın duvar dibinde sadece 1,5 cm mesafe bırakılarak hem kanal içinin rahatsız edici görüntüsü engellenmiş hem de sabunlu su ile kullanıcının temas etmesinin önüne geçilmiştir.

- Fiziksel konfor şartlarından yapı malzemeleri havuz binasında en iyi değerlendirmeye sahiptir. Genel olarak suyun kullanımına istinaden özellikle zeminde mat ve dokulu malzemelerin tercih edilmesi oluşabilecek olumsuzları büyük oranda azaltmaktadır. Düşük puan alan birimlerden standart aile odalarında duvarlarda yer alan mermer kaplamaların belli bir düzende uygulanmaması aynı şekilde soyunma odalarında birkaç farklı desen ve dokuya sahip seramik kullanımı fiziksel konfor açısından etkilemese de görsel konfor açısından etkilemektedir. Dolayısıyla mekânın işlevi ve görsel konfor şartları göz önünde bulundurularak, oluşabilecek olumsuzlukların ve aksaklıkların önüne geçebilmek için malzeme seçimi zemin, tavan ve duvarda kullanılan malzemenin de ayrı olarak özenle ve doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda seçilen malzemeler genel olarak yangına dayanıklı, kolay temizlenebilir, aşınma ve darbelere karşı dayanıklı, ses yalıtımı açısından sesi emen ve antibakteriyel olmalıdır.
- Konum ve çevre tasarımı ile iç mekân tasarımı kapsayan kaplıca mekân tasarım ölçütlerinin yanı sıra Yazlık Ilıca mekân organizasyonu çalışanların ve müşterilerin hareketlerine bağlı olarak değişmektedir. Dolayısıyla iç mekân organizasyonu fonksiyonel bir düzenle şekillendirilmelidir. Tesis içerisinde alınan hizmete bağlı olarak belli bir düzen ve sırayla, birbirini takip eden mekân çözümleri yapılan Yazlık Ilıca'da kullanımı zorlaştıran, karışıklığa yol açan ve anlaşılmaz bir durum ile karşılaşılmamıştır. Kullanıcılar havuz binasının girişinden itibaren alınan hizmet birimlerine doğru belli bir düzende ilerleyebilmektedir.

- Tez çalışmasında Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'sı iç mekân ve konum/çevre tasarımı açısından incelenerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan incelemeler, projenin ideal tasarım ölçütlerine uygun olmadığını göstermiştir. Özellikle ergonomi ve hijyen açısından yeniden ele alınması gereken yapının projelendirilen ve uygulanan hali karşılaştırılarak kullanıcı ve mekân ihtiyaçlarının giderildiği ideal halinin nasıl olması ve nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Mekân tasarımını etkileyen ölçütler ve mekân organizasyonuna açıklık getirilerek kaplıca tesislerinin geliştirilebilmesi adına iyi bir referans olması için çaba sarf edilmiştir. Kaplıca yönetmeliği, mekân organizasyonu ve tasarım ölçütleri doğrultusunda tasarlanan ve uygulanan tesisler daha konforlu, donanımlı ve bilinçli mekânlar olarak hizmet sunabilmektedirler. Bu çalışma, kaplıca mekânlarının tasarım ve organizasyonuna yönelik hem teorik hem de uygulamalı bir çerçeve sunmuş olup gelecekteki çalışmalar için önemli bir temel oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Bahadıroğlu, Y. (2015). Mimarideki Osmanlı Mührü Mimar Sînan. Ankara: Panama Yayıncılık.
- Bostan, İ. (2001). "İzmit." Şu kitapta: TDV İslam Ansiklopedisi Cilt-23. İstanbul. 536-541.
- Canbulat, T. (2018). İç Mimarlıkta Teknik Resim. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çayır, B., & İlçe, A. (2010). "Yükseköğretim Gören Öğrencilerin Otobüs Yolculuklarındaki Gereksinimleri ve Ergonomik Beklentileri." Şu kitapta: A. Akpınar, Y. Menteş, & E. Karahan. Tasarımda Genç Bakışlar Ulusal Sempozyum. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları. 65-75.
- Dışpınar, A., Satır, Ş., & Sezer, A. (2010). Gölcük Turizm Rehberi. Kocaeli: Kocaeli Gölcük-Başiskele Termal Turizm Merkezi Birliği.
- Ertuğrul, Ö. (2015). "Roma ve Bizans Devrinde İzmit ve Çevresinde İki Merkez: Serdivan ve Yazlıkköy." Şu kitapta: H. Selvi, & M. Çelik. Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları. 81-101.
- Eyice, S. (1997). "Hamam." Şu kitapta: TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt-15. İstanbul. 402-430.
- Galitekin, A. (2005). Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserler. Kocaeli: Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları.
- Galitekin, A. (2015). Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar. İstanbul: İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2003). "Maniheizm." Şu kitapta: TDV İslam Ansiklopedisi Cilt-27. Ankara. 575-577.
- Halis, M. (2023). "Yazlık Ilıcası." Şu kitapta: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Ansiklopedisi Cilt-3. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları. 2137-2138.
- Has, K. (2004). "Mezdekiyye." Şu kitapta: TDV İslam Ansiklopedisi Cilt-29. Ankara. 523-524.
- Hasol, D. (1979). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. İstanbul: YEM Yayınları.
- Karakaya, E. (2001). "Kaplıca." Şu kitapta: TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt-24. İstanbul. 351-353.
- Köksal, T. (2013). Gölcük Mimari Miras. Kocaeli: Gölcük Vizyon 2023 Kültür Vizyon Serisi-3.
- Kuban, D. (2002). Mimarlık Kavramları. İstanbul: YEM Yayınları.

- Kutluer, İ. (2003). “Mekan.” Şu kitapta: TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt-28. Ankara, 550-552.
- Mithen, S. (2017). Susuzluk: Antik Dünyada Su ve İktidar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Nemlioğlu Koca, Y. (2019). “Olbia, Astakos, Nikomedeia, İzmit, İzmit: Tarihi Haritalarda Kocaeli.” Şu kitapta: İ. Bayram. Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları. 79-90.
- Okur, İ. (2005). Uygarlığın Kritik Yolu Olarak Temizliğin Tarihi. Bursa: R Ajans.
- Önge, M. Y. (1995). Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları. Ankara: Önder Matbaacılık Ltd. Şti.
- Önge, Y. (1997). Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları. Ankara: Türk Tarik Kurumu Basımevi.
- Şahin, M. (2009). “Antik Çağda Banyo Kültürü.” Şu kitapta: M. Haydaroğlu, & N. Tekdemir. Eski Hamam, Eski Tas. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık. 27-43.
- Taşçıoğlu, T. (1998). Türk Hamamı. İstanbul: Duran Ofset.
- Ürkmez, E. (2007). İzmit'te Türk Eserleri. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Yegül, F. (2006). Antik Çağ'da Hamamlar ve Yıkanma. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
- Yegül, F. (2011). Roma Dünyasında Yıkanma. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Yegül, F. (2012). "Anadolu Hamam Kültürü: Bin Işık Huzmesi, Bin İlk Parmak." Şu kitapta: N. Ergin. Anadolu Medeniyetlerinde Hamam Kültürü: Mimari, Tarih ve İmgelem. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 16-65.
- Yiğit, A. (2023). “Gölcük.” Şu kitapta: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. Kocaeli Ansiklopedisi Cilt-1. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları. 664-665.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Acun, Ö. (2018). Evcil Hayvan Hastaneleri Mekan Tasarım Kriterleri ve Organizasyonu. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Avşar, Z., & Avşar, S. (2016). “Var Olmanın ve Arınmanın Tarihi Seyri İçerisinde Bedensel - Ruhsal Temizlik Mekânları Olarak Hamamların İletişim Bakımından Önemi.” İdealkent Dergisi, 628-658.

- Bakal, H., & Erten Bilgiç, D. (2023). "Eğitim Yapıları İç Mekân Tasarımı ve Bilişsel Gelişim İlişkisi." Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Yaşam Dergisi, 113 - 131.
- Başoğlu, Ö. (2010). Mimari Miras Yönetimi ve Sürdürülebilir Turizm: Batı Anadolu Tarihi Kaplıcaları Örneği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bozok, D. (2005). "Türk Hamamı ve Geleneklerinin Turizmde Uygulanışı." Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 62 - 86.
- Çetindağ, K. (2007). Işık ve Renk Kullanımının Mekan Algılamasına Etkisi Üzerine Bir Araştırma (Sultanahmet Meydanı Örneği). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çontu, M. (2006). Alternatif Turizm Çeşitleri ve Kızılcahamam Termal Turizmi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Erdönmez, B. (2014). Türkiye'de Bulunan Kaplıcalar ve İlgin Kaplıcası'nın Tarihi Gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Erol, Ş. (2012). Ankara Karacabey Külliye Yapı Grubunda Bulunan Karacabey Çifte Hamamı İç Mekan Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erten Bilgiç, D. (2016). "Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı." Yapı Dergisi, Sayı:415, 78-87.
- Ertuğrul, A. (2009). "Hamam Yapıları ve Literatürü." Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 241-266.
- Genç, E., & Deveci, S. (2023). "Suyun Tedavi Amaçlı Kullanımı: Balneoterapi ve Hidroterapi." Bütünleyici ve Anadolu Tıbbı Dergisi, 62-86.
- Genç Sarı, E. (2019). Alakart Resorların İç Mekan Tasarımında Ergonomik İlkelerin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güleç Solak, S. (2017). "Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış." MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13-37.
- Haliloğlu Alp, S. (2023). Yalova Termal İlçesindeki Kurşunlu Hamamının Tarihsel Süreci, Koruma Sorunları ve Restorasyon Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, Ç. (2022). Anadolu Selçuklu Devleti'nde Darüşşifa ve Hamam Kültürü. Yüksek lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.
- Kök, M. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Termal Turizm (Denizli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mısıır, Ş. (2022). İlk Dönem İslam Tarihinde Yıkanma Kültürü ve Hamamlar. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Mısırlı, A., & Özgüven, H. B. (2020). "Bizans Dönemi'nde Kentin Dönüşümü: Hamam ve Hamam-Gymnasium Yapılarının Yeniden Kullanımı." *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 391-401.
- Özbek, T. (1991). "Dünya'da ve Türkiye'de Termal Turizmin Önemi." *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15 - 29.
- Özel Altınkoç, Y. (2005). Büro Binaları Tasarımında Temel İlkeler ve İç Mekan Organizasyonu. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Saradi-Mendelovici, H. (1988). "The Demise of the Ancient City and the Emergence of the Mediaeval City in the Eastern Roman Empire." *Echos du monde classique: Classical Views*, 32(3), 382-383.
- Tanık, S. (2016). Kocaeli, Gölcük Değirmendere Mezarlığı Mezar Taşları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Üsküplü Akgül, G. (2021). Heykel Buluntulu Roma İmparatorluk Dönemi Kaplıcaları. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Yıldırım Erniş, İ. (2012). Fiziksel Elemanların Yüzer Yapılarda Mekan Algısına Olan Etkileri: Çevre ve İnsan Davranışı İlişkisi Bağlamında İrdelenmesi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

3. Elektronik Kaynaklar

- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (TDK) 2024. Ergonomi. Erişim Tarihi: 05.11.2024, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (TDK) 2024. Hijyen. Erişim Tarihi: 02.11.2024, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (TDK) 2024. Mekan. Erişim Tarihi: 28.10.2024, <https://sozluk.gov.tr/>.
- URL-1: Major Scope. (2018). <https://www.majorscope.com/su-gibi-duru-su-gibi-coskulu-ve-su-gibi-aziz-olabilmek/>, Erişim Tarihi: 17.07.2024.
- URL-2: Beyşehir Belediyesi. (2024). <https://www.beysehir.bel.tr/gezilecek-yerler/46>, Erişim Tarihi: 11.09.2024.
- URL-3: T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2020). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8056&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 13.03.2024.
- URL-4: GoToBursa. (2021). <https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/kukurtlu-kaplicasi-401/>, Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- URL-5: Türkiye Kültür Portalı. (2021). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecek-yerler/kukurtlu-kaplicalari>, Erişim Tarihi: 23.11.2024.

- URL-6: GoToBursa. (2021). <https://www.bursa.com.tr/tr/mezan/eski-kaplica-400/> , Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- URL-7: Erişim Tarihi: 23.11.2024. <https://gloobles.com/destinations/europe/turkey/istanbul/kilic-ali-pasa-hamam>.
- URL-8: Erişim Tarihi: 07.10.2024. <https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCr%C3%BClt%C3%BC>.
- URL-9: GoToBursa. (2021). <https://www.gotobursa.com.tr/tr/mezan/cezik-palas-spa-termal-405/>, Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- URL-10: Erişim Tarihi: 08.07.2024. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hijyen>.
- URL-11: Erişim Tarihi: 11.11.2024. <https://www.medicalpark.com.tr/sauna-faydalari/hg-3435#:~:text=Sauna%20belirli%20bir%20s%C3%BCre%20y%C3%BCksek,stresin%20azalt%C4%B1lmas%C4%B1%20gibi%20faydalar%20sunabilir>.
- URL-12: Erişim Tarihi: 11.11.2024. <https://www.medicalpark.com.tr/medikal-masaj/hg-3939>.
- URL-13: Erişim Tarihi: 05.09.2024. <https://www.termalspasaglik.com/kaplica-tibbinda-tanimlar/>.
- URL-14: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2024). <https://www.kocaeli.bel.tr/tarihce.html>, Erişim Tarihi: 12.12.2024.
- URL-15: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024). <https://bolu.ktb.gov.tr/TR-362365/7-bitinya-rotasi-projesi.html>, Erişim Tarihi: 12.12.2024.
- URL-16: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024). <https://kocaeli.ktb.gov.tr/TR-69185/genel-bilgiler.html#:~:text=Kuzeyde%20Karadeniz%2C%20do%C4%9Fuda%20ve%20g%C3%BCneyde%20Fuda,%C3%BCzere%20toplam%2013%20Belediyesi%20bulunmaktad%C4%B1r>, Erişim Tarihi: 12.08.2024.
- URL-17: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2024). <https://www.kocaeli.bel.tr/golcuk.html>, Erişim Tarihi: 10.09.2024.
- URL-18: Erişim Tarihi: 08.09.2024. <https://tools.paintmaps.com/tr/harita-kirpma/TR/4-1108709519/ornekler>.
- URL-19: TK Merkezi Dağıtım Sistemi (2024). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, Erişim Tarihi: 19.12.2024.
- URL-20: Erişim Tarihi: 10.12.2024. <https://www.golcuk.bel.tr/haber/1/8250/yazlik-ilica-2-etap-uygulama-projesi-ile-otel-projesi-onaylandi>.
- URL-21: Gölcük Gündem Gazetesi. (2020). <https://www.golcukgundem.com/haber/3617988/yazlik-ilicaya-turist-akini>, Erişim Tarihi: 10.12.2024.

- URL-22: Erişim Tarihi: 10.12.2024. <https://www.yenigolcuk.com/golcukun-sifa-kaynagi-54805-haberi>.

EKLER

Ek-1: Kaplıcalar Yönetmeliği

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

Madde 1 — (Değişik: RG 9/12/2004-25665) Bu Yönetmelik; toprak, yeraltı, deniz ve iklim kaynaklı doğal tedavi unsurlarının tedavi edici faktör olarak kullanıldığı kaplıcalar, içmece ve iklim kür merkezleri ile ilgili hususlar ve buralarda kurulacak sağlık amaçlı her türlü tesisin nitelik ve niceliklerinin belirlenmesi, kurulması, işletme izinlerinin verilmesi, denetlenmesi ve sağlık koşullarına uygun biçimde kontrol altına alınması için gerekli esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Kapsam

Madde 2 — (Değişik: RG 9/12/2004-25665) Bu Yönetmelik; doğal tedavi edici unsurların sağlık amaçlı kullanıldığı kaplıca, içmece ve talassoterapi tesisleri ile bu tesislerin sahip ve işletenlerini kapsar.

Hukuki Dayanak

Madde 3 — Bu Yönetmelik; 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 200-210 uncu maddelerine, 3153 sayılı Radyoloji, Radyum ve Elektrikle Tedavi ve Diğer Fizyoterapi Müesseseleri Hakkında Kanun'a ve bu Kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan Fizyoterapi ve Bunlara Benzer Müesseseler Hakkında Nizamname ile 181 sayılı Sağlık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 43 üncü maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 — Bu Yönetmelikte geçen ve bu Yönetmeliğin uygulanması ile ilgili olan deyimlerden;

a) Bakanlık: Sağlık Bakanlığı'nı,

b) **(Değişik:RG-16/4/2010-27554)** Kaplıca: Doğal termal su veya termomineral su ortamlarının halkın hizmetine sunulduğu tesisleri,

c) Doğal Tedavi Unsuru: Kaplıca tedavisinde kullanılan toprak, yeraltı ve deniz kaynaklı mineral sular, gazlar, peloidler (çamurlar) ve iklimsel unsurları,

d) Kaplıca Tedavisi: Doğal tedavi unsurlarının yöredeki iklim olanakları ve gerekli görülen diğer tedaviler ile birlikte kür tarzında uygulandığı bir tedavi sistemini,

e) Kür: Tedavi etkeninin belli dozda, seri halde, düzenli aralıklarla, belli sürelerle tekrarlanarak verilmesi ile uygulanan tedavi yöntemini,

f) Balneoterapi: Termomineral sular, peloidler ve gazlar gibi doğal tedavi unsurlarının banyo, içme ve inhalasyon (solunum) yöntemleri ile kür tarzında tedavi amaçlı kullanımını,

g) Klimaterapi (İklim Tedavisi): Hava sıcaklığı, nemi, rüzgâr şiddeti ve hızı, güneş ışınımı ve benzeri iklimsel faktörlerin sistematik, dozlanmış, kür tarzında uygulanmasını,

h) **(Değişik: RG 9/12/2004-25665)** Talassoterapi: Deniz iklimi ve unsurlarının kür tarzında uygulanmasını,"

ı) Peloidoterapi: Doğal jeolojik ve/veya biyolojik olaylar sonucu oluşan organik ve/veya inorganik maddeler olan peloidlerin bir balneoterapi yöntemi olarak kullanılmasını,

i) Mineral sular: Doğal veya sondaj-galeri yoluyla yeryüzüne çıkarılan, litresinde en az 1 gram çözünmüş mineral içeren, bakteriyolojik ve kimyasal

kirlenmeye uğramamış olan, fizyolojik ve tedavi edici etkinliği bilimsel olarak kanıtlanmış suları,

j) **(Değişik: RG 9/12/2004-25665)** Termomineral Sular: Çıkış noktasında sıcaklığı 20°C ve üzerinde olan mineralli suları,

k) **(Değişik: RG 9/12/2004-25665)** Termal Su: Çıkış noktasında sıcaklığı 20°C ve üzerinde olan suları,

l) Kaplıca Suları: Kaplıca tedavisinde kullanılan termal, mineralli ve termomineralli suları,

m) Rekreasyon: Doğal tedavi unsurlarının, tedavi dışında, turistik ve dinlenme amaçlı olarak kullanımını,

n) Tesis İzni: Doğal tedavi unsuru için düzenlenen tıbbi rapora ve bu Yönetmelik hükümlerine göre hazırlanan projelerin **(Değişik ibare: RG-16/4/2010-27554)** Valilikçe onaylanmasını takiben verilen izni,

o) **(Değişik: RG 9/12/2004-25665)** İşletme İzni: Tesis izni alındıktan sonra, **(Değişik ibare: RG-16/4/2010-27554)** Valilikçe bu Yönetmelikte istenilen diğer hususları tam olarak yerine getirmek suretiyle tesis izni verilmesine esas olan projelere göre bütün tesisleri inşa ederek tamamladıktan sonra kurulacak sağlık amaçlı tesislere verilen izni,

p) Kaptaj: Termal suların doğal olarak veya mekanik yolla yeryüzüne çıkması esnasında yer altı ve yerüstü suları ile karışmamasını, kirlenmemesini, debi ve sıcaklıkları ile kimyasal bileşimlerinin değişmemesini sağlamak, sudaki gazların kaçmasını önlemek ve termal suları en iyi şekilde toplamak amacı ile özel teknikle yapılan toplama havuzu, kuyu galeri, sondaj kuyusu ve benzeri tesisleri ile bunların karışımından oluşan tesisleri,

r) Jeolojik-Hidrolojik Etüd: Termal suların oluşumu, ısınması, çıkış mekanizması, rezervuar (akifer) formasyon veya kayaçlar, jeolojik yapı ve tektonik, suların fiziksel ve kimyasal özellikleri ile analizleri, koruma alanları, termal suların sıcaklık ve debi artırım imkan ve şekilleri, rezervuar potansiyeli, emniyetli üretim şekil ve miktarı gibi araştırma konusu ile ilgili diğer hususların açıklandığı ve ilgili bilim dallarının da yardımı ile konuya ilişkin olarak bilgi, teknik, uygulama, görüş ve önerilerin yer aldığı jeolojik harita, kesit, diyagram ve benzeri etkileri de içeren araştırma raporunu,

s) Termal Su Sondajı: Yapıları jeoloji-hidrojeoloji ve jeofizik etüdler sonunda yeraltında varlığı belirlenen termal suların sondaj yapılarak yer altından yeryüzüne çıkarılmasını,

ş) Kaynak Koruma Alanları: Termal suların fiziksel ve kimyasal özelliklerinin, debi ve sıcaklıklarının çeşitli engellerle değişmesini önlemek ve her türlü kirlenmeye karşı korunması amacı ile termal kaynak, kuyu ve sondaj kuyusu çevresinde jeolojik, hidrojeolojik verilere göre belirlenen alanları,

t) **(Mülga: RG-16/4/2010-27554)**

u) **(Mülga: RG-16/4/2010-27554)**

ü) **(Ek: RG-16/4/2010-27554)** Talassoterapi tesisi: Deniz ve iklim kaynaklı unsurların halkın hizmetine sunulduğu tesisleri, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Kaplıca Tesislerinin Türleri, Yöntemleri ve Tedavi Bölümleri

Tesislerin türleri

Madde 5 — **(Değişik: RG-16/4/2010-27554)**

Kaplıca ve talassoterapi tesislerinin türleri şunlardır:

a) Kaplıca tesisi: Kullanılan termal veya mineralli suyun veya peloidin niteliğine göre oluşturulmuş, bünyesinde termal tedavi havuzu ve sıra banyoları veya peloidoterapi birimleri ve tipine göre inhalasyon veya içme kürü birimleri bulunan tesistir.

b) Talassoterapi tesisi: Bünyesinde talassoterapi tedavi havuzu ve sıra banyoları ile doğal, inhalasyon, yosun, peloidoterapi, helioterapi gibi talassoterapi uygulama birimleri bulunan tesistir.

(Mülga: RG-09/12/2004-25665)

Kaplıca Tedavisinde Kullanılan Yöntemler

Madde 6 — Kaplıca tedavileri sırasında doğal tedavi unsurlarının tıbbi değerlendirmesine göre aşağıdaki yöntemler kullanılır.

a) Balneoterapi: Banyo kürleri, içme kürleri, inhalasyon kürleri, peloidoterapi ve diğer balneoterapi yöntemleri,

b) Klimaterapi (İklim Tedavisi): Açık hava banyoları, arazi kürleri, helioterapi ve diğer klimaterapi yöntemleri,

c) Balneoklimaterapi: Balneoterapi ve klimaterapi yöntemlerinin bir arada kullanıldığı yöntem,

d) Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon: Elektroterapi, egzersiz tedavileri, ergoterapi, masaj ve diğer yöntemler,

e) Medikal Tedavi: Kaplıca tedavisi sırasında hastaya lokal veya sistemik olarak uygulanan ilaç tedavisi yöntemi,

f) Psikoterapi ve Diğer Psikiyatrik Yöntemler,

g) Destek Uygulamalar: Sağlık eğitimi, diyet uygulamaları, günlük yaşam aktivitelerinin düzenlenmesi, davranış değişikliği eğitimleri ve psikolojik destek yöntemi.

Kaplıca Tesislerindeki Tedavi Bölümleri

Madde 7 — Balneoterapi bölümü, tıbbi değerlendirme kurulunun önerileri doğrultusunda oluşturulur. Bu bölümde uygulanacak olan balneoterapi yöntemlerine uygun olarak gerekli birimler yer alır.

Banyo uygulama birimleri;

a) Termal tedavi havuz/havuzları,

b) Sıra banyoları (küvetler),

c) Lokal banyo aygıtları (ekstremiteler, oturma banyoları vb.),

d) Tedavi duşları,

e) Egzersiz havuzu,

İçme kürü birimleri; en az bir tane içme kürü mekânı (suyun hijyenik şekilde kullanıma verildiği çeşme veya çeşmelerle ilgili donanım ve bardak gibi sarf malzemeleri), uygun dinlenme mekanları,

Inhalasyon kür birimleri;

a) Bireysel inhalatörler,

b) Inhalasyon oda veya odaları,

c) Toplu inhalasyon mekânları (inhalatoryum),

Peloidoterapi birimleri;

a) Peloid hazırlama birimi,

b) Peloid banyo küvetleri,

c) Peloid paket uygulamaları için odalar,

Talassoterapi birimleri;

a) Banyo uygulamaları için gerekli koşullara ek olarak doğal solaryum mekanları,

b) Deniz suyunun ısıtılarak kullanılması söz konusu ise suyun niteliğinin bozulmadan ısıtılması için kullanılacak donanımın yerleştirildiği mekânlar,

Gaz banyosu birimleri;

a) Gaz banyosu kabinleri,

b) Radon gazı inhalasyon ortamlarıdır.

Bu birimler tıbbi değerlendirme kurulunun verdiği endikasyonlara göre projelendirilip kurulabilir; burada yer almayan diğer birimler tıbbi değerlendirme kurulunun belirleyeceği esaslar doğrultusunda kurulur.

Fizik Tedavi Rehabilitasyon Bölümü

Madde 8 — (Değişik: RG-30/6/2003-25154)

Fizik tedavi ve/veya rehabilitasyon bölümü, tıbbi değerlendirme kurulunun önerileri doğrultusunda oluşturulur. Bu bölüm 3153 sayılı Radyoloji, Radyom ve Elektrikle Tedavi ve Diğer Fizyoterapi Müesseseleri Hakkında Kanun'a ve bu kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan Fizyoterapi ve Bunlara Benzer Müesseseler Hakkında Nizamnameye göre izin almak zorundadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kaplıca Tesislerine Ait Koşullar

Kaynak Koruma Alanları

Madde 9 — Termal suların fiziksel ve kimyasal özelliklerinin, debi ve sıcaklıklarının yer altı ve yerüstünde olabilecek çeşitli etkenlerle değişmesini önlemek ve her türlü kirlenmeye karşı korunması amacı ile doğal çıkışlı termal kaynak, sondaj kuyusu çevresinde jeolojik ve hidrojeolojik verilere göre koruma alanları ve alınacak tedbirler belirlenir. Bu amaçla kaptaj ve sondaj kuyularının ve üretim sistemlerinin kirlenmeyi önleyici tekniğe uygun olması gerekir.

(Değişik: RG 9/12/2004-25665) Yapılan incelemede belirlenen kaynak koruma alanlarına ait koruma zonları uygun ölçekli harita ve ayrıca imar planlarında gösterilerek alınacak tedbirler, plana dipnot olarak yazılır.

Kaynak koruma alanı ile ilgili hususlar müstakil bir rapor şeklinde hazırlanabildiği gibi, jeoloji-hidrojeoloji raporu içinde ayrı bir bölüm olarak da yer alabilir.

Kaynak koruma alanı raporu, hidrojeoloji konusunda uzman bir jeoloji mühendisi tarafından hazırlanır.

Tedavi Ortamları

Madde 10 — Kaplıca tesislerinde doğal tedavi unsurları ile etkileşimde bulunan tedavi kuvvetleri, havuzlar, peloid uygulama yerleri gibi mekanların tümü su ile etkileşimi olmayan, kolay temizlenip dezenfekte edilebilen, dezenfektan maddelerle bozulmaya uğramayan malzemeler kullanılarak yapılır.

Bütün tedavi birimlerinde tek başına tedavi alan hastalarda acil durum ihbarı yapacak ışıklı ve/veya sesli uyarı sistemleri kurulur.

Balneoterapi Birimleri

Madde 11 — Kaplıca tesisinde bulunan balneoterapi birimleri aşağıdaki özellikleri taşımalıdır,

a) **(Değişik: RG-09/12/2004-25665)** Tedavi havuzu birimi: Havuz, soyunma-giyinme dolapları, duş ve dinlenme mekânlarından oluşur. Havuzun boyutları kullanıcı kapasitesine göre belirlenir. Havuz zemin alanı kişi başına en az üç metrekare olacak şekilde düzenlenir. Havuzun derinliği en fazla net 150 santimetre olmalıdır. Havuz içine inen dolgu basamaklı merdiven bulunur, ayrıca merdiven kenarına ve havuz iç duvarına tutunma kolları yapılır. Gerekirse havuz içine hasta indirmeye yarayan sabit

veya hareketli bir sistem kurulur. Havuzlarda su taşıma ve tahliyesini sağlayan sistemlerin bulunması zorunludur. Havuz çevresinde devamlı su değişimini sağlayan su taşıma olukları yer alır. Havuz suyu kullanıcı başına saatte 1500 mililitre yenilenecek biçimde havuza verilir. Havuza girmeden duş ve ayak dezenfeksiyon kanalından geçilmesi sağlanır. Havuzun doldurulmasında, havuz içinde hareketsiz su bölgelerinin oluşmasını önleyecek şekilde bir doldurma ve taşıma sistemi kullanılır.

b) **(Değişik: RG-09/12/2004-25665)** Sıra banyoları birimi: Banyo odasının alanı en az net 5 metrekare olmalıdır. Banyo odasında ortaya çıkacak su buharı ile karbondioksitli veya kükürtlü su kullanılıyor ise ortama salınacak gazların banyo odasından tahliyesi için yeterli havalandırma düzeneği bulunmalıdır. Banyo odasında sadece tedavi amacına uygun banyo küveti ve donanımı yer alır, tuvalet bulunmaz.

Tedavide, karbondioksitli veya kükürtlü su kullanılıyor ise bu tür suların tedavide kullanımı için özel olarak tasarlanmış küvetler kullanılır.

Küvetlerde kullanılan su her hastadan sonra değiştirilir, usulüne uygun küvet temizliğinin yapılmasının ardından bir sonraki hastanın kullanımına sunulur.

c) **(Değişik: RG-09/12/2004-25665)** İçme kürü birimi: İçme kürü için ayrılan mekânların büyüklüğü, kürden yararlanan hastaların sayısına göre belirlenir. İçmede; her hasta için ayrı tek kullanımlık, tercihen kağıt bardaklar kullanılır, kullanılan suya dezenfeksiyon amaçlı bir katkı maddesi eklenemez, kullanılacak su, içme yerine hijyenik koşullara dikkat edilerek doğrudan kaynaktan ve bekletilmeden ulaştırılır.

d) Peloidoterapi birimleri: Peloidler (çamur) tedavide kullanılmadan önce peloid hazırlama biriminde içindeki yabancı maddelerden arındırma, sterilizasyon, homojenizasyon işlemlerinden geçirilir. Peloid hazırlama birimi peloidoterapinin uygulandığı mekândan ayrı, ancak bağlantılı bir mekânda kurulur. Peloidoterapi uygulamasının yapıldığı odalarda uygulamadan çıkan hastaların yıkanması için duş bulunur.

Peloidler, turba hariç, tedavide bir kez kullanılır. Bir kez kullanılan turba, ayrı bir yerde beş yıllık olgunlaşma süresini tamamlamak üzere usulüne uygun şekilde depolanır. Depolanan turba olgunlaşma süresini tamamladıktan sonra yeniden kullanılabilir. Diğer çamurlar kullanıldıktan sonra çevre kirliliği yaratmayacak şekilde usulüne ve tekniğine uygun şekilde işletmecisi tarafından bertaraf edilir.

e) İnhalasyon birimleri: Bireysel inhalatörlerin bulunduğu inhalasyon salonu ile oda inhalasyonu için bir veya birkaç kişinin tedaviye alınabileceği, inhalasyonda kullanılacak mineralli suyu endikasyonuna uygun çapta partiküllere bölüp ortama salmak için gerekli teknik gereçlerle donatılmış odalar bulunur.

Bütün bu sistemlerde mineralli suyun bakteriyolojik kirlenmesini önleyici tedbirler alınır. Cihazların her bir hastanın kullanımından sonrası dezenfeksiyonu için gerekli düzenleme yapılır.

f) **(Ek: RG-09/12/2004-25665)** Gaz banyosu birimleri: Tıbbi değerlendirme kurulunun önerileri doğrultusunda insan sağlığını koruyacak gerekli önlemler alınarak, uygun teknoloji kullanılarak kurulur ve denetlenir.

Fizik Tedavi ve/veya Rehabilitasyon Birimleri

Madde 12 — Kaplıca tesisinde bulunan fizik tedavi ve/veya rehabilitasyon birimleri aşağıdaki özellikleri taşımalıdır. Fizik tedavi ve/veya rehabilitasyon biriminde soyunma-giyinme dolapları, duşlar, tuvalet ve dinlenme mekanları bulunur.

a) Egzersiz birimi; en az 50 metrekarelik bir alan, toplu egzersizler ve aletli egzersizler için düzenlenir.

b) Masaj birimi; tek oda veya kabinlerin zemin alanı en az 5 metrekare olmalıdır.

c) Fizik tedavi birimi; tek oda veya kabinlerin zemin alanı en az 5 metrekare olmalıdır.

d) Hidroterapi birimi (rehabilitasyon havuzu birimi); 2.5 X 2.5 metrekare alan ve 150 santimetre derinlik boyutlarında havuzlardan oluşmalıdır. Havuzlarda kullanılan su her hastadan sonra değiştirilir, usulüne uygun havuz temizliğinin yapılmasının ardından bir sonraki hastanın kullanımına sunulur. Rehabilitasyon havuzlarında karbondioksitli ve kükürtlü sular kullanılmaz.

Destek Birimleri

Madde 13 — Kaplıca tesisinde aşağıdaki destek birimleri de ihtiyaca göre kurulur.

- a) Laboratuvar,
- b) Diyet mutfağı,
- c) Bireysel ve grup terapi imkanı veren psikolojik destek birimi,
- d) Sağlık eğitimi birimi,
- e) Diğerleri.

Sağlık Personeli

Madde 14 — (Başlığı ile birlikte değişik: RG-14/11/2012-28467)

Kaplıca ve talassoterapi tesislerinde; uzman hekim ve en az lise düzeyinde sağlık eğitimi almış sağlık personeli çalıştırılması zorunludur. Sağlık personeli bu tesislerde tam zamanlı çalışır. Uzman hekim, birden fazla kaplıca ve talassoterapi tesisinde çalışabilir.

Mesul Müdürlük

Madde 15 — Kaplıca tesislerinde işletmecinin devamlı olarak işinin başında bulunması esastır. İşletmecinin devamlı surette bulunmasına imkân olmayan hallerde mesul müdür marifetiyle işin yürütülmesi mümkündür. Mesul müdüre ait bilgi ve belgeler il sağlık müdürlüğüne yazılı olarak bildirilir.

Mesul müdür, sağlık eğitimi görmüş yüksekokul mezunundan olur.

Mesul müdür görevlendirilmesi, işletmecinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Tedavilerin Düzenlenmesi

Madde 16 — (Mülga: RG-09/12/2004-25665)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kaplıca Tesislerinin İzne Bağlanması, Kurullar ve Görevleri

İzin Zorunluluğu

Madde 17 — (Değişik: RG-09/12/2004-25665)

Kaplıca tesislerini işletmek isteyenler bu Yönetmelikte belirtilen esaslara uygun olarak (**Değişik ibare: R.G.31/7/2009-27305**) Valilikten önce tesis izni, sonra işletme izni almak zorundadır. Kurulu ve faaliyette olan tesisler için tesis ve işletme izin süreçleri bir arada yürütülür.

Bu Yönetmeliğe göre verilen izin, bu Yönetmelikte belirtilen esaslara uygun olarak ilgili mevzuat uyarınca diğer kuruluşlardan izin almak zorunluluğunu ortadan kaldırmaz.

İlk Başvuru, İnceleme ve Analiz

Madde 18 — Bu Yönetmelikte belirtilen kaplıca tesislerini işletmek isteyen gerçek ve tüzel kişiler, kaynakta veya çıkış noktasında hiçbir işlem yapmadan kaynağın veya çıkış noktasının yerini tereddüte meydan vermeyecek şekilde belirleyen plan veya kroki ile birlikte valiliğe müracaat ederler.

Başvurunun sağlık müdürlüğüne intikali üzerine kaynak veya sondaj-galeri, başvuru sahibi tarafından sağlık müdürlüğü elemanlarının kontrolünde numune alınacak şekilde getirilir. İnceleme ve tespit kurulu kaynağı veya çıkış noktasını mahallinde inceleyerek gerekli tespitleri yapar ve EK -1 deki raporu düzenleyerek imzalar.

(Değişik: RG-09/12/2004-25665) Alınan numunelerin bakteriyolojik ve kimyasal analizleri, Refik Saydam Hıfızısıhha Merkezi Başkanlığı laboratuvarlarında veya Bakanlıkça yeterli ve uygun görülecek laboratuvarlarda yapılır, pestisit analizleri ise kaplıca suyunun beslenme havzasının tarımsal veya endüstriyel bölgede bulunması halinde yaptırılır. Analiz sonuçları mineralli su için EK-2 ve EK-3, pelecoid (çamur) için EK- 4 deki rapor formatına uygun olarak tanzim edilir. Radyoaktivite analizleri Türkiye Atom Enerjisi Kurumu laboratuvarlarında **(Değişik ibare: RG-16/4/2010-27554)** veya Bakanlıkça yetkilendirilen kamu laboratuvarlarında yapılır. Analiz sonuçları ilgili valiliğe **(Mülga ibare: R.G.31/7/2009-27305)** (...) gönderilir.

(Değişik dördüncü fıkra: RG-16/4/2010-27554) Tesis ve işletme iznine esas her türlü analiz ücretleri işletme sahibi tarafından ilgili laboratuvara ödenir.

(Değişik: RG-09/12/2004-25665) Analiz sonuçları ve inceleme ve tespit kurulunun raporu sağlık müdürlüğünce incelenerek valiliğin görüşü ile Bakanlığa gönderilir. Söz konusu belgeler tıbbi değerlendirme kurulu tarafından incelenir ve EK-5’de bulunan rapor ile inceleme sonucu belgelenir. İnceleme sonucu valiliğe bildirilir.

İnceleme ve Tespit Kurulu

Madde 19 — Tesis izninin verilmesi aşamasında inceleme ve tespit kurulu; sağlık müdürünün veya görevlendireceği müdür yardımcısının başkanlığında, gıda ve çevre kontrol şube müdürü, sağlık ocağı tabibi, jeoloji mühendisi, inşaat mühendisi ve çevre sağlığı teknisyeninden; işletme izni verilmesi aşamasında kurula iştirak etmek üzere katılacak tıbbi ekoloji ve hidroklimatoloji uzmanı ile fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanından oluşur.

Bu Kurulun Görevleri:

Tesis izni verilmesi aşamasında;

a) İlk başvurudaki kaynakla ilgili bilgilerin doğruluğunun ve kaynak çevresinde kirlilik yaratacak faktörlerin belirlenmesi,

b) Kaynaktan usulüne uygun olarak bakteriyolojik, kimyasal ve radyoaktivite ölçümleri için numune alınması,

c) **(Değişik: RG 9/12/2004-25665)** Kaynak başında yapılması gerekli debi, su sıcaklığı ve pH ölçümünün yapılması,

d) EK-1 de belirtilen formattaki raporun doldurularak imzalanmasıdır.

İşletme izni verilmesi aşamasında;

a) Tesisin **(Değişik ibare: RG-16/4/2010-27554)** Valilikçe onaylanan tesis projesine uygun inşa edildiğinin belirlenmesi,

b) Projeye göre yapılan tedavi birimlerinin uygunluğunun belirlenmesi,

c) **(Değişik: RG 9/12/2004-25665)** EK-6 da belirtilen formattaki raporun doldurularak imzalanmasıdır.

Kurul üyelerinin tespitleri arasında ihtilaf doğması halinde **(Değişik ibare: R.G.31/7/2009-27305)** Valilik konu ile ilgili uzmanın tespit ve görüşünü dikkate alabilir veya yeniden bir kurul oluşturabilir.

Tıbbi Değerlendirme Kurulu

Madde 20 — Tıbbi değerlendirme kurulu, Bakanlık tarafından görevlendirilen iki tıbbi ekoloji ve hidroklimatoloji uzmanı ve bir fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı ile tesis izni ve işletme izni aşamalarında kurula iştirak etmek üzere Bakanlık

tarafından görevlendirilen hidrojeoloji konusunda uzman bir jeoloji mühendisi ve bir mimardan oluşur.

Bu Kurulun Görevleri:

- a) EK-1, EK-2 ve EK-4'teki raporların incelenmesiyle kaplıca tedavisinde kullanılacak doğal tedavi unsurunun tıbbi balneolojik ve klimatolojik değerlendirmesi,
- b) Bu değerlendirmeler sonucu oluşturulan önerilerin yer alacağı EK-5'teki raporun düzenlenmesi ve imza altına alınması,
- c) **(Değişik: RG 9/12/2004-25665)** İşletme izni aşamasında EK-3'teki analiz değerlerinde, tesis izni aşamasındaki değerlerden bir sapma olması halinde değerlendirme yapılmasıdır.

Tesis İzni ve Gereken Belgeler (Değişik başlık: RG 9/12/2004-25665)

Madde 21 — (Değişik: RG 9/12/2004-25665)

Tıbbi değerlendirme kurulunun olumlu raporundan sonra istenilecek belgeler;

- a) İnceleme ve tespit kurulu raporu (EK-1),
- b) Kaplıca tesisine ait doğal tedavi unsurunun analiz raporu (EK-2),
- c) Doğal tedavi unsurunun tıbbi değerlendirme kurulu raporu (EK-5),
- d) Hidrojeoloji konusunda uzman jeoloji mühendisi tarafından hazırlanan kaynak koruma alanlarını da kapsayan hidrojeolojik rapor,
- e) Talassoterapi tesisleri hariç olmak üzere kaynak merkez olmak üzere yarıçapı en az 500 metrelik bir daire dâhilindeki çevresinin 1/200 ve 1/25000 ölçekli haritası,
- f) Tedavi bölümleri projeleri (1/50 ölçekli),
- g) Kullanılacak doğal tedavi unsuru kaynağının kullanım hakkına sahip olduğunu belirten tahsis belgesi, kira kontratı ve benzeri belgeler,
- h) Projelendirilen tesislerin uygun ölçekli imar planı veya ilgili imarın uygun görüşü,
- i) **(Değişik: RG-4/4/2012-28254)** Tesisin kurulacağı alan mülk sahibinin ise mülk sahibi olduğuna ilişkin yazılı beyan, tahsis belgeli ise tahsis belgeli olduğuna ilişkin yazılı beyan veya kiracı ise kiracı olduğuna ilişkin yazılı beyan.

Yukarıda belirtilen belgeleri içeren dosya üç nüsha halinde düzenlenir. Asılları ve suretleri tanzim edenler ve işletmeci tarafından imza ve tasdik edilir. Hazırlanan dosyalar sağlık müdürlüğünce incelenir. **(Mülga ibare:R.G.31/7/2009-27305) (....)**

(Değişik üçüncü fıkra: R.G.31/7/2009-27305) Belgelerin eksiksiz ve bu Yönetmelik hükümlerine uygun olması halinde projeler Valilikçe onaylanır ve tesis izni verildiği bir yazı ile bilgi için işletmeciye bildirilir. Dosyaların bir nüshası il sağlık müdürlüğünde muhafaza edilir ve bir nüshası da işletmeciye verilir.

(Değişik dördüncü fıkra: RG-16/4/2010-27554) Verilen tesis izninin geçerlilik süresi üç yıldır. İşletmecinin bu süre içerisinde tesisini tamamlayamaması ve Valilikten ek süre talebinde bulunması durumunda bu süre Valilikçe en fazla iki yıl uzatılır.

İşletme İzni ve Gereken Belgeler (Değişik başlık: RG 9/12/2004-25665)

Madde 22 — (Değişik: RG 9/12/2004-25665)

Tesisin kurulmasını müteakip, işletmeci tesisini tamamladığını valiliğe yazı ile bildirir. Valilikçe tesisin uygunluğunun belirlenmesi için inceleme ve tespit kurulu görevlendirilir. Kurulca tesisin mahallinde incelenmesi sonucu, bu Yönetmelik hükümlerine ve projelerine uygunluğunun belirlenmesi halinde, tedavi amaçlı kullanım yerlerinden örnekler alınarak aşağıdaki belgeler istenir.

- a) Tedavi amaçlı kullanım yerleri analiz raporu (EK-3),

b) İnceleme ve tespit kurulunca tesisin incelenmesinden sonra düzenlenen ve EK-6'da örneği bulunan uygunluk bildirimi formu,

c) **(Değişik: RG-4/4/2012-28254)** Mesul müdürün adı soyadı ve T.C. kimlik numarası ile sorumlu müdürün sözleşme tarihinin yazılı beyanı,

d) Bulundurulması gereken zorunlu sağlık personelin sözleşmeleri ve sağlık müdürlüğünce onaylı diplomaları,

e) İçme ve kullanma suyunun ne şekilde temin edildiğinin belgelendirilmesi,

f) Atık suların ne şekilde bertaraf edileceğinin belgelendirilmesi.

(Değişik ikinci fıkra: RG-16/4/2010-27554) Belgelerin eksiksiz olması ve bu Yönetmelikte belirtilen şartları taşıması halinde bu tesislere Valilikçe işletme izni verilir.

(Ek üçüncü fıkra: RG-16/4/2010-27554) İzin verilen kaplıca ve talassoterapi tesislerinde suyun endikasyonuna göre tedavi amaçlı sağlık hizmeti sunulmak istenmesi halinde; Bakanlıkça planlama kapsamına ve ilgili mevzuata göre izin verilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kaplıca Tedavisinde Kullanılacak Doğal Tedavi Unsurları

Özel Balneolojik Sular

Madde 23 — (Mülga: RG 9/12/2004-25665)

Diğer Balneolojik Sular

Madde 24 — (Mülga: RG 9/12/2004-25665)

Balneolojik Suların İşleme Tabi Tutulması

Madde 25 — Kaplıca tedavisinde kullanılan doğal, termal ve mineralli sular, tıbbi değerlendirme kurulunun görüşü ile tedavideki etkinliği sağlayan kimyasal bileşimleri değiştirilmemek koşulu ile kontrollü olarak, ısıtma, soğutma, havalandırma ve çökertme gibi fiziksel işlemlere tabi tutulabilir.

Kimyasal bileşimleri değiştirmemek koşulu ile sadece Bakanlıktan izinli ürünlerle dezenfeksiyon yapılabilir.

Mineralli suların çıkarılması ve tedavi birimlerine isalesinde, suyun tedavi etkinliğini sağlayan kimyasal bileşimini bozmayan yöntemler kullanılır.

Peloidler

Madde 26 — Kaplıca tedavisinde, başlıca karakteristikleri açısından aşağıdaki peloidler kullanılır.

a) Turbalar: Yüksek su bağlama kapasitesi olan, asit pH'de peloidlerdir. Çeşitli doğal boya maddeleri, humik asitler ve ciltten emilebilen estrogen benzeri moleküller içeren çamurlardır.

b) Bataklar: Durgun sularda çöken, ufak tanecikli sedimentlerdir. Butimünöz ve mineralli bataklar olarak iki tipi vardır. Mineralli bataklar, termomineral suların kaynaklandığı ortamlarda oluşurlar.

c) Deniz ve Delta Balçıkları: Bunlar deniz ve akarsu deltalarında çöken, inorganik sedimentlerdir.

d) Topraklar: Su topluluklarının dışında, katı halde bulunan kayaların veya organik maddelerin ufalanma, parçalanma ve ayrışması ile oluşan toz sedimentlerdir.

Doğal Gazlar

Madde 27 — (Mülga: RG 9/12/2004-25665)

İklimsel Etkenler

Madde 28 — (Mülga: RG 9/12/2004-25665)

ALTINCI BÖLÜM

Muhtelif Hükümler

Çevre Düzenlemesi

Madde 29 — İşletmeci çevrenin düzenlenmesi ve iyileştirilmesi için yürürlükte bulunan mevzuatın öngördüğü bütün tedbirleri almak zorundadır.

Kür merkezi çevresinde kür parkı, spor ve dinlenme tesisleri düzenlenir.

Rekreasyon Havuzları

Madde 30 — (Mülga: RG 9/12/2004-25665)

Ek ve Değişiklikler

Madde 31 — Tesiste yapılacak ek ve değişiklikler, yetkili makamın bilgilendirilmesi ve yazılı izniyle yapılır.

Tesisin kurulmasına esas olarak analiz edilen kaynaktan başka bir kaynak daha işletmeye alınacaksa bu Yönetmeliğin 18 ve 21 inci maddelerine göre bu kaynak için yeniden (**Değişik ibare: RG-16/4/2010-27554**) Valilikten izin alınır.

Denetim ve Yaptırım

Madde 32 — Kaplıca tesisleri sağlık teşkilatının denetimine tabidir. Bu tesisler senede bir defa Bakanlıkça oluşturulan bir komisyon tarafından sağlık açısından denetlenir.

(**Değişik ikinci fıkra: RG-09/12/2004-25665**) (**Değişik birinci cümle: RG-28/02/2006-26094**) Kaplıca suyunun kullanım yerinden alınan numunelerinde mikrobiyolojik kontroller üç ayda bir yapılır. Kaynaktan alınan numunelerde EK-2’ de belirtilen analizler üç yılda bir; kullanım yerinden alınan kimyasal analizler EK-3 de belirtilen formata uygun olarak her yıl yaptırılır. Kaplıca ortamının endüstriyel ve tarımsal kirliliğe maruz kalması durumunda tıbbi değerlendirme kurulunun önerileri doğrultusunda ek olarak bazı parametrelerin analizi de istenebilir. Alınan numuneler 18 inci maddede belirtildiği şekilde tesis sahibince analiz ettirilir, ayrıca bu tesislerin mahalli sağlık teşkilatınca en az üç aylık aralıklarla genel kontrolleri yapılır, gerekli görülen hallerde numune alınabilir.

Uygun Çıkmayan Suların Takibi

Madde 33 — Tesislerde kullanılan doğal tedavi unsurlarının 18 inci maddede belirtilen laboratuvarlarda yapılan analizlerinde bu Yönetmelikte öngörülen parametrelerdeki sınırların dışına çıktığının tespiti halinde işletme uyarılır. Bir hafta içinde tekrar numune alınır ve bu numunenin analizinde de uygunsuzluk bulunması halinde tesisin faaliyeti geçici olarak 15 gün süre ile durdurulur ve gerekli önlemler aldırılır. Bu süre sonunda tekrar alınan numunenin bu Yönetmeliğe uygun olması halinde işletmenin faaliyetine devamına izin verilir ve bir ay süre ile haftalık izlemeye alınır. Dört defa yapılan analiz sonuçlarının Yönetmeliğe uygun olması halinde normal izleme şekline dönülür.

İşletme Devri

Madde 34 — Bu Yönetmelik hükümlerine göre verilen işletme izni, izin belgesi üzerinde yazılı şahıs, adres ve iş için geçerlidir. Bunlardan herhangi birinin değişmesi halinde izin belgesi geçerliliğini kaybeder.

(**Değişik ikinci fıkra: RG-28/02/2006-26094**) İzin belgesinde belirtilen işletme sahibinin ve/veya işletmecinin veya adresinin değişmesi halinde; işletmeci tarafından üç ay içinde değişikliklerle ilgili bilgi, belge ve izin belgesinin aslı ile mahallin en büyük mülki amirine başvurulur.

İnceleme ve tespit kurulu tarafından yerinde gerekli incelemeler yapılarak, iznin verildiği sıradaki şartlarda bir değişikliğin olup olmadığının tespitine ilişkin rapor düzenlenir. Rapora göre yetkili makam izin belgesi üzerinde gerekli düzeltmeyi yapar veya yeniden izin belgesi tanzim eder.

Tesis yerinin veya tesiste yapılan işin değişmesi halinde yeniden izin alınması şarttır.

İzin Belgesinin Kaybolması veya Tahrip Olması

Madde 35 — İşletmeci tarafından işletme izni belgesinin kaybolması halinde kayıp ilanı ile işletme izninin okunamayacak şekilde tahrip olması halinde ise izin belgesinin aslı ile mahallin en büyük mülki amirine başvurulur.

İnceleme ve tespit kurulu tarafından yerinde yapılan incelemede, izin verildiği sıradaki şartlarda bir değişiklik olmadığının tespit edilmesi halinde, rapor hazırlanır ve hazırlanacak rapora göre yetkili makamca yeniden eski tarih ve sayısı ile gerekli açıklama yapılarak izin belgesi tanzim edilir.

YEDİNCİ BÖLÜM

Son Hükümler

Müeyyideler

Madde 36 — Bu Yönetmelik hıfzına hareket eden işletmeler ile sahipleri hakkında 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu hükümleri uygulanır.

Düzenleme Yetkisi

Madde 37 — (Değişik: RG-09/12/2004-25665)

Bakanlık bu Yönetmelik hükümlerinin uygulanmasına yönelik tebliğ, yönerge, uygulama kılavuzları ve benzeri düzenlemeleri yapmaya yetkilidir. Bu Yönetmeliğin EK-2, EK-3 ve EK-4’de belirlenen değerleri ilk referans değer olarak esas alınır, müteakip işlemlerde esas alınacak değerler ile peloidlerin üretim izinlerine ilişkin esaslar Bakanlıkça bilimsel gelişmeler doğrultusunda tebliğ ile belirlenir.

Ek Madde 1 — (Değişik: RG-09/12/2004-25665)

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca sit alanı olarak ilan edilen yerlerde faaliyette bulunan kaplıca tesislerinin, bu durumlarını belgelemesi kaydıyla bu tesisler hakkında bu Yönetmelik hükümlerindeki yer fizik kriterler uygulanmaz.

Geçici Madde 1 — (Değişik: RG-09/12/2004-25665)

Halen izinsiz olarak faaliyette bulunan kaplıca tesislerinin sahip veya işletenlerince, bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren üç ay içerisinde ilgili valiliğe başvuruda bulunulur. Bu süre içerisinde başvuruda bulunulan tesislerin dosyaları bu Yönetmelik hükümlerine göre değerlendirilir ve durumları uygun görülen kaplıca tesislerine tesis ve işletme izni verilir. Süresi içerisinde başvuruda bulunulmayan veya başvuruları bu Yönetmelik hükümlerine uygun olmayan kaplıca tesisleri kapatılır ve sorumluları hakkında kanunî işlem yapılır.

Bu Yönetmelik hükümlerine göre uygun olmayan başvuru, sahibine birinci fıkradan faydalanma hakkı vermez. Birinci fıkralara göre yapılan başvurular iki ay içerisinde ilgili valilikçe Bakanlığa intikal ettirilir ve Bakanlıkça 15 gün içerisinde sonuçlandırılır.

Geçici Madde 2 – (Ek: R.G.31/7/2009-27305)

Bu madde yürürlüğe girmeden önce Bakanlıkça Kaplıca ve Talassoterapi tesislerine verilen tesis ve işletme izinleri geçerlidir.

Bakanlıkça verilen işletme izin belgeleri bir defaya mahsus olmak üzere 1 yıl içinde ücretsiz olarak valiliklere müracaat edilerek değiştirilir.

Geçici Madde 3 – (Ek: RG-16/4/2010-27554)

16/4/2010 tarihinden önce tesis ve işletme izni almış olan kaplıca ve talassoterapi tesisleri, 16/4/2010 tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde tesis ve faaliyetlerini bu Yönetmeliğe uygun hale getirirler. Aksi takdirde, bu işletmelerin izinleri iptal edilir.

Geçici Madde 4 – (Ek: RG-14/11/2012-28467)

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla tesis ve işletme izni bulunan kaplıca ve talassoterapi tesisleri, 14 üncü maddede bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte yapılan değişikliğe, bu maddenin yayımı tarihinden itibaren altı ay içerisinde uygunluklarını sağlarlar. Altı ayın sonunda uygunluk sağlamayan kuruluşların faaliyeti uygunluk sağlayana kadar valilikçe süresiz durdurulur.

Yürürlük

Madde 38 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 39 — Bu Yönetmelik hükümlerini Sağlık Bakanı yürütür.

Ek-2: Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.12.2024-E.698824

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-94094268-020-698824
Konu : Olurlar

Sayın Doç.Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ

İlgi : 29.11.2024 tarihli ve E-59076032-020-691054 sayılı yazı.

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 13/12/2024 tarih ve 2024/13 no lu toplantısında alınan 37 sıra sayılı kararı aşağıda sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Karar No 37: Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı İç Mimarlık Anabilim Dalı Başkanlığı öğretim üyesi Doç. Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ'in 29.11.2024 tarih ve 691054 sayılı yazısı görüşüldü. Doç. Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ'in, İç Mimarlık Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hümeysra BAKAL ile birlikte yapacakları "Kaplıca (Ilıca)larda Mekan Tasarım Ölçütleri ve Organizasyonu-Gölcük Belediyesi Yazlık Ilıca'sının Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmanın araştırmacı beyanında; mekan kullanımı sırasında da görüntü alınacağı bildirildiğinden, ilgili çekimlerde kişi görüntüsü olması halinde görüntüde olan kişilerden yazılı izin alınması koşuluyla uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Prof.Dr. Elif KARAGÜN
Kurul Başkanı

Mevcut Elektronik İmzalar

ELİF KARAGÜN (Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu - Kurul Başkanı) 18.12.2024 11:16

Belge Doğrulama Kodu :BS51KKAT43

Belge Doğrulama Adresi :<https://turkiye.gov.tr/kocaeli-universitesi-ebys>

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Yerleşkesi

Bilgi için: Pelin ÜNALDI DOLGUN

41380, Kocaeli

Tel:+90 (262) 303 10 01 Faks:+90 (262) 303 10 33

E-Posta :rekiletisim@kocaeli.edu.tr Elektronik Ağ :<http://www.kocaeli.edu.tr>

Kep Adresi: kocaeliuniversitesi@hs01.kep.tr

Raportör

Telefon No: 303 10 49

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

İlköğretim, ortaöğretim ve lise eğitimini Rize’de tamamladıktan sonra 2016 yılında Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık bölümünü kazandı. 2021 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl KOÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık bölümünün açmış olduğu sınavı kazanarak Yüksek Lisans eğitimine başladı. Bir yandan iç mimarlık alanında deneyim kazanırken diğer yandan yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

